

Hankkeen 2.5.05/MN;

Lemi, Luumäki, Savitaipale, Suomenniemi, Ylämaa, Ruokolahti

I Maailmansodan MAALINNOITTEET

Etelä-Karjalassa

Inventointi
2003-2004

I MAAILMANSODAN MAALINNOITTEET ETELÄ-KARJALASSA

1. MAALINNOITUSTYÖRYHMÄN TOIMINTA

- 1.1. Tehtävä ja kokoonpano
- 1.2. Työskentely
 - kokouspöytäkirjat nrot 1-15, LIITE 1
 - toimintasuunnitelma, LIITE 2
 - työryhmän maastoretket, LIITE 3
 - valokuvaukset ja maaperätutkimukset, LIITE 4
- 1.3. Lähdeaineistoa
 - peruslähteet
 - kuntakohtaiset
 - kartat ja ohjesäännöt
 - arkistot
 - esineistö
- 1.4. Johtopäätökset

2. MAALINNOITUSJÄRJESTELMÄ SUOMESSA

- 2.1. Sotilaspoliittinen kehitys
- 2.1. Linnoitusvyöhykkeet
- 2.2. ”Patterityöt”
- 2.3. Linnoitustyöt lankesivat Suomen maksettaviksi
- 2.4. Johtopäätökset

3. KATSAUS ETELÄ-KARJALAN MAALINNOITTEISIIN

- 3.1. Töitten aloitus
- 3.2. Mitä tehtiin ja mihin
- 3.3. Linnoitustyömaan vaiheet
- 3.4. Paikallinen organisaatio
- 3.5. Linnoitteiden taisteluarvo
- 3.5. Töitten loppuminen ja korvaukset
- 3.6. Asemat tänään
- 3.7. Johtopäätökset

LEMEN PITÄJÄN MAALINNOITTEET

LUUMÄEN PITÄJÄN MAALINNOITTEET

SAVITAIPALEEN JA SUOMENNIEMEN PITÄJIEN MAALINNOITTEET

YLÄMAAN PITÄJÄN MAALINNOITTEET

RUOKOLAHDEN JA ERÄIDEN MUIDEN PITÄJIEN MAALINNOITTEET

ETELÄ-KARJALAN MUSEON ARVIO

ESITYS JATKOTOIMISTA

1. MAALINNOITUSTYÖRYHMÄN TOIMINTA

1.1. Tehtävä ja kokoonpano

Työryhmä (tr) käynnisti toimintansa Suomen Kulttuurirahaston Etelä-Karjalan rahaston myöntämän apurahan tuella (3 500 €). Hakemuksessa työryhmä ilmoitti tehtäväkseen ”I Maailmansodan kenttälinnoitteiden kartoitus (Etelä-Karjalan alueella)”. Laajemmin näillä linnoitteilla tarkoitetaan kaikkia niitä Venäjän keisarikunnan ensimmäisen maailmansodan (I MS) aikana vuosina 1914-1917 Suomeen rakentamia taisteluasemia, joista ylivoimaisesti enin osa sijoittuu Sisä-Suomen alueelle. Niitä kutsutaan myös maalinnoitteiksi, ja käytetään laajemmin nimeä Pietarin Maalinnoitus tai ”Pietari Suuren merilinnoitus”, jolloin siihen lasketaan kuuluvaksi myös rannikko- ym. merilinnoitteita. Linnoitustoimintaa kuvaamaan raportissa käytetään lisäksi kansanomaisia termejä ”patterityöt” tai ”vallityöt”.

Todettakoon tässä yhteydessä linnoitteiden pioneeritekninen pääjaotus:

- kantalinnoitteet (usein louhittuja, valettuja teräsbetonirakenteita),
- kenttälinnoitteet (pääosin kaivettuja tai louhittuja, hirsin ja kivin vahvistettuja rakenteita),
- pikalinnoitteet (kaivettuja taisteluasemia).

Työryhmään ovat kuuluneet seuraavat henkilöt:

- Harri Heinilä (HH), puheenjohtaja
- Pertti Jurvanen (PJ), Savitaipaleen edustaja
- Teemu Okko (TO), Lemminkäisen edustaja
- Pekka Siropää (PS), Luumäen edustaja
- Arvo Pirhonen (AP), Ylämaan edustaja
- Jukka Luoto (JL), E-K Museon edustaja
- Mukaan tulivat vuonna 2004 Teemu Leino (TL) Ylämaan ja Kai Vaartaja (KV) Savitaipaleen lisäedustajana.

Lisäksi toiminnassa ovat olleet kiinteästi mukana Vesa-Ville Saarinen (valokuvaus) ja Martti Sipari (metallinpaljastus, aseasiantuntija) sekä Lev Beljajev (venäjän kielen kääntäjä); historian asiantuntijoita Suomesta ja Venäjältä sekä kuntalaisia on kuultu aina tilanteen ja asiayhteyksien mukaan.

1.2. Työskentely

Kokouspaikkana ovat olleet E-K Museon tilat. Työkokouksia on pidetty 15 kpl. Pöytäkirjat ovat LIITTEENÄ 1 (Ptk no 1-15).

Järjestäytymiskokouksessaan 11.02.2004 työryhmä hyväksyi toimintasuunnitelman Pertti Jurvasen laatiman esityksen perusteella (LIITE 2). Sen jäsentelyn mukaisesti aihe päätettiin rajata vuosiin 1914-17, joten esimerkiksi vuoden 1918 mahdolliset linnoitteet eivät kuulu selvityksen piiriin. Aluerajaukset päätettiin ennakkotietojen perusteella niin, että selvityksen ensisijaisina kohteina ovat nykyisen Etelä-Karjalan kunnista Lemmi, Luumäki, Savitaipale, Suomenniemi, Lappeenranta, Taipalsaari ja Ylämaa. Myöhemmin nousi esiin Ruokolahti, ja Lappeenrannan merkitys tässä asiassa todettiin olemattomaksi.

Ensisijaisesti päätettiin kartoittaa lähdeaineisto. Lähdeaineistoa on esitelty lähemmin kohdassa

1.3. Tämän työn alkuvaiheen painopiste olisi Venäjän arkistotietojen hankkimisessa. Edelleen päätettiin, että maastotutkimuksilla pyritään kesän 2003 aikana hankkimaan yleiskuva tutkimusalueen linnoitteista perehtymällä niiden sijaintiin ja kulkuun maastossa, ja siten linnoitteiden alkuperäisiin tyyppiin ja taktiseen tarkoitukseen ja tietenkin niiden nykyiseen kuntoon ja tilaan. Tämän yleiskuvan saamiseksi työryhmä teki seitsemän matkaa eri pitäjien kohteisiin (LIITE 3) sekä valokuvauksia ja esine-etsintöjä pitäjien edustajien valitsemiin paikkoihin (kertomus on LIITTEESSÄ 4, joka sisältää myös raportin jäsentelymallit).

Tavoitteena oli laatia linnoitteista täydellinen ja mahdollisimman tarkka systemaattinen

luettelo, mikä perustuisi niiden sijaintiin maastossa. Eräänä vaihtoehtona selvitettiin ilmakuvien käyttöä tähän tarkoitukseen. Kokeilukohteeksi valittiin Lemi, koska sieltä oli olemassa I MS:n linnoitteista hyvät tiedot ja oletettiin seutua ilmakuvatun välirauhan aikana.

Osoittautui, että MML/Ilmakuvakeskuksella oli vuodelta 1939 otettuja ilmakuvia halutulta alueelta. Käyttöön saatujen ilmakuvien peitto eikä erottelutarkkuus ollut kuitenkaan riittävä ja hankkeesta luovuttiin.

Toisena vaihtoehtona tutkittiin mahdollisuutta mitata asemat esimerkiksi GPS-järjestelmään perustuen. Suunnitelmaa kehitettiin mm Etelä-Karjalan Ammattikorkeakoulun Mittauskeskuksen kanssa, mutta se todettiin asemien suuren määrän vuoksi hitaaksi ja kustannuksiltaan kalliiksi. Samoin neuvoteltiin Jaakko Pöyryn Maa ja Vesi Oy:n kanssa useaan otteeseen linnoitteiden paikkatietotalennusjärjestelmän luomisesta karttamerkintöjen perusteella. Hankkeesta jouduttiin luopumaan, kun rahoitusta ei yrityksistä huolimatta saatu järjestymään. Samaa menetelmää kokeiltiin mm Ylämaan Leinon kylän linnoitteista. Havaittiin, että ollakseen yleispätevä, karttapohjat (esim Mapinfo) joudutaan lunastamaan joka tapauksessa. Lopulta päädyttiin kenttäkelpoiseen perusratkaisuun, jonka mukaisesti linnoitteista merkitään sopivan mittakaavaiseen karttaan taisteluhaudan kulku. Asemaan liittyvät kaikki muut erityistiedot (suojakorsut, ”blindasit” yms.) ilmoitetaan luettelona. Merkittävistä tai muuten mielenkiintoisista kohteista voidaan laatia erillinen kohdekartta selitteineen.

Linnoitteiden inventaario perustuu ensisijaisesti asianomaisen kunnan edustajan tekemiin maastoselvityksiin. Tr:n kuulumattomien tekemät linnoiteselvitykset on saatu Ylämaan pitäjältä (Yrjö Kälviäinen), Ruokolahden kirkonkylän alueelta (Martti Koponen ja Hannu Poutiainen) sekä eräistä suunnistuskilpailujen kilpailukartoista Iitiän ja Taipalsaaren Kähön kylästä.

1.3. Lähdeaineistoa

Kotimaisista peruslähteistä mainittakoon

- kapt Pauli Öljymäen diplomityö ”Venäläisten suorittamat kenttävarustustyöt Suomessa maailmansodan aikana” (SKK:n diplomityö nro 1/298/1938),
- ye-evl U.V. Rauanheimon artikkeli ”Venäläiset joukot Suomessa maailmansodan 1914-18 aikana; niiden yleisryhmytykset ja toimintasuunnitelmat” (Tiede ja ase nro 8/ 1953),
- evl Pertti Huttusen selvitys ”Venäläisten linnoitustyöt Suomen sisämaassa ensimmäisen maailmansodan aikana” (Oulun Yliopiston julk.sarja nro 199/1988) sekä
- edellä mainituissa esityksissä mainitut muut lähteet, joista esimerkkinä olkoon
- ye-evl Matti Närhin pro gradu ”Venäläiset joukot Suomessa autonomian aikana” (Hgin Yliopisto, 1982); muita merkittäviä lähteitä ovat
- Pertti Luntinen, ”Sotilasmiljoonat” (Suomen HistS nro 125, 1984),
- Pertti Luntinen, ”Saksan Keisarillinen Laivasto Itämerellä” (Suomen HistS nro 143, 1987),
- Reino Arimo, ”Suomen linnoittamisen historia 1918-1944” (Otava, 1981),
- Martti Koponen ja Hannu Poutiainen, ”Etelä-Karjalan puolustusvarustusinventointi” (käsikirjoitus/E-K Museo, 1999),
- E-K Museon toimeksiantoja ja selvityksiä liittyen Joutsenon, Ruokolahden ja Imatran alueitten linnoitteisiin (JL), ja
- Pekka Toivanen, ”Kaakkoisraja ja sen linnoitukset”, (E-K Museon julk.sarja nro 7, 1980).

Kunta- ja pitäjäkohtaista perus- ja perimätietoa ovat

- kuntien eri lautakuntien asiakirjat,
- yksittäisten kuntalaisten muistelukset (perimätieto) eri muodoissaan (muistiinpanot, kirjeet, haastattelut, lehtileikkeet),
- asian harrastajien erilaiset selvitykset ja tutkimukset (esimerkkeinä Yrjö Kälviäisen karttapiirroksiset Ylämaan linnoitteista; Jorma Ahvosen selvitykset Joutsenon alueelta), ja
- pitäjien historiikit (esimerkkinä Kaarlo Salmenkiven ”Pyhäkosken alueen historia”).

Kaikki nämä tiedot on sijoitettu kuntakohtaisiin mappeihin ja luovutetaan raportin yhteydessä.

Työryhmän jäsenet antoivat tietoja ryhmän toimista ja tavoitteista mm paikallislehdissä pyrkien siten aktivoimaan potentiaalisia muistelijointa. Yhteydenottoja ei kuitenkaan laajemmin tehty. Yleisesti arvioiden osoittautui, ettei po linnoitteita tunneta, tai ei ainakaan osata liittää niitä oikeaan aikakauteen ja historialliseen yhteyteen. Niinpä asian julkistamisen hyöty onkin nähtävä siten, että esimerkiksi marjastajien ja muiden metsässä kulkijoiden kohtaamat kaivannot saavat uuden tulkinnan.

Kartat ja ohjesäännöt

Varsinaisia rakentamisajan suunnitelma-, tms maastokarttoja ei tr:llä ole ollut.

Ohjesääntöjä on ollut käytettävissä maastoselvityksiin

- venäläinen Linnoitusohjesääntö I, 1908 ("Insenerivihi voiski I"), Slavica/JL,
- saksalainen Linnoitusohjesääntö, 1914 ("Unterricht in der Befestigungslehre"), Lrannan Upskerho/TO,
- suomalainen Kenttäohjesääntö II, 1931, Lrannan Upskerho/TO

Saatiin havaita merkittäviä yhtäläisyyksiä kaikkien näiden ohjesääntöjen välillä sekä löytää maastossa relevantteja toteutuksia ohjesäännön kirjaimen ja hengen mukaisesti.

Arkistot

Kotimaisia arkistoista on ollut käytettävissä tietoja kaikilta muilta alueilta, mutta ei yhtään varsinaista linnoitustöihin liittyvää alkuperäistä sotilaskäskyasiaa. Tietoja on saatu seuraavista lähteistä:

- Kansallisarkistossa olevat asiakirjat (mm JL, arkistopäällikkö Juhani Lomu),
- Maakunta-arkistosta Mikkelistä (JL).

Tiedossa oli, että suomalaiset tutkijat eivät olleet löytäneet Suomesta mitään merkittäviä maalinnoituksiin liittyviä alkuperäisiä venäläisiä sotilasasiakirjoja. Uskotaan, että sotilasviranomaiset veivät ne mukaan poistuessaan Suomesta loppuvuodesta 1917. Venäjän arkistoihin pyrittiin pääsemään toiminnan alusta alkaen käyttäen hyväksi mm Museoviraston kanavia (JL). Asia ei edistynyt.

Johan Beckman Instituutin (Pietari) välityksellä pyrittiin yhteistoimintaan sikäläisten mahdollisten yhteyshenkilöitten värväämiseksi (HH). Muutaman henkilön kanssa syntyikin yhteys, mikä ei kuitenkaan tuottanut tulosta. Vasta yhteys Petroskoin yliopiston tutkijaan Juri Kiliniin näyttäisi antavan mahdollisuuden saada Moskovon arkistoista tietoa alkuperäisistä asiakirjoista (JL). Tr budjetoit hankkeeseen erillisen määrärahan, joka on voimassa toistaiseksi.

Esineistö

Tr:n maastosta löytämät esineet esitellään LIITTEESSÄ 4. Lukumäärästä voidaan päätellä, että etsintäpaikat on "siivottu" jo aikaisemmin, mikäli esineitä yleensäkin on maastoon jäänyt. On myös todettava, että löydetyt esineet ovat olleet rikkoutuneita, sirpaleita tai muuten käytöstä hylättyjä. Tällaisia ovat esimerkiksi sahanterän kappale, kiviporan pätkä tai lautasen sirpaleet. Perussyy löytöjen vähäisyyteen lienee se, että työmaitten väen joukossa oli paljon sellaisia ihmisiä, joilla ei yleensäkin ollut hukattavaa mukanaan. Yhtään kolikkoa ei esimerkiksi löytynyt. Merkittävin aikaan liittyvä löytö on Lemiltä löytynyt venäläisen lakkikokardin aluslevy.

Sen sijaan tr sai tietoja muunlaisesta esineistöstä, josta esimerkkinä mainittakoon lahjaksi annettu kynttilänjalka (PS).

1.4. Johtopäätöksiä

Suomesta löytyy merkittäviä tietolähteitä kuntien linnoitustöiden vuoksi nimeämien eri lautakuntien asiakirjoista. Samoin maakunta-arkistoista löytynee vielä paljonkin tutkimatonta materiaalia. Nämä selvitystyöt vaativat keskitettyä panostusta.

Venäjän arkistot - jos mitkään - saattavat antaa merkittävääkin perustietoa niin sotilaallisista kuin hallinnollisista suunnitelmista, päätöksistä ja kokemuksista.

Perimätieto liittyy tapahtumia ja muistikuvia toisiinsa. Niihin liittyy mm sosiaalinen kanssakäynti, uusien asioiden tulo ja kielellinen synteesi. Uuden perimätiedon saanti on sattumanvaraista ja se on sekoittunut usein myöhempien aikojen kokemuksiin, kuten Etelä-Karjalassa mm Salpa-asemaan. Silti sen tiedon hankintaa on jatkettava sitkeästi, koska sellaista ei systemaattisesti ole koottu missään kuntakohtaisesti, laajemmista puitteista puhumattakaan.

2. MAALINNOITUSJÄRJESTELMÄ SUOMESSA

2.1. Sotilaspoliittinen kehitys

Krimin tai ns. Itämaisen sodan 1853-56 aikana Venäjän keisarikunnan pääkaupungin Pietarin puolustus sai uusia ulottuvuuksia. Brittiläis-ranskalaisen laivaston tunkeutuminen Suomenlahden ja Pohjanlahden rannikoille osoitti hyökkäyksen kaukaakin lännestä Pietariin olevan mahdollinen, jopa todennäköinen.

Venäjän Yleisesikunta käynnisti 1860-luvulla näitten kokemusten perusteella Pietarin puolustusjärjestelyjen suunnittelun ja linnoittamisen, joita sittemmin kiihdytti Venäjän Itämeren-laivaston tuhoutuminen Japanin sodassa 1905. Näin syntyi ”Pietari Suuren merilinnoituksen” nimellä tunnettu puolustusjärjestelmä, ja varsin laajat linnoittamishankkeet tehostuivat 1909, jolloin Kronstadtin vahvistukseksi alettiin rakentaa järeän tykistön patteriasemia Inoon ja Suomenlahden eteläpuolelle Krasnaja Gorkaan (Yhinmäki).

Toiminnan painopiste oli Baltiassa ja Viron rannikolla, joka oli lähempänä todennäköisimmän hyökkääjän tulosuuntaa. Suomen suhteen oli korostunut näkemys, ”ettei mikään vihollinen voi Suomeen tehdä joukoillaan päällekkarkauksia, koska niitä melkoisilla vaaroilla ja vastuksilla täytyy meritse tuoda, ja väestön harvalukuisuus sekä maiseman ja ilmanalan suhteet panevat voittamattomia esteitä suuren vihollisarmeijan ylläpitämiselle ” (Valtiopäivä ak:t 1877).

Edellisen mukaisesti Suomen alue, erityisesti Pohjanlahti oli sivusuuntana kauan, ja puolustusvalmiutta nostettiin vain maasto- ja karttatiedustelun avulla. Venäjän yleisesikunnan upseerit tutustuivatkin tuon tuosta juuri vuosina 1901-04 Suomen sotilasmaantieteeseen. Ennen maailmansotaa Venäjän yleisesikunta oli varautunut Saksan vahvan laivaston yritykseen nousta Suomenlahden kautta maihin Karjalan Kannakselle ja hyökätä edelleen Pietarin suuntaan. (Piiros 1). Näissä kaavailuissa Ruotsikin esiintyi Saksan liittolaisena. Vuoden 1910 yleisesikuntien ”keskusteluja” pidemmälle ei tämä asia edennyt.

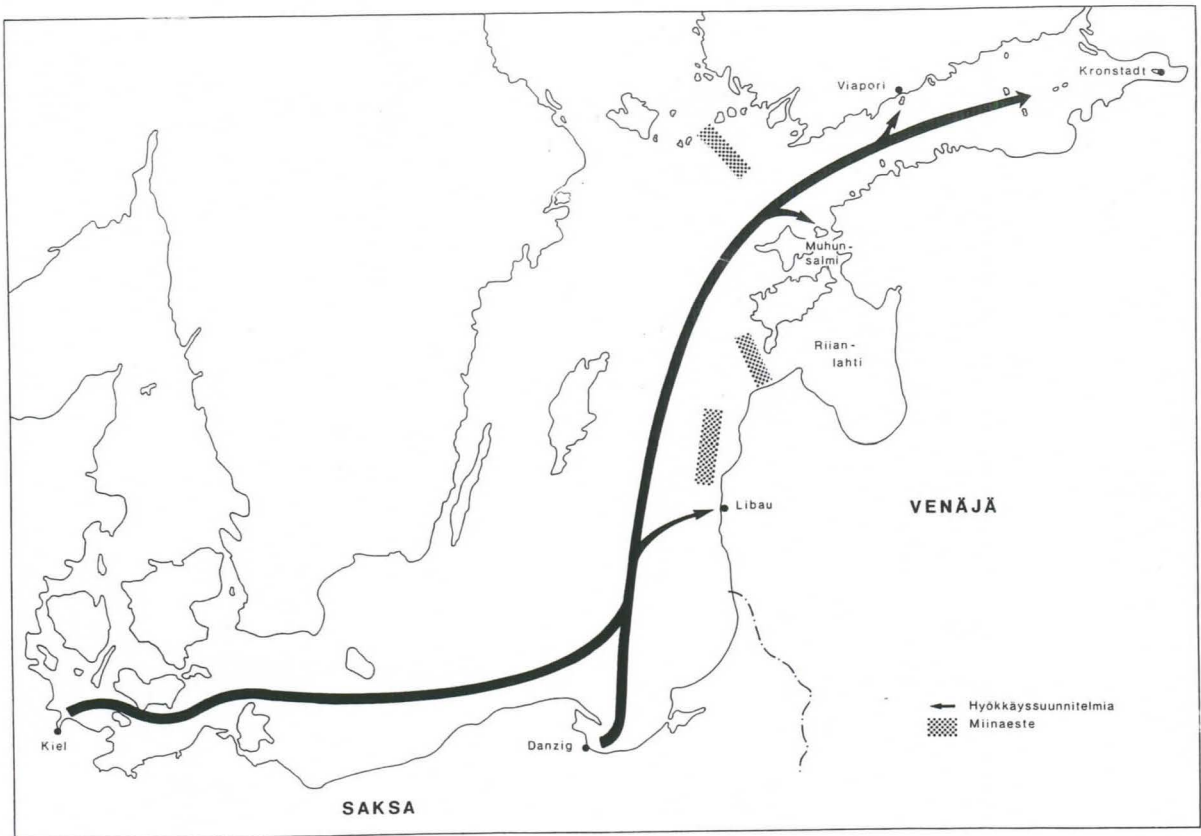
Kun Saksa aloittikin heti 1914 yleishyökkäyksensä länteen, jäi Suomen alue täysin sivuun. Suomenlahti sentään päätettiin sulkea miinoittein ja vahvoin laivastovoimin ja siten estää yllättävät iskut meritse Pietarin suuntaan. Venäjän Itämeren laivastoon kuului 1914 mm 5 panssarilaivaa ja 9 risteilijää, ja lisää raskaita laivastoyksiköitä oli rakenteilla. Samoin linnoittamista tehostettiin erityisesti Ahvenanmaalla, mutta myös Turun ja Suomenlahden ulkosaaristossa.

Sodan hidastuessa lännessä asemasodaksi kasvoi Saksan hyökkäyksen uhka vastaavasti idän suuntaan. Merialueilla tätä muutosta ennakoivat Saksan lisääntynyt aktiivisuus, josta esimerkkinä mainittakoon saksalaisten risteilijöiden ”von der Tannin” ja ”Kolbergin” hyökkäys Utön pattereitten kimppuun elokuussa 1915 (Piiros 2).

Siten jo vuonna 1915 venäjän sodanjohdolla oli perusteita arvioida Saksan maihinnousu Pohjanmaan alueelle todennäköiseksi. Tiedustelu oli todennut peräti 50 maihinnousulle sopivaa paikkaa Hangon ja Tornion välisellä rannikolla! Lisäksi sieltä johti useita liikenneyhteyksiä poikki Suomen Pietarin suuntaan. Tämän uhan torjumiseksi päätettiin rakentaa Suomeen vahvat puolustusvyöhykkeet sellaisen ajanvoiton hankkimiseksi, että muilta rintamilta ehditään siirtää riittävä torjuntavoima Pietarin suojaksi. Rannikkoalueen asemien vahventamisen lisäksi suunniteltiin ja rakennettiin 1915-17 peräkkäisiä, toisiinsa maastollisesti liittyviä kenttälinoitteita. Nämä voidaan hahmottaa kolmeksi taisteluasemien vyöhykkeeksi (Piiros 3).

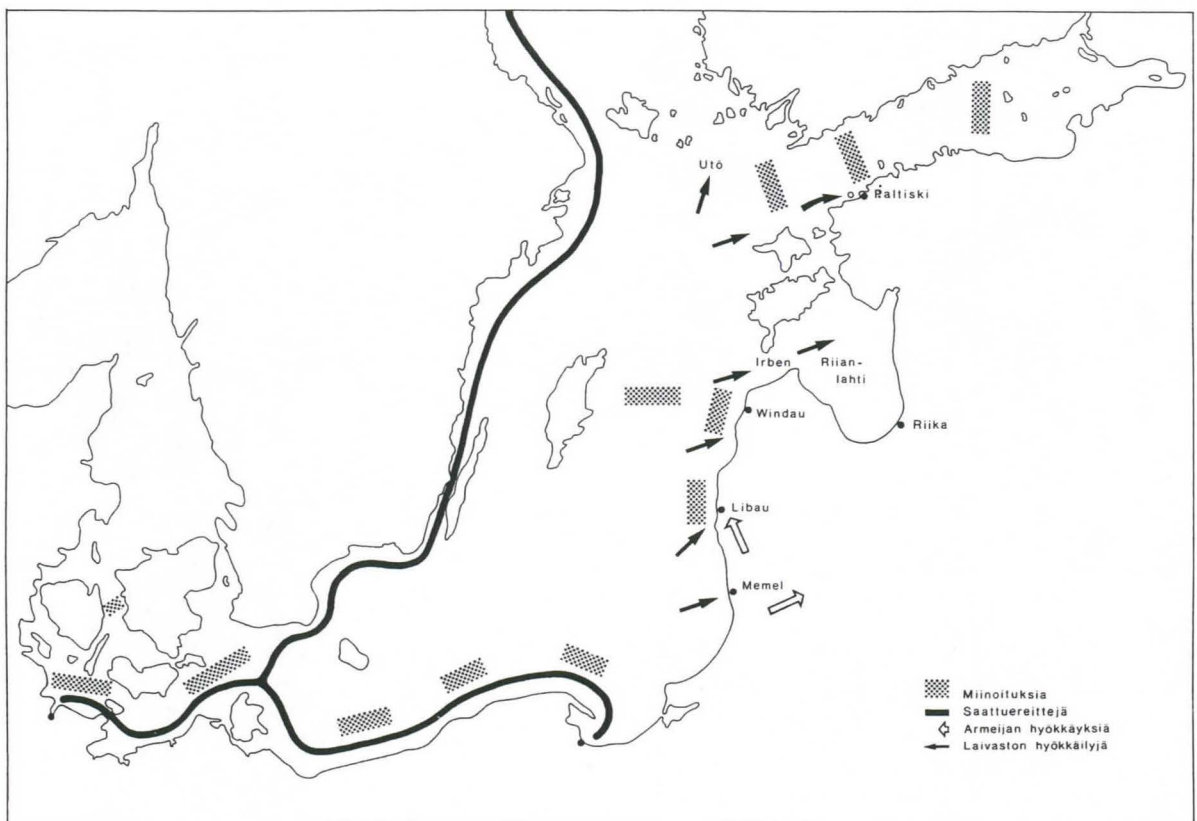
2.2. Linnoitusvyöhykkeet

Ensimmäinen vyöhyke kulkee noin 20 kilometriä leveänä kaarena Helsingin luoteispuolelta Tampereen länsipuolitse Kuopion alueelle. Seuraavalla Kymijokilinjalla oli tarkoitus toteuttaa varsinainen torjuva puolustus, ja tähän asemaan tukeutuen oli suunniteltu myös aktiivisia vastahyökkäyksiä. Tämä asema voidaan siten nähdä kaksiosaisena. Läntinen haara suuntautui Kotkan alueelta Kymijoen linjaa noudatellen Jaalan-Mäntyharjun ja Mikkelin kautta Savonlinnaa kohden ja toinen, ”tukilinja”, edellisen itäpuolisena kaarena Säkkijärveltä Ylämaan-Luumäen-

Piirros 1 Saksan sotasuunnitelma ennen I MS:aa

Lähde: Pertti Luntinen, Suomen HistS, nro 143

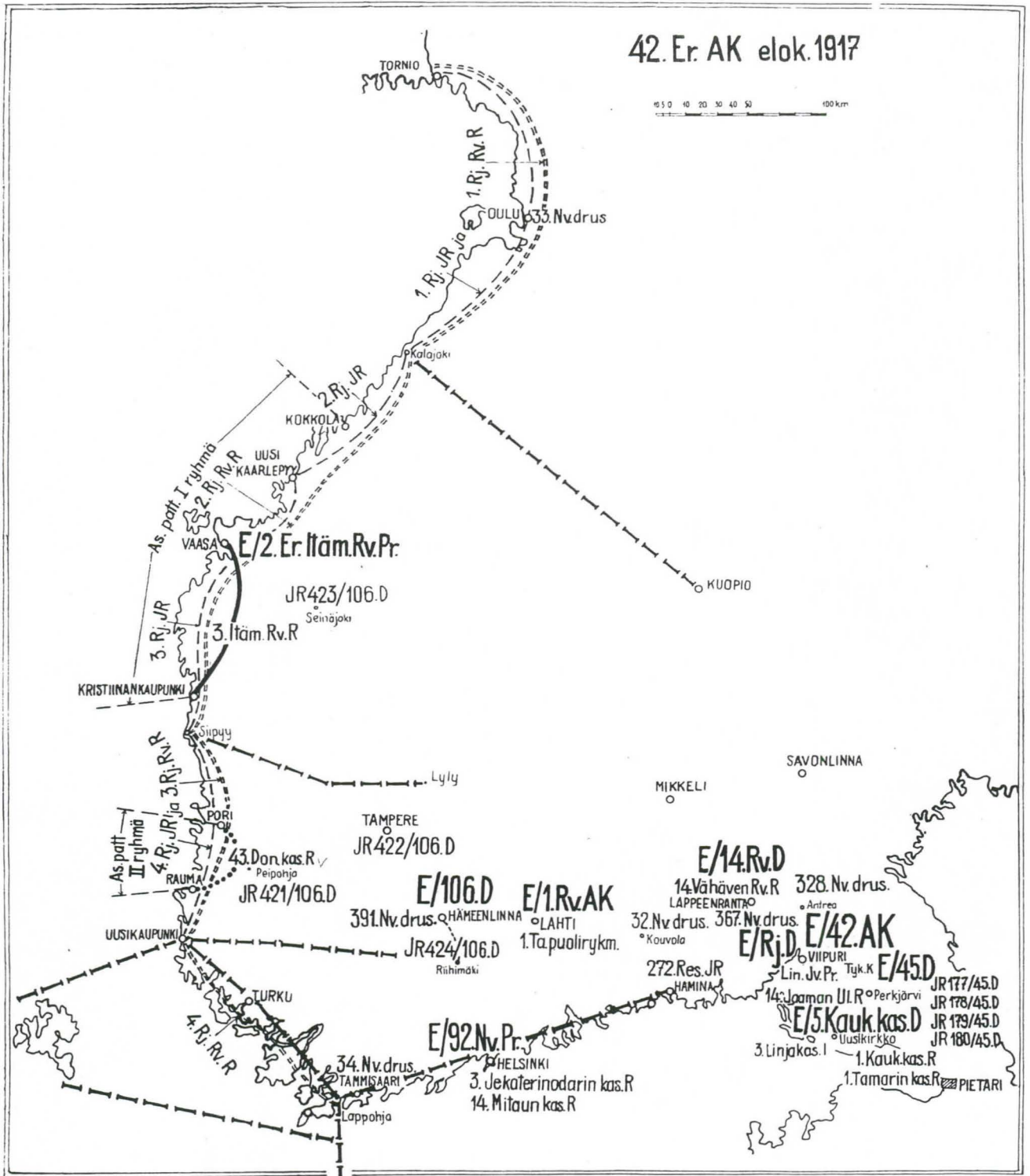
Piirros 2 Asemasotaa Itämerellä 1914-16

Lähde: Pertti Luntinen, Suomen HistS, nro 143

Piirros 3 Maalinnotteet Suomessa 1916-1917

Lähde: Tiede ja ase nro 8

Piirros 4

Venäläisten joukkojen sijoitus Suomessa elok. 1917

Lähde: Tiede ja ase nro 8

Lemin-Savitaipaleen kautta Saimaaseen. Tässä asetelmassa Ruokolahden alue toimii erillisenä linkkiasemana Saimaan itäpuolelle.

Kolmannen vyöhykkeen muodostivat Karjalan Kannaksen asemat. Vyöhykkeiden ”lukkoina” olivat Viaporin-Helsingin ja Viipurin kantalinnoitetut asemat, rannikkolinnakkeet sekä Kannaksen ja Baltian rannikon järeät patterit.

Asemien yhteispituus saattaa olla lähes 2000 kilometriä. Kaivettuna ja louhittuna taisteluhautaa arvioidaan olevan yli 500 kilometriä. Mainittakoon, että vuosina 1940-41 itärajan pääpuolustus-asemaan (josta eteläinen osa nimettiin Salpa-asemaksi) ehdittiin kaivaa ja rakentaa taistelu- ja yhdyshautaa yhteensä noin 150 kilometriä. Tosin on muistettava, että suurin osa tuolloisesta linnoituskapasiteetista käytettiin asepesäke- ja suojarakenteisiin sekä panssariesteiden tekoon.

Kesästä 1915 lähtien Suomeen alueen operatiivisia puolustusjärjestelyjä ja siten linnoitustöitä johti 42. Armeijakunnan esikunta Tampereelta ja vuodesta 1917 lähtien Viipurista käsin. Asemien miehittämiseksi sillä oli käytössään vaihtelevasti 52 000-125 000 miestä.

Rauanheimon selvityksen mukaan vielä 1915 puolet armeijakunnan joukoista (noin 26 000 miestä) oli sidottu etelän rannikon linnakkeisiin ja toinen puoli (24 000 miestä) miehitti Pohjanlahden rannikkoaluetta. Varsinaista reserviä armeijakunnan komentajalla ei tällöin ollut. Sodan kestäessä Suomessa olleitten joukkojen määrä vaihteli kuukausittain, ja esimerkiksi vuoden 1917 elokuussa vahvuus oli 100 000 miestä. Puolustus suunnitelmat vaihtuivat vastaavasti, mutta myös tarkentuivat sitä mukaa kun kenttälinnoitteet valmistuivat.

Viimeisimmän ”sotatoimiohjeen” mukaan maa oli jaettu 4 puolustuskaistaan (Piirros 4). Painopiste oli keskimmaisella Tampereen kaistalla kuitenkin painottaen niin, että rantaviivalta ei saanut irtaantua ilman lupaa, eikä myöskään seuraavalta jo kenttälinnoitetulta Kuopion-Tampereen-Viuhdin linjalta. Alkuperäisiä Venäjän suunnitelmia ei ole ollut toistaiseksi käytettävissä.

Saksalaiset tiesivät näiden meri- ja maalinnoitteiden olemassaolon. Ainakin Suomeen vuonna 1918 siirretyn saksalaisen divisioonan komentaja kenraali von der Goltz ilmoitti muistelmissaan (1920) venäläisten käyttäneen ”tarumaisia rahasummia ja työvoimia rakentaakseen Tampereelta Lohjalle lujat yhdenjaksoiset asemat, rintama länteen päin”.

Näillä linnoitteilla ei näytä kuitenkaan olleen erityisempää vaikutusta Saksan sodanjohdon suunnitelmiin, ei myöskään vuoden 1918 operaatioissa. Valkoiset kyllä kertaalleen odottivat, että punaiset olisivat nimenomaan Tampereen alueen taisteluissa tukeutuneet valmiisiin aseisiin. Näin ei tapahtunut. Sen sijaan saksalaisten edetessä Helsinkiin, punaisten etuvartiot olivat ehtineet jo asettua Leppävaaran kantalinnoitettuihin aseisiin, mutta vetäytyivät heti kosketuksen saatuaan kaupungin suuntaan.

2.3. ”Patterityöt”

Varsinainen linnoitustöiden johto-organisaatio on alkuperäistietojen puuttuessa selvittämättä. Eräiden lähteiden perusteella voidaan se hahmottaa seuraavaksi.

Varsinaisia linnoitustöitä johtivat ja niistä vastasivat sapööri- eli pioneerijoukot (4000 miestä). Toistaiseksi on epäselvyyttä siitä, olivatko työt kuitenkin suoranaisesti, esimerkiksi rahoituksen osalta pelkästään sotilashallinnon alaisia. Varsinaisia linnoitustöitä johti asiakirjatulkintojen mukaan ”Pohjoisen Rintaman linnoitettujen asemien (esikunta)”. Maa näyttäisi olleen jaetun linnoituspiireihin joko hallintorajojen mukaan, esimerkiksi pitäjittäin tai taktisten maastollisten vaatimusten mukaisesti.

Piirit jaettiin edelleen alueisiin ja nämä työmaihin. Piirejä johtivat pioneerijoukkojen esipuseerit (ylimmät rakennustyönjohtajat), alueita yliupseerit (alemmat rakennustyönjohtajat, aluepäälliköt) ja työmaita pioneerit (alustyönjohtajat, työosaston johtajat, ”natsalnikit”). Teknisen työnjohdon apuna oli tarkastajia ym. virkamiehiä, jotka laativat sopimuksia, suorittivat maksuja ja hoitivat yhteyksiä paikallisiin viranomaisiin.

Tärkeimmillä alueilla linnoittaminen käynnistyi venäläisen sotaväen omin voimin viimeistään jo 1914. Jo tätä ennenkin esiintyy eri paikkakunnilla mainintoja sotilaista. Myöhemmin esimerkiksi

Seinäjoen kaakkoispuolella Ähtärin seudulle kerrotaan 1915 ilmestyneen komennuskunta, joka ryhtyi kolmiomittauksiin rakentamalla torneja korkeille mäille.

Linnoittamiseen ryhdyttiin kuitenkin toden teolla sisämaassa vasta 1916, jolloin työt käynnistyivät yli 80 paikkakunnalla. Työt keskittyivät maanteiden ja kannasten sulkemiseen. Vieläkin varsin hyväkuntoiset asemat, jo vuodesta 1918 lähtien toki täydelleen riisuttuina katkovat liikenneyhteyksiä, järvikannaksia ja kulkukelpoisia selännteitä rinnakkaisina ja usein peräkkäisinä linjoina.

Miespulan vuoksi Venäjä joutui värväämään vapaaehtoisia linnoittajia ja käyttämään alun alkaenkin myös pakkotoimia. Esimerkkinä jälkimmäisistä olkoon ote Pohjoisen Rintaman armeijan Ylipäällikön päiväkäskystä no 42/ 20.01.1916:

”Kurinpitokeinona olen käskenyt työmiehistä, jotka yrittävät välttää töitä tai omavaltaisesti niistä luopuvat tuomitsemaan joko 3000 ruplan sakkoon tai vankeuteen enintään 3 kuukaudeksi.” Näin suomalaisia oli ”patteritöissä” tuhansittain. On arvioitu, että kaikkiaan töillä oli välitön vaikutus yli 100 000 suomalaisen toimeentuloon ja elämään. Todettakoon tässä yhteydessä esimerkiksi miehen päiväansio ”patteritöissä”, mikä saattoi olla 8 Smk (1 SmK= 2, 0471 € / 1916). Se oli kaksinkertainen tukkimiehen ja 3-kertainen maatyömiehen palkkaan nähden.

Työmailla otettiin käyttöön myös ”patterimarkka”, paperinen yksipuolisesti painettu lipuke, joka oli tavallaan nykyaikainen lounasseteli. Jo päivittäisen elannon saanti olikin monilla seuduilla riittävä syy hakeutua työmaalle.

Epäilemättä työmaitten organisaatiot olivat kaikkialla Suomessa samanlaisia. Työnjohtajan alaisuuteen värväytyi tarkoituksenmukaisia kokoonpanoja, ilmeisesti toisensa hyvin tuntevia työporukoita. Näitä olivat hevospiesporukat lapiomiehineen, louhintaporukat eli poranpitäjä ja lekamiehet, laturit ja nallipojat, kaivajat ja sorankantajat, puunkaatajat-kirvesmiehet. Huolto kokonaisuudessaan oli oma sektorinsa. Siihen kuuluivat keittäjät, siivoojat, henkilökohtaiset palvelijat kuten kuharkat ja ajomiehet. Hallinnon juoksevia asioita hoiti ”konttoriväki” ja tulkit.

Vaikka työmailla oli ilmeisesti alusta alkaen siirtotyömaan luonne, ne tulivat halutuiksi työttömien ja vähävaraisten piirissä. Sitä mukaa kun kohde valmistui, siirryttiin seuraavalle. Lopulta esimerkiksi Etelä-Karjalassakin työskenteli Pohjanmaalta tulleita työläisiä, mistä voitane tehdä johtopäätös myös linnoitustöiden yleisestä kiireellisyysjärjestyksestä. Näin alkoi muodostua ”patterijätkien” joukko. Nämä jouduttiin majoittamaan enimmäkseen työmaitten läheisyyteen rakennettuihin parakkeihin, joissa he asustivat ilmeisesti koko ajan, kunnes seuraava työmaa avautui.

Kokemusten koventuessa ja valvonnan vähentyessä työmaitten maine alkoi heikentyä. Vallityömaat tulivat pian tunnetuiksi keuhkoista oloista, juopottelusta ja tappeluista. Voi olla, että huonoa mainetta lietsottiin myös tietoisesti. Menoa hillitsemään työmailla oli normaalin sotilaskomennon ohella myös kurinpitäjät, jollaiseksi johtajat nimesivät riittävän isokokoisien miehen. Perimätieto muistaa kertoa myös mielivaltaisista kuolemantuomioista.

Tässä yhteydessä on syytä käsitellä aikalaisia ja myöhempiäkin sukupolvia kiehtoneen ”kiinalaisen työvoiman” lyhyt historia. On näet esitetty, että venäläiset juuri epäkelvon suomalaisen työvoiman takia rahtasivat ”kiinalaisia” linnoitustöihin. Maahan tuotiinkin kolmisen tuhatta työmiestä, ensimmäinen 2100 miehen erä elokuussa 1916. Nämä eivät olleet kuitenkaan varsinaisia kiinalasia, vaan ”punapartoja”, kankipalmikkaisia hunghuuseja Mantsuriasta, suuri osa entisiä vankeja. Heitä sijoitettiin etupäässä Helsingin ja Karjaan seuduille mm rata- ja metsätöihin. Kerrassaan karmeissa oloissa pidetystä joukosta osa livisti omille teilleen elättäen itseään kerjäten ja ryöstellen, tappojakin tehtiin. Huolimatta naisten keskuudessa mahdollisesti hankitusta sympatiasta, tämä kokeilu päättyi surkeasti. Suurin osa karkoitettiin maasta jo vuoden 1917 alkuun mennessä. Työmailla nähtiin muitakin eksoottisen näköisiä ihmisiä, mutta harvoinpa kukaan heistä oli ”kiinalainen työläinen”. Venäläiseen sotaväkeen kuului edustajia kummallisine tapoineen laajan imperiumin eri kulmilta. He olivat omiaan lisäämässä hämmästelyn aiheita jättäen patteritraditioon ”kiinalaisia” piirteitään.

Työvauhti alkoi laantua maaliskuun vallankumouksen jälkeen 1917 Venäjän ”yleisen sotaväsymyksen” vuoksi, mutta myös siksi, että asemat alkoivat olla vähintään välttävissä valmiudessa. Kesällä 1917 korvausten ja vuokrien maksu kangerteli monin paikoin tai loppuivat tyystin. Vuokrien määriä lisäsi tuntuvasti se, että Suomi oli venäläisten rintamajoukkojen ”huoltovarikko” ja maassa oli ajoittain kymmeniä tuhansia ylimääräisiä sotilaita vailla kasarmimajoitusta.

Venäläiset linnoitusviranomaiset näyttävät poistuneen maasta loppuvuodesta 1917 vieden mukanaan kaikki asiakirjat. Vuoden 1918 alussa oli eräillä paikkakunnilla vielä venäläisiä työmaitten vartiokomennuskuntia, joita vapaussodan alettua passitettiin eri teitä Venäjälle.

Työmaat olivat jääneet monin paikoin keskeneräisiksi, ja metsissä lojui kasoittain kaadettuja tarvespuita ja puolivalmiita korsuaihioita. Lisäksi vuokratästit ja korvaukset vireille pannuista vahingoista olivat hoitamatta. Vastuu erilaisten maksujen suorituksesta siirtyi itsenäistyneelle Suomen valtiolle. Perintää yritettiin myöhemmin vallankumouksen kurimukseen syöksyneeltä Venäjältä, mutta sen edustajiin ”ei saatu yhteyttä”.

2.4. Linnoitustyöt lankesivat Suomen maksettaviksi

Perusteena korvausten maksamiselle oli ”Keisarillisen Majesteetin Armollinen Käskeykirje Suomen valtionvaroista Valtakunnan rahastolle suoritettavista maksuista Sotilasmienojen korvaamista varten.” (Annettu Tsarskoje Selossa 24.12.1903). Sodan alettua 1914 läänien kuvernöörit asettivat komissiot arvioimaan tulevan sodan aiheuttamien tuhojen ja vahinkojen korvaamista. Tämä työ jäi luonnollisesti kesken viimeistään loppuvuodesta 1917.

Senaatti nimitti 11.04.1918 Maataloushallituksen asettaman Erityisen Komisionin tehtävänsä ”ottaa talteen venäläisten sotilasviranomaisten kaatamat puut, mikäli eivät ole kaatopaikallaan ja maanomistajat eivät ole saaneet niistä maksua” ja ”muutenkin kaikin tavoin hoitaa asiaa”.

Seuraavaksi nimitettiin 20.06.1918 vahingonarviointilautakunnat arvioimaan venäläisten sotilasviranomaisten tuottamia vahinkoja laittomat majoitukset mukaan lukien. Tehtäväkuvaan kuului myös saattaa loppuun aikaisempien vahinkokomissioiden työ. Kolmijäsenisiä lautakuntia nimettiin yksi ”vahinkolääniä” kohden. Näiden apuna toimi kunnallisia arviointilautakuntia. Puheenjohtajien koulutus käynnistyi syyskuussa 1918.

Lokakuun 1918 lopulla Suomen Yleisesikunta antoi luvan Sotasaaliskeskuskomitealle ryhtyä purkamaan linnoitteita. Läänien maaherrat saivat luvan ilmoittaa, että koska ”kenttälinnoitteilla ei ole mitään sotilaallista merkitystä, taisteluhaudat voidaan täyttää ja rakenteet muuttaa rahaksi”. Huutokauppoihin ryhdyttiin kaikkialla marraskuussa 1918.

Arviointilautakuntien työn perusteella hallitus teki esityksen laiksi 17.11.1923. Esityksen perusteluissa arvioidut vahingot todettiin 42,8 miljoonan markan suuruisiksi (= 11,98 milj €). Tästä sotaväen kunnille aiheuttamat majoituskustannukset olivat 17,8 miljoonaa markkaa, joka oli jakaantunut lääneittäin varsin epätasaisesti, mm kasarmikapasiteetista johtuen.

Kyseistä lakiesitystä ei kuitenkaan saatu voimaan, vaan vasta 1927 hyväksyttiin laki ”korvausten antamisesta maailmansodan aikana erinäisiä vahinkoja kärsineille”. Laissa on 7 pykälää, joista ensimmäinen antaa korvauksia ”Hakkauksista, linnoituksista ja majoituksista” kärsineille. Korvausten keskeisinä perusteina olivat arvioimislautakuntien arviot ja kuntien tilit. Näitä korvauksia maksettiin ilmeisesti vielä 1930-luvulla.

Patteritöillä on arvioitu olleen muitakin kielteisiä seuraamuksia. Venäläisen työmaakulttuurin väitetään iskostaneen pinnauksen, ”lintsaamisen” työtekijöitten keinovalikoimaan. Kieltämättä tarinat toistavat kikkoja, joilla pyrittiin tekemättömästä työstä saamaan täysi korvaus. Tässä vilungin teossa olivat ainakin venäläiset alajohtoportaiden johtajatkin usein mukana.

2.4. Johtopäätöksiä

I MS:n puhjettua Venäjä sulki Suomenlahden miinoittein ja vahvoilla laivastoyksiköillä. Näin Pietarin suuntaan aikova hyökkääjä tavallaan pakotettiin etsimään Suomen suunnalla uusi hyökkäysalue Pohjanlahden alueelta. Niinpä Sisä-Suomen maalinnoitteet rakennettiin estämään ensisijaisesti Saksan sotavoimien maihinnousu tai ainakin hidastamaan niiden etenemistä Suomen alueen kautta Pietariin.

Varsinaiset linnoitustyöt alkoivat vasta 1916. Työt aloitettiin laajalla alueella yhtä aikaa, mistä voidaan päätellä, että ennakkoon oli tehty varsin perusteellista operatiivista ja taktista tiedustelua. Koska venäläistä sotaväkeä oli maassa vain täydennettävänä ja huollettavana ennen rintamalle palauttamista, joutui Venäjän alueellinen linnoitustöiden johto palkkaamaan runsaasti suomalaista työvoimaa.

On esitetty, että ”patterityöt” koskivat suoraan tai välillisesti yli 100 000 suomalaista. Voidaan olettaa, että Suomen syrjäseutujen eläjiin tämä ”kulttuurihyökyaalto” jätti lähtemättömät jäljet ja antoi ajattelun aiheita.

Työjohdon organisaatio lienee ollut kaikkialla Suomessa samanlainen, samoin palkkaus ja korvaukset. Töitten hidastuminen kesällä 1917 osoitti selvästi Venäjän sotilaspoliittisen tilanteen muuttuneen. Loppuvuodesta 1917 lähtien ei Venäjän vallankumousohallinto halunnut olla muutenkaan tekemisessä edeltäjiensä hankkeitten ja sitoumusten kanssa, eikä varsinkaan vahinkojen ja materiaalikorvausten maksumiehenä. Mikään taho ei kuitenkaan näytä kohdistaneen linnoitteisiin suoranaista vahingontekoa tai ryöstelyä ainakaan ennen vuotta 1918.

Erikoista on, että vaikka vuokratäristä väännettiin kättä pitkään, työläisten palkat eivät jääneet koskaan maksamatta, tai ainakaan vaatimuksia niistä ei jälkikäteen ole esitetty.

20/HH/HH

3. LINNOITTAMINEN ETELÄ-KARJALASSA

3.1. Töiden aloitus

Kaakkois-Suomen tärkeimmillä seuduilla, kuten Viipurin sisääntuloväylillä ja lähimmillä rannikkoalueilla (Säkkijärvellä) linnoitteita näytetään ryhdytyn vahventamaan jo 1914. Samoin lähiseuduilla (Joutseno-Jääski) venäläinen sotaväki on rakentanut puolustusasemia viimeistään vuonna 1915. Joutsenon Ukonmäessä tiedetään olleen kipinälennättimen masto jo vuonna 1912 (Pertti Vuori). Savitaipaleelta on saatu muistitieto, että venäläisiä upseereita olisi ollut alueella 1914 (PJ). Yleisesti työt käynnistyivät kuitenkin täälläkin vasta alkuvuodesta 1916.

Nykyisen Etelä-Karjalan alueella merkittäviin linnoituspitäjiin ja -paikkakuntiin kuuluvat Lemi, Luumäki, Savitaipale, Suomenniemi, Ylämaa ja Ruokolahdi. Vähemmässä määrin linnoitteita on myös Taipalsaaren, Imatran, Joutsenon, Nuijamaan ja ehkä Parikkalan alueella. Neljän jälkimmäisen asemat liittyvät laajemmin nykyisen valtio- ja E-K:n rajojen takaisiin linnoitteisiin.

Toiminta näyttää käynnistyneen nimismiesten helmikuussa 1916 antaman käskykirjeen perusteella. Siinä asianomainen kunta velvoitettiin varaamaan majoitus ja muonitus avattavien työmaitten pian saapuville venäläisille komennuskunnille. Tämän jälkeen kuntakokouksen päätöksillä perustettiin vaaditut lautakunnat ja elimet saattamaan järjestelyt alkuun. Esimerkiksi Lemi perusti majoituslautakunnan, jonka toimiajaksi kokous määräsi 21.02.1916- 31.12.1918. Varsinaista rahaliikennettä varten kuhunkin kuntakeskukseen perustettiin työkonttori ("Sotilaskonttori"), joka vastasi vuokrien, puutavaran hankintojen ja palkkojen maksusta.

Jo alusta alkaen näyttää nimenomaan palkanmaksu sujuneen hyvin. Kuten muuallakin Suomessa, palkat eivät jääneet koskaan maksamatta. Sen sijaan muut maksut ja rasitukset ovat aiheuttaneet tyytymättömyyttä, samoin kuin Venäjän lisääntyneet toimet yleisten sotarasitusten ulottamiseksi Suomeen. Vaatimukset nostattivat luonnollisesti vastarintaa myös Etelä-Karjalassa, koska katsottiin jo linnoitusrasitteiden kestämisessä olevan tarpeeksi.

3.2. Mitä tehtiin ja mihin

Aikaisemmin mainitun taisteluohjeen mukaan operatiivisessa vastuussa olleen armeijakunnan (vuoden 1916 lopulta lähtien 42. Erillinen Armeijakunta, 42.ErAK) joukoilta vaadittiin "torjuvaa puolustusta" kullakin linnoitetulla tasalla ja jouduttaessa vetäytymään (viivyttämään) taistelun oli oltava "sitkeää". Näitä tehtäviä varten asemat rakennettiin. Etelä-Karjalan maalinnoitteiden yleiskartta on LIITTEENÄ 5.

Maalinnoitteiden sijoittumisen yleiskuva on täällä varsin selväpiirteinen. Havaitaan Saimaan jakavan alueen kahtia painopisteen asettuessa järven eteläpuolelle. Ruokolahden suunta on sivusuunta. Tämä luonnollinen aluejako ei välttämättä ollut sotilaallinen vastuualuejako.

Lännessä Elimäen, Iitin, Jaalan ja Mäntyharjun suunnissa lähimmät asemat ovat yli 40 kilometrin päässä Etelä-Karjalan alueen etummaisista asemista Taavetin-Laarin-Savitaipaleen-Partakosken tasalla. Vastaavasti tältä tasalta varsinaiseen puolustusasemaan Ylämaan-Toikkalan-Lemin-Merenlahden tasalle on noin 20 kilometriä. Voidaan päätellä, että vihollista oli tarkoitus kuluttaa ja hidastaa sitkeästi välialueilla ja vaadittu ajanvoitto Saimaan eteläpuolella olisi hankittu viime kädessä pysäyttämällä vihollisen hyökkäys varsinaisessa puolustusasemassa.

Etelä-Karjalan alueen pohjoisin asema Honkataipaleen kannaksella jatkuu todennäköisesti idemmäksi Ristiinan alueelle Kyyrön eteläpuolelle Järvenpään kannakselle. Tämä asema saattaisi olla kahden pääpuolustustasan välialueelle rakennetun Kymijoen itäpuolisen Elimäki-Jaala-Ristiinalinjan osa (kts. piirros 3).

Eryteisesti nähdään, että kumpikin Salpausselkä on suljettu vahvoin asemin, samoin kaikkien maakuntaan johtavien teitten suunnat. Alue on rikkonainen ja tärkeimmät maastonkohdat on helppo havaita. Niinpä asemat ovat taktisesti sijoittuneet "oikeaoppisesti" vesien rajaamiin kapeikkoihin. Nämä suljettiin ilmeisen ennakkosuunnittelun mukaisesti pataljoonan-komppanian taisteluasemilla. Erään arkistotiedon mukaan likimain kaikista alueen silloista on laadittu rakennepiirroksat, mikä

osoittaa tiedustelun tehoa. Maastollisesti asemia löytyy mäkien alarinteiltä lakiosiin kuin myös aivan tasaisilla kangasmailla, jolloin on voitu sulkea esimerkiksi järvikannas.

Alueella on runsaasti vesistöjä. On luonnollista, että niiden kautta tehtävän hyökkäyksen torjuntaan varauduttiin. Tällaisia alueita ovat esimerkiksi Savitaipaleen Partakosken Saimaan puoleiset linnoitteet, Suomenniemen Honkataipaleen Kallaveden ja Kuolimonsaaren Lemmin Kotajärven ja Syntymäisen asemat, Ruokolahden kirkonseudun ja vielä ehkä Luumäen Kivijärven ranta-alueet.

3.3. Linnoitustyömaan vaiheet

Asemien teknisiä ominaisuuksia ja rakennemittoja esitellään LIITTEESSÄ 6.

Linnoitusalueen työjärjestyksestä ei ole saatu alkuperäistä ohjeistusta. Puitteen kaato käynnisti erinäisten tietojen ja muistikuvien mukaan luontevasti toiminnan. Puita kaadettiin suunnitellun kaivuutyömaan alueelta ja tulevien asemien etumaastosta. Nämä raiviot tuottivat puutavaraa myös muita ”rakennustyömaan tarpeita varten”, kuten hankintasopimuksiin saatettiin kirjata.

Maanomistajia näyttää monin paikoin suuttaneen ja suorastaan hirvittäneen ehkä sukupolvia vaalitun puuston suruton kaato, varsinkin jos jäljelle jäi metristen kantojen raiskiot. Tieto on sikäli erikoinen, koska kaatajat kuitenkin olivat useimmiten suomalaisia. Oliko kyseessä jonkinlainen vahingoniloinen kiusanteko, vai käskettiinkö ”paalut” jättää piikkilankaesteitä varten?

Puun kaadon jälkeen alkoi taistelu- ja yhteyshautojen kaivuu ja louhinta. Epäilemättä työmiehet seurasivat pioneerien ennalta merkitsemiä linjauksia. Haudat on selvästi kaivettu ohjesääntöön verraten jopa metrin ylimittäisiksi, ja näin on varmasti saatu tilaa verhouksille eli seinämien lujituksille. Tämän työvaiheen luonnetta kuvaa mainiosti perimätieto, ettei kivenmurikkaa suinkaan käsivoimin punnerrettu penkalle, vaan dynamiitilla ”heittäen”. Louhittujen hautojen reunoilla onkin paikoin runsaasti louhetta. Tämä kieli tiedon puutteesta tai siitä, että viimeistely on jäänyt pahasti kesken. Nämä louhemurikat olisivat aiheuttaneet tykistötulessa tappioita. Etelä-Karjalan hautapituus lienee noin 200 kilometriä. Vuosina 1940-41 kaivettiin ja rakennettiin osapuilleen samalle alueelle 100 kilometriä taistelu- ja yhdyshautaa.

Samaan aikaan kaivettiin ja louhittiin asemaan kuuluvien korsujen monttuja. Näitten ja hautojen viemäröinnistä on saatu vain muutama havainto. Kallioon louhituissa korsumontuissa onkin nykyisin useimmiten paljon vettä. Muutamia hiekkamaan monttujen seinämiä on ilmeisesti alunperin estetty vajottumasta muutamana hirren kehikolla tukien.

Kaadetusta puutavarasta saatiin materiaalia korsujen hirsikehikoihin, hautojen verhoukseen ja piikkilankaesteisiin.

Korsukehikoita oli muutama standardityyppi. Ainakin seuraavia kokoja tiedetään: 1- osaisia (2½ x 2½ m), 2-osaisia ja 3-osaisia (31/3 x 8 m). Hirret veistettiin, salvettiin, numeroitiin, purettiin ja koottiin tukkilansseilla ”montakin kertaa” ennen lopulliselle kokoamispaikalle vientiä. Ilmeisesti tiedolla monesta purkamisesta ja kokoamisesta halutaan vihjata, että ”vilunkia” harrastettiin tässäkin asiassa.

Korsutyön ohessa käynnistyi hautojen verhoukset. Noin kahden versokan (~10 cm) paksuisista riu’uista tehtiin seinämiin pitkittäin ”sakiaa aittaa”, jota tukevat propsipölkyn vahvuiset pystypaalut ankkuroitiin ”ryssänlangalla” maahan. Myös pystyverhousta on käytetty, jolloin aitapuut tuettiin pitkittäisriuuilla.

Kehikon ollessa paikoillaan alkoi varsinaisen ”lintaasin” rakentaminen. Kattoon kammettiin yleensä 3-kertainen hirsikatto, jota vahvennettiin kivi- ja sorakerroksin. Joustokerroksiin käytettiin risukimppuja. Vain muutamassa tapauksessa on havaittu katteeseen käytetyn hirsien lisäksi muita materiaaleja, kuten laastia ja tiiliskiviä, niitäkin ilmeisesti vain oviaukkoihin.

Verhouksien ja seinämien välit tiivistettiin soralla ja mullalla. Jälkimmäinen maa-aines kannettiin syjemmältä viimeiseksi, ja siihen istutettiin aseman naamioivia metrisiä koivun ja männyn taimia. Piikkilankaesteiden jopa nelinkertaiset langat ankkuroitiin maahan juntatuin paaluin. Eräällä työmaalla estettä syntyi urakkatyönä 20 paalun päivävauhtia. Ohjesäännön mainitsemista ”sudenkuopista” löytyi vain yksi todennäköinen havainto.

Löytyneet kaivot ovat luonnollisesti palvelleet sekä työntekijöitä että aikanaan taisteluasemien miehittäjiä. Kaivojen vähäinen määrä ei kuitenkaan ole ratkaissut satojen miesten vesihuoltoa. Käyttöväettä on varmasti tuotu työmaille erilliskuljetuksina. Ei myöskään ole löytynyt varmoja merkkejä rakennusajan kenttäkäymälöistä, eikä muistakaan jätekuopista.

3.4. Paikallinen työorganisaatio

Aikaisemmin on esitetty linnoitustöitten mahdollinen perusorganisaatio (2.3.). Todennäköisesti se on ollut kaikkialla Suomessa samanlainen. Etelä-Karjalankin alue on tunnetusti ollut jaettuna hallinnollisesti pitäjien rajojen mukaan. Siten nimismiehet toimivat ”suuriruhtinaskunnallisten” käskyjen välittäjinä ja toimeenpanijoina. Varsinaisissa linnoitustöissä toimittiin sotilasorganisaatioiden antamien käskyjen mukaan. Niitä olivat alueen operatiivinen johto (sotilaspäämajako), joka käski linnoitettavat alueet ja pioneeritekniinen johto, joka vastasi työn teknisestä toteutuksesta. Sen sijaan rahoitus ja rahaliikenne yleensäkin sekä tarkastustoiminta ja sopimusten teko näyttäisi olleen rakennushallinnon vastuulla ja määräysvallassa. Epäselvää on, missä määrin eri organisaatioiden vastuualueet olivat yhteneväiset. Nämäkin asiat selvinnevät arkistojen avauduttua.

Muutaman asiakirjan tulkintojen perusteella Lemi näyttää kuuluneen ”Pohjoisrintaman linnoitettujen asemien I rakennuspiiriin”, ja vastaavasti Luumäki saman rintaman III Linnoitusasemaan. Mahdollista on tietenkin, että kyse on vain tulkinnasta ja tarkoitetaan samaa asiaa eli piiri on asema. Savitaipale olisi kokonsa puolesta tässä jaotuksessa mahdollisesti oma piirinsä ja Ylämaa lähialueineen osa rajantakaisen Säkkijärven asemaa. Ruokolahden aluetta olisi ollut luontevinta johtaa Savonlinnasta käsin.

Johtajista tunnetaan nimeltä muutamia. Heitä ovat esimerkiksi Luumäen ylin rakennustyönjohtaja, insinöörieverstiluutnantti Losevski (Lasievsky) ja Suoanttilan alueen päällikkö, insinöörijoukkojen vänrikki Brandenburg sekä sopimuksia varmentaneen tarkastajan apulainen Karpunin.

Töihin värväytyneen siviilityövoiman määrä on laskettavissa tuhansissa. Jo säilyneitten parakinpohjienkin perusteella siirtotyöväkeä on ollut vähintään ”satamäärin”. Luumäen-Lemin alueelle rakennettiin yhteensä yli 10 parakkia, joiden pohjapinta-alat ovat vaihdelleet 400 - 800 neliöön. Aatu Laapas Luumäeltä muisteli väkeä olleen ”ympär Suomea”. On selvää, että ”linnoittaja-ammattilainen” oli haluttu. Toistaiseksi ei tunneta, miten vieras työvoima liikehti Etelä-Karjalan työmaille. Vaihtuiko se työmaalta toiseen sitä mukaa kuin kohde valmistui vai lähtikö osa välillä kotiseuduilleen. Myytiinkö tyhjät parakit pystyyn paikalleen vai vietiinkö ne työvoiman mukana seuraavalle työmaalle? Ilmeisesti toimittiin kummallakin tavalla, sillä Savitaipaleelta tiedetään, että ainakin Lemiltä on tuotu Partakosken alueen suurtyömaalle parakin rakenteita kuorma-autolla. Tämä antaa myös vihjeen töitten priorisoinnista. Pystyyn myymisestä kertoo puolestaan Lemien Vuolteenkannaksen parakin pohjahiekkan seasta löytynyt maaton nahkapussi, jossa oli melkoinen kasa rakenteista kiskottuja nauvoja. Samanaikaisesti vuokrattiin ja pakkoluovutettiin pitäjittäin kymmeniä asumuksia sotilasviranomaisten käyttöön. Kuinka paljon näitä oli suomalaisen työvoiman ja venäläisten sotilaitten majoitustiloina, ei ole tiedossa. Varsinkin Ylämaalla väkeä oli paljolti omasta takaa ja venäläisetkin asustivat maataloissa.

Tässä suhteessa Honkataipaleen mittava linnoitustyömaa Suomenniemen pohjoisrajalla on erikoinen. Alueella ei ollut varsinaisia suurkyliä tuohon aikaan, eikä parakinpohjiakaan ole löytynyt. Työväkeä lienee saatu suomenniemeläisten avuksi Ristiinan puolelta.

Patterityömaitten huonoimmat tavat ja kyseenalainen maine eivät näytä siirtyneen sellaisenaan Etelä-Karjalaan. Päinvastoin, tiedetään korostaa, ettei täällä harrastettu edes muualla kieltoalaista huolimatta niin yleistä viinankeittoa venäläisille. Tuskin naisia ja alle 15-vuotiaita tyttöjä olisikaan päästetty aivan hurjiin mittelöihin osallisiksi. Hämeessä punaisella liinalla merkityjä ”ryssän morsiamia” ei myöskään tunnustettu täällä. Sen sijaan esimerkiksi tanssit näyttävät tulleen ja jääneen viikonlopun tavaksi. Monet naispuoliset työntekijät pääsivät ensimmäistä kertaa omaan

palkkaraahan käsiksi. Sillä ostettiin suklaata ja ensimmäinen leninkikangas, kuten pari Luumäen tyttöä teki.

On vaikea sanoa, mitä nimenomaan linnoitustyömaat jättivät esimerkiksi tšekäläiseen kansanpuheenparteen. Venäjän kieltä oli kuitenkin kuultu lähituntumalta jo yli 100 vuotta. Sellaiset sanat kuten, *koni*, *ropotti*, *lutka*, *kuharkka* saattaisivat olla tällaisia, samoin kuin *harasoo*, *soromnoo*, *nitsevoo* ja *latna moro*.

Muualla yleinen ”lintsaus” näyttää myös Etelä-Karjalan linnoitustyömailla kehittyneen urheilulajiksi. Monet moivot kaskut ovat jääneet elämään. Mutta on näyttöä myös työn teosta, josta itse linnoitteiden määrä on paras osoitus. Kun otetaan huomioon asemien varsinaisen kaivuun lisäksi viimeistelyn vaatima aika, käsivaraisesti tehtynä pääosin linnoitustöissä ammattitaidottoman joukon suoritus ei ole väheksyttävä.

3.5. Linnoitteiden taisteluarvo

Arvioitaessa linnoitteiden taistelukestävyyttä on muistettava ajankohdan taistelutavat. Hyökättäessä käytettiin lähes yksimaan massamaisia avomuotoja eli peräkkäisiä avorivejä. Puolustaja oli taisteluhaidoissaan, ja tehokkainta torjuntavoimaa olivat avorintamasta tulittavat konekiväärit. Kummassakin taistelulajissa tykistön tuli oli massatulta, vailla ehdotonta keskittämistä.

Aikaisemmin todettiin jo, että Etelä-Karjalassa linnoitteet sulkevat tehokkaasti kapeikkoja. Kun maastokoukkauksiin ei ollut edellytyksiä, hyökkääjä olisi siis pakotettu kapeikkoon ja rintamahyökkäykseen, jota vielä etumaaston piikkilankaestekentät ainakin taisteluiden alkuvaiheessa hidastivat. Tällaisten hyökkäysten torjunnassa nämä, usein kaksinkertaiset peräkkäiset asemat olisivat olleet tehokkaita.

Koska tykistön tulta ei keskitetty, täysosumat samaan maaliin, esimerkiksi suojakorsuun olivat harvinaisia. Kolme hirsikertaa ei olisi montaa raskaan kranaatin täysosumaa kestänytkään. Osumat taisteluhautaan olisivat tietenkin repineet verhouksen ja vaikeuttaneet liikettä niissä. Muuten kallioon louhitut asemat olivat ikuisia, vaikka kivensirpaleet ja tärähdykset olisivatkin tuottaneet lisää miestappioita.

Vaikka asemiin kuuluvia ”tykkiteitä” onkin jäljellä kilometreittäin, yhtään nimenomaista puolustajan tykistön tuliasemaa ei ole löytynyt. Se ei tietenkään osoita, etteikö tykistön käyttöä olisi suunniteltu. Nykyisinkin puolustusasemiin päin johtaa monia tiepohjia, joita olisi voinut käyttää huollon lisäksi tykistö.

Saimaan alue olisi epäilemättä varmistettu erilaisin aseistetuin sisävesialuksin.

Operatiivisten suunnitelmien ja käskyjen ollessa toistaiseksi arkistojen uumenissa, puolustajan vahvuutta voidaan vain arvella. Ottaen huomioon myös Saimaan itäpuoleinen alueen, on asemien runsaudesta pääteltävissä, että tänne olisi keskitetty divisioonan eli 4 rykmentin (à 4 pataljoonaa, à 4 komppaniaa) voimat. Tätä olisi edellyttänyt myös tosiasia, että taisteltiin jo Kannaksen porteilla. Laajempi operatiivinen vastuualue on luonnollisesti ulottunut nykyisen rajan yli Säkkijärven suuntaan. Viipurin suoraan johtavan rantatien suunta on tärkeämpi kuin Salpausselkien teitten linjat, joten Saimaan ja Suomenlahden välisen alueen painopiste olisi varmaankin ollut siellä. Viime kädessä joukon vahvuus ja ryhmitys olisi riippunut siitä, olisiko se ollut taistelukosketuksessa vai siirtynyt alueelle muualta.

3.6. Töitten loppuminen ja korvaukset

Toiminta linnoitustyömailla näyttää jatkuneen vuoden 1917 lopuille. Esimerkiksi Savitaipaleen kirkonkylässä olleella dynamiittivarastolla oli vartio vielä tammikuussa 1918. Noin 17 tonnin takavarikoitu r-ainemäärä kieli melkoisten jatkohankkeitten olleen vielä vireillä. Ilmeisesti varsinaiset asemien kaivuut loppuivat jo kesällä 1917. Sen sijaan korsukehikoiden ja hautaverhoiluun käytettyjen riukujen teko jatkui pidempään. Samoin asuintiloja näyttää olleen vuokralla vielä syksyllä 1917, esimerkiksi Lemmin Kuukanniemellä. Vuoden 1918 alkuun mennessä

lunastamatta jäänyt puutavara jäi metsiin. Näitä kasoja arviointilautakunnat kävivät katsastelemassa vielä vuonna 1919.

Viipurin läänin alueella linnoitteiden kohtalo ratkesi osittain Yleisesikunnan lokakuussa 1918 tekemällä päätöksellä, että linnoitteissa ollutta puutavaraa ym materiaalia saa ryhtyä muuttamaan rahaksi. Heti marraskuussa 1918 pidettiin ensimmäiset huutokaupat Lemillä ja Savitaipaleella. Korsukehikoita siirtyi ilmeisesti kaikkialla huomattava määrä aitoiksi ja saunoiksi.

Vahinkojen arviointilautakunta piti kokoukset vuoden 1919 aikana. Oheisessa taulukossa (LIITE 7) esitetään pitäjittäin anotut korvauksien kokonaissummat. Valitettavasti Ylämaan alueelta ei ole saatu tietoa, vaikka se aivan ilmeisesti kuuluu linnoitteiden ”suurpitäjiin”.

Lautakunta näyttää hyväksyneen 76,1 % esitysten määrästä. Tämä luku ei ollut alkuunkaan sama, minkä hallitus aikanaan otti harkintaansa puhumattaan siitä, mikä lopulta maksettiin. Esimerkkinä erikoisemmista lautakunnalle tulleista perusteista olkoon Lappeen Hyttilän talon erään isännän vahingolista: rikottu aita, raivattu 3 marjapensasta, juoksuhautoja jouduttu täyttämään. Sen sijaan Iitiän erään talon vaatimus menetetyistä kalavesistä sai oikopäätä kielteisen päätöksen, koska asianomistajalla ei ollut esittää näyttöä kärsitystä vahingosta.

Nykyisissä rajapitäjissä lienee myös pidetty vahinkoarviokokouksia ainakin Nuijamaan alueella ja mahdollisesti Ruokolahdella ja Parikkalassa, ehkä myös Ylämaalla.

3.7. Asemat tänään

Seuraavassa rajoitutaan tarkastelemaan asemia maastossa nyt näkyvien jäänteiden perusteella (kts myös LIITE 3).

Usein asemat sijoittuvat mäkien ympärille torjuntasuunnan asettuessa pääsääntöisesti lounaanluoteen välille. Maatuneet, usein vahvasti sammaloituneet asemat kiertävät mäkeä peräkkäin niin, että etulinjan takana on seuraava tasa muutamien kymmenien, korkeintaan sadan metrin päässä. Mäkien laelta on muutamissa tapauksissa löydettävissä louhittu komento- ja tähytyspaikka, sekä mahdollisesti myös tulenjohtopaikka.

Taisteluhaudat noudattavat yksiselitteisesti ohjesääntöjen vaatimuksia mittojensa puolesta. Etulinjan taisteluhauta poikkeaa selvästi myöhempien aikojen haudoista. Linjaus on usein suora, kangasmailla jopa satakin metriä. Siellä suojavallit ovat kaivamalla syntyneitä, eikä seinämien mahdollisia hirsivahvenuksia ole jäljellä. Mäkien rinteillä hautojen etureunat noudattavat valittua korkeuskäyrää polveilematta erottuen selvästi myöhempien aikojen haudoista. Ainoastaan yhteyshaudat (”yhdykäytävät”) on ohjesäännön mukaisesti kaivettu loivasti polvekkeisiksi. Raskaitten aseitten (esim. konekiväärit) tuliasemia ei enää kykene erottamaan muista aseman osista. Taisteluhautaverhouksia tai lujituksia ei ole, joskin yksittäisiä tukipaalujen jäänteitä ja sidoslankoja löytyy sieltä täältä.

Asemiin oleellisesti kuuluvien korsujen (blindashit eli ”lintaasit”) kaivannot erottuvat selvästi, joskin hiekkaisilla kangasmailla kuten Savitaipaleen Hämäläisissä varsin vajottuneina. Tällä alueella korsukaivannon ja yhteyshaudan erottaa selvä kaivamaton kynnys. Eräissä kaivannoissa on vielä jäljellä alkuperäisiä alimpia hirsikertoja.

Kalliomaastoon louhitut montut (joskus 3 metriä syviä ja muilta ulottuvuuksiltaan 6x10 metriä) ovat nykyisin suoranaisten vaara metsässä liikkuville ihmisille ja eläimille avautuessaan yllättäen risukoissa. Pohjavesi on niissä usein esillä. Myös kallioon louhitut taisteluhaudat ovat toisinaan levinneet roheitten räjäytysten jäljiltä muistuttamaan korsulaajennusta. Näitten hautojen poikittaiset suojavallit on soravallia vastaavasti pinottu kiven lohkarista. Toisinaan, kuten Savitaipaleen Jurvasen Lakiamäessä kallioon louhitun taisteluhaudan seinämät ja suojavallit on rakennettu kivenlohkarista niin taitavasti, ettei verhoilua olisi ehkä tarvittukaan. Yksittäiset ampumapaikat on myös paikoin räjäytetty osaavasti haudan etuseinämään, esimerkiksi Ylämaan Lahnajärvellä.

Työmaitten huoltoteitä, eli kansanomaisesti ”tykkiteitä”, erottuu maastossa kilometreittäin ja osa on vielä jopa käytössä. Tiet ovat parhaimmillaan raskaankin liikenteen kestäviä, 10 metriä leveitä,

ojitettuja, usein pengerrettyjä ja todennäköisiltä kelirikkipaikoiltaan vahvennettuja. Toki ne ovat palvelleet myös taistelutilanteen tarpeita.

Asemien etumaastoon rakennetut piikkilankaesteet ja mahdolliset ansoitukset on poistettu. Jo vuodesta 1918 annettiin maanomistajille lupia täyttää pelloilla olleet kaivannot. Jo aikaisemmin ”Suomen Sotajoukkojen Ylipäällikkö” oli määrännyt, että juoksuhaudat ja piikkilankaesteet saa poistaa pelloilta ja niiltä viljelyksiltä, jotka sinä vuonna on aiottu kynnettäväksi. ”Piikkilanka oli koottava rulliin, josta on ilmoitettava sotilaspiiripäällikölle toimenpidettä varten.”

Löytyneistä kenttäkaivoista Lemminkäisen Ukonmäen lähteen hirsiseinät ovat kestäneet aikaa ja vesi on vieläkin juomakelpoista. Sen sijaan Luumäen Huomolan ja Lemminkäisen Värtön kaivot lienevät kelvottomia.

3.8. Johtopäätöksiä

Etelä-Karjalan alueen maalinnoitteet ovat huolellisen suunnittelun ja puolustustaistelun onnistumisen kannalta hyvin perusteltavissa olevien näkökohtien mukaisesti sijoittuneet maastoon. Varsinaiset linnoitteet ovat säilyttäneet hahmonsaa hyvin, ja kallioon louhitut asemat ovat tietenkin alkuperäisessä muodossaan. Puisia lujitteita eikä verhoiluja ole sellaisenaan nähtävissä missään. Varmuudella tunnetaan vain yksi ”lintassi”-kehikko.

Alkuperäisten asiakirjojen puute rajoittaa syventymistä sotilaallisiin näkökohtiin. ”Patterityöt” ovat täälläkin Suomen kolkassa olleet tietynlainen kulttuuripulssi. Uusia ihmisiä tulvi alueelle muualta Suomesta ja maailmalta kauempaakin tietoineen ja outoine tapoineen. Lisäksi omaan käyttöön ansaittu raha oli uutta ehkäpä satojen ihmisten keskuudessa.

Linnoitustöihin vajaan vuoden mittaan uhrattu työpanos ei myöskään ollut tuloksiltaan vähäinen, mikäli muistetaan ajan välineet lapio, kuokka, kirves, leka ja – dynamiitti.

20/HH/HH

LIITE 1

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄN KOKOUPÖYTÄKIRJAT

(Ptk no 1-15)

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 1)

1. Järjestäytymiskokous EKMuseolla 11.02.2003 klo 14.00 alkaen.
 - Läsä Pertti Jurvanen (PJ), Teemu Okko (TO), Matti Siirpää (MS), Arvo Pirhonen (AP), Jukka Luoto (JL), Harri Heinilä (HH).
 -
2. Aihe: ”I Maailmansodan kenttälinoitteiden kartoitus”
3. Päätettiin apurahan lunastus ja pankkijärjestelyistä. HH hoitaa.
4. TO esitteli runsasta aiheeseen liittyvää materiaalia Lemmin alueelta. MS jätti CD- levykkeen, jossa on patterityönauhoitteita Luumäeltä 1960- luvulta. HH otti em materiaalin tutustumista varten.
5. PJ esitteli laatimansa työsuunnitelman ”Kaavailuja venäläiset linnoitustyöt Etelä- Karjalassa 1914-1917- tutkimuksen toteuttamiseksi”. Suunnitelma päätettiin ottaa ryhmän työskentelyn pohjaksi (kts LIITE 2).
6. Päätettiin rajata aihe seuraavasti:
 - Aikarajaus vuosiin 1914-17, joten Vapaussodan 1918 mahdolliset linnoitteet eivät kuulu selvityksen piiriin.
 - Aluerajaus siten, että kohteena ovat nykyisen Etelä- Karjalan kunnista Ylämaa/Miehikkälä (Hostikka), Lappeenranta, Taipalsaari, Lemi, Luumäki, Savitaipale ja Suomenniemi. Luovutetut alueet eivät sisälly selvitykseen.
 - Hahmoteltiin selvitystyöhön kuuluvaksi linnoitteiden kulku ja sijainti maastossa, alkuperäinen tarkoitus ja nykyinen tila/kunto.
 - Työn tulokset pyritään julkaisemaan raportin muodossa vuoteen 2005 mennessä.
7. Päätettiin käynnistää selvitystyö arkistotietoyhteyksien luomiseksi Venäjälle (JL, HH). MS kertoi vastaavasta hankkeesta Iitin ja Jaalan kunnissa. Päätettiin selvittää. Yhteys Hannu Ilvekseen (Luumäen kotiseutuyhd. pj) ja Jouko Pajulaan (insinööri, Vaasa). Tark. Tiede & Ase.
8. Päätettiin ottaa seuraavan kokouksen pääaiheeksi työsuunnitelman kohta 2, ”Lähdeaineiston kartoitus”. Kokous pidetään EKMuseolla 11.03.klo 14.00.

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 2)

1. Työkokous EKMuseolla 11.03. 2003 klo 14.00 alkaen.
 - Läsä Pertti Jurvanen (PJ), Teemu Okko (TO), Pekka Siirpää (PS), Arvo Pirhonen (AP), Hannu Ilves(HI), Jukka Luoto (JL), Harri Heinilä (HH).
2. Käytiin läpi työsuunnitelman kohdan 2. asioita – ”Lähdeaineiston kartoitus”.
 - PJ esitti Savitaipaleen osalta yksityiskohtaisen luettelon pitäjän alueen kohteista . Keskustelua nostatti mahdolliset vuoden 1918 aikana rakennetut linnoitteet (vast) mm Hakamäen alueella sekä vaikeudet jatkossa erottaa nämä aikaisemmista rakenteista. Keskustelu tulee jatkumaan. JL ottaa yhteyden Eero Kaasalaiseen Laarinkylän linnoitteiden osalta ja HH Suomenniemen Honkataipaleen osalta Risto Korhoseen.
 - PJ toi myös esille aiheeseen liittyvien esineitten ym materiaalin taltioinnin tarpeellisuuden. Kaikkia tr:n jäseniä kehoitettiin valppauteen mm mahdollista näyttelyä silmälläpitäen. Samoin keskusteltiin ”patteritöihin” liittyneestä sosiaalisesta elämänmenosta ja sen merkityksestä, eikä ainoastaan lisääntyneen rahankäytön osalta, vaan myös seutukunnan tapojen ja kielenkäytön muutoksena.
 - PS esitteli aikakauden karttaa (suomenkielen tekstein), joka tekee ymmärrettävämmäksi linnoitusratkaisut. Tiestö ja kyläryhmät ovat muuttuneet. PS esitteli myös ns. ”patterimarkan”, maksumuotona käytetyn setelin. PS kysyi myös loppuraportin luonnetta. Todettiin, että materiaalia on kerättävä sen verran laajalla otannalla, että mahdollisuuksia löytyy. Raportin julkiasua ei päätetty. PS ilmoitti keskittyvänsä jatkossa Luumäellä Urpalaan pohjois- ja HI alueen eteläosaan.
 - TO esitteli uutta materiaalia Lemiltä (mm Kunnankokous ptk:ja vuodelta 1916 ja muistikuvia ”Särää ja patteritöitä 1916”). Hän ilmoitti myös ottavansa tuntumaa seutukunnan metsätyönjohtajiin (vast) heillä olevan tiedon kartoittamiseksi. Hanke havaittiin hyväksi ja kehoitettiin muitakin seulomaan potentiaaliset tietäjät alueellaan. Keskustelussa tuli esiin Taipalsaaren tietoaaukko. TO kehoitti ottamaan yhteyttä Esko Kähöön (HH).
 - AP ilmoitti värväävänsä alueeltaan Tapio Rintasen kartan tekoon sekä saavansa kahden muuta Henkilöä selvitystyöhön mukaan. (JL ottaa Rintaseen yhteyttä).
 - JL selvitti yhteyksiään Venäjän mahdollisiin arkistolähteisiin (U-L Kauppi ja Ohto Manninen). Varmuutta ei vielä ole. Käsiteltiin myös kartoitus- ja maanmittaus Hankkeita (Sami Kurkela ym ”mittausfirmat”, esim Geocom, Garden&Quality).
 - HH ilmoitti Pietarin yhteyksistään (tilanne sama kuin JL, odotellaan). Yhteyksiä pidetään jatkossa myös Jaalan/Iitin vastaavaan hankkeeseen (koulutoimenjohtaja Heikki Väätäinen), sekä Vaasaan insinööri Jouko Pajulaan (HH).
 - Keskustelussa todettiin, että kukin ”pitäjäedustaja” valmistelisi oman alueensa kirjallisen esityksensä. Nämä muokataan keskitetysti yhdenmukaisiksi.
 - Päätettiin, että osanottajien korvaus/kokous on 10 €, joka maksetaan isommissa erissä.
 - Päätettiin, että seuraavan kokouksen pääaiheena on työsuunnitelman kohtaan 3. liittyen valmistella esitys ensi kesän tutustumiskohteista/pitäjä/ajankohta. Kokous päätettiin pitää 23.04. klo 14.00 EKMuseolla.

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 3)

1. Työkokous kaupungintalolla 13.05.2003 klo 12.00 alkaen.
 - Läsnä PJ, TO, PS, AP, JL ja HH.
2. Todettiin edellisen kokouksen 23.04. peruuntuneen yhteensattumien vuoksi.
3. Käytiin läpi kertynyttä aineistoa.
 - PS esitteli vahvaa, linnoitteessa käytettyä paalusidoslankaa sekä ilmeisen ”troppipullon” (50 ml). Nämä luovutettiin JL:lle. Käytiin läpi Luumäen alueen linnoitteita, merkitty karttapiirrokselle. HH otti haltuun.
 - TO esitteli vastaavia tietoja Lemminkisen alueelta. HH otti haltuun.
 - AP luovutti tiedot Leinon kylän alueelta HH:lle. Maininta venäl. ratsupartiosta 1940!
 - PJ totesi vastaavat tiedot Savitaipaleelta saatavan myöhemminkin.
 - Tietojen keruuta jatketaan.
4. TO ilmoitti olevan mahdollista saada Viipurin ex- Maakunta-arkistossa maanluovutus/käyttöönottoasiakirjojen tietoja linnoitteisiin liittyen. Annettiin TO:lle valtuutus selvittää asiaa soveliaim kustannuksin.. HH sai vastaavasti ohjeen kysyä Mikkelin arkistosta/Timo Korpelalta vastaavia tietoja. PS ilmoitti Wendt & Koironen- tson hoitaneen maanluovutusasioita Luumäellä.
5. HH kertoi käynnistään 28.04. Merenlahden Kähön kylän linnoitteilla yhdessä E-K:n Ammattikorkeakoulun edustajien kanssa (Jari Karhu, Sami Kurkela). Todettiin mittaus toiminnan hyödyllisyys sekä kalleus. Esim juoksuhaudan keskilinjan / kaivannon raunavallien mukaiset mittaukset, hintaesimerkkejä (tiedot Jari Karhulta):
 - palveluna ~ 85 €/h ja raportointi erikseen 50 €
 - oppilaan päättötyönä; kustannukset valvojalle kmkorvaus + pv raha = ~ 500 €
 - ilmakuvatulkintana / tiedonsiirtona olevalle dgt- (vast) karttapohjalle) opettajan osuus ~1000 €.Päätettiin tarjota valtakunnalliselle hankkeelle tapaamisen tuloksena syntyynyttä ajatusta menettelytavan eli mittausmetodin käyttöönottoa.
6. HH kertoi Venäjän yhteyksistä arkistotietojen saamiseksi. Kaksi venäläistä ja yksi suomalainen on ilmoittanut kiinnostuksensa. Moskovan suunnan (Maavoimien arkisto) elvytystä jatketaan niin kauan, kun kustannukset ovat järkeviä(= vähäisiä). JL totesi saman prof. Ohto Mannisen osalta, ei merkittävää edistystä toistaiseksi. Näyttää vähintään ilmeiseltä, että originaalien löytyminen on vaikeaa. Paperit, jos niitä onkaan, ovat hajallaan muissa yhteyksissään.
7. PJ esitti, että tulevaisuudessa entisöidään joku asemapätkä malliksi. Oltiin yhtä mieltä. Vastaava hanke on jo meneillään Iitin suunnalla.
8. JL ilmoitti, että herra Jevgeni Beljajev voi toimia venäjän kielen tulkkina.
9. Päätettiin kesän kokouksista ja maastokäynneistä:
 - 02.06. Ylämaa (L klo 10.00 Vapaudenaukiolta)
 - 06.08. Lemmi (kko klo 10.00)
 - 07.08. Savitaipale (Europaeuksen aukio klo 10.00)
 - 08.08. Luumäki (Motelli klo 10.00)

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 4)

1. Työkokous E-K Museolla 26.08.2003 klo 13.30- 15.30
- Läsnä PJ, PS, AP, JL, HH
2. Käsiteltiin ”maakuntakierroksen” raporttia. Virheet korjataan. Käydään vielä Suomenniemellä (PJ, HH), Ruokolahdella (JL, HH, AP), sekä Taipalsaarella (”Mummun pienoismalli”); JL, HH)
3. Käsiteltiin Venäjän arkistotilannetta. JL toi esiin eversti evp Jyri Paulaharjun Petroskoin kytkennät (Juri Kilin?). Museovirasto ja Ohto Manninen ovat olleet vaihi. HH totesi Moskovan Viktoria Kovalenkon siirtyneen Pietariin. Yritetään uudestaan. TO jatkaa Upseerikirjastossa (ohjesääntöjen linnoitepiirrokset). Yliopiston Slaavilainen kirjasto (Slavika) otetaan uudeksi kohteeksi (lähinnä piirrokset; JL).
4. Käsiteltiin JL:n esittämää kohdenumerointia (numerointi kohteittain ja pitäjittäin), jonka tavoitteena on, ettei yksikään linnoite jäisi huomaamatta/merkitsemättä.. Todettiin koordinaattimenetelmän hankaluudet. Sitä voi yrittää, tärkeintä on kuitenkin luetteloida kaikki alueen kohteet. Keskusteltiin muistakin järjestelmistä (mm museoväen Genimap ja Soar/JL). Systemistä päätetään myöhemmin.
5. Todettiin raportissa esitetty ”linnoituskirjan” rakenne hyväksi. Periaatteena on ”tehdään pitäjäläisille”.
6. Päätettiin anoa lisäapurahoja vielä tämän vuoden puolella.
7. Seuraava kokous pidetään 23.09.2003 klo 13.30 E-Kmuseolla.

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 5)

1. Työkokous E-K Museolla 23.09.2003 klo 13.30 – 15.30
- Läsnä PJ, TO, PS, JL, HH.
2. Käsiteltiin Suomenniemen Honkataipaleen linnoitusalueita. PJ esitteli viimeisimmät ”löydöt” ja karttatilannetta alueelta. Selvitystyötä jatketaan ao. tieasiantuntajalta saadun kartan perusteella. Tässä avustaa Kai Vaartaja Savitaipaleelta. TO toi esiin ilmeisesti vuodelta 1863 olevan kartaston Viipurin läänin alueelta, josta ilmenevät alueen tiehoitovelvoitteet. Hän tuo kartan seuraavaan kokoukseen. HH jakoi työryhmälle kopiot Venäl. Linnoitusohjesäännöstä vuodelta 1908. JL oli hankkinut kopion kaukolainana. Käännökset annetaan myöhemmin.
3. Käsiteltiin Ruokolahden tilannetta (linnoitteet saattavat olla Väli rauhan/Jatkosodan aikaisia; HH ja JL tutustuvat kunhan ehtivät). Maj evp Esko Kähö voisi ottaa Taipalsaaren mahdolliset linnoitteet, samoin Putron tapauksen hoitaakseen.
4. Käsiteltiin taltiointimenettelyä ja siirtoa kartoille/piirroksiin. HH esitteli Maamittauslaitoksen tilannetta. Todettiin Lemmin ilmakuva huonoksi. Yhteys Sami Kurkelaan 29.09. vkoilla, jolloin käsitellään asiaa uudestaan. PS esitteli Luumäen taltiointitilanteen, ja TO Lemmin. Kumpikin vaikutti pätevältä. Todettiin, että mittakaavat 1: 20 000, 1: 50 000 ja 1: 200 000 ovat OK, kuten ilmeni TO:n laatimista kartoista. Käsiteltiin linnoitusalueen taktisia merkkejä ja todettiin ”viiva + neliöt”- kenttälinnoitemerkki hyväksi.
5. Käsiteltiin Savitaipaleen pitäjän karttaa 1:50 000 (PJ esitteli), joka todettiin hyväksi lähtökohdaksi.
Väripohja on tärkeä. Kartassa olisivat pellot, vesistöt ja tiet sekä tärkeimmät paikan nimet. Kohdekoordinaatit taltioidaan CD-levylle. JL korosti noottiapparaatin tärkeyttä.
6. Keskusteltiin apurahan anomisesta Suomen kulttuurirahastolta. Pohjana eräänlainen väli raportti + karttapohja. HH laatii. Perusteina ovat mm. loppuraportin valmistelu painoasuun, käännöstyöt, linnoitteiden yhtenäinen valokuvus (V-V. Saarinen?), piirrosten ja karttapohjien teko, Ohto Mannisen, Jyri Paulaharjun ym. mahdolliset tutkimusmatkat Moskovaan. Jättöpvm:n takaraja on 15.10.
7. JL esitti Maalinnoitus-seminaaria vuodelle 2004. Mikä ettei, mutta tuskin on valmiutta vielä Sellaiseen (HH).
8. Seuraava kokous päätettiin pitää 13.11.2003 klo 13.30 E-K Museolla

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 6)

1. Työkokous E-K Museolla 13.11.2003 klo 13.30 – 16.00
 - Läsä TO, PS, AP, JL, HH.
2. Käsiteltiin Jaakko Pöyryn/Maa ja Vesi- tarjousta. HH täsmensi sitä Juha Heimalan 10.11. antamien tarkennusten mukaisesti:
 - Tarjouksen hinnoittelu perustuu tämänhetkisten paikkatietojen (= karttakoordinaattien mukaan määritetty kohde) lukumäärään, eli 15.10. tilanteeseen, jolloin annettiin perusteet tarjouksen teolle. Jos tarjous hyväksytään, sovitaan, mikä on uusien kohdevientien hinta/kpl, mikäli tarjoaja tekee sen.
 - Veloituksista voidaan täydentää paikkatietoon kuuluvia kuvauksia (= taulukkonmuodossa, esim. Sorvarilan th, 300 metriä länteen, taisteluhautaus sorarinteessä 50 m, 6 kpl laajennuksia, 1 kk-asema, rintamasuunta pohjoiseen).
 - Työryhmä voi ottaa em. asiat hoitaakseen jatkossa, jolloin lisäsopimuksia ei tarvita. Myöhemmin näin pitää kuitenkin tehdä. Pitää vain löytää operaattori ja riittävän puhdikas kone.
 - Tarjousta pidettiin hyväksyttävänä, ja tekijää Juha Heimalaa kelpoisena ja tunnettuna (TO).
3. HH ilmoitti apuraha-esityksen lähettämisen. Tieto saataneen joulukuussa, jolloin tarjous voidaan käsitellä. Hoitovastuun saivat JL ja HH.
4. HH jakoi jaettujen linnoitusohjesääntöjen pääpiirteissuomennotukset/ Jevgeni Beljajev. Voitiin todeta mm. neliömäisten kaivantovallien saaneen selityksensä!
5. Keskusteltiin jäsentäydennyksistä. AP jatkaa vielä edusmiehenä. Teemu Leino voi ottaa Ylämaan ”kenttämiehen” tehtävät. Taipalsaaren Esko Kähöön ei vielä ole saatu kontaktia (HH).
6. Käsiteltiin uusia toimintoja.
 - TO esitti vuoden 1862 ruotsinkielistä ”Klemensin” pitäjäkarttaa. Se on saattanut olla tieuriensa osalta venäläisten linnoitussuunnittelijoitten käytössä esim. tykkiteitä suunnattaessa. Asiaan ei tullut tarkkaa selkoa. Tällaiset kartat lienevät olleet kaikista pitäjistä. JL otti kopioitavakseen venäläisiltä saadun Viipurin läänin kartan vuodelta 1938. TO järjestää tietojen keruu-/ haastattelutilaisuuksia, sekä ottaa uudelleen yhteyttä Jouko Pajulaan. Hän käy myös koluamassa Upseerikerhon kirjaston. Tavoite on selvittää venäl./ saksal. linnoitusohjesääntöjen yhteydet, ja niiden vaikutukset suomalaisessa maaperässä!
 - PS esitti uudet karttatiedot Luumäeltä (1:50 000) sekä jätti kuvan, mikä esitti Nagantin reikiä hirressä! Luumäen lehti oli julkaissut jutun linnoitushankkeesta ja heti oli tullut yhteydenottoja. Keskusteltiin uudesta laajemmasta tiedotustarpeesta. Mikäli apuraha myönnetään, siihen saumaan olisi hyvä antaa uutta mainosta asialle ja kehoittaa kansalaisia yhteydenottoihin. Todettiin ”jurodivyi”- hakkauksen ja Rasputinin välisen yhteyden mahdollisuus. Tässä on matkailuvaltti Luumäelle: Rasputin ja Ukko-Pekka!
 - Kerrattiin miinahrava-etsinnät (Martti Sipari) ja valokuvaukset (V.V. Saarinen).
7. Seuraavasta kokouksesta tammikuussa 2004 ilmoitetaan erikseen.
8. Katsottiin siunatuksi lopuksi E-Kmuseon kokeeksi tilaama video ”Venäläiset tulevat, Vallityöt 1912-17”. Hinta ~82 €. Rekvisiittaa paljon, fiktiota enemmän, faktoja siteeksi. Työryhmä ei suosittelut hankintaa työryhmän varoista.

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 7)

1. Työkokous E-K Museolla 25.02.2004 klo 13.30 – 15.30
- Läsna PJ, TO, PS, AP, TL, JL, HH.
2. Käsiteltiin apuraha- asiat. Yhtä (Kulttuurirahasto) ei hyväksytty, toinen (Kordelin) meni sivu, kolmas (Kenkätehdas) on vielä vireillä. HH ilmoitti rahaa olevan jäljellä 2790 €, josta 2 200 € vapaana.
3. Käsiteltiin Ylämaan karttatietotilannetta. Yrjö Kälviäinen on aikanaan tehnyt suurtyön, ja kartoittanut ilmeisesti kaikki Ylämaan linnoitteet. Hän luovutti kartat Teemu Leinolle. Alkuperäiset yksityiskohtaiset piirrokset ovat 1:4 000 ja 1:20 000 mittakaavaisilla karttapohjilla.
4. Käsiteltiin Pöyryn paikkatietojärjestelmää. Se voi olla hyvä, mutta liian kallis (~4500 €). Päätettiin yrittää halvempaa versiota, jossa piloottihankkeena otetaan 1-2 pitäjän tiedot järjestelmään. HH esittelee Pöyrylle.
5. Käsiteltiin ”ulkomaan asiat”. Yhteyksiä venäjän arkistoihin ei ole syntynyt. Päätettiin jatkaa vielä Petroskoin Kilinin pitämistä mukana, kuten on sovittu (JL).
6. Uusia jäseniä ovat Teemu Leino Ylämaan kenttäpäälliköksi ja Kai Vaartaja Savitaipaleella. Entiset jäsenet jatkavat (AP ja PJ). Kesän 2004 tarkennusoperaatioon (tietojen täydennys) mukaan otetaan miinaharavaetsintä (Juha Siltanen, Martti Sipari) ja valokuvaus (V.V.Saarinen). Kenttäpäälliköt esittävät sopivat kohteet (3-5 kpl).
7. TO esitteli selvittämänsä yhtäläisyydet venäläisten ja saksalaisten Linnoitusohjesääntöjen välillä. Niitä oli, mutta saksalainen lienee ”kehitettympi”, vrt. esimerkiksi taisteluhautajärjestely, haavoittuneiden kuljetusten ohituslaajennukset! Hän jakoi laatimansa yhteenvedot. Tiedot on saatu Lrannan Upskerhon kirjaston teoksista.
8. Käsiteltiin pitäjien tietotilastot:
 - Luumäki ~95 %
 - Lemi ~kaikki, tarkennukset kesällä 2004
 - Savitaipale ~kaikki, tarkennukset P-kosken alueelta
 - Suomenniemi ~kaikki
 - Ylämaa ~kaikki
 - *Taipalsaari , tark*
 - *Ruokolahti, Kuurmanpohja ym tark*
9. Seuraava kokous pidetään E-K Mus 25.03.2004, klo 13.30

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 8)

1. Työkokous E-K Museolla 25.03.2004 klo 13.30 – 15.15
 - Läsnä PS, TL, JL, HH
2. HH esitteli Pöyryn tarjoukset.
 - piloottihanke Ylämaa + Luumäki- paikkatietojärjestelmä on OK, mutta hinta on 2 200 + alv = 2690 €. HH oli todennut liian kalliiksi ja esittänyt pelkkää Luumäkeä tai Ylämaata
 - Edut: toimitus käteen, perustuu yleisesti käytössä olevaan MAP- infojärjestelmään.
 - Haitat: hinta, muut kustannukset vielä mukaan kuten kartat, vaikkakin suhteellisesti halvemmalla kuin alkuperäinen. (>4500 €)
3. Keskusteltiin. Teemu Leino toi esiin Ylämaalla jo käytössä olevan tietojärjestelmän. Keskustellut Aki Hostikan kanssa. Päädyttiin tilaamaan häneltä koemielessä valmis systeemi Ylämaan jo pitkälle piirretyn tilanteen pohjalta kokonaishintaan 1 500 € (maksu stipendinä?). Teemu Leino toimii asiamiehenä.
- 4, Sovittiin kuntien välisellä raja-alueella olevien kohteiden sijoittumisesta: Noudatetaan kunnan rajaa. Selosteessa mainitaan aseman jatkumisesta toiselle puolella. PS antoi kolme valokuvaa patteri-töihin liittyen.
5. Seuraava kokous pidetään 14.04.2004 klo 13.30 E-K Museolla.

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 9)

1. Työkokous E-K Museolla 14.04.2004 klo 13.30 – 15.00
- Läsnä PJ, PS, AP, JL, HH, TL, KV
2. HH esitteli Pöyryn uudet tarjoukset, jotka oli saatu palaverissa (Veijovuori/Heimala) 24.03.04: Luumäen tiedot 1 500 – 1600 €, kartat 150 €, plus alv 22 % = ~2 000 €. Liian kallis.
3. HH esitteli Ylämaan pilootti- ohjelman 1500 €:n kokonaistarjouksen (Aki Hostikka) malleja. Vielä on entrattavaa symbolien, sijoitustarkkuuden ja karttapohjan valinnan mukaan. TL hoitaa asiaa edelleen.
4. HH esitteli Jaalan vastaavaa QPS- paikannusjärjestelmää. Keskusteltiin MAP- infojärjestelmästä ja todettiin sen olevan käytössä kaikissa kunnissa mm. VIRVE- käytössä. Kehoitus tr-jäsenille asian selvittämiseksi. Saadaanko karttapohjat sekä ohjelman työryhmän käyttöön?
5. Todettiin muun linnoiteaineiston olevan hyvin kasassa. Tulevan kevään ja kesän aikana suoritetaan tarkennukset ja käydään mm. Taipalsaarella ja Ruokolahdella.
6. Vahvistettiin työryhmän tavoitteeksi ensimmäisessä kokouksessa 11.02.2003 sovittu päämäärä: ”*työn tulokset pyritään julkaisemaan raportin muodossa vuoteen 2005 mennessä.*” Sovittiin alustava malli. Työryhmän kokoama materiaali luovutetaan E-K Museolle.
7. Edelliseen liittyen esitetään raportin jäsentelyksi seuraava:
 - suppea kuvaus ryhmän toiminnasta (kokouspöytäkirjat; HH)
 - valtakunnallinen yleisesitys + kartta (HH)
 - pitäjien pelkistetty kertomus aikamäärinen, *haluttuine oheis- ja sidostarinoineen*, yleiskartta (1:50 000/1:20 000 kohdekuvausineen) sekä erikoiskarttaesimerkki (esim 1:4000) linnoitealueesta kuvauksineen (kenttäpäälliköt)
 - esitys jatkotoimista (jäsenet)
 - E-K Museon mahdollinen arvio (JL)
8. Edelliseen liittyen jäsenet valmistelevat alueeltaan 3-5 kohdetta, jotka sondeerataan miinaharavalla (Marti Sipari, 10 /€ keikka). Samoin tarpeen mukaan 3-5 valokuvauskohdetta (V.V.Saarinen). Nämä hankkeet toteutetaan kevään aikana. Ajankohdat päätetään seuraavassa kokouksessa.
9. HH totesi apurahaa olevan jäljellä 2 790 €, josta sitomatta on 790 €. PJ esitti lisärahoituksen anomista mm. Kulttuurirahastolta. Näin päätettiin tehdä. Päätettiin myös jatkaa ponnisteluja yhteyden saamiseksi Venäjän arkistoihin. Vielä on ratkeamatta myös Kenkätehtaan apuraha. Keskusteltiin yhteyksistä reserviläis- ym. järjestöihin (Lions jne.), joilla on kiinnostusta alueitten kunnostamisesta esim. matkailukohteeksi.
10. Seuraava kokous päätettiin pitää 28.04.2004 klo 13.30 E-K Museolla.

Kokouspalkkiot maksetaan toukokuussa. 28.04. 04 kokous ml.

HH tavattavissa annetuissa numeroissa.

Hyvää kesää.

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 10)

1. Työkokous E-K Museolla 28.04.2004 klo 13.30 – 15.00
 - Läsnä PJ, HH, TL, KV, sekä musjoht Olli Immonen, Martti Sipari ja V.V. Saarinen.
2. HH jakoi ja esitteli edellisen kokouksen ptk:n. Keskusteltiin Ylämaan piloottihankkeesta. HH ilmoitti TL:n kanssa sovituksen, että tämä vie hanketta itsenäisesti eteenpäin. Savitaipaleen alueella näyttäisi olevan mahdollista saada metsänhoitoyhdistykseltä ilmakuvaaperusteinen systeemi: karttapohja käteen ja maastoon kynän kanssa tst- haudan päähän. Katsomme tämänkin järjestelyyn.
Todettiin Lemmin ja Luumäen järjestelmän olevan tässä vaiheessa kenttäkelpoisin:
(1: 50 000 karttaan asemamerkintä, tarvittaessa koordinaatit luetteloon ja lyhyt luonnehdinta aseman laadusta ja osista). Keskusteltiin myös muista, mm GPS- järjestelmästä. Ei aiheuta toimenpiteitä käytössä olevilla resursseilla.
3. Keskusteltiin mus.johtaja Immosen aloitteesta työryhmän jatkosta. HH totesi tämän työryhmän toiminnan päättyvän vuoden 2004 lopussa jätettävään raporttiin. Se ei tietenkään estä jäsenten jatkamasta hanketta muilla nimikkein tai sitoutumisin.
4. Hyväksyttiin ed.kokouksen kohdan 7. esitys loppuraportin jäsentelyksi. Kesän mittaan suoritetaan tarvittavat täydennykset, ja HH ilmoittaa lopulliset karttasymbolit.
5. Sovittiin ed. kokouksen kohdan 8. miinaharavoinnista ja valokuvauksista seuraavasti:
 - Ylämaa 12.05. (ke) klo 10.00, Timantti baari.
 - Savitaipale 14.05. (pe) klo 10.00, Europaeuksen aukioHH esittää
 - Lemille 17.05 (ma) klo 10.00 kirkon edusta,
 - Luumäelle 19.05 (ke) klo 10.00 Luumäen motelli.
 - **TO ja PS - ilmoitukset, mikäli ei sovi (05 4530 782)**E.-K Mus maksaa filmit ja kehityksen (kuvat luovutetaan raportin yhteydessä), ryhmä korvauksen 10 €/ keikka.
6. Seuraava kokous syksyllä.

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 11)

1. Työkokous E-K Museolla 08.09.2004 klo 13.30 – 15.00
- Läsnä PJ, HH, TL, JL, AP
2. HH esitteli kesän valokuvaus- ja miinaharavointiasiat. Kuvat on tunnistettu ja luetteloitu. Samoin löydetty esineet. Kuvat (~30) ja esineet (~ 50) on luovutettu 18.08.04 E-K Museolle. Syksyn mittaan on mahdollisuus toteuttaa täydennyskuvauksia ja etsintöjä. Pitäjien kertomuksiin voidaan liittää valikoiduista kuvista väriotoksia esimerkeiksi!
3. HH esitteli rahatilanteen. Käytössä on 2098,23 €, josta sidottua 1000 €. Jälkimmäisestä erästä päätettiin pitää yllä Petroskoin Jurij Kilinille varattu 500 € arkistotutkimuksiin Moskovassa. Jos hän ei pääse avansseeraamaan asiassa, harkitaan henkilövaihdosta. JL on yhteismies.
4. Käsiteltiin linnoituskarttatilanne. Todettiin, että pitäjät toteuttavat itselleen sopivasti räätälöidyn mallin mukaan alueensa linnoitteet.
 - Luumäki ja Lemi 1: 50 000 + tarvittaessa pienmittakaavaiset kohdekartat
 - Savitaipale 1: 20 000 (vast) erikoiskartat
 - Ylämaa 1:4000, 1: 20 000 luonnoskartat
 - Ruokolahti ja Taipalsaari värilliset erikoiskartat (1:20 000, 1:100 000)HH kokoaa E-K:n alueelta linnoitteiden yleiskartan Museon antamalle karttapohjalle.
5. Käsiteltiin kesällä jaettua ”Pitäjän kertomukset”- jäsentelyä. Todettiin, että OK. Korostettiin, että kaikkea tietämäänsä ei tarvitse nyt runoilla, vaan viitata, missä tietoa on lisää. Koko kertynyt materiaali luovutetaan raportin myötä E-K Museolle jatkotoimia varten.
6. JL esitteli Mikkelistä saadun Lappeen kihlakunnan ”maksuliikenne”- asiakirja nipun, joka on työryhmän käytössä kaupunginarkistossa ainakin syyskuun. Vain peukalohangallinen paperia sisältää linnoitustöiden maksuperusteita, joiden mukaan isännät vaativat aikanaan maksuja aina 1930- luvulle asti. On syytä käydä katsomassa.
7. Korostettiin, että raportti kaikkineen luovutetaan tämän vuoden aikana, oli valmista tai ei. Parhaimmillaan luovutus tapahtuu marraskuun loppuun mennessä.
8. PJ esitteli uuden apurahan anomista. Asia sai myönteisen vastaanoton! Raha voitaisiin osoittaa nuorelle henkilölle, joka jo on jotenkin perehtynyt aiheeseen. JL ja PJ sondeeraavat ehdokkaita.
9. Käsiteltiin Laari-ongelmaa, eli alkoivatko linnoitustyöt tosiaan jo 1914. Vihjeitä on, että Viipurin alueella työt olisivat alkaneet aikaisemmin kuin muualla maassa. Lehtitiedot saattaisivat valaista asiaa. Todettiin sensuurin vaikutus varsinkin sotilasasioissa.
10. Päätettiin pitää seuraava kokous to, 07.10.2004 klo 13.30 E-K Museolla

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 12)

1. Työkokous E-K Museolla 07.10.2004 klo 13.30 – 14.45
- Läsnä PJ, HH, PS, TL, JL, TO, AP, KV
2. Käsiteltiin linnoitustöiden alkamisajankohtaa Viipurin läänissä ja nykyisen E-K:n alueella. PJ esitti uudelleen näkemyksensä, että työt olisivat voineet alkaa esim. Savitaipaleenkin alueella aikaisemmin kuin on luultu, ehkä jo 1914. HH kysyi, miksi olisi aloitettu takalinjoilla, mikäli linnoitteet yleensäkin oli tarkoitettu saksalaisten Pohjanmaalle tekemän maihinnousun ja hyökkäyksen torjuntaan. TO viittasi Viipurin asemaan, joka olisi saattanut olla syy linnoittamisjärjestykseen. PJ katsoi olevan syytä perehtyä Viipurin pitäjän historia- teokseen, mistä voisi löytyä lisätietoa.
2. PS esitteli Kaupungin arkistossa lainassa olevista vahinkokorvausltk:n kansioista löytämiään tietoja Luumäen osalta. Kansio on valitettavasti palautettu Mikkeliin. Päätettiin, että JL pyytää paperit takaisin Ne ovat mielenkiintoisia ja valaisevia, vaikkakaan niistä ei vielä selviä päätösten lainvoimaisuus.
3. Käsiteltiin pitäjakohtaisten linnoituskarttojen tilannetta. Todettiin, että Ylämaa, Luumäki, ja Lemi OK. PJ ja KV esittelivät Savitaipaleen tilanteen, mikä osoittautui varsin moderniksi. Uusi GPS- järjestelmään perustuva esitys antaa mahdollisuuden tarkkoihin alkupisteisiin esim linnoitteen taisteluhaudan lähtökohdan merkintään. Systemi tuottaa halutun mittakaavan mukaisia värillisiä karttapohjia. KV esitti, että työryhmä osallistuisi laitteen hankinta kustannuksiin. Esitys ei edennyt tässä vaiheessa. HH hoitaa Ruokolahden alueen kartat.
4. Todettiin vielä kerran, että loppuraportti jätetään marraskuun loppuun mennessä.
5. HH ilmoitti Kulttuurirahaston vaatineen työryhmän väliraporttia jo 03.03.04 mennessä. HH ilmoitti jättäneensä pyydetyn selvityksen asiamiehelle. Päätettiin, ettei uutta apurahaa enää anota. JL esitti, voitaisiinko käytössä olevan apurahan mahdollinen loppuerä jakaa työryhmän jäsenten kesken kirjoituspalkkiona. HH sanoi esimerkiksi 100 €/ kirjoittaja olevan mahdollinen.
6. Käsiteltiin mahdollisia lisäkuvauksia ja maaperäsondeerauksia. TO pyysi kuvausta ja PS Martti Siparin palveluksia.
7. Seuraava kokous päätettiin pitää ti, 09.11. 2004 klo 13.30 E-K Museolla.

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 13)

1. Työkokous E-K Museolla 09.11.2004 klo 13.30 – 15.00
- Läsnä PJ, TO, PS, TL, JL, HH
2. Käsiteltiin raportin luovutusajankohtaa. Päätettiin ottaa aikalisää vuoden 2004 loppuun lähinnä uusien asioiden esiin tulon vuoksi. Näitä ovat esimerkiksi arviointilautakuntien asiakirjat, sekä niiden tietojen tarkistaminen, joiden mukaan linnoitustyöt olisivat alkaneet luultua aikaisemmin.
3. Käsiteltiin raportin kokoonpanoa. Pitäjien kertomukset voivat joka suhteessa olla itsenäisiä esityksiä ylöspanoltaan ja ulkoasultaan, joskin sisältönsä puolesta noudattavat annettua ohjetta. Kaikki se tieto, mitä ei esim liitteinä sisällytetä raporttiin oheistetaan viimeistä paperilippusta myöten pitäjakohtaiseen arkistokansioihin, jotka luovutetaan E-K Museolle.
4. Kukin pitäjän edustaja voi terästä esitystään valokuvilla ym. jotka museo kustantaa.
5. Raporttien kokonaismäärä nousee 7-8 kappaleeseen. E-Kmuseo on luvannut avustaa kopioinneissa.
6. Päätettiin maksaa apurahasta 100 €/ pitäjän edustaja verotonta palkkiota..
7. JL selvitti Venäjän arkisto tilannetta. Juri Kilinin on kuulolla, ja toivorikas.
8. Seuraava kokous päätettiin pitää 30.11.04 klo 13.30 E-K Museolla..

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 14)

1. Työkokous E-K Museolla 30.11.2004 klo 13.30
 - Läsnä PJ, TO, PS, JL, HH, TL, KV
2. Käsiteltiin pitäjien tilanteet
 - TO esitteli Lemmin valmiin aineiston ja jätti sen puhtaaksikirjoitettavaksi.
 - PS esitteli Luumäen tilanteen; viimeistelyä vaille valmis. Myöhemmin käsiteltiin informaatio-ongelmaa: voidaanko kartoissa esitellä Salpa-aseman linnoitteita esim herajärven alueelta. Ohjeeksi annettiin jättää ne pois.
 - PJ esitteli Savitaipaleen tilanteen. Materiaalia on kertynyt huomattava määrä. Kartat ovat varsin havainnollisen näköisiä. Laarin alueen karttojen merkintää pitää vielä tehostaa.
 - TL totesi Ylämaan linnoitteiden olevan valmiin jätettäväksi. Yrjö Kälviäisen ”testamenttaamat” alkuperäispiirroksot liitetään mukaan sellaisenaan.
2. HH esitteli muistin virkistämiseksi venäläisiä pituusmittoja: arsina 0,71 m, syli 2,133 m, versokka 0,0444 m. Todettiin esimerkiksi vuoden 1916 Smk:n arvoksi 2,05047 €.
3. Käsiteltiin raportin nimeä. Hyväksyttiin HH esitys ”I Maailmansodan MAALINNOITTEET Etelä-Karjalassa”. Tämä sopii kansilehdelle ja terästetään JL:n esityksestä suuriruhtnaskunnan emblemillä.
Sovittiin, että A3- koko on suurin kopioitava pinta. Värejä voidaan käyttää. Kopiointi ja raportin lopullinen ”painatus” toteutetaan 09.01.05 jälkeen.
4. Käsiteltiin pitäjien edustajien suositukset työn jatkolle. Yhdyttiin laajasti PS:n laatimaan kirjalliseen esitykseen (= raportin liitteeksi).
5. Valittiin kuvia pitäjienkertomusten elävöittämiseksi (PS ja TL).
6. Käsiteltiin vielä aikatauluja. Materiaali luovutetaan E-Kmuseolle (=JL) 21.12.04 klo 13.30 kokouksessa. Varsinainen raportti 09.01.05 jälkeen. Henkilö voi olla E-Kmuseota edustava, tai alkaen maakuntajohtajasta (Puttonen), kulttuurirahaston edustaja (Kosonen), E-K:n liiton edustaja (Vestinen) tai kaikki. Isossa jaossa mukaan tulevat ”etulinjan” kuntien edustajat (Lemi, Luumäki, Savitaipale, Ylämaa) ja kaikille raportti. Painos nousee vähintään 15-18 kpl:een.
7. Päätettiin seuraava kokous 21.12.04 klo 13.30 alkaen.

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ (Ptk no 15)

1. Työkokous E-K Museolla 21.12.200⁴~~5~~ klo 13.30- 15.00
- Läsnä PJ, TO, PS, TL, AP, JL, HH
2. Käsiteltiin pääpiirtein pitäjien kertomukset, jotka oli määrä luovuttaa E-K Museolle. Materiaali käsiteltiin järjestyksessä Lemi, Luumäki, Savitaipale, Ylämaa, muut. Todettiin, että vielä keskeneräisiä osioita on mahdollisuus paikata vielä tammikuussa, jolloin on määrä toteuttaa aineiston monistus. Sovittiin raportin otsikoksi ”I Maailmansodan maalinnoitteet Etelä-Karjalassa”.
Kanteen tulee kaksoiskotka - embleme. Edelleen sovittiin pitäjien kertomusten etulehdestä kunnan vaakunoineen.
HH ilmoitti maksusuoritusten olevan kaikkien osalta ao. pankkitileillä.
3. Keskusteltiin lopullisen raportin luovutuksesta. Mukana myös museon johtaja Johan Blomster. Ajatuksena on edustavan maakunnallisen tilaisuuden järjestäminen. Tässä yhteydessä todettiin myös työryhmän tekijänoikeudet työnsä tuloksiin. Ns. ”moraaliset oikeudet” ovat ja pysyvät, muut luovutetaan E-K Museolle.
4. Luovutettiin aineisto muodollisesti Jukka Luodolle ennen hänen jouduttua poistumaan tilaisuudesta kotimatalle.
5. Työryhmä nautti Museon tarjoamat kahvit ja allekirjoitti keskinäisesti aineiston luovutuspöytäkirjan (LIITE 15 A).
6. Työryhmä luovutti koko aineiston museonjohtaja Pontus Blomsterille.
7. Maalinnoitustyöryhmä päätti 2 vuotta kestäneen toimintansa.

Tutkimusraportti:

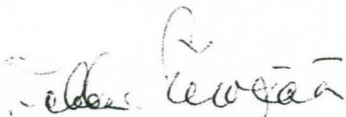
I Maailmansodan maalinnoitteet Etelä-Karjalassa

Olemme tänään luovuttaneet raportin käsikirjoituksen ja työhön liittyvän muun materiaalin Etelä-Karjalan Museolle.

Lappeenranta 21.12.2004

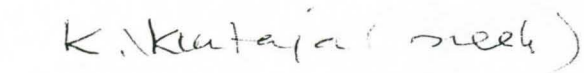

Pertti Jurvanen

Teemu Okko

Pekka Siiropää

Arvo Pirhonen

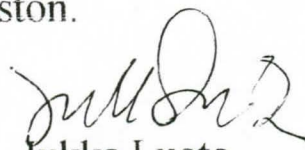

Teemu Leino

Kai Vaartaja

Harri Heinilä

Olen vastaanottanut yllämainitun aineiston.

Lappeenranta 21.12.2004

Jukka Luoto

Pertti Jurvanen:
VENÄLÄISTEN LINNOITUSTYÖT ETELÄ-KARJALASSA
1914-1917
(Esiteitys tutkimuksen toteuttamiseksi)

1. TUTKITTAVAN ALUEEN MÄÄRITTELY

- a) Koko maakunta
- b) Ruokolahti, Rautjärvi, Imatra (Jääski) Joutseno, Lappeenranta, (Lappee), (Nuijamaa), Taipalsaari, Savitaipale, Suomenniemi, Lemi, Luumäki ja Ylämaa
- c) Myös Viipurin seutu
- d) Edellisiä suppeampi alue

2. LÄHDEAINEISTON KARTOITUS

- a) Aikaisemmat tutkimustiedot, julkaisut
- b) Valtionarkisto (kansallisarkisto)
- c) Mikkelin maakunta-arkisto
- d) Pietarin (sota-) arkistot
- e) Paikallishistoriat
- f) Kartat
- g) Haastattelut (paikallistuntemus, perimätieto)

3. TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Selvitetään:

- a) Linnoittamisen yleinen (kokonais-) tarkoitus
- b) Suunnitelma Etelä-Karjalan osalta (linnoitteiden sijoitus maastoon)
- c) Toteutuneet työt (uudet ja vanhat kartat)
- d) Linnoitusrakenteet (kasematit, liintaasit, korsut, varastot, tykkiasemat, ampuma- ja yhdyshaudat, yms.) Piirustuksia, piirroksia, valokuvia
- e) Kaivutyöt, louhinnat, teiden rakentaminen, hirsirakentaminen, aputyöt jne.
- f) Työvoima, sotilaat, siviilit, sukupuolijakauma, ikäjakauma, tulkit jne.
- g) Paikat.
- h) Töiden vaikutus :
 - 1) väestön toimeentuloon
 - 2) sosiaaliseen käyttäytymiseen
 - 3) maa- ja metsäomaisuuteen

4. LOPPUPÄÄTELMÄT

- a. Rakennelmien nykykunto
- b. Rakennelmien mahdollinen kunnostus
- c. Arvo erään historiallisen kauden muistomerkkeinä
- d. Mahdollinen suojelun tarve

5. TUTKIMUKSEN JULKAISEMINEN

- e. Monisteena
- f. Kirjana
- g. Julkaisun kustannukset

Lappeenranta 17.08.2003
Maalinnoitustyöryhmä

RAPORTTI

KOHDERAPORTTI

Ohessa lähetän kesä- elokuun 2003 Maalinnoitustyöryhmän tutustumisretkien tuloksia. Tarkoitus on, että työryhmän jäsenet esittävät korjaukset työryhmän kokouksessa 26.08.2003. Näin täydennettynä raportti antaa perusteita jatkotoimille.

Tässä mainituista liitteistä vain Ylämaan suunnan liite on mukana. Muut on jaettu retkien aikana mukanaolleille. Arvo Pirhoselle jaetaan tarvittavat liitteet erikseen.

Yleiskuva maakunnan patteritöistä alkaa olla vähintään tyydyttävä. Vielä on selvitettävä tarkemmin mm Taipalsaaren ja Suomenniemen suunnan sekä Ruokolahden alueen linnoitteet. Muistutan Jukka Luodon esittämästä systeemistä, jonka mukaan kohteet merkitään jaettuun karttaan pitäjittäin numeroituna (Lemi on palauttanut!). Tavoitteena on, ettei yksikään potero unhoitu.

Kokouksessa käsitellään em lisäksi Venäjän arkistotilannetta, ilmakuvioiden käyttö sekä hyväksytyt työsuunnitelman kohdat 3. ja 5. ("Tutkimuksen tavoitteet", "Tutkimuksen julkaiseminen").

Julkituontiin liittyen keskusteluissa on ilmennyt yksimielisyyttä lopullisen esityksen perusmallista. Kyseeseen tulisivat:

1. Pitäjäkohtainen yleisesitys (kartta ja teksti, jossa tuodaan esiin myös tekemisen tekniikkaa ja vaiheet).
2. Pitäjän valitseman aseman (asema-alueen) esittely malliesimerkkinä (tarkempi kartta ja piirrokselliset selitteineen). Asema olisi kokonaan tai osittain entisöimiskelpoinen.
2. Etelä- Karjalan asemien yleiskartta tarvittavine teksteineen ja linkit laajempiin yhteyksiin.
3. Edellämainittuihin kytketään halutussa laajuudessa työsuunnitelman kohdan 3. asioita (sosiaaliset ulottuvuudet).

Seuraava kokous on siis 26.08.2003 klo 13.30 alkaen E-K Museon tiloissa.

Syyskuun alussa suoritetaan annetuille tileille kokous- ym korvaukset á 10 € / kerta/ osallistuja. Kokouksia tulee olemaan kaikkiaan 5 kpl, matkoja 5 kpl (Merenlahti, Ylämaa, Lemi, Luumäki, Savitaipale).

Blintassiterveisin

Harri Heinilä

TAIPALSAAREN KOHTEET

Aika: 28.04.2003 klo 10.00-14.00

Mukana: HH, Jari Karhu, Sami Kurkela Ammattikorkeakoululta

Taipalsaaren linnoitteet liittyvät tunnetuilta osiltaan alueellisesti Lemminkäisen alueen vyöhykkeeseen, jonka tärkein torjuntasuunta on kuitenkin nykyisen tie nro 13 suunta. Jotenkin Merenlahden tien suunnalla on nähtävissä vesistön ylityksen estämiseen tähtäävä ”konstellaatio”. Kiertoliikkeen torjunta Pien- Saimaan alueella Taipalsaaren nykyisen kirkonkylän suunnalta on tietenkin mahdollista, samoin se, että Merenlahti niveltäisiin enemmän pohjoisen suunnan linnoitteisiin. Asemista sillä tasalla ei ole vielä tietoa.

Käyntikohde

1. Kähön kylän seutu

Merenlahden tien suunnalla Kähön kylässä on tien kummankin puolen taisteluasemia. Tien länsipuolella ne on kallioon louhittuja ~2 metriä leveitä, osin 2,5 metriä syviä. Tien itäpuolella asemat ovat osin jääneet omakotiasutuksen alle ja täytetty maalla ym. Lisää asemia on 1,5 kilometrin säteellä tiensuunnan asemien itäpuolella.

2. Ensisijaisesti käynnin yhteydessä arvioitiin, millaiset paikannus- ja mittausjärjestelmät tulisivat kyseeseen, mikäli asemia ryhdytään mittaamalla siirtämään data- muotoon. Arviot on esitetty kokouspöytäkirjassa/ 13.05. 2003.

YLÄMAAN KOHTEET

Aika: 02.06.2004 klo 10.00-16.00

Mukana: AP, TO, PJ, PS, HH; lisäksi Teemu Leino ja Heikki Timperi. Retken järjesti Arvo Pirhonen (AP). Kohteita esitteli hänen lisäkseen mm Teemu Leino (Ylämaa, Leino; puh 4177 144).

Ylämaan linnoitusalueella ei ole isoja järvikapeikkoja, joten täällä näytettäisiin painottavan enemmän tieyhteyksien sulkemista. Linnoitteet liittyvät selvästi nykyisen rajan takaisen Säkijärven alueen linnoitteisiin.

Käyntikohteet

1. Leinon kylän alue

Tasaiseen kalliopintaan hakatut kolme pistekoloa, joiden keskiössä ilmeisesti pohjois- etelä – suuntainen ristikko (Leinon kylän länsipuolella. Toinen 300 m Kujanpään talon itäpuolella, toinen 200 m Hietalan talon lounaispuolella.) Saattavat liittyä kartoitukseen/ vaakitukseen. Sinänsä tie, jonka varrella merkinnät ovat, voisi sijaintinsa puolesta olla eräänlainen ”tykkitie”. Aivan erikoinen on tieto, että talvisodan päättymisen jälkeen ”venäläiset ratsusotilaat” olisivat käyneet tarkastamassa näitä merkkejä (Ylämaan sivistysltk:n ptk/ 10.05. 1990).

2. Linnoitteet Leinon kylän ”lintaasi”- alueella

Sipilän talon eteläpuolella, Tarvalammen tasalla merkittäviä kallioon louhittuja taisteluasemia, joiden syvyydet enimmillään ~3 m, leveydet 2-3 m. Suojakorsun (linnoite, asuintila, ”lintaasi”, ~ ven.blindasi) laajennuksia ym. Paitsi kallioon louhittuja, alueella myös kaivettuja, jo vajottuneita asemia.

3. Lahnajärven alue

Linnoitteet Lahnajärven hautausmaan pohj.puolella ym. Nämä ovat ensisijaisesti jalkaväen hyvin säilyneitä taisteluasemia ampumapaikkoineen ja rintasuojineen. Hautausmaalla on sijainnut mm. räjähdysainekoppi (Sirkka Aapron tieto, puh 4177015). Hautausmaan/kirkon ympärysaita on kasattu räjäytyskivistä.

4. Ns Mätön tienhaara-alue ja Pentin kylän seutu.

Taisteluasemia edellisten tapaan. Väärinkäsityksen vuoksi jäivät nämä asemat tutkimatta tarkemmin. Lisäksi tiedetään ko. asemia olevan Kälviäisen kylässä, kuutisen kilometriä Mätön tiehaarasta länteen.

LIITE 3.3

LEMIN KOHTEET

Aika: 06.08.2003 klo 10.00-15.30

Mukana: AP, TO, PJ, PS, HH; lisäksi mm Lemmin palopäällikkö Hannu Hovi ja hänen isänsä. Matkan järjestäjänä ja esittelijänä oli evl Teemu Okko (TO). Lemmin kunta oli antanut ryhmän käyttöön palokunnan johtoauton, jolla päästiin vaikeimpiinkin kohteisiin vaivatta. Lemmin Sp tarjosi kahvit.

Lemmin linnoitteet kuuluvat ikään kuin E-K:n alueen taaemman aseman linnoitteisiin. Ne sulkevat Salpausselkien välissä kapeikkoja ja tien suuntia Suomalaisen kylässä, Savitaipaleen -Väliljoen - Lemmin, sekä Savitaipaleen- Lappeenrannan teitten suunnissa. Idässä ne liittyvät Taipalsaaren linnoitteisiin Iitiän pohjoispuolella ja Merenlahden Kähön kylässä.

Käyntikohteet

1. Lemmin kirkonkylän seutu

Rosioronmäen seutu; ”lintaasi” (7 x 4 m), kivet betonoitu tai sidottu laastilla, katto ja osin seinät romahtaneet eroosion johdosta, tulialue tien suunta (?), mahdollisen ampuma-aukon paikka jäi varmuudella määrittämättä. Todennettiin Taurin ”kasarmirakennusten” pohjat ~2 km kirkolta Lrantaan päin tien pohjoispuolella.

Nykyisen Lemmin kirkonkylän - Lrannan tien suuntainen sen eteläpuolinen useamman kilometrin pituinen ”Tykkitie”. Sen leveys on ~10 m molemminpuolisine ojineen.

Hyväkuntoinen, täällä noudatetun venäläisen tavan mukaan kiveystä tai muuta päällystettä (makadan) ei ollut havaittavissa.

2. Voivoron parakkialue

Tänne on saatettu majoittaa suuri osa kirkonkylän eteläpuolisen lintaasi- alueen (Pappilanmäki, Ukonmäki ym) työntekijöistä. Rakennusten perustavalleja oli havaittavissa (1 kpl 10 x 20 m, 1 kpl 10 x 10 m, 1 kpl 8 x 40 m) kaikkiaan ~200 miehen tilat. Tuotiin esiin erikoinen rakennusmalli, tervapahvinen kolmiokatto, ”helsinkiläisten parakki”.

Ehkä tämän alueen vesihuoltoon oli käytettävissä parakilta ~0,5 km länteen, notkelmaan paikannettu lähdekaivo.

3. Suomalaisen kylän/ Vuolteenkannaksen ”lintaasialue”

Alueella (ainakin neljä selvää yksikkökokonaisuutta) linnoittajille osoitettu parakki.

Perustavallit vesiojineen (!) selvästi erotettavissa (8 x 40 m). Parakin lähiympäristössä 3 kuoppaa ~1 m syviä, 3 m² (jäte/makkikuoppia?).

Lintaasialueen taisteluasemat syviä ja leveitä, hiekkaperäisyydestä johtuen vajottuneita.

Todettiin laastin sitomin kivin vahvennettu majoituskorsu, jonka katto on mahdollisesti ollut hirsillä tuettu. Erityisen selvästi oli kannaksen itäpuoleisen osan rintaman asemien

ampumapaikat nähtävissä (mm. yksi todennäköinen konekivääri- asema). Kaikkiaan kannas on potentiaalista entisöinti- aluetta.

4. Hattumäki.

Peruskalliomäen täysympyräpuolustusasema. Mäen laella 2,5 m syvä, 4 x 8 m suuruudeltaan oleva tila, jonka seinämissä harvinaisiksi osoittautuneita kallion porausjälkiä. Potentiaalinen komentopaikka.

5. Ukonmäen maasto.

Todettiin vuonna 1914 hakatun metsän nykytila. Yhteyshaudat takarinteessä, joten ne olivat suorempia, loivakänteisiä. Takarinneasemassa on myös kaivo, jonka hirsiseinämät vielä jotenkin koossa. Kaivo oli juuri nyt liettynyt ja vedetön. Tällainen lähdekaivo on ollut työmailla tuiki tarpeellinen, mutta on osoittautunut myös harvinaiseksi löydöksi. Todettiin myös korsi, jossa mahdollisesti ollut hirsiseinät. Mainittua kaivoa lukuun ottamatta yhtään hirsi- tai vastaavaa puumateriaalia ei ole löydetty Lemiltä.

6. Nuorakosken alue Kotajärven etelärannalla.

Vanhalla tiellä parakkialue n. 400 m risteyksestä pohjoiseen tien vas. puolella. Kallioon louhitut asemat Ylämaan Leinon kylän tapaan, taktisesti ympyräpuolustus. Vähintään 2m syviä ja leveitä hautalouhoksia. Yksi porausjälki oltiin havaitsevinaan. Taisteluaseman levennyksessä 1,5 metriä korkea kivikasa (2 x 3 m). Tässä vaiheessa pääteltiin sen liittyvän jotenkin katteen tukemiseen. Myöhemmin todettiin sen olevan ensisijaisesti taistelutekniikan vaatima sulkutila, joka vaimentaa myös kranaattien räjähdysvaikutusta.

LIITE 3.4

LUUMÄEN KOHTEET

Aika: 08.08.2003 klo 10.00-15.30

Mukana: TO, PS, JL, HH; lisäksi Mikko Montonen ja Timo Lappalainen SalpaSafarista, joka oli asettanut käyttöön kiitettävästi liikehtineen maasto-ajoneuvon. Kahvit ja Matti Montosen ansiokkaasta opastuksesta nautittiin Salpa-aseman tiloissa. Retken järjesti ja kohteet esitteli Pekka Siirpää (PS).

Luumäen alueen linnoitteet näyttäisivät kuuluvan Etelä- Karjalan alueen etulinjaan yhdessä Savitaipaleen kanssa. Lännen suunnassa edelliset asemat ovat Jaalan – Elimäen tasalla eli noin 60-70 kilometrin päässä. Asemat ovat selvästi sijoittuneet järvikapeikkoihin ja I Salpausselän sulkemiseen. Pohjoisessa Kivijärven ja Lennusjärven kapeikossa on linkkiasemat Savitaipaleelle.

Käyntikohteet

1. Rantasenmäen alue
Suo- Anttilan tietä Elkiäisjärven pohjoispäässä on Rantasen talo. Siellä sijaitti patteritöiden aikuinen esikunta.
Tykkitie Rantasenmäessä. Leveys n. 5 metriä, ojitus sekä maapengerrys, ei erityistä kiveystä tms. havaittavissa.
2. Lusikkovuoren alue
Käsiteltiin patteritöitten etiikkaa. Isännät pelkäsivät työmoraalin huononevan pysyvästi pinnauksen ja lintsauksen edistyessä. Urakkatyöt tulivat mukaan, louhintapätkä /työryhmä .
Lusikkovuoren laella linnoitteita ja kaksi ”lintaasia” sekä erikoinen betonirakenne.
(Vuoren laella todennäköisesti Salpa- asemaan kuuluva tähystyspaikka.) Monin seuduin syrjäiset asemat ovat kaatopaikkaroinan jättöpaikkoja, niin täälläkin.
3. Todennettiin kasakkaosaston majoitusparakin paikka entisen Säkkipjärven tien haarassa (tievahtiosasto). Havaittiin patteriasemien sijaitsevan teitten suunnassa mäkien lakialueella, ei niinkään eturinteissä.
4. Samoin todennettiin Häkämiehen kylän kasakkatallin paikka.
5. Kukkaromäellä on kivistä rakennettu tähystyspaikka (?), joka lienee I MS:n ajoilta, nyt jo hajonnut.
6. Ennen Toikkalaa on tienvarren peltoaukean takana Junttolan parakkipaikka, jossa asui venäläistä sotaväkeä. Parakit (2 kpl) oli kaivettu puoliksi maan sisään, pituudeltaan 20 metriä. Nyt alue on peltoraiviona.
7. Toikkalan kylässä on erinomaisesti säilynyt kumparealueen ”puolustuskeskus”. Yhteyshaudat takarinteeseen suoria. Asuinsuoja- kaivanto hyvin säilynyt. Seinämät todennäköisesti hirsikerroin tuettu.
Todennettiin ”Lintaasitalo”/223.
Toikkalan eräs merkittävimmistä kohteista on aiemmin apteekkari Ossi Sarvilahden aikanaan, nykyisin Ted Dotyn perheen omistuksessa olevan Hietalan talo ympäristöineen. Pihapiiri on

mielenkiintoinen kehitysvaihe- indikaattori. Linnoitteet ovat jääneet osittain pihapiirin tasoitustöiden alle. Perimätiedon mukaan Kronstadtista tulleet pakolaiset (jälkeen 1920) olisivat täyttäneet etumaastossa olleita ”hautoja” tilapäistyönään.

Pihan ”tukikohta” on todennäköisesti suunniteltu etulinjan asemaksi. Ted Dotyn käytössä on maakellariksi kunnostettu tila (korkeus ~2 m, 3 x 4 m), jossa vielä I- palkkien tukema betonikatto. Seinät on laastilla sidottua kiveä. Tämä tila olisi ulkonäkönsä perusteella saattanut olla alkuperältään patteritöitten tuotetta, ja yleensäkin vasta toinen laatuaan sekä paremmin säilynyt kuin Lemin hieman isompi rakenne. Perimätieto kertoi vielä kellarin olleen upseerin asuintila, ”upseerilintaasi”. Käynnin jälkeen selvisi, etteivät asiat ole näin. Kellari on nuorempaa perua.

Samoin Toikkalassa on Raapontien varrella ilmeisesti ainut ”selvä” viesti patteritöitten tekijöiltä. Vajaan kuution kiveen on hakattu venäjäksi sana ”~juriodvi”, jonka merkitys ei vielä ole auennut. Lähistön linnoitteet on louhittu kallioon, ja varsin syviä, kolmisen metriä. Toikkalan läpäisevän ja kaakkoon suuntautuvan tykkätien kupeessa oleva parakkimaasto on nykyisen pellon laidassa. Väliin maastoon katoava tykkätie on Rantasenmäen tapaan kapea, viitisen metriä, mutta paikoin pengerrytetty. Tien kupeessa olevan parakin perusvalli muistuttaa pohjaltaan Lemiltä tavattuja, ollen mitoiltaan n. 10 x 40 m. Pengerrytys ja vesioja erottuvat. Lisäksi parakki on oikeaoppisesti suuren Toikkalan linnoitusalueen keskustan tuntumassa helpottaen majoitustarvetta laajemmaltikin ja pidemmälle ajalle. Muistitiedonkin mukaan ”Venäläinen sotaväki asui Toikkalassa ja Junttolassa omissa parakeissaan” (Luumäen Lehti), joten nyt nähdyn lisäksi alueelta voi löytyä muitakin perustoja. Tuotiin esille (TO ja PS) parakeissa käytetyt ikkunalasia ja katteena tervapahvia. Eräässä tapauksessa jopa kuusirivi oli istutettu parakin sivulle.

8. Soivarinmäki

Alueella Salpa- aseman linnoitteita ja patteriasemia rinnan ja osin päällekkäin. Esimerkiksi vuoden 1917 taisteluhauta on jalostettu panssariestekaivannoksi. Osa Vanhemmista patteriasemista näyttäisi antavan torjuntasuunnan itään!

9 Kotkatniemi

Alueen Kivijärveen pistävässä niemenkärjessä Ukko-Pekan ampumaradan tuntumassa on kaksi kookasta kiviröykkiötä (alat n. 10m²), joissa on reilun metrin vahvuudelta kymmeniäkin kiloja painavia järkäleitä.

Kasojen keskusta on pyritty tekemään tuliasemaa muistuttavaa tilaa, joka avautuisi Kivijärvelle. Näitä kasoja on perimätieto kutsunut ”kasemateiksi”. Käytiin katsomassa myös kahta muuta epämääräisempää paikkaa. Kaikkien näiden asemien torjuntasuunta olisi ”noin” Kivijärvelle, koilliseen. Asemiin ei nähty liittyvän minkäänlaisia muita kaivauksia (vast). Alkuperän ja tarkoituksen selvitys kaipaa tarkennuksia. Sikäli sijainti muistuttaa Lemin Nuorakoskella olevista asemista, joista paitsi suljetaan läheinen järvikannas, torjutaan myös ”noin” Kotajärven suuntaan.

LIITE 3.5

SAVITAIPALEEN KOHTEET

Aika: 12.08.2003 klo 10.00-16.00

Mukana: TO, PJ, PS, JL, HH; lisäksi Eero Kaasalainen (EK, puh 05-467 636) opasti asiantuntevasti Laarin kylän ja Mämjärven asemissa. Savitaipaleen kunta oli asettanut työryhmän käyttöön palokunnan johtoauton kuljettajineen. Maukkaat piirakkakahvit nautittiin Savitaipaleen ulkomuseon tiloissa. Retken järjesti ja kohteet esitteli Pertti Jurvanen (PJ). Ryhmä antoi lausuntoja Etelä-Saimaan toimittajalle.

Savitaipaleen linnoitteet ovat Lennusjärven- Virmajärven- Kuolimonsen sekä Partakosken pääpiirteisellä tasalla. Asemat sulkevat järvikapeikkoja ja teitä II Salpausselän ja Mikkelin suunnista. Savitaipale heti Saimaan länsipuolella on selvästi keskeinen paikka, jossa on päätetty hidastaa etenemistä Lappeenrannan suuntaan

Käyntikohteet

1. Laarin kylä

Heituinlahden kautta päästään Lennusjärven pohjoispuolelle Laarin kylän maastoon. Kukkulan tilan rakennukset sijaitsevat sananmukaisesti kukkulalla, jota kiertävät lännen torjuntasuuntaan louhitut asemat. Niiden tekotapa noudattaa jo tuttuja ohjesäännön vaatimuksia. Hautojen leveys on n 1,5 ja syvyys n. 2 m. Etulinjan asemissa muista poiketen jopa huomattavan jyrkkiä suojamutkia (> 5m), yhteyshaudat kulkevat loivemmin. Samoin todettiin taisteluhaudan laajennuksissa (suojavalleissa) säännöllisesti tavattavat kivikasat (korkeus ~2m, 4 x 3m). Asuinsuojia (korsutiloja) oli louhittu tavanomaisesti. Työosastoa oli ollut majoitettuna lähitaloissa. Samoin läheisen talon seppä Toivo Laari oli palkattu porarin tehtäviin. Erään aseman seinämässä oli harvinainen poran jälki, samoin jälki löytyi kylän pohjoispuolella. Ilmeni, että louhintaporan jälkiä ei saata näkyä siksikään, että louhinnan alkupaukku räjäytettiin pienessä alkureijässä, koska ei ollut tarvetta kovin säännöllisiin kivikokoihin. Kävi ilmi, että näillä kulmilla linnoitteen nimi on "lintassi" (vrt "lintaasi" Lemillä ja Luumäen suunnalla). Saatiin vihje kaivon olemassaolosta sekä asemassa olleesta viemäristä.

Laarin kylän pohjoispuolella Hämäläisen suuntaan kulkevan tien molemmin puolin on louhittuja sekä kaivettuja asemia. Erikoista on, että tien länsipuolella on kaksi peräkkäistä samansuuntaista taisteluhautaa noin 40 metrin etäisyydellä toisistaan. Takimmaisesta haudasta johtavat yhteyshaudat tien itäpuolella olevaan kolmanteen hautaan. Etummaisessa haudasta todettiin hautalevennys, uloke (2 x 2 m), joka melkoisella varmuudella on konekiväärille tarkoitettu. Kovin monia tällaisia ei ole nähty.

Täällä asemiin liittyi myös isoja suojatiloilouhoksia (2,5 metriä syviä, 10 x 8 m), osin pohjaveden peitossa. Yksi tien varren vastaava louhostila on myöhemmin täytetty kivillä, ehkä turvallisuussyistä. Laarin kylän maastossa asemien päätorjuntasuunta on länsi ja ne kiersivät mäkien lakea jolleivät olleet aivan lakialueella.

2. Hämäläisen lentokentän maasto.

Lennusjärven ja Selänjärven kapeikko on Hämäläisen lentokentän alueella (Kupulankangas) suljettu linnottein. Asemat ovat ainutlaatuiset, sillä ne on kaivettu kerrassaan tasaiseen kangaskenttään. Ainut vertailukohta maaperältään ovat Luumäen Soivarinmäen asemat. Kentän asemat ovat vajottuneet, mutta koska aluskasvillisuutta ei ole, kaivannot erottuvat maastossa erityisen selvästi. Niitä voitiin seurata ajoneuvostakin yli kilometrin. Aivan selvästi oli

pääteltävissä, että ohjesääntöä oli noudatettu kirjaimellisesti. Helposti kaivettavaan maahan syntyi taisteluasemaa sentilleen määräysten mukaisesti, eivätkä kallio, kivet yms. esteet olleet häiriönä. Täällä voitaisiinkin mittaamalla selvittää ohjesäännön lukemat.

Omituinen neliömäinen kasa, nyt hiekasta lapioituna, kuuluu luonnollisesti aseisiin kuten louhittujenkin asemien ladotut kivikasat. Taisteluhaudan ampumapaikat erotettavissa hyvin. Tämän aseman jatkeena olevat Mämjärven asemat ovat tavanomaiset, soramaahan kaivetut.

3. Myttiömäen alue

TV- maston (135,4 mpy) länsipuolella asemat näyttävät asettuvan korkeuskäyrien 110- 120 mpy väliin, siis mäen laen tuntumaan. Päätorjuntasuunta on länsi- luode. Tavoitteena on ollut sulkea vanha Kiesilän tie, jota pitkin asemat myötäilevät. Nyt tie no 13 jakaa alueen kahteen osaan. Pohjoispuolinen aseman osa on ainakin 0,5 km leveä. Asemat ovat kallioon louhitut. Selvästi erottuivat toistuvat laajennukset, joissa tavanomainen suorakaiteen muotoinen kivikasa. Aseman syvyys tällaisella kohdalla on ~10 m. Eteläisempi siipi vaikutti vastaavalta.

4. Jurvasen kylän pohjoispuoli

Niivasojan itäpuolella on kalliokukkula, jonka pohjoinen reuna on merkitty jyrkänteeksi. Täällä oleva asema on ulkoasultaan tähän asti nähdyistä huolitelluimpia mitä tulee mm kivien ladontaan. Aseman torjuntasuunta on pohjoinen, joskin se on selvästi tehty suojaamaan Myttiön aseman sivustaa. Paikan sanotaan tulleen nimetyksi ”Lakiamäksi” suoritettujen ampuma-alan raivausten jälkeen.

5. Partakosken pohjoispuolinen maasto.

Alueen monista kohteista Mikkelin vanhan tien varrella esimerkiasema Hiekkalahden tasalla antoi hyvän kuvan tien sulkemisesta linnoitteella. Tien eteläpuolinen mäki oli louhittu hevosenkengän muotoon torjuntasuuntana luode. Taisteluhautoja on kaksi peräkkäin kuten Laarin kylän pohjoispuolellakin. Taaempi kiersi mäkeä, etummainen oli n. 60-70 m päässä länteen johtavan uran (nyt metsäautotie) suunnassa. Asuinsuoja- (korsu-) aihiot olivat kooltaan Laarin kylässä nähtyjien kaltaisia. GSM- tornin asennus- sekä metsätöitten vuoksi osia asemasta on täytetty. Asema kuulune mm Kuivasen saaren Turponiemen (Korkiasaaren ?) kanssa samaan puolustusasemaan.

6. Savitaipaleen kirkonkylän räjähdysainevarasto

Savitaipaleen Vapaussodan perinnehistoria tuntee tammikuussa 1918 Savitaipaleella venäläisen ”dynamiittivartiokomennuskunnan” pidätyksen ja 17 räjähdysainetonnin takavarikoinnin. Mahdollinen varastopaikka sijaitsee entisen Honkalan takaisessa ourussa vanhan Kiesilän tien varressa, josta poikkeaa pohjoiseen tiepohja, jota on paikoin pengerretty. Ura johtaa syvänpuoleiseen, suppilomaiseen kuoppaan. Se ei sellaisenaan sovellu varastoksi. Sen sijaan kuopan vieressä on toinen vallien ympäröimä kaivanto, jonka pohjan muoto on neliömäinen (~5 x 5 m). Lisäksi tämän kaivannon tien puoleinen ”oviaukko” on kivetty molemmin puolin n. 1 metrin korkeudelta. Myös tähän kaivantoon näyttäisi myös johtavan kulku-ura, joka liittyy sekin mainittuun pengerrettyyn uraan. Asian tuntevat myös velj. Pekasti.

LIITE 3.6

SUOMENNIEMEN KOHTEET

Aika: 01.09.2003 klo 11.00-16.00

Mukana: PJ, HH; lisäksi Kai Vaartaja (Savitaipale) ja oppaana Pentti Saarinen (Suomenniemi, Saarela; puh 015 458 617). Savitaipaleelta siirryttiin Saarelan kautta suoraan Honkataipaleen kannakselle. Mainittakoon, että alueen tuntijoiksi ennakkoon ilmoitetut Risto Korhonen ja Kauko Hujala eivät tunteneet ko. linnoitusasiaa.

Suomenniemen Honkataipaleen alue on tyypillinen järvikapeikko Kuolimon ja Kallaveden välissä, leveydeltään n. 2,2 km. Nykyisin kapeikon halkoo valtatie n:o 15. Alueen linnoitteet näyttäisivät liittyvän Mäntyharjun asemiin ja toimivat myös ensimmäisinä torjunta- asemina Savitaipaleen suuntaan (kts. Huom! 2). Kaikki Honkataipaleen linnoitteet sijaitsevat välittömästi jo toimintansa lopettaneen puutavaran siirtoon tarkoitettun ”rautatien” eteläpuolella.

Käyntikohteet

1. Kallaveden itäranta, Honkasaaren alue.

Vesistölinjan länsipäästä ei löytynyt linnoitteita, eikä linjan pohjoispuolelta Ristiinan alueelta. Sen sijaan n. 250 metriä kolmen kunnan kulmakkeesta itään todettiin ratatien eteläpuolisen mäkialueen rinteet linnoitetuiksi ainakin 200 metrin matkalla. Osin kallioon louhitut, osin maahan kaivetut taisteluhaudat sijaitsivat kukkularinteiden puolivälissä. Keskimmäisen kukkulan laella on n.7 m pitkä, 2 m leveä, 1,5 syvä kallioon louhittu tila, johon liittyy n. 10 metrin haudan pätkä. Asema sopisi hyvin tulenjohto- ja ainakin tähytyspaikaksi (vrt. Lemm Hattumäki)

2. Honkataipaleen kapeikko

Em. alueelta n. 200 metriä itään päin on huomattava linnoitusalue. Kallioon on louhittu asemia paikoin kymmenien metrien pituudelta (lev ~2 m, syv ~2,5 m) sisältäen taisteluhaudan ”laajennuksia” jo tuttuun tapaan. Täältä löytyi xx- merkein stanssatut tukkisakset osin sammaleeseen hautautuneena. Ne olivat ainoat esineet, jotka tr löysi tiedusteluretkillään, ja jotka saattaisivat olla linnoitteiden teon ajoilta.

Toinen taistelulinja kulkee n. 60-70 metriä taaempaa kallioalueen laella. Nämäkin asemat ovat huomattavan hyvin tehdyt (vrt. Savitaipaleen Jurvasen ”Lakiamäki”). Puolivälissä rinnettä asemien vasemmalla laidalla todettiin n. 2,5 metriä syvä suppilomainen kuoppa, jonka tarkoitus ei selvinnyt.

Ratatietä edelleen itään päin on runsaasti linnoitteita, jotka sijaitsevat aivan tien tuntumassa, ja läheisten kallioiden lakialueella. Näitä ei tutkittu lähemmin.

3. Kuolimon ranta-alue

Välittömästi valtatie n:o 15:n itäpuolella ei havaittu linnoitteita. Kapeikon Kuolimon puoleiselta ranta-alueella tavattiin linnoite, joka jätettiin selvittettäväksi myöhemmin.

HUOM! 1. Honkataipaleen linnoitusalue kaikkiaan on tiheä. Aikaisempien havaintojen (Lemi, Luumäki) mukaan vähemminkin linnoitettujen alueitten tuntumalle on rakennettu majoitusparakkeja, tai läheisyydessä on ollut kyliä, joihin rakentajat ovat voineet majoittua. Honkataipaleen lähellä ei ole ollut sellaisia kyliä (pl. nykyiset Saalasti ja Karkaus), eikä ”selustan” parakeista ole toistaiseksi saatu selkoa. Samoin ei selvinnyt, pohjaavatko alueella nyt olevat

metsäautotiet vanhempien urien linjauksiin. Mahdollisista ”tykkiteistä”, so. tilapäisistä kenttäteistä ei nyt saatu tietoa. Puutavara- rautatien pohja saattaisi olla alunperin tällainen linnoitustyömaatie.

HUOM! 2. Todettiin, ettei nykyisillä tie- tms. tiedoin muutenkaan selity täysin, millä ”taktis-operatiivisilla” perusteilla linnoitteet ovat Honkataipaleen kannaksella (pl.Savitaipaleen-Mäntyharjun tie.) Samoin on tarpeen selvittää, miten po. alueen linnoitteet liittyvät Mäntyharjun ja Mikkelin suuntien linnoitteisiin. Todennäköisesti vanhan Mikkeli- Ristiina- Suomenniemi-Partakoski- tien suunnalla Honkataipaleen tasalla on po. ajan linnoitteita. Nyt ne jäivät tarkistamatta. Myöhemmin otetaan yhteys Suomenniemen kunnan edustajaan alueen vanhemman karttamateriaalin saamiseksi työryhmän käyttöön.

RUOKOLAHDEN KOHTEET

Aika: 15.06.2004 klo 10.00- 15.00

Mukana: JL, HH

Aika: 16.07.2004 klo 10.00-14.30

Mukana VVS, HH

Käytettävissä olevien tietojen mukaan Ruokolahden suunta olisi ollut erillinen linnoitusalue, kuten Parikkala. Tavoitteena lienee ollut estää eteneminen Mikkelin ja Savonlinnan suunnista Jääskeen ja edelleen Viipuriin.

Ruokolahden pitäjän linnoitteet keskittyvät kirkonkylän alueella valtatie nro 62 suunnassa Rasilan kylään ja paikallistien nro 4162 pohjoispuolelle Vennonmäen alueelle. Vähäisempi määrä asemia on mm mainitun tien eteläpuolella Myllyntaustassa.

1. Kesäkuussa käytiin Rasilan linnoitteilla. Kohteeksi valittiin Vesitornin alapuolella olevat asemat (nro 6, Rasila 2) jotka ovat rinteessä noin 50 metriä laelta pohjoiseen. Saatettiin todeta tyypillinen asemien muotoilu suojavalleineen.
Heinäkuussa käytiin asemissa uudelleen valokuvaamassa. Asemat ovat vesakoituneet ja tien varren kaivantoihin on kertynyt roskia.
Käytiin myös tarkastamassa asemat nro 2 ja 3 (Rasila 4) jotka sijaitsevat asutuksen takapihoilla. Osa kaivannoista on peittynyt roskeihin ym.
2. Kesäkuussa käytiin Puntalan alueella tarkastamassa uudisrakennuksen tontilla olevia isokokoisia, useamman kuution kaivantorypystä. Saatettiin todeta niiden voivan olla I MMS:n aikuisia, mutta eivät kuitenkaan muotonsa puolesta ole taisteluasemia. Lähellä olevalta korkeahkolta mäeltä ei löydetty merkkejä linnoitteista.
Lisäksi käytiin tarkistamassa muutamia ilmoituksia taisteluasemista mm Ruokolahden kkolle johtavan tien varressa. Ne todettiin varmuudella myöhempien aikojen kaivannoiksi.
3. Heinäkuussa tarkistettiin vielä pistokokeen luonteisesti asemat nro 7 (Rasila 1). Ne ovat tyypilliset ”patterikaivannot”, torjuntasuunta pohjoiskoillinen. Välittömästi asemien takana, osin ne peittäen on auto- ja pyörätie. Asemiin on työnnetty roskia. Etupuolelta löytyi erikoinen maan peittämä kivirakennelma, joka on voinut olla kaivon liittynyt. Asemat valokuvattiin.

LIITE 4

1 (4)

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄ
VALOKUVAUKSET JA MIINAHARAVOINNIT

Valokuvaaja: V.-V. Saarinen (VVS)

Huom: Isoruutuiset diat on luetteloitu diaoriginaalien numeroitten mukaan esim **D 7**. Pieniruutuiset diat on merkitty lyhenteellä **pd**. Diataskuissa on lisäselvityksiä.

Miinaharavalöydöt: Martti Sipari (MS)

Huom: Löydöt on numeroitu ao. pitäjän kohdekuettelon mukaisesti esim Le 1.

1. Ylämaa 12.05.2004 klo 10.00 – 17.00, TL, MS VVS, HH

Valokuvat:

- Leinon kylä; Pukalusjärven eteläpuoli; mäntykangas: kaivettuja asemia, taisteluhautaa, 2-3 miehen ampumatasanteet (**pd**).
- Leinon kylä, Sipilän talo; lounaispuolen iso kalliosuoja, tst- asemia (**pd**).
- Lahnajärven hautausmaa pohjoispuoli, heti tien takana; kallioon louhittua taisteluhautaa, majoituskorsun aihio (**pd**).
- Lahnajärven hautausmaan aita (louhintajätteestä tehty) (**D 8**).

Miinaharavalöytöjä (**Yma**):

Leinon kylä, Pukalusjärven eteläpuoli; kuokankärki ja kiinnityssalpa; ryssänlankaa!

2. Savitaipale 14.05.2004 klo 10.00 – 16.30 PJ, KV, MS, VVS, JL, HH

Valokuvat:

- Partakosken Hiekkalahden asema; oletettu kk- avoasema (**D 12**).
- Tst- hautaa, jossa suojakoroke on ”liikenteenjakaajana”, majoituslouhoksen aihio (**D 16**).
- Kirkonkylä, ent Honkalan takana oletettu dynamiittivarasto; kivistä ladottua suojavalli (**D 6**); ura oletetulle räjäytyskuopalle dyn.varaston takana (**D 10**).
- Hämäläisen lentokentän maasto; karttasana ”Kupulankangas”, hiekkakankankaaseen kaivettu majoitusblindaasi, noin 3 x 8 m, toisessa päässä noin 2 metrin lava (**D 15**).
- Edellä oleva; alaosassa vielä harvinaiset hirsisalvoskehikot (~3 x 5 m), 4-5 hirsikertaa (**D 2**).

Miinaharavalöytöjä (**Sle**):

- Partakosken Hiekkalahti); nallipurkin osa (?) (**1**).
- Kirkonkylä, Honkalanmäki; dynamiittivaraston alue; hylsy m/91 + luoteja, nauvoja, räjäytetty 87/ millisen srappnelliammuksen (tark) kuori; nämä luovutettu KV:lle.
- Huom: Suomenniemi, Honkataipaleen asema; tukkisakset stanssileimalla (löydetty syksyllä 2003) (**2**).

3. Lemi 17.05./ 05.07.2004

Valokuvat: 05.07.2004 klo 12.30 – 17.00 TO, VVS, HH

- Pappilanmäen katettu kivi/laastiblindaasi; etuviisto (**D 14/ D 15**).
- Lato (Särkemänjoki); Hirret Kuukaniemen Tallinlammelta (Ritva Rasan äidin tieto); Ehjä sivuseinä, oviseinän liitinhokki (**pd**).
- Tykkkien (Voivoronmäki) leveys ja ojat (**D 14**).
- Voivoron (Hepolammin) parakin perustukset (**D 6**).
- Vuolteen parakkien sadeojat; etuviisto (**D 14/ D 16**).

- Vuolteen blindaasin oviaukko/laastisidos (**D 1/ D 2**).
- Hattumäen tähytys/kntopaikan louhosasema/poranjäljet (**D 10**).
- Rosiojanmäen tähytyspaikka suojakatoksineen (**2 x pd**).
- Myöhemmin syksyllä lisää (TO, VVS, HH):
- Tähytyspaikka (Lemi kk, Nartun tienhaara)
- Lähdekaivo (Lemi kk, Ukonmäki)

Miinaharavalöytöjä (Le): 17.05.2004 klo 10.00 – 15.00 TO, TH, MS, HH

- Pappilanmäen katettu blindaasi/bunkkeri (**1**): kaksinkert. piikkilankaa (ollut linnoiterakenteen ympärillä?), nauloja, ryssänlankaa kiristys- ”vorokkeineen”, vaijeripätkä.
- Taurin parakin (10m x 40m) pohja (**2 ja 3**): kirveen terän pala, Venäjän armeijan kokardilevy, vyösoljen kieli (?); nauloja 3 eri laatua (huom naulojen sijainti oletetun katosrakenteen suhteen: laidoilla ja keskellä => katerakenteet lahonneet paikoilleen), metallisolki(?)
- Lato (**4**): todnäk hirret tiedon mukaan vanhoja 1910- luv), koottu myöhemmin paikalla
- Voivoron parakit (**5**): erilaisia käytettyjä nauloja, peltipurkin osa
- Vuolteenkannas, parakin pohja (**6**): iso naulanippu, kaikenlaisia käytettyjä nauloja ilmeisesti nahkapussissa, parakilla hiekkalattia, josta naulat löytyivät; yksi hevosen kengän naula metsäuralta; Huom: oletetuilta likamontuilta ei löytynyt mitään.
- Vuolteenkannaksen blindaasi/bunkkerit 2 kpl, osin romahtaneet (**10b**); Huom: toinen laastilla muurattu kuten kohde (**1**): leveän sahanterän pätkä (~ 12 sm), sidoslenkki, kaksi naulaa (20 sm)

Muuta:

- Urolan tst- hauta ; kivetty viemäriöja, ei löytöjä.
- Sorvarila, Teemu Okon hallussa: rautakanki ja kiviporan terä

4. Luumäki 19.05.2004 klo 10.00 – 15.30 PS, MS, VVS, HH

Valokuvat:

- Motellin et.puoli; kiveyksellä vuorattu pohjavesilähde (**D 2**).
- Pien- Urpalanjärven majoitusparakin pohjavallit (20m x 40m), (**D 6**)
- Pien- Urpalanj., Myllyojan mäki; tst- haudan mutka, ryssänlankasidos (**D 20**)
- Kiviporan käyttöä seinämässä/majoituslouhos (**D 2/ D 6**).
- Raapontie, ”Jurodivyi” – kivi, (**D 14**).
- Häkäsenkylä, Iiholan talon maasto; kiviset porrasaskelmat tähytyspaikalle (**D 10**).

Miinaharavalöytöjä (Lum)

- Pien-Urpalanjärven parakinpohja (**12**): katkennut puukonterä
- Toikkala, Myllyojan mäki (**20**): tst- haudan ryssänlankasidoksia kokonaisina, otettu 2 kpl
Saunaniemen Huomolan kylä: järeät majoitusblindaasit (**22**): kiviporan iskupää 1 kpl, porapäitä 2 kpl, peltinen (”Made in Belgium”- laatta (3x 5 sm, 1 ylim reikä!)
- Raapontie, ”Jurodivyi”- kiven lähimaasto (**18**): metalliset maustepurkki (?), sakariinirasia (?), hellan renkaan puolikas, iskupiikki (20 sm), lautasen (vast) sirpaleita.
- Häkäsenkylä, Heikinharjun talon maaston tähytyspaikka (**10**): nauloja.

5. Ruokolahti 16.07.2004 klo 09.00 – 14.00 VVS, HH

Valokuvat:

- Vesitornin maasto (kohde 6./VL); tst- haudan etuvallia, suojakorokkeita (**D 2/ D 6**).
- Tst- hautaa, erittäin korkea suojakoroke (kohde 7) (**D 3**)
- Aivan nykyisen katutien kyljessä olevan tst- haudan etupuolella oleva kivrakennelma, käyttö tuntematon, kohde 7 (**D 10**)

Valokuvat ja löydöt on luovutettu E-K Museolle 18.08.2004 (HH=>JL).

RAPORTTIEN SISÄLTÖ JA JÄSENTELYT

1. Loppuraportti luovutetaan vuoteen 2005 mennessä. Lähtökohdaksi on tullut pitäjän mukainen räätälöinti. Alla on hyväksytty raportin pääjäsentely ja sivulla 4 esitys siitä, mitä asioita ja miten pitäjäkertomuksessa voidaan esittää. Jukka Luoto on tarkistanut asian.

Ryhmän päätyö on siis esittää pitäjän alueen linnoitteet. Ne esitetään pitäjän kertomuksen erillisessä liitteessä seuraavaan tapaan (vrt sivu 4, kohta 7).

- **Ylämaa:** perustuu Kälviäisen kenttätyöhön; 1:4000 ja 1:20 000 sekä pilottityönä tietokonepiirros Leinon kylän alueelta. Erikseen tarvittavat kohdeselitteet tekstinä luettelomuodossa.
- **Luumäki, Lemi:** 1:50 000 kartalle, tarvittaessa esimerkkeinä 1:4000 kohdekartat. Kohdeselitteet tekstinä luettelomuodossa.
- **Savitaipale:** 1:20 000 kartalla värein. Kohdeselitteet tekstinä luettelomuodossa.
- **Taipalsaari, Ruokolahti:** erikoiskartat.

Varsinaiset linnoitemerkinnät tehdään siten, että karttapohjalle merkitään näkyvästi erottuvalla värillä taisteluhaudan kulku (= etummainen tasa) maastossa, mäenrinteessä vast., tykkien kulku ja esim parakin paikka täplällä, kaikki numeroiden. Tavoitteena on tarkkuus, että kuka tahansa löytää linnoitteen maastossa ja voi ryhtyä harjoittamaan vaikkapa GPS- määrittämistä. Tekstiselitteessä täydennetään piirrosta, esim ”N:o 5. Kujala: Ven. sotaväen parakki, ruokala ja leipomo” tai: ”N:o 7:Aseman pohjoispäässä on osittain betonista (laasti?) rakennettu linnoite (blindash), koko 7 x 4 m” tai: ”N:o 2:Asemaan liittyy kallioon louhittu suoja 6 x 8 m”.

2. Karjalaisen Kulttuurin Ed. säätiö ei myöntänyt apurahaa lisää, joten Pöyry Oy:n systematisointi jää hamaan tulevaisuuteen. Sen sijaan Ylämaan hankkeen re-allokoinnin takia entistä apurahaa on käytettävissä lähes vastaavasti. Ymmärtääkseni olemme pitäneet tärkeänä edes yrittää selvittää, mitä Venäjällä on löydettävissä. Ajattelimme J. Luodon kanssa antaa Juri Kilininille vielä tilaisuus, siihen max 500 €. Koska alkuvuoden matkat on maksettu, sitomatonta rahaa on ~ 1000 €. Mikäli on piirros- tms. tarvetta, pyydän ilmoituksia allekirjoittaneelle kuka, mitä, missä.

MAALINNOITUSTYÖRYHMÄN

LOPPURAPORTTI (sisältö hyväksytty 14.04.04):

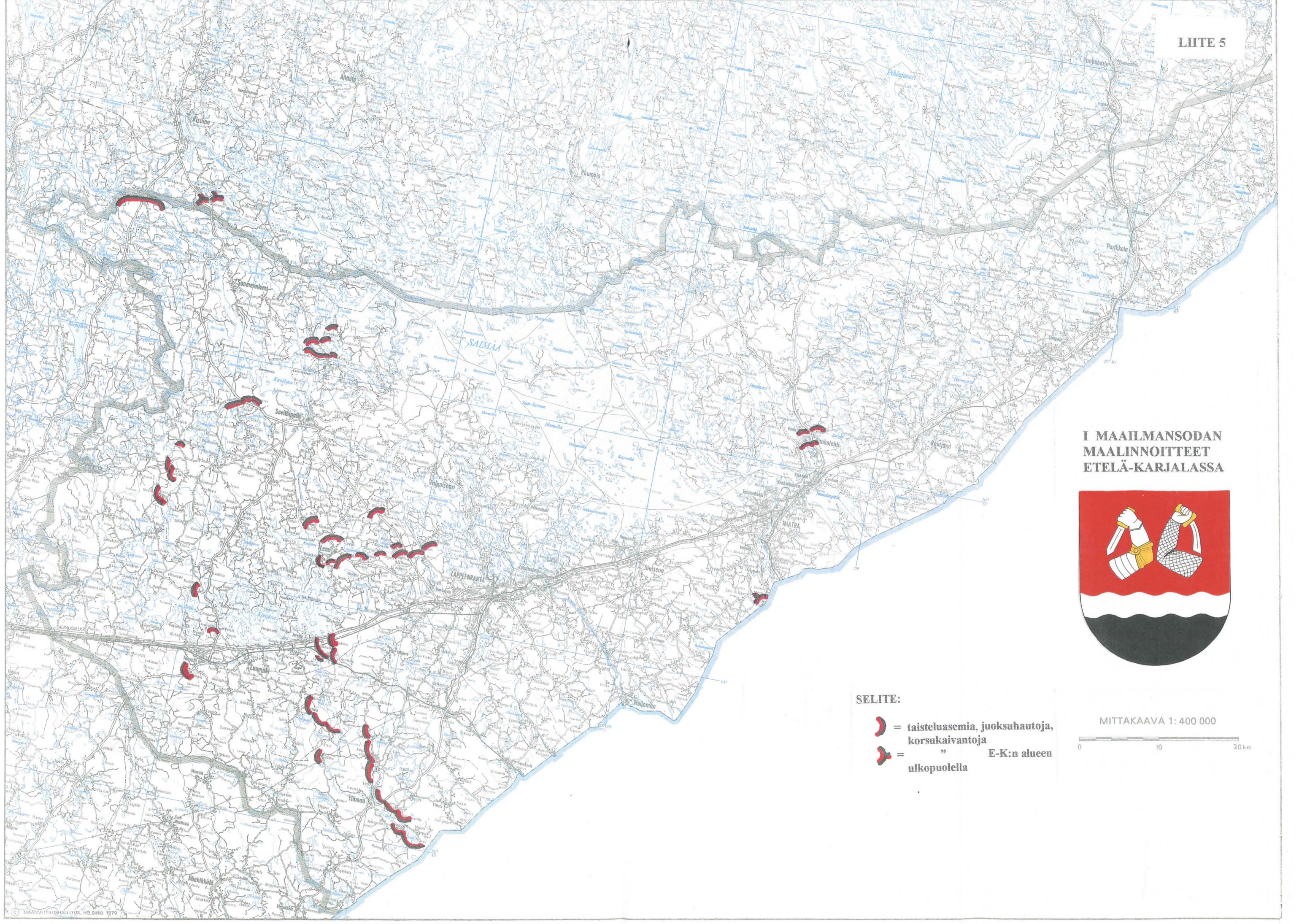
1. Suppea kuvaus ryhmän toiminnasta (kokouspöytäkirjat, HH)
2. Valtakunnallinen yleisesitys, tarpeelliset kartat (HH)
3. Etelä- Karjalan alueen yleisesitys (HH)
4. Pitäjien kertomukset (kts LIITE)
5. Etelä- Karjalan Museon arvio (JL)
6. Esitys jatkotoimista (jäsenet)

PITÄJIEN KERTOMUKSET (jäsentely)

1. Patteritöitten aloitus
 - Milloin alkoivat (mihin tieto perustuu)
 - Ketkä olivat pitäjien edus/puhe/ käskymiehet
 - Millaisia ukaaseja/käskyjä annettiin (esimerkkejä)
 - Mitä tiloja varattiin majoitukseen
 - Venäläisten esiintyminen
 - Työväen värväys ja palkkausedot, sopimukset maa-alue- ym. korvauksista
2. Yleisesitys linnoitteista
 - Karttapohja nimikkeineen, joka palvelee kohdan 3. esitystä
 - Tässä yhteydessä maininnat/esitykset tms työmaitten jäänteistä luonnossa, kuten hakkuuaukeat, tiestöt ja tiedot esim kasvillisuudesta
- 3 Toiminta työmailla
 - Työporukat: pomot/esimiehet, porarit, kaivajat, puun kaatajat, keittiöporukat, ”kuharkat” ym
 - Päivittäinen työrytmi (alku/loppu, ruokailut)
 - Työtavat, kaivuumetodit, poraustekniikat
 - ”Työmaakieli”
 - Valvonta, palkitseminen, rangaistukset
- 4 Vapaa-aika
 - Majoittuminen
 - Työporukoiden illanviettotavat
 - Venäläisten käyttäytyminen
 - Majoitusisäntien toiminta ja suhtautuminen
- 5 Patteritöitten päätyminen
 - Venäläisten poistuminen paikkakunnalta
 - Maa-alueitten omistussuhteitten järjestelyt
 - Korvausten maksut
 - Linnoitteiden myöhempi käyttö
- 6 Mitä jäi jäljelle ”sosiaalisesti”
 - termit ja kieli, jutut ja vitsit, luettelona
- 7 Erillisenä liitteenä
 - Kartta pitäjän alueen linnoitteista tekstiselitteineen (vrt. edellä oleva)
 - Muu materiaali (valokuvat, lehtileikkeet ja luettelo esineistä, joita voidaan luovuttaa museolle/näyttelyyn)

Huom

1. **Ei ole tarpeen kirjoittaa kaikkea, vaan kattavasti mutta lyhyesti. Viitataan lähteeseen, mistä tietoa saa lisää, esim:**
 - ”Patteritöihin pääsi melkein kuka tahansa. Piti vaan käydä hakemassa passi nimismieheltä.” (Vilho Hovi/Luumäen lehti no 41/1982)
 - ”Majoitetuilla upseereilla saattoi olla paikallisia palvelijoina eli ”kuharkkoina” kuten Eeva Paakko Savitaipaleen Kaihtulasta.” (Antti Sinkon muisteluksia/ Erillinen paperi)
 - Patteritöitten päätyttyä kunnan luottamushenkilöt joutuivat selvittämään töistä aiheutuneita kustannuksia. (Lemin majoituslautakunnan kokousptk:t esim 19.11.1917)
 - Dynamiittivaraston sijainti perustuu perimätietoon (Esim Seppo Pekasti/Savitaipale,kk)
2. **Tärkeää on myös, että mainitaan se, ettei tietoa ole. Esim.** ”Venäläisen työjohdon poistumisesta paikkakunnalta ei ole tietoa.”
3. **Tavoite on, että kertynyt lähdemateriaali luovutetaan raportin yhteydessä sellaisenaan.**

**I MAAILMANSODAN
MAALINNOITTEET
ETELÄ-KARJALASSA**

- SELITE:**
- = taisteluasemia, juoksuhautoja, korsukaivantoja
 - = " " E-K:n alueen ulkopuolella

MITTAKAAVA 1: 400 000

LIITE 6

ESIMERKKEJÄ LINNOITTEIDEN RAKENTEISTA

Piirroksat ja tekstit perustuvat venäläisen linnoitusohjesääntöön vuodelta 1908. Saattaa olla, että jo saadut sotakokemukset ovat antaneet uutta ohjesäännöstä poikkeavaa tietoa, jota on sovellettu rakennustöihin.

1. Taisteluhauta

Esimerkkikuvassa (**Kuva 1**) taisteluhauta on ”rakennettu tasaiselle maalle, jossa aluskasvillisuutta”. Ampumista varten on tehty koroke. Rintasuoja voidaan tehdä matalammaksi, mutta silloin haudan pohja pitää kaivaa syvemmäksi. Jos pohjavesi on korkealla, eikä hautaa voi kaivaa syvemmäksi, täytyy rintasuoja rakentaa korkeammaksi. Taisteluhaudan mitat: korkeus ampumakorokkeen päältä rintasuojan yläosaan 2 arsinaa (arsina= 71,1 cm). Korkeus haudan pohjalta rintasuojan yläosaan 2,5-3 arsinaa. Ampumakorokkeen leveys $\frac{1}{2}$ - $\frac{3}{4}$ arsinaa. Taisteluhaudan pohjan leveys $\frac{3}{4}$ -1 arsinaa. Rintasuojan tulee olla niin paksu, että se suojaa luodeilta. Rintasuojan muodon tulee olla sellainen, että se loivenee ja peittää taisteluhaudan näkyvistä. Rintasuojan ja taisteluhaudan välillä on kämmenen levyinen hylly, joka vahvistaa taisteluhautaa, ja jolla voi säilyttää ampumatarvikkeita.

2. Konekiväärin tuliasema

Kolmijalkainen konekivääri sijoitetaan samoin kuin konekivääri, jossa on pyörät alla (**Kuva 1**). Juoksuhauta yhdistää konekivääriasetat. Kuvasta näkyy, miten konekivääri on suojattu riu’uista tehdyllä katolla. Riukujen päälle tulee 3 versokan (versokka = 4,5 cm) paksuudelta maata. Katon etuosassa on riu’uista tehty 2-3 versokan levyinen sirpalesuoja. Tämän suojuksen etäisyys maanpinnasta on 6-8 versokkaa. Konekiväärin ampumiskulma on jopa 45 astetta.

3. Suojavallit

Neliömäiset poikkivallit (maavallit) on jätetty suojaamaan taisteluhaudassa olijoita haudan suuntaiselta tulitukselta (**Kuva 2**). Maavallien etäisyys toisistaan on 6-8 arsinaa. Vallien päälle on kasattu maata, jotta vallit olisivat yhtä korkeita kuin rintasuoja. Nämä ovat siis eri asia kuin ’blindashit’, jotka ovat korsuja. (Huomautetaan, että esimerkissä on ”rakennettu maalle, jossa aluskasvillisuutta.”)

4. Pataljoonan /komppanian puolustusasema

Kuvassa 3 näkyy kaksi taisteluhautaa kahdessa tasossa, torjuntasuunta ”ylös”. Takana sekä vasemmalla että oikealla ylärinteessä ovat reservin sijoituspaikat. Kuvaan on piirretty etummaisista taisteluhautoista yhdyskäytävät reservijoukon aseisiin. Reservin sijoituspaikka on tavallinen taisteluhauta. ”Reserviläiset” ovat haudassaan kahdessa rivissä, toiset ampumakorokkeella ja toiset haudan pohjalla. Tarvittaessa reservijoukko voi auttaa vihollisen tulittamisessa edessä olevien päitten yli. Jos on tarpeen suojata kokonainen rykmentti tai divisioona, kaivetaan taisteluhaudat siten, että jokaiselle pataljoonalle tulee komppanioittain neljä taisteluhautaa sijoitettuna kahteen riviin. Taisteluhautojen etäisyys

toisistaan on tällöin 100 askelta. (Raskaista aseista ei mainita mitään.)

Kuvan 3 alaosassa on kuvattu yhdyskäytäviä (=yhteyshautoja), jotka yhdistävät taisteluhaudat toisiinsa ja reservin sijoituspaikkaan. (Sana 'okopj' tarkoittaa taisteluhautaa.) Yhdyskäytäviin kuuluu korsuja ja poikkivalleja, sekä "sivupistoja". Jälkimmäisiä voidaan käyttää haavoittuneiden suojapaikkoina, a-tarvikkeiden säilytyspaikkoina, jopa kenttäkäymälöinäkin. Yhdyskäytäviin voi suojautua tulitukselta. Yhdyskäytävissä vain harvoin käytetään kattoja.

Jos taisteluhaudat rakennetaan rinteeseen, pitää huolehtia, että vihollinen ei näe "rakoja" (so. taisteluhautoja). Jos rakoja ei kuitenkaan voida poistaa, täytyy hautojen ylle rakentaa katot. Katto helpottaa myös taisteluhaudassa liikkumista. Kapeaan ja loivaan rinteeseen rakennelmat kannattaa tehdä mahdollisimman taakse. Tällöin naamiointi on helpompaa ja vihollinen on helpompi yllättää. Puolustuksen helpottamiseksi taisteluhautoja on syytä rakentaa myös rinteiden sivuille ja etuosaan. Sudenkuoppien, piikkilankaesteiden ja muiden hidasteiden teko on suositeltavaa.

5. Komentopaikan järjestelyt

Komentopaikat sijoitetaan pääasiallisen ampumissuunnan mukaisesti (**Kuva 4**). Varsinaisen komentopaikan sivulle rakennetaan avoimia pisteitä tarkkailijoita (tähyistäjiä) varten. Niiden tarkoitus on auttaa näkemään sitä, mitä komentopaikalta ei pystytä näkemään. Nämä pisteet sijaitsevat komentopaikan edessä, takana tai sivulla.

Kuvaan on merkitty komentopaikan osia: a) tarkkailupiste, jossa katto b) avoin tarkkailupiste b) telefonistin ja signalistin suojattu piste (1-2 neliösyliä, = 2-4 m²) r) yhdyskäytävät. Pisteet on yhdistetty toisiinsa yhdyskäytävillä. Kommunikaatioyhteys on järjestettävä eri pisteiden välille.

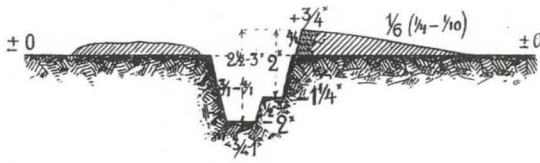
6. Korsut

Suojautumiseen on kolmenlaisia rakenteita: poikkivallit (kts.edellä), poikittaiskaivannot ja korsut (**Kuva 5**).

Korsut ('blindash') rakennetaan 3-4 henkilölle, jos saatavilla vain pieniä puita. Jos on isompaa puutavaraa saatavissa, voidaan korsut tehdä 6-8 henkilölle. Korsun suulle suositellaan rakennettavan laudasta suojakilpi, joka suojaa sirpaleilta. Talviaikana korsusta voi rakentaa maamajan. Jotta olisi valoisampaa, kannattaa ikkunat rakentaa takaosaan. Lämmitykseen on kamiina. Korsun rakennusohjeet:

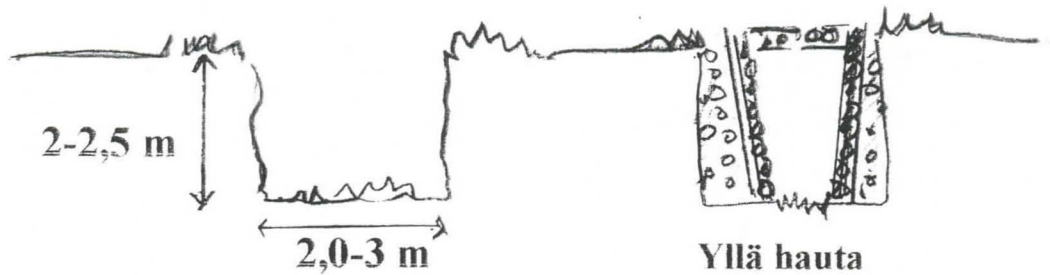
Maan paksuus arsinoissa	1,5	2	2,5	3	3,5
1) Katto kahdesta hirsirivistä. Hirsien paksuus 5-6 versokkaa.	jänneväli arsinoissa				
	4	3,5	3 ¼	3	2 ¾
2) Katto rautakiskoista.	8	7	6 ½	6	5 ½

Jalkaväen taisteluhauta

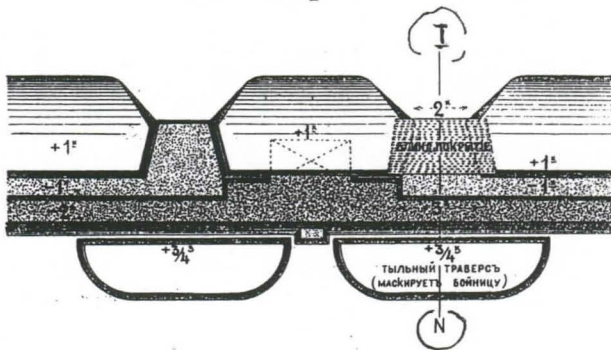
- haudan lev 1,78 - 2,13 m
- haudan syv 1,95 m

KÄYTÄNTÖ

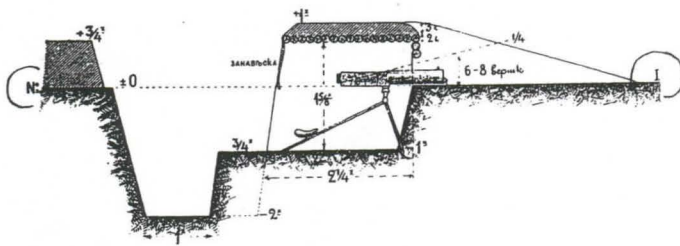

Yllä hauta
verhottuna

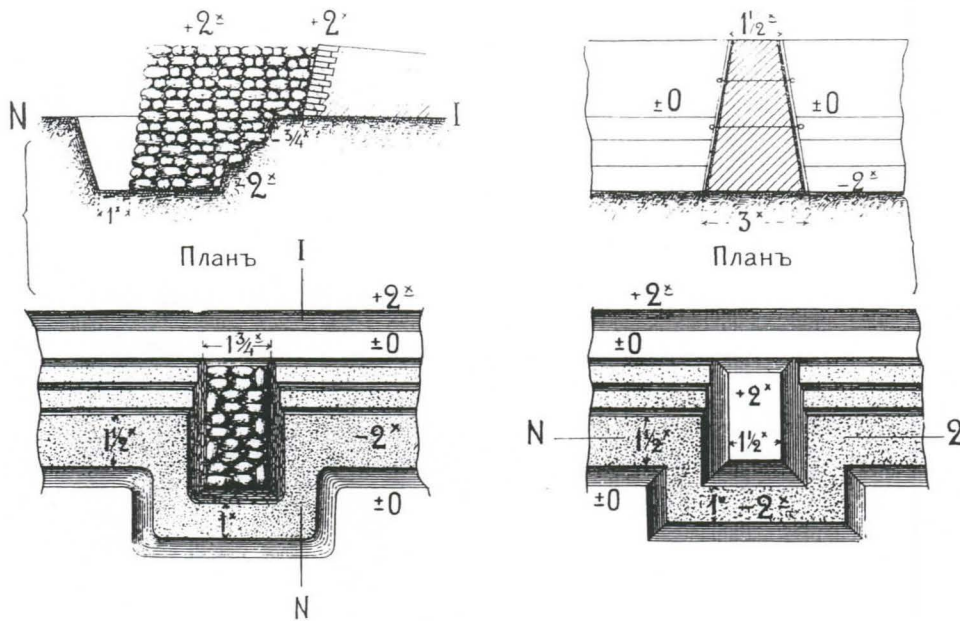
Konekivääripesäke/tuliasema

Pilkkuviivan alla
(keskellä)
a- tarvike lokero

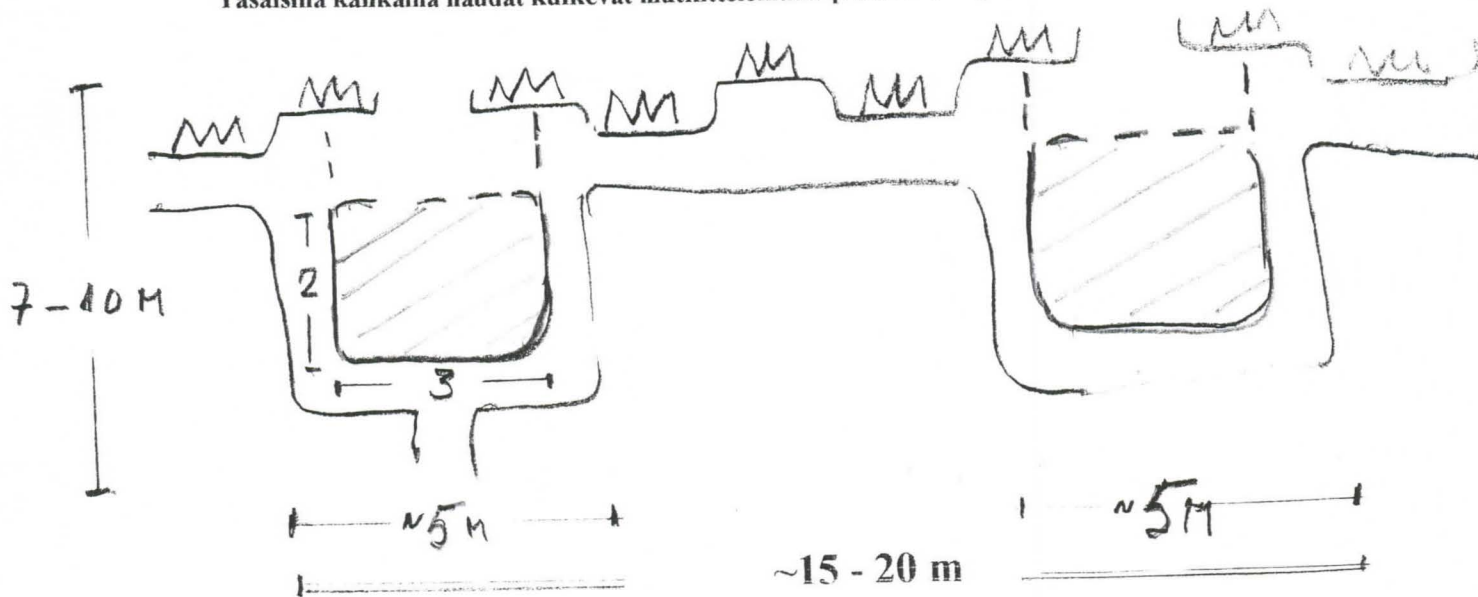
Taisteluhautakorokkeet/maavallit

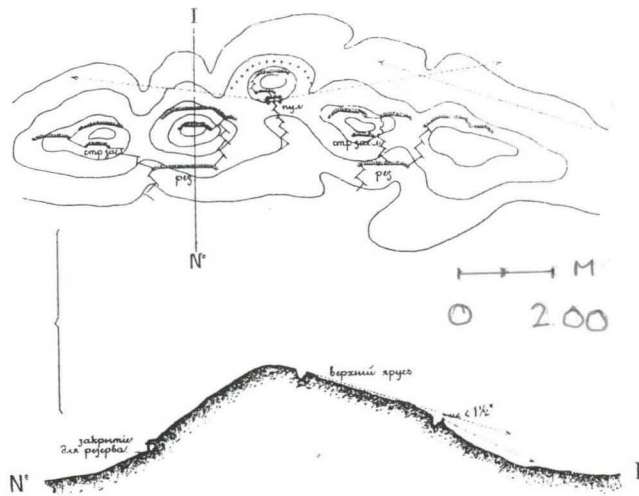

- korokkeen mitat ~2 lev, 3 pit, 2 m kork
- korokkeet "4,2 – 5.6" metrin välein

KÄYTÄNTÖ

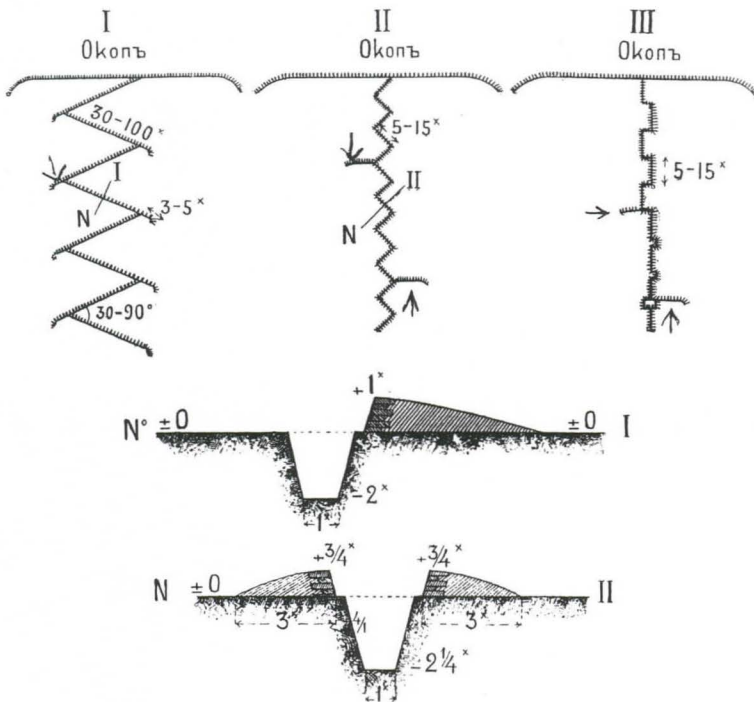
Mäkien rinteillä taisteluhaudat noudattavat korkeuskäyrää.
Tasaisilla kankailla haudat kulkevat mutkittelematta pitkiä matkoja.

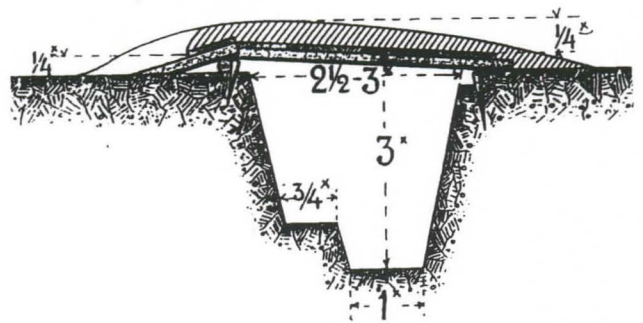

- Komppaniat rinnakkain, kaksi puolustustasaa peräkkäin n. 100 askeleen päässä: ammutaan edessä olevien yli.
- Pataljoonalla neljä tasaa peräkkäin.

Yhdyskäytävien periaate

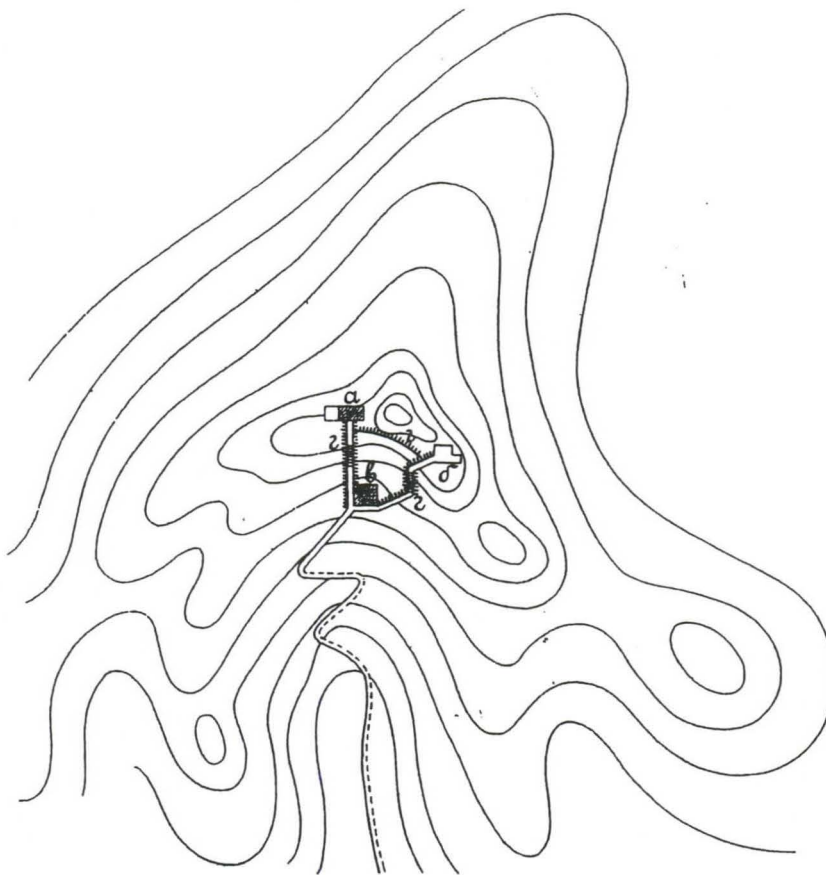

Katettu yhdyskäytävä
Katteen vahvuus max ~20 cm

- ”suorien pituudet 20-30 m/I, 4-10 m/ II ja III, huom. Sivupistot →
- hautojen mitat 2 m syv x 1-2 m lev
- haudoista reservin pitää voida ampumaan edessä olevien yli

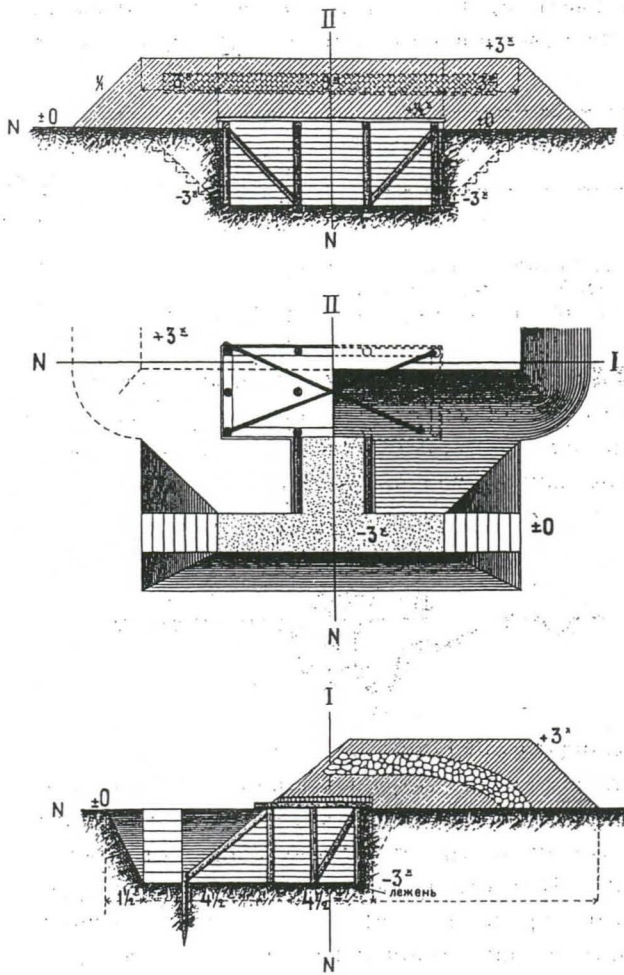
Komentopaikan järjestelyt

- a) Блиндированный пункт для наблюдателя.
- б) Открытый наблюдательный пункт.
- в) Блиндажъ для телефонистовъ и сигналистовъ.
- г) Ходы сообщения.

- a) tarkkailupiste, jossa katto
- b) avoin tarkkailupiste
- c) telefonistin ja signalistin suojattu piste
- d) yhdyskäytävät

Majoitukorsu/periaate

Kuvan korsun mitat:

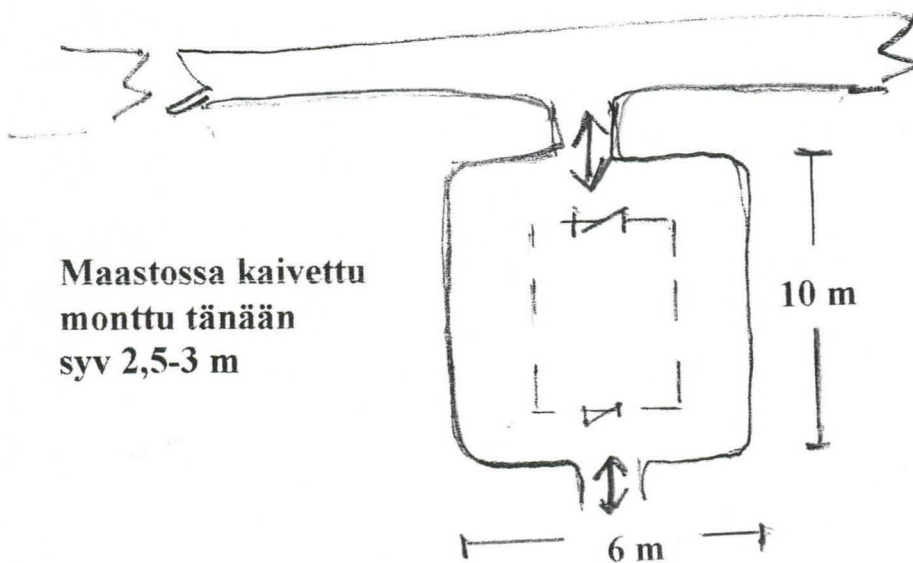
lev 2,8 m

pit 5,6 m

kork 2,1 m

Kehikot veistettiin, salvettiin ja numeroitiin lansseilla, josta hirret vietiin asennuspaikalle.

KÄYTÄNTÖ

Maastossa kaivettu
monttu tänään
syv 2,5-3 m

E-K:ssa tehtiin myös
seur. mitoilla:

- 3-osaisia 3 1/3 x 8 m

- 1-osaisia 2,5 x 4 m

- 1-osaisia 2 1/2 x 2 1/2 m

Korvausanomuksia Etelä-Karjalassa 1919

Perusteet:

- 1) Luettelo venäläisten sotilasviranomaisten maan ja rakennusten omistajille 1916-17 tuottamista vahingoista ja maksamattomista vuokrista arviointilautakunnan ehdottamista korvauksista ...
- 2) Luettelo venäläisten sotilasviranomaisten hakkauttamista puista, jotka ovat arviointilautakunnan katselmuksessa 1919 havaitut ja löytyneet seuraavien tilallisten mailta ...

Pitäjä	kpl	anottu (Smk)	myönnetty	%	vuokra	pvm
Luumäki	134	1 778 849, 45	1 179 419, 85	66,3	(-)	14.02
Taipalsaari	7	295 514, 70	226 030, 70	76,4	(-)	26.03
Lemi	172	1 795 673, 20	1 353 533, 34	75,4	(14 441, 34)	03.10
Savitaipale	93	305 977, 94	246 826, 94	80,7	(-)	16.10
Suomenniemi*	2	5854, -	3 324,04	56,8	(-)	16.10

HUOM:

1 Smk/ 1916 = 2,047 €

1 Smk/1919 = 0,343 €

Taulukossa ilmoitettu ”myönnetty”- summa ei ole lopullinen, vaan arviointilautakunnan näkemys.

*anojina Hallan saha ja Pappilan virkatalo

Teemu Okko:

LEMIN PITÄJÄN MAALINNOITTEET

SISÄLTÖ

1. PATERITÖIDEN ALOITUS
2. YLEISESITYS LINNOITTEISTA
3. TOIMINTA TYÖMAILLA
4. VAPAA-AIKA
5. PATERITÖIDEN PÄÄTTYMINEN
6. MITÄ JÄI JÄLJELLE "SOSIAALISESTI"
7. LIITTEET
 - 7.1 1:50 000 KARTTA LEMIN
LINNOITUSLAITTEISTA
 - 7.2 SELOSTUS NUMEROIDUISTA KOHTEISTA
 - 7.2 KARTTASUURENNUS VUOLTEEN-
KANNAKSEN LINNOITTEISTA
 - 7.4. KARTTASUURENNUS UKONMÄEN
LINNOITUSLAITTEISTA
 - 7.5 LUETTELO ESINEISTÄ
 - 7.6 ESITYKSET
 - 7.7 VALOKUVIA KOHTEISTA
 - 7.8 LÄHTEET
 - 7.9 HENKILÖSTÖLUETTELO
 - 7.10 ETELÄ-KARJALAN MUSEOON LUOVUTETTU
ARKISTOAINES

1. PATERITÖITTEN ALOITTAMINEN

Venäläisten I maailmansodan aikana teettämät linnoitustyöt Lemillä, niin sanotut patterityöt, alkoivat kaivausten osalta keväällä 1916. Tätä edelsi kuitenkin valmistelevia toimenpiteitä jo vuodesta 1913 lähtien.

Huttulan kylään (Matti Kuukka) tuli keväällä 1913 kymmenkunta venäläistä sotilasta, jotka rakensivat kesän aikana Kotimäelle näkötornin. Kysymyksessä lienee todellakin tuleviin aseisiin liittyvä tähystystorni, koska Lemi oli kartoitettu jo vuonna 1910. Kysymyksessä eivät siis ole kolmiomittaustorni. Sotilaat oli majoitettu Taavetti Huttusen taloon (Peltola).

Talvella 1914 aloitettiin työt metsän kaatamisella. Pyöreistä hirsistä rakennettiin parakki konttoriksi ja tilinmaksupaikaksi (M. Kuukka). Talven aikana hakattiin ja rakennettiin lintaasseja (blindash), jotka varattiin kesäksi maahan upotettavaksi etulinnoitukseksi ja miehistökorsuksi.

Metsätöitä tehtiin muuallakin Lemillä jo talvella 1914. Klemin talon komea tukkimetsä, nykyisen urheilukentän ja Ukonmäen välillä, hakattiin täysin avoimeksi (Pentti Klemi/Toivo Klemi). Keskipäässä (Pentti Lensu) Aatami Lensun metsä koki saman kohtalon.

Venäläistä ratsuväkeä alkoi tulla vuonna 1915 ympäri pitäjää. Huttulan kylässä (M. Kuukka) sotilaat saivat majoituksen Polistalossa. Upseerit sijoitettiin talojen kammareihin ja hevoset ylätuvan talleihin.

Varsinainen järjestelmällinen majoittaminen sai alkunsa piirin nimismiehen kirjeellä 12.2.1916. Sillä ilmoitettiin, että Lemin kuntaan sijoitetaan seuraavat määrät sotaväkeä:

- Kuukanniemeen 65 jalkasotamiestä, 1 upseeri,
- Urolaan 65 jalkamiestä, 1 upseeri,
- kirkolle 50 jalkamiestä, 30 kasakkaa, 2 upseeria.

Upseereille piti varata sisustettu huone ja sotamiehille huoneet, joihin on laitettava laverit, makuupatjat ja tyynypussit, kyökkiastiat ja kolme isonlaista pataa oli varattava kutakin joukkoa varten (neuvottelukokouksen pöytäkirja 14.2.1916).

Ennen majoituslautakunnan nimeämistä tehtävää hoitamaan määrättiin Urolassa Elias Uronen, kirkolla Aatu Pekari ja Kuukanniemessä Adam Olkkonen. Heidän tuli pitää tiliä kaikesta sotaväen asuntoihin ynnä muuhun menevistä tarveaineista, joista syntyneet laskut suoritetaan kunnan yhteisistä varoista. Laskut esitetään joukkojen päällikölle kunnalle takaisin perittäväksi. Toimeen määrättyjen henkilöiden palkka suoritettaisiin laskun mukaan.

Lemille asetettiin majoituslautakunta väliaikaisessa kuntakokouksessa 21.2.1916. Toimiaika alkoi tästä kokouksesta ja piti kestää joulukuun 31. päivään 1918.

Lautakuntaan valittiin:

- Kuntakokouksen puheenjohtaja Elias Räipio puheenjohtajaksi,
- Elias Uronen, Urolasta,
- Adam Muukka, Parkolasta,
- Adam Olkkonen ja Adam A.P. Kuukka, Kuukanniemestä,

-Kauppias Aatu Pekari, Kirkolta,

Palkkio suoritettaisiin laskun mukaan. Majoituksesta aiheutuneisiin kustannuksiin ja vuokriin väliaikainen kuntakokous valtuutti majoituslautakunnan ottamaan Kansallis-Osake-Pankista 3000 mk:n ja Lemminkäisen Säästöpankista 10 000 mk:n lainan.

Majoituslautakunta teki laskelman 17.3.1916 kokouksessaan siihen mennessä kertyneistä sotilasmajoituksen aiheuttamista kuluista, jotka tuli periä takaisin Lemminkäisen sijoitettujen joukkojen päälliköltä. Esiitettyjen laskujen (40 kpl) mukaan loppusumma oli yhteensä 2398:46 mk. Kun tämän kokouksen jälkeen kuntaan oli tullut lisää sotaväkeä:

Kuukanniemeen, Maria Huttusen taloon

8 ratsumiestä ja 8 hevosta

Kurkelaan, Aapeli Partamiehelle

15 miestä ja 15 hevosta,

Sorvarilaan, Elias Räipiön taloon

9 miestä ja 10 hevosta,

päätti majoituslautakunta määrätä asuntovuokraksi kuukaudessa:

Kurkelassa	Asuntotupa	40	mk
	Eteinen	10	mk
	15 hevosen pilttuu	90	mk
	Rehuvaja	12	mk
	yht.	152	Smk
Kuukanniemessä	Asuintupa	40	mk
	8 hevosta	48	mk
	yht.	88	Smk
Sorvarilassa	Asuintupa	40	mk
	Eteinen ja kaappi	10	mk
	Ruoka-astiat	2	mk
	Pilttuu, 10 hevosta	60	mk
	Sisävaja	12	mk
	Halot		
	talvikausi	30	mk
	kesäkausi	15	mk
	yht.	167	Smk

Edellä mainittujen majoitustilojen lisäksi oli Kurkelaan Adam Kouvon tupaan ajoitettu 10 miestä ja Keski-Kesäpäässä Aapeli Nisosen taloon 9 miestä. Vuokrat noudattivat likimain samoja markkamääriä kuin edellä on mainittu. Nuorisoseuran talon vuokra oli 150 mk kuukaudessa.

Lemminkäisen kuntakokous päätti 18.12.1916 kantaa veroa äyriin mukaan seuraavana vuonna 25.881 mk. Kun rasi- ja sokerit jatkuvasti kohosivat ja kun varoja alettiin kantamaan, ilmoitti majoituslautakunta, valitusten jälkeen, sotilaskonttoriin, ettei se voi annettuja määräyksiä noudattaa, koska varoja ei ollut. Sotilastöiden johtaja, sotilasinsinööri, everstiluutnantti Efimejeff valitti puolestaan kuvernöörille, minkä johdosta Lemminkäisen ja Taipalsaaren nimismies Toivo Nissinen ilmoitti 1.2.1917 majoituslautakunnan puheenjohtajalle, että puuta ja polttoöljyä, josta silloin oli kyse, on annettava ja

lisäksi varattava huoneet yhden komppanian upseereille sekä Kuukanniemeen että Kirkolle.

Majoituslautakunnan

kokouksessa 17.12.1917 on koottu luettelo niistä laskuista, jotka hyväksytään maksettavaksi. Seuraavassa muutamia esimerkkejä:

Lemin nuor.seur.	Sapöörisotilaiden (Pioneeri-) majoitus	1950 mk
Antti Talka	Työsotilaiden sairaala	330 mk
Joonas Tikka	Vahtisotilaiden sairaala	520 mk
Adam Kuukka	Sotilaiden ulkokuone	150 mk
Joonas Tikka	Tynnyri ja raana	113 mk
		3063 mk

Upseereiden asuntojen ja kanslian vuokrat jätettiin maksamatta, koska katsottiin, että ne kuuluvat valtion korvattaviksi.

Majoituslautakunta katsoi kokouksessaan 15.10.1918, että se oli laittomasti pakomääräyksellä joutunut sijoittamaan kuntaan venäläistä sotaväkeä valvomaan insinöörijoukkojen sapööritöitä, jotka olivat kestäneet lähes kaksi vuotta. Majoitusta ei voitu katsoa perustuvaksi voimassaolevaan majoituslakiin, joka tarkoitti kulkevia sotaväen osastoja, joille yksityisten oli majoitusta annettava.

Kunta oli suorittanut majoituksesta tähän mennessä: 9095,08 Smk
ja päätti maksaa 8496,75 Smk
yhteensä: 17591,83 Smk

Majoituslautakunnan puheenjohtaja, Elias Räipiö, valtuutettiin anomaan tämän summan maaherran viraston kautta maksettavaksi kunnalle takaisin. Asiakirjoista ei käy ilmi saiko kunta koskaan takaisin anomaansa summaa.

Joitakin korvauksia (Väinö Hovi) maksettiin v. 1920 liikkeelle lasketun valtion sotavahinkolainan obligaatioilla, joiden takaisinlunastusaika oli 50 vuotta.

Patteritöiden aikana Lemillä on ollut ainakin majoituslautakunnan pöytäkirjojen mukaan, taloihin majoittuneena, 4 upseeria ja 272 jalkamiestä ja kasakkaa.

Lisäksi osa venäläisistä on ollut majoittuneina itsensä rakentamiin hirsisiin parakkeihin. Lukumäärästä ei ole tietoa, mutta tällaisia kerrotaan (Matti Kuukka) olleen ainakin Huttulan alueella ja Vilhun lähellä (Matti Vilhu/Antti Vilhu), Sairalan tien varrella.

Venäläistä sotaväkeä on Lemillä esiintynyt linnoitustöiden merkeissä jo vuodesta 1913 lähtien, mutta muutoin tietysti aikaisemminkin. Esimerkiksi kartoittajat ovat olleet varmasti liikkeellä vuosisadan aivan alkuaikoina, koska Lemin venäläisten tekemä 1:42000 kartta on painettu vuonna 1910. Nimismies Toivo Nissisen ilmoitus 1.2.1917 siitä, että Kuukanniemeen ja Kirkolle tuli molempiin varata majoitus yhden komppanian upseereille osoittaa mielestäni sitä, että liikkeellä oli muutakin sotaväkeä kuin linnoittajia.

Työvoimasta (Väinö Hovi) ei alkuaikoina ollut puutetta. Siviilityövoimaa oli ympäri Suomea. Etelä-Suomessa lienee ollut työn puutetta, koska Lemille hakeutui vapaaehtoisia esimerkiksi Turusta lännessä ja Salmin pitäjistä Karjalasta. Savosta oli myös paljon väkeä. Oman pitäjän työkykyinen väki oli niin runsaslukuisesti

patteritöissä, että maataloustyöt jäivät tekemättä. Patteritöissä maksettiin nimittäin erittäin hyvää palkkaa. Mies sai päivän työstä (Antti Okko) palkkaa 5-7 mk, hevospies 10-12 mk (Antti Sinkko). Samanaikaisesti taksoituslautakunta määritteli veronkannon perustaksi vuodelle 1917, miehelle 3 mk ja hevospieshelle 6 mk. Nimismies joutui puuttumaan käskykirjeellä maataloustöiden laiminlyönteihin vaatien kuntaa perustamaan toimikunnan, joka pakottaisi henkilöitä maataloustöihin. Kunnallislautakunta päätti kuitenkin kokouksessaan 29.1.1917, ettei Lemille tällaista toimikuntaa perusteta.

Patterityöt (Väinö Hovi) etenivät kuitenkin liian hitaasti. Väinö Hovin muistiinpanojen mukaan hänen kotinsa luona kävi elokuussa 1916 joku tarkastuskomissio. Kuusi henkilöautoa seiso tiellä usean tunnin ajan. Hän oli vain kerran, kolme vuotta aikaisemmin, nähnyt ohi ajavan henkilöauton. Tämän komission tarkastuksen jälkeen alkoi Lemille tulla pakko-otettuja työmiehiä lähinnä Karjalan kannaksen pitäjistä.

Työväelle oli rakennettu ainakin 7 parakkia, joihin mahtui kuhunkin 200 henkeä (7x200=1400). Muualta tullut työväki majoittui näihin. Venäläinen sotaväki (n. 300) vaati talomajoituksen tai asui itse rakentamissaan hirsiparakeissa. Lemiläiset tietysti asuivat kotonaan. Voidaan arvioida, että kunnassa oli suurimmillaan jopa 3000 patterityöläistä.

Venäläinen ylin rakennustyönjohtaja insinöörijoukkojen everstiluutnantti K.V. Jefimov on apulaisineen (vänrikki V.T. Melekov) laatinut asiakirjat tilalta hakatusta puutavarasta. Tällaisia asiakirjoja on säilynyt ainakin David Hovin ja hänen perillisiensä maatilalta hakatusta puutavarasta (3 kpl, N:ot 256, 459, 501). Asiakirjojen mukaan Hovin tilalta hakattiin vuosina 1916 ja 1917 ainakin 5341 kpl eri pituisia riukuja ja tukkeja. Pituudet vaihtelivat 5-20 arsinan välillä, paksuudet 1-7 versokkaa (veršok)

1 versokka	venäläinen tuuma	4,45 cm
1 arsina	16 versokkaa	71,1 cm
1 syli (sašen)	3 arsinaa	213,3 cm

Maa-alueiden korvauksista löytyy merkintöjä vasta arviointilautakunnan pöytäkirjoista vuodelta 1918 (Mikkelin Maakunta-arkisto). Esimerkkinä tällaisesta pöytäkirjasta mainittakoon talollisen Antti Okon Sorvarilan kylän tilan n:o 1 arvioidut kulut:

			á	Smk
Maantietä metsämaalla, tykkitie 580 m, 10 m leveä, 5800m ²			;26	1508
Hiekkakuoppia	3000 m ²		;26	780
Hakattu metsää:				
	keskivahvaa havupuuta	91m ³	20	1820
	hienoa(ohutta) havupuuta	236m ³	12	2832
	koivupuuta	101m ³	9	909
Karjan paimentamisesta 2 kesänä			100	200
		lyht.		8049

Vuonna 1927 annettiin asetus, jolla määrättiin, että linnoitustöistä (patteritöistä) aiheutuneita kuluja voi hakea läänin maaherralta. Tällaisia asiakirjoja ei ole löytynyt,

eikä ole tietoa miten takaisinmaksu olisi onnistunut.

2. YLEISESITYS LINNOITTEISTA

Linnoituslaitteet oli tarkoitus rakentaa niin sanotuiksi kenttälinnoitteiksi. Se tarkoittaa, että taisteluhaudat ja yhteyshaudat olivat puutavaralla tuetut ja useimmiten myös katetut. Korsut ja asepesäkkeet olivat hirsistä rakennetut ja kattona oli useampi hirsikerros. Miehistökorsut (Väinö Hovi) veistettiin puhtaaksi ennen maahan upottamista ja kattorakenteet vahvistettiin parilla kolmella hirsikerroksella. Kun kaikki naamioitiin hyvin, jopa pelloilta otetulla nurmikerroksella, ei niitä maastossa juuri huomannut. Piikkilankaesteitä varten oli varattu suuret määrät piikkilankaa ja riukuja, mutta niitä ei ehditty paljonkaan käyttää. Huttulan seudulla (Matti Kuukka) oli rakennettu kolmelle tykkipatteri, joka oli katettu rautatiekiskoilla ja valettu vahvistukseksi sementillä. Suomen Valtio myi huutokaupalla linnoituspuutavaraa. Siinä yhteydessä myytiin myös piikkilankaa ja ratakiskoja. Sorvarilan kylässä on Takalan talon navetan välikaton "tukipuina" kapearaiteisen rautatien rataiskot. Navetta on rakennettu 1929. Kiskot lienevät linnoitustyömaalta hankitut.

Liitteessä 7.1 on karttapiirros (1:50000) Lemin alueella näkyvissä olevista linnoituslaitteista. Samaan karttaan on merkitty myös taisteluasemien lisäksi hakatut metsät ja linnoituspuutavarasta rakennetut, vielä olemassa olevat rakennukset. Niin sanotut Lemin tykkiet (2 kpl) ovat 10 m leveät. Tykkiteitä on nimitetty vanhassa tilakartassa vuodelta 1923 myös "punaryssien tieksi".

Liitteessä 7.2. on selostus edellä mainittuun karttaan merkityistä numeroiduista kohteista, sekä taulukko kohteiden määrästä.

Venäläinen sotaväki on yleensä jättänyt jälkensä myös luontoon. Tykkiteiden varrelta löytyy kasvillisuutta, mitä ei muualla Lemillä esiinny. Esimerkiksi pisteiden 14-17 välillä (Liite 7.1) kasvaa runsaasti Puna-ailakkia, jota en ole muualla tavannut.

3. TOIMINTA TYÖMAALLA

Linnoitustöiden johtajana toimi Lemillä sotilasinsinööri, everstiluutnantti Efimejeff (Majoitusltk:n pöytäkirja 3.2.1917). Muita nimeltä mainittuja upseereita ovat (Antti Sinkko, Kantapelto) muun muassa Kantapellon talossa, Kurkelassa, asuneet vänrikit Aleksei Nasarenko ja Timofei Samaroski. Antti Sinkko oli näillä vänrikeillä kuskipoikana ja joutui kiertelemään tarkastusmatkoilla patterityömailla, sekä kuljettamaan heitä Urolan Kalliotaloon, jossa myös asui kaksi vänrikkiä. Näillä oli "kuskina" Elias Kapiainen. Matkat kestivät usein aamuun asti, kun herrat innostuivat korttipeliin. Näitä matkoja tehtiin puolin ja toisin Urolan ja Kurkelan välillä. Joutuipa Antti kerran kuljettamaan vänrikki Nasarenkon Lappeenrantaankin, kun tämä lähti junalla hakemaan Pietarista naista. Karkauksen laiturilta, Saimaalta, hän sitten haki vänrikin naisineen ("lutka", A. Sinkko) rilloilla Kantapellolle. Palkkioksi Antti sai viikon palkallisen (10 mk/päivä) loman ja puoli kiloa parhaimpia pietarilaisia

suklaakonvehteja. Eivät joutaneet vänrikit työmaalle. Palvelijana näillä venäläisupseereilla oli kielitaitoinen Eeva Paakko Kaihtulan kylästä Savitaipaleelta. Kun tämä (kuharkka) palvelija sanoi itsensä irti tuli seuraajaksi Olga Huttunen Lemm Nisolasta (Rintelän Antin tytär, Antti Muukka).

Hovin talossa (Väinö Hovi) asui puolalaissyntyinen luutnantti perheineen, vaimo ja kaksi tyttäretä. Tämä luutnantti arvosteli kovasti Venäjän hallitsevia piirejä. Kun Aatu Hovi kysyi, kuinka hän uskalsi esittää näin karkeita mielipiteitä, luutnantti selitti Puolan ja Suomen olevan samanlaisessa alistetussa asemassa Venäjään ja molemmilla on sama päämäärä: "päästä itsenäisinä valtioina päättämään omista asioistaan". Hovin talon metsien hakkuista koskevissa asiakirjoissa esiintyvät ylin rakennustyönjohtaja, insinöörijoukkojen everstiluutnantti K.V. Jefimov, alityönjohtaja, insinöörijoukkojen vänrikki V.T. Melenhov, sekä valtion edustajina tarkastajat E.L. Kulesha ja Bor. Popov.

Ehkä kuuluisin venäläinen Lemillä oli niin sanottu "musta vänrikki" (tummaihoisen ja -partainen?). Ainakin juttuja (Niilo Okko) hänestä kerrotaan paljon. Hilda Kuitto os. Suomalainen (Mauri Kuitto) kertoo nuorena tyttönä päässeensä tykkitien työmaalle risuja keräämään ja polttamaan. Miehet, joille työ ei oikein maistunut, käskivät hänet mäenkumpareelle vahtiin, että voivat itse pelata korttia, kun valvojaa ei näkynyt. Hilman tehtävänä oli huutaa "myrsky nousee", kun kasakka tuli näkyviin ja niin jatkettiin töitä.

Koska työn johto, valvojat, mittamiehet ja sapöörit (pioneerit) olivat kaikki venäläisiä, tarvittiin asioiden selvittäjiksi paljon tulkkeja. Lemiltä etsittiin kaikki venäjänkielen taitavat henkilöt konttori- ja työmaatulkeiksi (Matti Kuukka). Koska Taavetti Kuukka oli laivakapteeni ja osasi puhua sujuvasti venäjää tuli hänestä Lemille venäjän kielen päätulkki. Matti Kuukan veli oli käynyt Sortavalassa merimieskoulun ja oppinut venäjää. Hän sai työmaapomon vakanssin.

Työporukoista ei löydy paljonkaan kertomuksia tai muistiinpanoja. Porareista kerrotaan kuitenkin juttua (Niilo Okko), että "Räipön miehet" siirtelivät kalliolohkareita, jossa oli reikä valmiina, paikasta toiseen ja/tai täyttivät välillä poranreiän hiekalla porauksen helpottamiseksi. Kahden miehen porausparille maksettiin palkka poranreiän syvyyden mukaan. Mittamiehet olivat lahjottavissa. Antamalla vähän "natsaijua" mittamiehelle, peukalo siirtyy mittatikulla ylöspäin. Suomalaiset työmiehet pyrkivät pettämään valvojia kaikin tavoin "lintsaamalla" kaikessa mahdollisessa. Toisaalta valvontakaan ei ollut kovin tarkkaa. Venäläisillä työnjohtajilla (palkanmaksajilla) oli ylimääräisiä työntekijöitä palkkalistoilla. Näin johtajat saivat korotettua omaa palkkaansa, työ ei oikein edennyt, eikä linnoitteet valmistuneet, joten rintamalle joutumisestakaan ei ollut niin suurta pelkoa.

Suhteet venäläisten työnjohtajien ja valvojien sekä suomalaisten välillä lienevät olleet hyvät, koska rangaistuksista, joskaan ei palkitsemisistakaan ole säilynyt tarinoita. Molemmipuolista "huijausta" esiintyy kuitenkin monissa jutuissa. Turun puolessa asunut "työmieskin" kävi työmaalla vain tilipäivinä ja samaa sorakuormaa saatettiin ajaa koko päivän. Kun "vellikello" soi, tai kun päivä päättyi kaadettiin valmis kuorma takaisin kuoppaan.

4. VAPAA-AIKA

Venäläinen sotaväki majoittui yleensä taloihin (majoituslautakunnan pöytäkirjat) tai itse rakentamiinsa hirsistä rakennettuihin (Matti Vilhu, Matti Kuukka) parakkeihin. Lemiläiset asuivat kotonaan.

Muualta tulleelle työväelle rakennettiin parakit. Parakit (Väinö Hovi) rakennettiin laudoista ja olivat kolmion muotoisia, maavallien päälle pystytettyjä ja ilman lattiarakenteita. Parakin keskellä oli käytävä ja sen molemmin puolin makuupaikat noin 200 miehelle. Lavereilla nukuttiin (Helvi Kirvesmies) päät tai jalat vastakkain. Parakkien molemmissa päissä ja keskellä olivat kamiinat lämmitystä varten.

Parakkien sijainti on esitetty liitteessä 7.1 ja selostus liitteessä 7.2.

Hilda Kuitto, os. Suomalainen (Mauri Kuitto) kertoo kuinka heillä valkaman talossa asui mustalaisperhe. Mies oli mustalainen ja vaimo valkolainen, kaunis nainen.

Mustalaismies lähti joka ilta työmaaparakille soittamaan ja tanssittamaan miehiä ja naisia. Mies palasi aamuyöstä rallatellen ja huojuen herättäen vaimonsa ja 3 vuotiaan tyttärensä. Talonväkikin heräsi ja joutui kuuntelemaan usein perheriitaa, joka koski vaimon katumista siitä, että oli suostunut vihille mustalaiselle. Nyt elämä oli yhtä kiertämistä.

Väinö Hovi kertoo samasta mustalaisesta, Alekski nimeltään, kuinka hän kolmirivisellä haitarillaan tanssitti nuorisoa tykkätien ja Uimintien risteyksessä aina tilipäivinä. Tanssipaikan läheisessä metsikössä katsottiin kortilla kenelle tilirahat kuuluvat. Mitään rähinöintiä tai tappeluja ei sattunut. Kaikki vapaa-aika vietettiin ilman viinaa, selvin päin. Väinö Hovi kirjoittaa, että maassa oli kieltolaki, eikä viinan salapolttajat vielä ehtineet saada teollisuuttaan käyntiin.

Kieltolaki hyväksyttiin ensin eduskunnassa vuonna 1907. Se vahvistettiin 1917, mutta tuli varsinaisesti voimaan vasta 1919. (päätyi 5.4.1932 klo 10,00, 543210)

Venäläiset sotilaat osallistuivat muun nuorison ja kyläläisten illanviettoihin ja juhlatapahtumiin. Helvi Kirvesmies (os. Okko) muistelee (Taito Salmen haastattelemana) kuinka hänen kotitalonsa, Takalan, naapurissa Okon Salamonin tuvassa tanssittiin "torpan Liisan" (Liisa Okko) ja Tiaisen Oton häitä. Venäläisiä, Elias Räpiölle majoitettuja kasakoita, oli mukana häätansseissa kun hän, pikkutyttö (s. 1912), lähti tietä pitkin kotiin päin sulkiivat kaksi kiiltolippalakkista ja kiiltovarsisaappaista kasakkaa hänen tiensä. Aittojen solassa he "levittivät kätensä ja nauroivat hirveästi". Helvi kertoi, etteivät ne häntä muuten tavoitelleet, kunhan "härnäisivät". Hän joutui oikaisemaan hangessa (talvi 1917) kotiinsa ja pelkäsi siitä lähtien niin paljon venäläisiä, ettei uskaltanut mennä lähellekään lintaaseja.

Ei ole ihme, että tansseja, illanviettoja ja juhlia järjestettiin, koska paikkakunnalla oli paljon uutta, vierasta nuorisoa, eikä rahakaan tehnyt tiukkaa. Tilipäivänä (Matti Kuukka) Haimila möi Hietakoskella hevoskuormallisen pullaa. Rupla ja kopeekka samoin kuin Suomen paperimarkka kävivät "täydestä rahasta".

Lemin Säästöpankin 50-vuotishistoriikki (1914-64) kertoo:

"Vuosi 1917 on ollut edellisistä huomattavasti poikkeava. Heti vuoden alusta tuotiin

säästötilille rahaa erittäin runsaasti ja samanaikaisesti maksettiin lainoja pois, joten hallituksella on ollut hyvin suuret rahansijoitusvaikeudet.

Ottolainauskorko alennettiin heinäkuun 1. päivästä 4%:iin, mutta talletusten nousuun se ei vaikuttanut. Rahansijoitusvaikeuksien takia päätettiin yhdellä kertaa otettavien säästöönpanojen määrä rajoittaa 500 markaksi. Tämä aiheutti sen, että rahaa virtasi paikkakunnan ulkopuolelle, koska oma säästöpankki ei voinut ottaa vastaan kaikkia talletuksia".

Venäläisten käyttäytymisessä ei liene ollut paljonkaan huomauttamista, koska tarinoita tappeluista, juopottelusta tai muuten epäsosiaalisesta elämästä ei ole säilynyt. Isäntien ja vuokralaisten väliset suhteetkin näyttävät olleen kunnossa. Ihmetellä täytyy, ettei yhtään kertomusta nuorten venäläisten miesten ja suomalaistytöjen seurustelusta ole säilynyt, tai sitten ne on jo aikoinaan olleet hyvin salattuja. Varsinaisista rikoksistakin on vain yksi kertomus (Pentti Klemi/Toivo Klemi). Venäläinen sotilaspalvelija oli varastanut esimieheltään rahaa ja jäi teostaan kiinni. Rikollinen ammuttiin Palolan rinteeseen ja peitettiin ohuella turvekerroksella. Polun varressa pilkotti "sinellin" (mantteli) helma vielä vuosia tapauksen jälkeen. Kova kuri ja ankarat tuomiot, ehkä myös rintamalle lähettäminen, lienevät hillinneet kaikenlaista taipumusta rikollisiin tekoihin.

5. PATTERNITÖIDEN PÄÄTTYMINEN

Maaliskuun vallankumous (1917) Venäjällä ja tsaari Nikolai II:n luopuminen vallasta otettiin tyytyväisin mielin vastaan myös Lemillä olleiden sotilaiden keskuudessa. Levottomina, mutta iloisina liikehtivät sotamiehet kirkonkylän lähialueilla (Väinö Hovi). Nuorisoseuratalo Tapiolan pihalta marssittiin järjestäytyneenä kulkueena punaista lippua kantaen pappilan pihalle. Rovasti Antti Karttusta pyydettiin puhumaan joukoille. Karttunen puhui suomeksi "Vapaudesta ja veljeydestä", mielessä lähinnä Suomen vapaus ja itsenäisyys. Karttunen totesi jälkeinpäin, että aihe lienee ollut mieleinen, koska hurraa huudot ja halaukset sotamiesten kesken olivat voimakkaat puheen päätyttyä, vaikka tuskinpa he puheesta mitään ymmärsivät. Marraskuun vallankumouksen jälkeen alkoi Venäjällä varsin sekava tilanne, joka päättyi vasta marraskuun 7. päivänä Leninin saadessa vallan haltuunsa. Sekasortoisen tilanteen vallitessa Lemillä olleet sotilaat poistuivat vähitellen vuoden 1917 kevään ja kesän kuluessa.

Sotaväen poistuttua loppuivat myös niin sanotut patterityöt.

Maa-alueiden omistussuhteista tai niiden järjestelyistä ei ole tietoa. Venäläiset ottivat mitä tarvitsivat. Majoituslautakunta maksoi korvauksia kunnan varoista ja anoi niitä takaisin niin kuin edellä on kerrottu. Lopputuloksesta ei kuitenkaan ole tietoa. vuonna 1912 laskettiin liikkeelle valtion sotavahinkolainan obligaatioita, joiden takaisinlunastusaika oli 50 vuotta. Lopputulosta ei tiedetä. Vuonna 1927 annettiin asetus (333/1927), jossa määriteltiin, että korvauksia linnoitustöistä aiheutuneista vahingoista voi hakea läänin maaherralta. maaherran päätökset runsaisiin hakemuksiin lienevät Viipurissa (Anne Hänninen, Mikkelin maakunta-arkisto).

Arviointilautakunta (suomalainen) on luetteloinut hyvin tarkasti (1919) aiheutuneet vahingot. Asiakirjoja säilytetään Mikkelin Maakunta-arkistossa.

Lemin linnoitteita ei, niiden lukuisuudesta huolimatta, käytetty vapaussodassa 1918. Savitaipaleelta Lemin suuntaan tehty "valkoisten" hyökkäys olisi antanut "punaisille" mahdollisuuden puolustautua kaivetuissa asemissa (suunta oli oikea) Urolassa, Hattumäessä, Pappilanmäessä-Rosiojalla, Taurissa, siis ainakin neljällä tasalla. Punaiset eivät kuitenkaan ryhtyneet aktiiviseen vastarintaan, vaan tyytyivät polttamaan pappilan ja kellotapulien sekä pakenemaan itään.

Tykkitietä (sivutienä) käytettiin evakkokuljetuksiin talvisodan jälkeen ja aikana, sekä 1941 ja 1944. Ne tarjosivat hyvät yhteydet länteen silloisten pääteiden ulkopuolella. Linnoituspuutavaraa, piikkilangat, rataiskot ja parakkilaudat valtio myi huutokaupalla vapaussodan jälkeen. Osan tästä materiaalista ottivat maanomistajat käyttöönsä myös "oman käden oikeudella". Lemin uuden pappilan ulkorakennukset olivat rakennetut tästä puutavarasta. Säilyneitä linnoituspuista tehtyjä rakennuksia ovat ainakin:

- Heinälato Keskisen päässä (Liite 7.1, kohde 26), omistaa Pentti Ahonen
- Elokallion talo Taurissa (Liite 7.1, kohde 27), omistaa Matti Hakala
- Vilhun aitat Toukkalassa (Liite 7.1, kohde 28), omistaa Matti Vilhu.

Edellä olevat rakennukset ovat käyttökuntoisia ja omistajat tietävät niiden alkuperän.

6. MITÄ JÄI JÄLJELLE (SOSIAALISESTI)

Lemi ja koko Kaakkois-Suomi on kuulunut Viipurin kuvernementtiin ja "Vanhaan Suomeen" jo vuodesta 1743 (Turun rauha). Venäläisvaikutus tällä alueella on kestänyt siis noin 80 vuotta kauemmin kuin muualla Suomessa. Kanssakäyminen venäläisten kanssa on ollut aktiivista työvoiman liikkeessä Venäjän ja Suomen välillä. Kaupankäynti on jatkunut vilkkaana puolin ja toisin. Tämä on vaikuttanut ja jättänyt myös sosiaalisesti selvät merkit Lemillekin.

Patterityöt, "Suuri Savotta", loi Lemille ainakin muutaman uuden suvunkin.

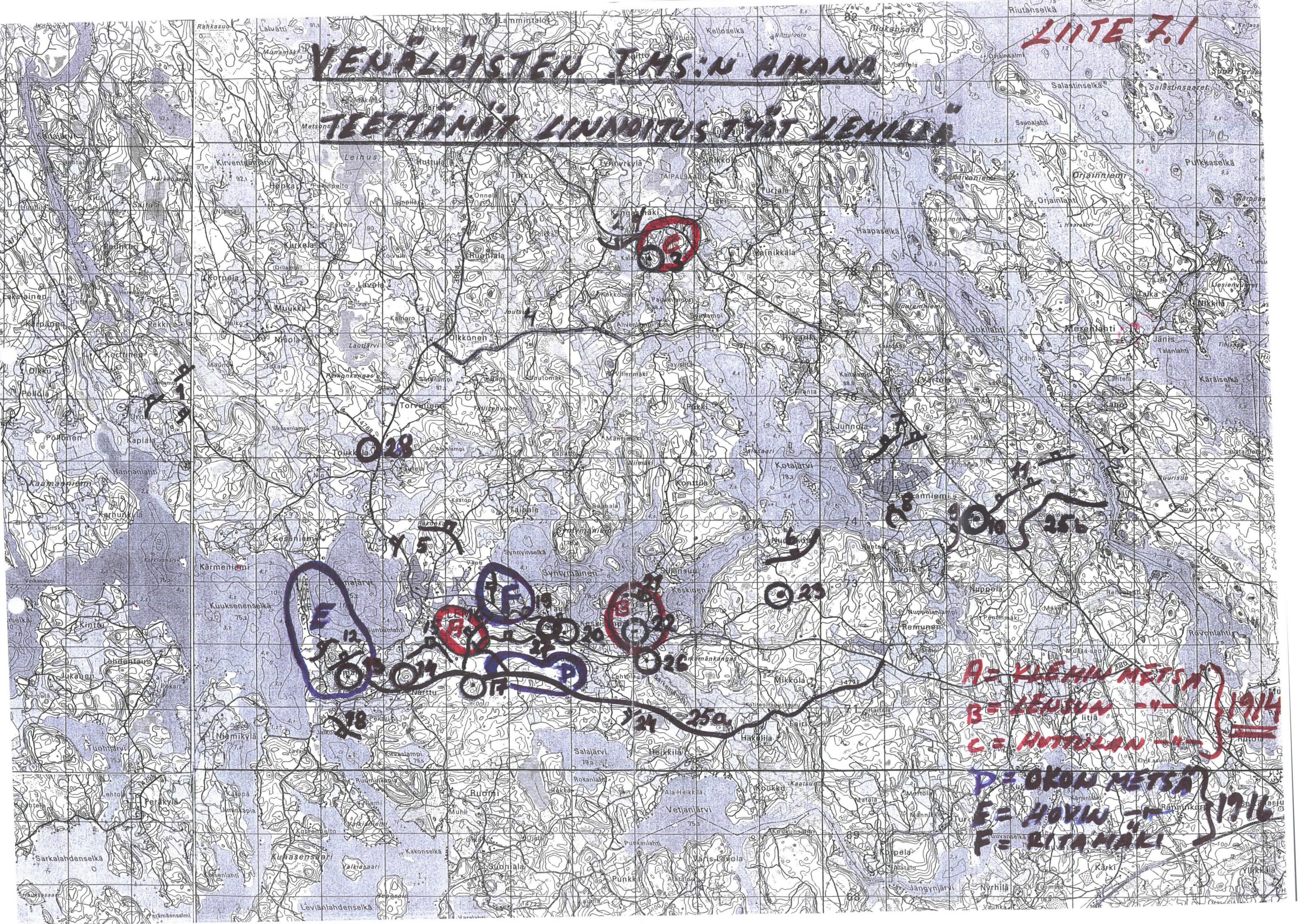
Esimerkiksi Pohjanmaalta tullut työmies Antti Kottila meni naimisiin Urolasta kotoisin olleen lemiläistytön kanssa. Syntyi uusi suku ja sukunimi Lemille. Viipurin kuvernementissä viralliset kielet olivat Venäjä, Ruotsi ja Saksa. Lemiläistenkin oli pakko omaksua, toimeen tullakseen, joitakin venäläisiä ilmaisuja. Lemin "murteessa" tai paremminkin puhekielessä oli paljon venäjänkielisiä sanoja. 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa syntyneet Lemiläiset oppivat varmasti useita vuosia kestäneiden linnoitustöiden aikana joitakin venäläisiä sanoja ja sanontoja.

Seuraavassa muutamia esimerkkejä:

Lintaasi (Blindash)	Korsu
Kuharkka	Palvelija
Lutka, Luuska	Huora
Pitska	Tulitikku
Luska	Lusikka

Kastrulli	Kattila
Soussi	Kastike
Matrassi	Patja
Kapusta	Kauha
Savotta	Suuri metsätyömaa
Koni, Luuska	Hevonen (huono)
Vorokki	"Kiristin"
Arsina, pituusmitta (aršin)	71,1 cm
Versokka, pituusmitta (veršok)	4,45 cm
Hotsittaa	Kiinnostaa

VENÄLÄISTEN TMS:N AIKANA TEETÄMÄT LINNOITUSTYÖT LEHILLÄ

- A = KLEININ METSA
- B = LEIJUN - 1914
- C = HUTTULAN - 1914
- D = OKON METSA
- E = HOVI - 1916
- F = RITAMÄKI

I-MAAILMANSODAN AIKAISET LINNOITUSLAITTEET LEMILLÄ
V. 1914-1917

1. UROLAN ASEMAT (TIE N:O 380)
 Alueella on taistelu- ja yhteyshautaa yhteensä noin 1,5 km. Etumaiset taisteluhaudat sijaitsevat Urolan peltoaukeiden ja Lukoilammen välissä. Lammen ja koillisessa olevan suon välillä on myös kaksi peräkkäistä n. 50 m pitkää taisteluhautaa. Taaempi asema on noin 500 m edellisten takana. Siinä on 200 m taisteluhautaa tien eteläpuolella. Kaikkiin taisteluhautoihin liittyy yhteyshaudat ja lukuisia korsukuoppia, joista osaa on käytetty roskan ja jätteiden kaatopaikkoina. Etumaisen taisteluhaudan lounaispäässä on selvästi havaittavissa neliömäiset poikkivallit, jotka ovat tarkoitettu suojamaan taistelijoita haudan suuntaiselta tulitukselta.
2. KANGASMÄEN ASEMAT (VT 13)
 Alueella on taistelu- ja yhteyshautaa noin 1 km valtatie 13 molemmin puolin. Asemiin liittyy arviolta 4 korsukuoppaa.
3. KANGASMÄEN PARAKKI
 "Helsinkiläisten parakiksi" nimitettiin Kangasmäellä sijainnutta 200 miehen majoitusparakkia. Nimi johtunee siitä, että seinärakenteet olivat noin 1,5 m korkeat ja katon räystäät näin ollen ylempänä maata kuin toisissa parakeissa, siis "komeampi" kuin muut. Parakin kivijalkaa on osa maastossa löydettävissä, mutta tiet ovat hävittäneet suurimman osan jäänteistä. Toisaalta seinärakenteesta johtuen kivijalka saattaa olla ollut matala, lähes olematon.
4. POHJOISEMPI TYKKITIE
 Olkkosenkylän ja Vainikkalantien, tie n:o 3808 ja 14774, väliin on rakennettu noin 4 km pitkä tykkitie. Olkkosenkylästä Topulintien tienhaaraan se on tehty entiselle kylätien pohjalle ja itäpää n. 1 km täysin uutena, viivasuorana, tienä. Tie on myöhemmin kunnostettu maantieksi. Alkuperäiset ojat näkyvät paikka paikoin. Tie on ollut 10 m leveä.
5. Hannanojan itäpuolella, Hattumäessä, on taisteluhautaa, joka jatkuu lähes yhtenäisenä Pekonkankaan kautta Palolaan ja Ritämäkeen, päättyen Iitiän tiehen (tie n:o 380). Taistelu- ja yhteyshautaa on yhteensä

- noin 2 km. Hattumäellä on kallioon louhittu johtamispaikka (tähistyspaikka ?). Hattumäen asemien takana Taurissa olleen varavankilan vankien v. 1943 kaivama panssariestekaivanto. Tämä asema sulkee Lahnajärven-Syntymäisen järvikannaksen.
6. Nuorakosken asemat on kaivettu Kotajärven-Keskisen järvikannakselle. Taistelu- ja yhteyshautaa on noin 1 km. Korsukuoppia on arviolta 5 kpl. Taisteluhaudan itäpäässä on kallioon louhittu ympyrän muotoinen noin 2 m leveä ja 2 m syvä todennäköisesti tähistyspaikaksi ja suojapaikaksi tarkoitettu tukikohta. Tässä asemassa on kaivannon keskelle jätetty sirpalesuojaa antava valli.
 7. Riihipellon asuntoalueen kautta kiertää Tallisenlammen pohjoispuolitse vanhan Mikkelintien suuntaan noin 1 km pitkä taisteluhauta. Alueella on yhteyshautaa ja korsukuoppia (6 kpl), joista osa on jäänyt uuden asutuksen alueelle.
 8. Kuukanniemen eteläpuolella, vanhan Mikkelintien mutkassa oleva kumpare on linnoitettu ympäriinsä. Siinä on noin 1,0 km taistelu- ja yhteyshautaa sekä n. 8 korsukuoppaa.
 9. Välikankaalta Saijalan talon maastoon on noin 1 km:n pituinen taisteluhauta. Tien pohjoispuolella on jouduttu hauta räjäyttämään kallioiseen mäkeen. Korsukuoppia on sekä mahan kaivettuina, että kallioon räjäytettynä. (n. 6 kpl)
 10. Saijalan talon maalla on majoitusparakki perimätiedon mukaan. Parakinpohjaa ei ole vielä maastosta löytynyt.
 11. Saijalan talon kohdalta, VT 13:n varresta Kähönsalmelle on lähes yhtenäinen osin kallioon räjäytetty noin 2 km pitkä taistelu- ja yhteyshauta-linja. Korsukuoppia on lähes 20 kpl.
 12. Vuolteenkannaksen asemat Lahnajärven ja Kivijärven kannaksella on kaksi peräkkäistä taisteluhautalinjaa yhteyshautoineen ja korsuineen. Taistelu- ja yhteyshautaa on ainakin 2 km. Soramontulle menevän tien laidassa on kaksi sisään sortunutta katettua ja lujitettua korsua. Muita korsukuoppia on ainakin 10 kpl.
 13. Vuolteen aseman takana kumpareella on n. 40x10 m suuruinen majoitusparakin pohja. Suuret parakit olivat tarkoitettut n. 200 miehen majoitukseksi. Tässä parakissa on ollut n. 0,5 m korkea, päänkokoisista

- kivistä rakennettu kivijalka ja sen ulkopuolelle molemmille sivuille kaivettu vesiosa.
14. Niumäen lounaisreunassa Ruomin tien (n:o 14772) varressa on Perimätiedon mukaan (Jouko Pajula) ollut keittiöparakki/leipomo? Se lienee jäänyt tien ja muiden rakennusten hautaamaksi.
 15. Hälvänmäki on lähes ympäriinsä linnoitettu. Taistelu- ja yhteyshautaa lienee yhteensä 1,5 km sekä korsukuoppia ainakin 10 kpl. Uimintien varressa on tähytyspaikka. (tie n:o 14760)
 16. Ukonmäen asemat ovat kahdella tasalla. Etumainen alkaa tykkien varresta jatkuen lähes yhtenäisenä vanhan Iitiäntien varteen (tie n:o 380). Aseman pohjoispäässä on osittain betonista (laasti?) rakennettu "lintaasi" (blindash), joka on n. 7x4 m kooltaan. Seinät ovat osittain romahtaneet. Taaempi asema alkaa tykkien haaran varresta, Ukonmäen länsireunasta, jatkuen tielle n:o 380 (Iitiän tie). Taistelu- ja yhteyshautaa on näissä asemissa yhteensä ainakin 2 km ja korsukuoppia noin 20 kpl. Alueella asemien välissä on kaivo, jonka hirsiseinät ovat paikallaan.
 17. Voivoron parakit (Hepolammen parakit)
Voivoron mäellä, tykkien varrella, on kolme parakin pohjaa. Suurin niistä on ilmeisesti majoitusparakki ja se on kooltaan noin 40x7 m. Pienemmät, kenties keittiö-/parakit ovat noin 10x5 m suuruiset. Kivijalat ovat sammaloituneina helposti maastosta havaittavissa. Parakkien vedenottoa on ollut Voivoronniityn päässä ollut lähde, joka nykyään on peittyneet mudanottoa johtavan tien alle.
 18. Jalkosalmen itäpuolella on taistelu- ja yhteyshautaa noin 0,5 km, sekä korsukuoppia 4 kpl.
 19. Niin Taurin eteläpuolinen kuin Elokallion pohjoispuolinen mäki on linnoitettu. Taistelu- ja yhteyshautaa on noin 1 km sekä korsukuoppia noin 6 kpl. Vanha kansa puhui "Taurin lintasista", joka oli puilla vahvistettu korsu. Se on nytemmin hävinnyt lähes kokonaan. Rosiojan mäessä on 3 kivirakenteista tähytyspaikkaa.
 20. Taurin parakki on noin 100 m Sorvarilan tienhaaran pohjoispuolella. Se on noin 40x7 m kooltaan eli 200 miehen majoitusparakki. Kivijalka on selvästi havaittavissa. Rannalle menevä tie on vaurioittanut parakin länsipäätä.

21. Syntymäisen ja Keskisen (järviä) välinen kannas on linnoitettu. Taistelija yhteyshautaa on noin 1 km sekä korsukuoppia lukuisia. (8 kpl) Alueella on, samoin kuin Hattumäessä ja Pekonkankaalla, vankien vuonna 1943 kaivama panssariestekaivanto.
22. Matteron pellolla Keskisenpäässä on ollut leipomo ja majoitusparakki. Ne ovat tulleet täysin raivatuiksi peltotöiden aikana.
23. Nuorakosken parakki sijaitsi vanhalta Iitiäntieltä (tie n:o 380) Nuorakoskeen lähtevän tien haarassa. Näyttäisi, että siinä olisi ollut kaivetut vesiojat ympärillä, sillä alueelta löytyy ojanpohjia kumpareella, mutta kivijalkoja ei ole löytynyt. (vrt. Vuolteen parakki)
24. Haarukkalammen luoteiskulmassa, tykkitien eteläpuolella on 5 korsukuoppaa, jotka on yhteyshaudalla yhdistetty toisiinsa. Taisteluhautaa ei alueella ole. Työjärjestys on nähtävästi ollut: ensin korsut, sitten asemat.
25. Eteläinen tykkitie (25a ja 25b). Vuolteen kannakselta itään johtaa Sorvarilan eteläpuolitse Hakulilaan ja Remuseen noin 10 m leveä "tykkitie" (25a) Ruomin tieltä (n:o 14772) Hakulilaan (noin 6 km) on myöhemmin parannettu metsäautotieksi. Vain Sorvarilan kylän kohdalla on 1,5 km alkuperäisessä muodossaan. Alkuperäiset ojat ovat koko matkalla nähtävissä. Tiestä ei ole näkyvissä kiveystä tai muuta päällystettä. (makadan) Hakulilasta Remuseen, noin 3 km, on ns. Suonialan tie (n:o 14772) rakennettu tykkitien pohjalle. Tykkitie jatkuu VT 13:n ja vanhan Mikkelin tien risteyksestä Saimaan rantaan (n. 2,5 km). Remusen ja Nuppolan tai Juvolan kylien alueilta ei ole havaittavissa "tykkitien" pohjaa. Tykkitieltä johtaa vähän kapeampi, n. 1 km pitkä haara Ukonmäen asemiin. Vanhassa tiluskartassa on tiestä käytetty nimeä "punaryssien tie".
26. Keskisenpäässä, tien n:o 380 eteläpuolella, noin 100 m pellon laidassa, on linnoituspuutavarasta tehty lato. Sen on 1920-luvun alussa pystyttänyt silloinen Koukun talon isäntä Antti Talka. Hirret ovat suoria noin 6-7 tuumaa paksuja. Ladon seinässä on yksi "hollihaka" ikään kuin mallina siitä miten hirret pidettiin ennen "hollissa" (paikallaan, päällekkäin).

I MAAILMANSODAN AIKAISET LINNOITUSLAITTEET LEMILLÄ

V. 1914-1917

Kohde	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	yht
Tst- ja yht. hauta (km)	1,5	1			2	2	1	1	1		2	2			1,5	2		0,5	1		1						19,5 ²
Korsukuoppa (kpl)	8	4			8	5	6	8	6		20	12			10	20		4	6		8			5			130 ³
Korsu tai lintaasi																											
Parakki (kpl)			1							1			1	1			3			1		2	1				11 ³
Tykkitie (km)				4																					13		17
Leipomo (kpl)																											
Muu kohde					1 ^o										1 ^o											1 ¹	3

^o Komento-/tähtystyspaikka?

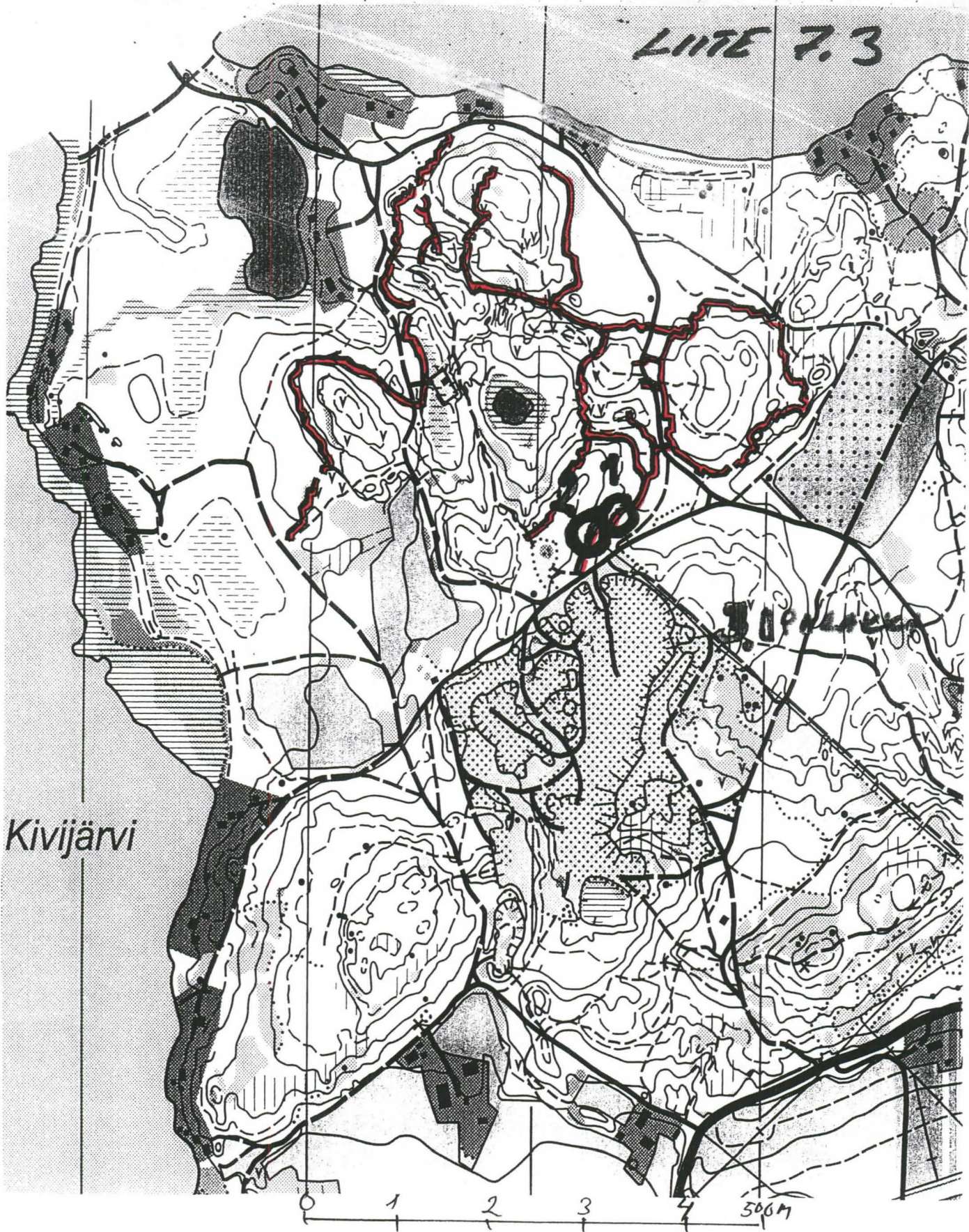
¹ Linnoituspuutavarasta tehty lato

² Kilometrit ovat arvio karttatiedustelun perusteella

³ Parakin pohjista 3 on kadonnut, yhtä ei ole vielä löytynyt ja 7 on selvästi maastosta havaittavissa.

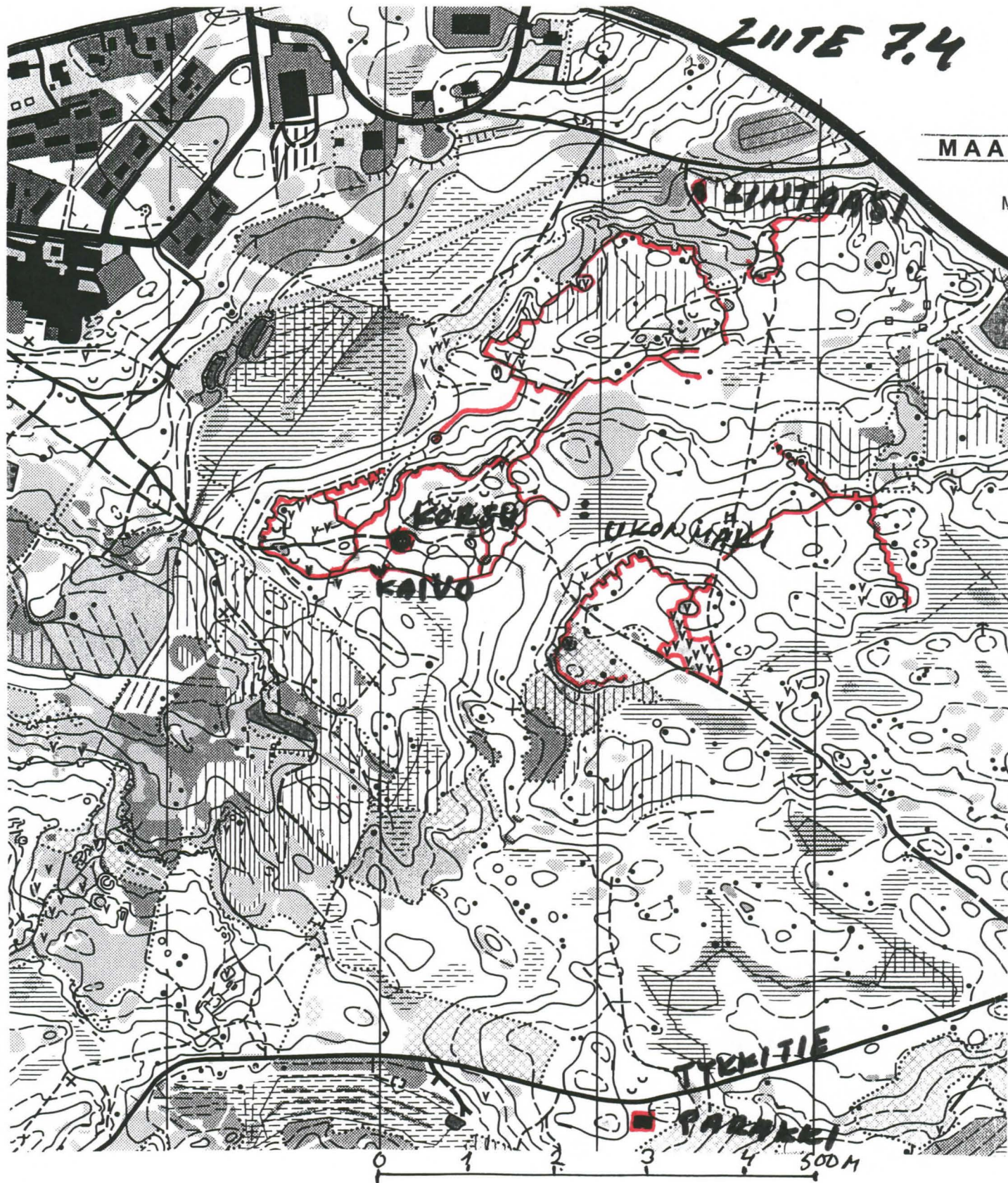
Lisäksi: Elokallion talo ja Vilhun aitat

LIIITE 7.3

Kivijärvi

- VUOLTEEN KANGAS
- 1 JA 2 LUHISTUNUT KORSU (KUVA)
- 3 PARAKIN POHJA
- TAISTELUHAUTA

UKONMÄKI
PAPPILANMÄEN LINTAASI
TYKKITIE
VOIVORON (HEPOLAMMEN) PARAKIT

Liite 7.5
(1)

LUETTELO ESINEISTÄ

LAINATTAVISSA NÄYTTELYYN:

1. Rautakanki, löytynyt 1950-luvulla eteläisemmän tykkitien varrelta (TEEMU OKKO)
2. "Vellikello", (VELI-PEKKA OKKO)

LÖYTÖNYT MIINAHARAVALLA KESÄLLÄ 2004 (LUOVUTETTU MUSEOLLE)

3. Venäläinen kokardi, kohteesta 20 (Taurin parakki)
4. 4. erilaista rautalankaa kohteesta 16 (Pappilanmäen lintaaasi)
5. Erilaisia rautanauvoja kohteesta 17 (Voivoron parakki)
6. Kerättyjä käytettyjä nauvoja kohteesta 13 (Vuolteen parakki)
7. Sahanterän kappale kohteesta 12 (Vuolteen korsun läheisyydestä)

Liite 7.6

ESITYKSIÄ JATKOTOIMENPITEIKSI

1. Harri Heinilä työstää syntyneen materiaalin julkaisukuntoon.
2. Esitellään aineisto sotatieteen opiskelijoille jatkotutkimuksia varten.

VALOKUVIA KOHTEISTA

Liite 7.7
(1)

Kuva 1, Kohde 13, Vuolteen parakin sadeojia.

Kuva 2, Kohde 13, Vuolteen parakin sadeojia.
Ainut parakki, johon sadeojat oli kaivettu (etualalla rastiteline).

(2)

Kuva 3, Kohteen 13 lähellä, Tykkitie Voivoronmäellä.
Punapäiset kepit osoittavat tien leveyden (10 m).

Kuva 4, Kohde 12, Vuolteen "lintaasin" sisäänmenoaukko (Läpikuljettava korsi, sortunut).

(3)

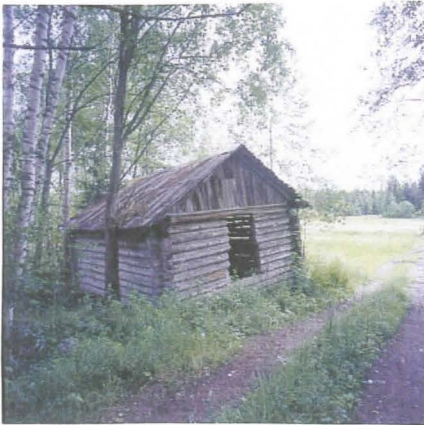

Kuva 5, Kohde 16, Pappilanmäen "lintassi" (blindash)

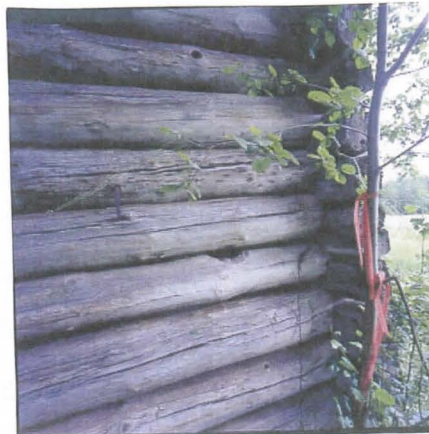

Kuva 6, Kohde 5, Hattumäen tähytyspaikka.

(4)

Kuva 7, Kohde 26, Linnoituspuutavarasta tehty lato Keskisenpäässä

Kuva 8 ja 9, Kohde 26, Edellisen ladon seinää, hirsien liitosholkki, hirret paksuja ja suorina.

LEMI

(5)

Kuva 10, kohde 15
Tähystyspaikka, josta avautuu näköala
Lahnajärven suuntaan

Kuva 11, kohde 16, liite 7,4
Ukonmäen asemien välissä on hirsiseinäinen kaivo

Kuva 12, kohde 16, liite 7,4
Ukonmäen kaivoon johtaa taisteluhauta

Liite 7.8
(1)

LÄHTEET

- VÄINÖ HOVI (1905-1987), muistiinpanot.
 ANTTI SINKKO (1896-1983), muistiinpanot (Kantapelto).
 SAIMI TAPANAINEN, os. SINKKO (1923-), muistiinpanot.
 MAURI KUITTO (1924-), äitinsä HILDA KUITON, os.
 SUOMALAINEN (1894-1989) kertomusten muistiinpanot.
 PENTTI KLEMI (1923-2000), isänsä TOIVO KLEMIN kertomuksia,
 kerrottu kirjoittajalle.
 PENTTI LENSU (1928-), isänsä AATAMI LENSUN
 kertomuksia, kerrottu kirjoittajalle.
 PASI OLKKONEN (1935-), isänsä EINO OLKKOSEN kertomuksia,
 kerrottu kirjoittajalle.
 MATTI VILHU (1946-) isoisänsä ANTTI VILHUN kertomuksia,
 kerrottu kirjoittajalle.
 HEIKKI HOVI (1935-) isänsä VÄINÖ HOVIN kertomuksia, kerrottu
 kirjoittajalle.
 NIILO OKKO (1907-1979) kertomuksia, kerrottu kirjoittajalle.
 ANTTI OKKO (1859-1934) Lemminkäisten kunnallislautakunnan
 puheenjohtajan kirje veljelleen AATU OKOLLE 4.7.1916.
 PÖYTÄKIRJAT LEMMINKÄISILLÄ 1916-1918 pidetyistä:
 -neuvottelukokouksesta 14.2.1916,
 -väliaikaisesta kuntakokouksesta 21.2.1916,
 -kuntakokouksesta 18.3.1916,
 -väliaikaisesta kuntakokouksesta 1.4.1916,
 -varsinaisesta kuntakokouksesta 23.9.1916,
 -varsinaisesta kuntakokouksesta 18.12.1916,
 -väliaikaisesta kuntakokouksesta 12.2.1917,
 -varsinaisesta kuntakokouksesta 30.4.1917,
 -väliaikaisesta kuntakokouksesta 29.5.1917,
 -väliaikaisesta kuntakokouksesta 11.6.1917,
 -väliaikaisesta kuntakokouksesta 6.10.1917,
 -varsinaisesta kuntakokouksesta 17.12.1917,
 -majoituslautakunnan kokouksesta 17.3.1916,
 -majoituslautakunnan kokouksesta 5.5.1916,
 -majoituslautakunnan kokouksesta 15.10.1916,
 -majoituslautakunnan kokouksesta 3.2.1917,
 -majoituslautakunnan kokouksesta 29.10.1917,
 -majoituslautakunnan kokouksesta 19.11.1917,
 -majoituslautakunnan kokouksesta 15.10.1918.

ASIAKIRJA n:o 256,

ASIAKIRJA n:o 459,

ASIAKIRJA n:o 501,

Käännöksiä insinöörijoukkojen everstiluutnantti K.V. JEFIMOVIN laatimista pöytäkirjoista, jotka käsittelevät DAVID HOVIN ja perikunnan metsästä otettua puutavaraa.

VENÄLÄISTEN SOTILASVIRANOMAISTEN TUOTTAMIEN VAHINKOJENARVIOIMISLAUTAKUNNAN ASIAKIRJAT 1916-1920 (Mikkelin maakunta-arkisto).

LEMEN SÄÄSTÖPANKIN HISTORIIKKI 1914-1964.

KARTTA YLÄTALO-NIMISEN TILAN RN 1⁹ KAIKISTA TILUKSISTA SORVARILAN KYLÄSSÄ LEMIN PITÄJÄSSÄ VIIPURIN LÄÄNIÄ (MITATTU 1904, LOHKOMINEN 1920) SUUNNISTUSKARTTA 1:10000, IITIÄN LAVA 1999, RAJA-KARJALAN SUUNNISTAJAT

SUUNNISTUSKARTTA 1:10000, LEMI, LAPPEEN RIENTO

LEMEN TYKKITIET, mm. Eenokki Huttusen kertomuksia.

KÄÄNNÖS VENÄLÄISESTÄ OHJESÄÄNNÖSTÄ (1908)

Eräitä osia kuvien perusteella, INSENERIVIHI VOISKI - SODAN INSINÖÖRITAITO, OSA 1 ~ TEKNIikka, 278 s., Pietari 1908.

HELMI TALKKA (1925-) kertomus kirjoittajalle.

HELVI KIRVESMIES, os. OKKO (1912-1997), TAITO SALMEN tekemä haastattelu.

HUTTULAN SEUDUN HISTORIAA, Huttulan kylähistoriapiiri (RT-Print oy, Pieksämäki 2001); MATTI KUUKAN kirjoitus: Patterityöt.

HENKILÖSTÖLUETTELO			
		s.	k.
Hovi, Heikki		1935	
Hovi, Väinö		1905	1987
Kirvesmies, Helvi	os. Okko	1912	1997
Klemi, Pentti		1923	2000
Klemi, Väinö		1908	1944
Kuitto, Hilda	os. Suomalainen	1894	1989
Kuitto, Mauri		1924	
Kuukka, Matti		1903	1991
Lensu, Aatami		1881	1952
Lensu, Pentti		1928	
Okko, Antti		1859	1934
Okko, Niilo		1907	1979
Okko, Teemu		1944	
Olkkonen, Eino		1904	1983
Olkkonen, Pasi		1935	
Sinkko, Antti	(Kantapelto)	1896	1983
Talka, Antti		1896	1937
Talka, Helmi		1925	
Tapanainen, Saimi, os. Sinkko		1923	
Vilhu, Antti		1873	1957
Vilhu, Matti		1946	

Liite 7.10
(1)

ETELÄ-KARJALAN MUSEON LUOVUTETTU ARKISTOAINES

SISÄLTÖ

1. PÖYTÄKIRJOJA (15 s.), kuntakokous, majoituslautakunta ym.
2. VÄINÖ HOVIN MUISTIINPANOJA (7 s.)
3. ASIAKIRJAT N:O 256, 459, 501, Käännöksiä
4. ARVIINTILAUTAKUNNAN PÖYTÄKIRJOJA SORVARILASTA (4 s.)
5. KOPIO TILAKARTASTA (1920), "punaryssien tie"
6. ANTTI OKON KIRJE VELJELLEEN AATU OKOLLE IKAALISIIN 4.7.1916
7. ANTTI SINKON (KANTAPELTO) KIRJOITUS (2 s.)
8. SAIMI TAPANAISEN KIRJOITUS (3 s.)
9. MAURI KUITON KIRJOITUS (5 s.)
10. LUETTELO ÖLJYMÄEN OPINNÄYTETYÖSTÄ (3 s.)
11. KÄÄNNÖKSIÄ VENÄLÄISESTÄ OHJESÄÄNNÖSTÄ (3 s.)
12. SELOSTUS "VELLIKELLOSTA"
13. TEEMU OKON KIRJOITUS (5 s.), PO:n kuntomarssia varten
14. LEMIN TYKKITIET", tekijä tuntematon
15. KARTTAKOPIO 1:50 000 LINNOITTEISTA JA SELOSTUS (10 s.)
16. VALOKOPIO 1:10 000 SUUNNISTUSKARTTA
17. VALOKOPIO 1:10 000 SUUNNISTUSKARTTA
18. VALOKOPIO 1:20 000 PERUSKARTTA, LEMI
19. VALOKOPIO 1:50 000, TUTUSTUMISKOHTEET, 2003
20. VALOKOPIO 1:20 000, ETELÄ-KARJALA
21. VALOKOPIO 1:50 000, LEMIN KUVAUS- JA HARAVOINTIKOHTEET
22. LEMIN SÄÄSTÖPANKIN TOIMINTAKERTOMUS 1914-64
23. OTTEITA OHJESÄÄNNÖSTÄ, SODAN INSTAITO, OSA I, (PIETARI 1908)
24. SAKSALAINEN OHJESÄÄNTÖ (OTTEITA)
25. LINNOITUSTAITO (HELSINKI 1921)
26. KENTTÄTYÖOHJESÄÄNTÖ II (OTAVA 1931)
27. KARTTASUURENNUS, VUOLTEENKANNAS
28. KARTTASUURENNUS, UKONMÄKI
29. 1:200 000 LUONNOS E-K:N KINNOITTEISTA
30. 1:42 000 KOPIO VENÄLÄISESTÄ KARTASTA (1910)

Pekka Siiropää:

LUUMÄEN PITÄJÄN MAALINNOITTEET

SISÄLTÖ

1. PATTERNITÖIDEN ALOITUS
2. YLEISESITYS LINNOITTEISTA
3. TOIMINTA TYÖMAILLA
4. VAPAA-AIKA
5. PATTERNITÖIDEN PÄÄTTYMINEN
6. MITÄ JÄI JÄLJELLE SOSIAALISESTI

7. LIITTEET
 - 7.1 KARTTA LUUMÄEN MAALINNOITTEISTA (1:50 000)
 - 7.2 SELOSTUS NUMEROIDUISTA KOHTEISTA
 - 7.3 3133 VAINIKKALA
 - 7.4 3131 LUUMÄKI
 - 7.5 SUO-ANTTILA
 - 7.7 VENÄJÄN SOTAVÄEN PARAKKIALUE SUO-ANTTILASSA
 - 7.8 VALOKUVIA KOHTEISTA
 - 7.9 EVERSTI LASIEYSKYN VUOKRATILAT MULTIALASSA
 - 7,10 VENÄLÄINEN KIRJAPAINO
 - 7.11 VIROLAISIA KOKKOMÄESSÄ
 - 7.12 AATU JA EETU LAAPAS KERTOVAT
 - 7.13 VILHO HOVI MUISTELEE
 - 7.14 ASIAKIRJA NO 8
 - 7.15 LUETTELO HAASTATELLUISTA HENKILÖISTÄ
 - 7.16 RAAPONTIEN HOUKKAKIVI
 - 7.17 LUETTELO LUUMÄEN VAHINGOISTA

Pekka Siiröpää

LUUMÄEN MAALINNOITUKSET 1916 -1917

1. Patteritöiden aloitus

Linnoitustyöt voidaan katsoa alkaneeksi Luumäellä 12.1.1916, jolloin eversti Lasieysky otti Venäjän valtion Insinöörihallituksen käyttöön erilaisia tiloja Manu Lensulta Multialan hovista, jossa käynnistettiin patteritöiden työhönnotto(liite 7.9). Eversti Lasieysky asettui itse asumaan Antti Huomolinin taloon Askolaan yhdessä sotilaspalvelijansa "tentsikan" kanssa ja liikkui autollaan työmaita tarkastamassa. Multialassa oli käytössä tiloja seuraaviin tarkoituksiin: konttorihuone, sotilaitten asunto, autotalli, hevostalli, sementtivarasto, dynamiittivarasto, puhelinmonttöörin asunto ja muita varastoja. Aloituspäivämäärä käy ilmi arvioimislautakunnan vahingonkorvausasiakirjoista.

Tosin Luumäellä majaili ensimmäisen maailmansodan puhjettua syyskesällä 1914 venäläinen joukko-osasto Taavetin eteläpuolella Heimalan kylässä Pakarinmäellä., jonne se kaivoi juoksuhautoja. Sotilaat asuivat Byklingin mäellä jonkinlaisissa katoksissa. Kerrotaan, että aina heidän ruokailunsa aikana soittokunta soitti. Kuitenkin vahingonkorvausasiakirjoista ilmenee, että kyseisellä mäellä tehtiin patteritöitä vuonna 1916. Olisiko niin, että tuolloin paranneltiin sotilaiden kaivamia asemia kolmen tilan maille, joille kaivettiin yhteensä 1239 m juoksuhautaa. Lintaaseja ei tehty. Niiden tarkoitus oli estää vihollisen eteneminen Haminan suunnasta.

Upseerit saapuivat pääosin helmikuussa 1916 ja ottivat asumiskäyttöön kaikkiaan 38 maalaistaloa, linnoitusalueen keskeisimmät talot. Lisäksi heillä oli käytössään Toikkalan ja Suo-Anttilan kansakoulut. Monilla heistä oli perheet mukanaan. He tulivat taloon ja ilmoittivat mitkä tilat he ottavat käyttöönsä. Kansa oli ihmeissään mitä tuleman pitää. Luumäen nimismies Nordström kierteli poliisin kanssa taloissa ilmoittamassa mistä on kysymys. Hän kielsi olemasta vihaisia ja kertoi, että suomalaisia otetaan linnoitustöihin.

Tarpeista riippuen he ottivat käyttöönsä yleensä kamareita, joissakin taloissa työmaan konttorina toimivan tuvan, keittiöitä, aittoja, talleja, liiterteitä, pajoja ja jopa eräs riihikin oli venäläisten käytössä. Erikoisin lienee Luumäen aseman lähellä sijainnut käräjätalon navetta, jossa toimi polttomoottorin avulla venäläinen kirjapaino. Sitä johti kapteeni Aleksander Nisenski (liite 7.10).

Venäjän sotaväkeä varten rakennettiin isot lautaparakit ruokaloineen, leipomoineen ja kellareineen. Esimerkiksi Toikkalan parakilla oli pituutta kuutisenkymmentä metriä ja sisäänkäynti lienee ollut molemmista päädyistä. Leipomo-ruokala oli hirsirakenteinen. Molempien perustukset samoinkuin kellari on vielä löydettävissä. Junttolassa oli kaksi puolittain maahan kaivettua parakkia. Samoin Suo-Anttilassa Jukka Perälän maalla on vielä kaksi noin metrin syvyistä parakin kuoppaa löydettävissä ja niiden läheisyydessä todennäköisesti leipomon tasanne (liite 7.7). Suo-Anttilan kaksi

muuta parakkien paikkaa ei ole enää kenenkään muistissa. Ainoastaan silloinen maanomistaja tiedetään. Lisäksi Junttolan Jokimetsän tilan maalla, oli yksi parakki, mutta sen käyttötarkoitus ei ole muistissa.

Luumäellä tiedetään olleen ainakin Tomsin kasakoita. Kasakat asuivat pääasiassa Kavinojantien varrella Herajärven rantaan viettävässä rinteessä. Rannassa oli hevostalli. Paikka on erinomainen hevosten juottamiselle ja uittamiselle. Toinen kasakkatali oli parin kilometrin päässä Häkäsellä Aallon talon vieressä. Kasakoita asui myös ainakin kahdessa talossa, Taavetissa Rusasella ja Askolassa Huttusella. Heidän tehtävänä oli järjestyksen valvonta linnoitustyömailla.

Suomalainen patterityöväki, joka tuli muualta, asui taloissa ja niiden aitoissa hyvinkin laajalla alueella, sekä useinkin maksoi kahvin ja ruoan taloon. Heitä varten oli myös ruokaloita, kuten esimerkiksi Hovin vanhassa talossa Toikkalassa ja Huttusella Askolassa oli ruokalaparakki. Ainoastaan Koskelan kylään tiedetään rakennetun kaksi työväen asuntoparakkia ja keittiö. Siitä miten sairaustapaukset hoidettiin, ei ole säilynyt muistitietoa.

Töihin tultiin sekä vapaaehtoisesti, että pakko-otolla. Lännen suunnalta tuli Luumäelle "patterisällejä" jo valmiiksi saaduilta työmailta. Näiden ja luumäkeläisten välillä oli pientä skismaa työhönnotosta. He eivät olisi halunneet maataloilla muutenkin eläviä patteritöihin. Pohjois-Karjalasta tuotiin työvelvollisia Luumäelle ja osan heistä tiedetään paenneen. Koska hevostalosta oli pula, heitä määrättiin Luumäeltä pakkotöihin määrättyinä päivinä.

Luumäellä oli myös joitakin virolaisia patterityömiehiä, jotka asuivat Kokkomäen talossa Husulan kylässä (liite 7.11).

Multialan lisäksi linnoitustyömaan konttoreina toimivat Rantasen talo Suo-Anttilassa ja nyt jo purettu Nurmiaisen talo Nurmiaisen kylässä sekä Joonas Laukkaan talo Nurkalla Rantalan kylässä.

Palkat olivat hyviä, parempia kuin halkometsässä. Aatu Laappaan kertoman (liite 7.12) mukaan palkka oli 4 markkaa päivä. Kirvesmies sai 5 markkaa ja hevostaloinen 10 markkaa. Naiset saivat 3 markkaa. Urakkapalkka maan kantamisesta paareilla eli sapilailla oli 4 markkaa päivä. Porareille maksettiin reiän pituuden mukaan. Vilho Hovi (liite 7.13) taas muistelee, että Kirvesmies sai 6, sekatyömies 5 ja naiset 3,50 markkaa. Ehkä nämä olivat myöhemmin maksetut päiväpalkat. Päästäkseen töihin nimismieheltä oli haettava passi. Patteritöiden aikana tuli käyttöön uusi markan seteli, jota alettiin kutsua "patterimarkaksi". Se oli toiselta puolen punainen ja toiselta valkoinen ilman mitään tekstiä.

2. Yleisesitys linnoitteista

Suo-Anttilan Aholan talosta löytyneistä venäjänkielisistä asiakirjoista (liite 7.14) ilmenee, että Luumäellä sijaitsi Suomen pohjoisrintaman III linnoitusaseman rakennustyömaa, jonka ylin rakennustyönjohtaja on insinöörijoukkojen everstiluutnantti Losevski. Suo-Anttilan alueen päällikkö on insinöörijoukkojen vänrikki Brandenburg. Samoista asiakirjoista ilmenee myös, että Suo-Anttilasta hakattiin puuta myös I linnoitusaseman tarpeisiin.

Luumäellä patterityölinja kulkee samoilla järvikannaksilla kuin Salpalinjakin (yleiskartta liitteenä 7.1). Kivijärvestä linja lähtee Luumäen Motellin kodalta Urpalonjärveen. Toinen linja lähtee Kivijärvestä Toikkalan kylän kautta Pieneen

Urpalonjärveen ja sieltä Urpalonjärveen, jossa nämä kaksi linjaa yhtyvät. Puolustuslinja jatkuu Urpalosta Elkiänjärven kautta Ilvekselle Harattalanjärveen. Tämän päälinjan lisäksi Nurkalla Ellolan ja Rantalan kylissä on linnoitettu Lennuksen suuntaan, mutta työ on jäänyt ilmeisesti kesken, koska Mentulassa Lennusjärven eteläpäässä ei ole tehty mitään. Joka tapauksessa tällä on ollut tarkoitus katkaista Tuohikotin suunnasta Taavettiin tuleva tieyhteys. Kukasmäellä Taavetin pohjoispuolella on kilometrin verran juoksuhautaa estämään vihollisen tulo Savitaipaleen suunnasta ja Heimalassa Taavetin eteläpuolella Pakarinmäessä on sulku Haminan suuntaan.

Kaikkiaan Luumäellä kaivettiin juoksuhautoja ja yhdyshautoja noin 65 kilometriä. Lintaaseja ja suojakorsuja metsiin ja pelloille rakennettiin noin 350 kappaletta. Tykkiteiksi kutsuttuja huoltoteitä rakennettiin noin 25 kilometriä. Linjojen edusta hakattiin puuttomaksi ja niiden eteen rakennettiin kaksikertaiset piikkilankapaalut. Tukkeja ja riukuja ajettiin linnoitustyömaalle laajoilta alueilta. Vahinkoa joutui kärsimään 134 maanomistajaa.

Linnoitteet ja kohteet on merkitty topografikartalle 1:50 000 ja niistä on karttaselostus liitteenä. Lisäksi on suunnistuskartta 1:15 000 Urpalon ja Elkiänjärven välisestä alueesta, johon on piirretty sekä Salpalinja että ensimmäisen maailmansodan aikaiset linnoitteet. Tästä kartasta on otettu suurennos, johon patterilinja on vahvistettu punaisella värillä. Liitteenä on myös yleiskartta puolustuslinjoineen ja tykkiteineen.

Kartoitus ei ole täydellinen, koska esimerkiksi juoksuhautoja kaivettiin pelloille noin 15 kilometriä, ja ne on täytetty. Samoin lintaaseista iso joukko oli mäkien takaisilla pelloilla. Piikkilankapaaluja ei ole juurikaan jäljellä. Ainoastaan Urpalonjärven pohjoispuolen Jokisuolla on havaittavissa paalujen jäänteet ja piikkilankojakin on jäljellä.

Joissakin paikoin, kuten esimerkiksi Toikkalassa Soivarinmäellä kuutostien läheisyydessä molemmat linjat menevät päällekkäin ja vanhoja hautoja on syventämällä käytetty hyväksi. Kuutostien varren kartoittaminen oli hankalaa runsaan rakentamisen takia. Kuitenkin siitä löytyi kolme selvää poikittaislinjaa (liitteen 7.3 kohteet 18, 19 ja 21) sekä mahdollisesti myös Soivarinmäki, josta ei enää saa selvyyttä. Sama ongelma on myös joissakin kylissä, kuten Junttolassa, jossa molemmat linjat menevät päällekkäin ja lisäksi rakentaminen on hävittänyt linnoitteita. Metsissä linjat ovat selvästi löydettävissä..

Työt tehtiin luonnollisesti piirustusten mukaisesti, joiden tekemisessä käytettiin apuna kolmiomittaustorneja. Monissa paikoin mentiin talojen pihoihin ja puutarhoihin. Rantasen talon kohdalla juoksuhaudan piti kulkea läpi talon, mutta se siirrettiin talon länsipäättyyn. Samaisessa talossa patterimiehet katkaisivat pihakoivun latvan, ja siitäkö talon isäntä kimpaantui. Tänä päivänä samainen koivu kasvaa pihalla komeana ja monihaaraisena.

Venäläisten rakennuttamia tykkiteitä on varmasti enemmänkin, kuin mitä on karttaan merkitty. Nämä kartalla olevat tiet kulkevat vielä tänäkin päivänä tykkitien nimellä. Junttolasta Orkolaan menevä tykkitie piti yhdistää Antikkalan kohdalla Toikkalasta Pulsaan menevään tykkitiehen, mutta työt jäivät kesken ja tie valmistui etelästä päin vain rautatielle asti.

Samoilla kohdin rautatien eteläpuolella oli venäläisten vahtitupa, jossa vääpeli sotamiesryhmänsä kanssa vartioi rautatien liikennettä. Rakennuksen kivijalka ja kellari ovat vielä jäljellä. Vastaavanlainen kivijalka ja kellari löytyy Säkijärven tien varrelta Herajärven itäpuolelta. Perimätiedon puuttuessa voi vain arvailla, että olisiko kysymyksessä myöskin vartiopaikka. Asumistarkoitukseen sitä tuskin on rakennettu kuivalle mäntykankaalle kauaksi kylistä.

Ensio Iihola Häkäselältä Heikinharjun talosta epäilee, että heidän pellon pientareilla vajaan metrin korkuiseksi kasvava vaaleanpunainen ruusu on kulkeutunut venäläisten mukana. Samaisen talon pihapiirissä mäkinpyppylällä on ollut tähystystorni, tai voisiko kysymyksessä olla kolmiomittaustorni, joita linnoitustyömaan suunnittelijat käyttivät. Mäelle johtaa kivistä rakennetut portaat (liite 7.8, kuva 6).

Venäjänsotaväki piti elokuussa sotaharjoitukset patterityölinjalla Toikkalassa Raapontien alueella. Osapuolilla oli eriväriset hatut. Ammunnassa käytettiin paukkupatruunoita, joissa oli pahvinen luoti. Ne olivat vaarallisia läheltä ammuttaessa.

3. Toiminta työmailla

Työpäivä oli kahdeksantuntinen alkaen kello 8 ja päättyen kello 17. Työ oli urakaluonteista. Venäläiset sotilaat johtivat työtä ja heillä oli suomalaiset tulkit. Sekatoissa oli lähes yhtä paljon naisia kuin miehiäkin. Työtahti oli verkkaista, ja venäläisten lahjonta oli yleistä. Venäläinen työnjohto suhtautui hyvin suomalaisiin. Monesti oltiin tekevinään tai istuskeltiin yhden ollessa vahdissa. "Pilvi nousee" huudettiin venäläisen lähestyessä. Työnteossa oli tärkeää se, ettei ollut oma-aloitteinen, vaan aina piti odottaa käskyä. Jos teit käskemättä, siitä oli seurauksena vähintään toruminen.

Työtä tehtiin työartteleissa. Joku saattaa puhua komppanioista.

Esimerkiksi Suo-Anttilassa ilmoitettiin aamulla työmaalle Rantasen talossa. Naiset jaettiin neljän ryhmiin. Kaksi kaivoi hautaa ja kaksi kantoi paareilla maata välillä vaihtaen vuoroja. Naisten tehtävä oli naamiointi maalla ja turpeilla. Lopuksi istutettiin puita, välillä suuriakin. Työnjohto antoi päiväurakan ja laittoi merkiksi kepin. Yleensä päivän aikana keppiä siirrettiin reilusti taaksepäin.

Kirvesmiehet veistivät lintaa ja osallistuivat juoksuautojen seinien tekoon. Lintaasit veistettiin maan päällä ja pystytettiin uudelleen montussa. Niiden veistämisessä oli tärkeää, ettei oksaa katkaistu puun pintaa myöten, vaan jätettiin pieni tynkä lahoamisen estämiseksi. Kirvesmiesten sanonta olikin "veistetään venäiksi". Lintaaseissa oli kaksi huonetta, ovi välillä ja sisäänkäynti molemmista päistä. Kattona oli kolminkertainen hirsikerros ristikkäin ja maata kunkin kerroksen välillä. Kattilavuorella oli erikoinen lintaa. Siinä oli keskikäytävän molemmin puolin neljä pientä koppia.

Muuan kirvesmies oli veistämässä kokeilukorsua Rantaselta Sokuralle päin. Veistettiin ja välillä muutettiin piirustuksia, ja taas veistettiin. Kokeilu kesti ja tuli kalliiksi. Kansa nimesi paikan "Miljoonalintaasiksi". Kirvesmies

kyllästyi ja ilmoitti kirjurille ottavansa lopputilin. " Älä tee niin, ole kirjoissa, tule tilipäivänä ja pannaan tili puoliksi" oli vastaus. Tämä onnistui kaksi tilinväliä, kunnes naiset alkoivat huutamaan, ettet ole ollut töissäkään.

Porarit työskentelivät kahden ryhmässä ja heillä saattoi olla joku poika apunaan vaikkapa dynamiitin kannossa. Sitä ei säästely, vaan saatettiin isoilla panoksilla ampua poraamattakin. Kaikista lähiseudun taloista särkyi ikkunoita ja kattoja sekä pellot olivat täynnä kiven lohkareita. Porarit saivat maksun reiän pituuden mukaan. Mitattaessa pora valui kaiken aikaa sormien välissä ja reikä saatettiin täyttää hiekalla, jota alettiin seuraavana päivänä jälleen hakata.

Hevosmiehet toimivat isoissa kolonnissa, joissa saattoi olla jopa kolme neljäkymmentä hevosta. Venäläinen johtaja tulkkinsa kanssa ja venäläinen kirjuri pitämässä kirjaa kuormista. Puiden lastauksessa oli jopa venäläisiä sotilaita mukana. Hevosilla ajettiin etupäässä tukkeja, riukuja ja kiviä. Työ oli urakaluonteista ja päivän kuormien lukumäärä riippui matkan pituudesta. Tässäkin osattiin pinnauksen taito. Eräskin hevosmies ajoi samaa riukukuormaa kolme päivää peittäen sen yöksi pressulla, etteivät toiset näe. Mutta vielä paremmaksi pani eräs kivikuorman ajaja. Hän ajoi samaa kiveä kaksi viikkoa, välillä käänneillen ja välillä laittaen pulterin rinnalle.

Multialan takana Rantsuolla oli suon reunaan kaivettu dynamiittivarasto. Se oli pakattu lähes metriä pitkiin laatikoihin jotka painoivat 30 - 40 kiloa. Hevoskuorma oli kymmenen laatikkoa. Dynamiitin ajo ei tahtonut kiinnostaa ketään, koska sitä oli ajettava varovasti. Samalla suolla oli myös piikkilankavarasto ja hevoskuorma oli 13 rullaa. Luumäen asemalta ajettiin sementtiä, joka oli pakattu 120 kilon puutynnyreihin.

Kesällä 1916 venäläisillä oli käytössään jopa kuorma-autoja. Rapasalon saaresta kuljetettiin riukuja juoksuhautojen seiniä varten lautalla. Lautta jäi jäihin ja upposi Petäissaaren länsipäähän Rapasalon salmeen. Siinä se on ollut myöhemmin nuottamiesten jatkuvana kiusana.

Monen talon pajat olivat käytössä, kuten Hovin tilan paja Toikkalassa, Myyrän paja Multialassa ja Nurmiaisen paja Nurmiaisen kylässä. Esimerkiksi seppä Erik Hirvisaari Husulan kylästä kävi patteritöissä Myyrän pajassa tekemässä sepän töitä. Venäläiset rakensivat myös omia pajojaan lähelle työmaita kuten Ellolaan ja Rantalaan Lakan talon maille. Suo-Anttilassa oli paja Kavinojantien vieressä Lusikkovuoren risteyksessä. Sen tiilinen ahjo on sammaloituneena vielä löydettävissä.

Järjestyksen valvonnasta työmailla huolehtivat kasakat. Joskus saattoivat jonkun häirikön viedä mukanaan, mutta mitään ihmeempiä ei heidän taholtaan tapahtunut. Yleisesti ottaen suomalaisten ja venäläisten välit olivat hyvät ja ystävälliset. Rangaistukset olivat pieniä. Jos oli pois työmaalta, rangaistus saattoi olla puolen päivän palkka. Pienestä tottelemattomuudesta tai kiusoittelusta venäläiset uhkasivat hyvin helposti Siperialla, jonka luumäkeläiset kuittasivat useinkin huumorilla.

Tilipäivä oli joka torstai. Tilinmaksu saattoi kestää iltamyöhään, kun kasööri kulki palkanmaksupaikasta toiseen. Palkkapäivät olivat myös eräänlaisia markkinapäiviä, kun kaikenlaiset kaupustelijat saapuivat paikalle.

4. Vapaa-aika

Venäläiset elivät hyvin paljon omaa elämäänsä. Mutta tiedetään heidän joskus osallistuneen patteritansseihin, joita järjestettiin hyvin usein. Toikkalassa Hovin talossa oli tanssit ainakin kolme kertaa viikossa. Suo-Anttilassa Timperin liiterissä tanssittiin joka ilta. Siellä oli vieraspaikkakuntalaisia ja luumäkeläisiä naisia ja miehiä.

Patterimiesten vakituiseksi kortinpelupaikaksi muodostui Juinttolan tiehaara kuutostien varrella.

Suo-Anttilassa Rantasen talon päätyyn upseerit rakennuttivat kuorimattomista koivuista verannan, jossa he iltaisin istuivat tupakalla ja joivat norria. Verannalle pääsi ainoastaan ulkokautta. Päivisin rouvat soutelivat Elkiänjärvellä ja laulelivat. Se kuulosti luumäkeläisistä surumieliseltä.

Epäselväksi jää Herajärven rannalla Mykymäen kohdalla oleva niemeke, jonne johtaa tie. Siellä on lintaasi ilman mitään yhdyshautaa lähimpiin taisteluhautoihin. Siellä kerrotaan upseerien majailleen ja heillä oli rannassa iso telttä. Onko kyseessä vapaa-ajanviettopaikka tai jokin muu.

Venäläiset sotilaat myivät leipää, sokeria ja leivästä kuivattuja korppuja "suhareita". Suomalaiset ostivat leipää ja syöttivät sitä eläimille. Venäläisten tapa tehdä taikinaa oli talloa sitä lahkeet ylös käärittynä isossa tiinussa. Eihän se kelvannut ihmisravinnoksi.

Syyspuolella oli luumäkeläisillä ihmettelemistä, kun vapaa-aikoinaan venäläiset sotilaat paistoivat tikun nenässä sieniä. Jos ilmestyi mato näkyviin, se painettiin tikulla takaisin, että tuli rasvaisempaa.

Häkäsellä Aallon talon kamarissa asui kapteeni, jonka huoneesta kuului seitsemän laukausta. Talonväki ryntäsi huoneeseen ja näki kapteenin humalassa. Hän oli tyhjentänyt nagantinsa lippaan huoneen laipioon. Seitsemän luodin reikää on vielä tänäkin päivänä muistuttamassa tapahtumasta.

Kerrottakoon lopuksi tarina suomalaisten ja venäläisten yhteiselosta. Suo-Anttilan Jonniinmäelle oli tullut venäläisiä, joita mentiin katsomaan. He sahasivat justeerilla halkoja rapun edessä. Tuvassa joku venäläinen soitteli viulua ja sotilaat eivät oikein tykänneet uteliaista. Perässä tuli viulunsoittaja Matti Laapas. Hän otti viulun käteensä ja sen tahdissa venäläiset tanssivat tunnin verran. Juotiin saikkaa ja syötiin paksua leipää. Kirkharjussa oli illalla patteritanssit ja Eetu Laapas lähti johdattamaan sotilaita sinne. Viemärioja olikin matkalla tukkeessa ja yksi sotilaista lensi selälleen sinne. Eetulle tuli kiire, ettei saanut selkää. Hän meni omia polkujaan Kirkharjuun, pani takin tallin naulaan ja meni kuin talon väkenä sisään. Tanssit jatkuivat puoleen yöhön.

5. Patteritöiden päättyminen

Vahingonkorvauspöytäkirjojen mukaan patterityöt päättyivät marraskuussa 1917. Viimeinen huoneen luovutus on tapahtunut Rantasen talossa, joka toimi yhtenä linnoitustyömaan konttorina, 27.11.1917. Kenelläkään ei ole tarkkaa muistitietoa venäläisten sotilaiden poistumisesta.

Jo sitä ennen marraskuun alussa poliisikonstaapeli Taavetti Siirpää oli todistajan kanssa kulkenut talosta taloon viemässä tietoa vahingonkorvauskokouksesta 20.11.1917 Taavetin majatalossa. Hänen kirjallinen vahvistuksensa tiedon saattamisesta perille on päivätty 13.11.1917. Asiat etenivät todella nopeasti.

Korvausasioissa avusti muunmuassa Lakiasiaintoimisto Wendt & Koironen Helsingistä

Vahingot olivat suuria 134 luumäkeläisen tilan kohdalla, arvioimislautakunnan mukaan 1,2 mmk. Suurimmat vahingot koituivat luonnollisesti hakatuista metsistä ja metsiin ja pelloille kaivetuista juoksuhaudoista. Pelot olivat näiltä kohdin viljelemättä ainakin kaksi vuotta. Eniten vahinkoa tehtiin Antti Häkämiehen ja P.E.Svinhufvudin mailla.

Vahinkoa aiheutti myös teiden rakentaminen, vaikka niistä osittain oli hyötyäkin. Suuri vahinko oli aitojen särkeminen. Noin kymmenen kilometriä pääasiassa särentöaitaa hajotettiin patteritöiden yhteydessä. Peltojen kuntoon saattaminen oli suuri työ. Juoksuhaudat oli täytettävä ja lintaasit purettava. Räjähdytysten lennättämät kivet oli poistettava pelloilta. Piikkilankapaaluja oli kaikkialla pelloilla linjojen edessä. Pelloilla kulkevia teitä ei enää tarvittu.

Korvausvaatimuksia oli monenmoisia. Viljaa, heinää ja perunamaita on tallattu. Sammalsarain on särjetty. Vene on rikottu. Eräästäkin Huomolan talosta oli 50 mertaa rikottu. Monen talon kohdalla oli turpeita otettu niityltä naamiointitarkoituksiin. Yksi suuri korvausryhmä oli vuokrasaatavat venäläisten käyttöön ottamista huoneista ja rakennuksista.

Maanpäälliset lintaasit, juoksuhautojen puuseinät ja muu puutavara myytiin huutokaupalla. Lintaasihirsistä rakennettuja taloja ovat muun muassa Uutela Toikkalassa ja Manu Huomolinin kauppatalo Askolassa. Venäläisten iso hirsinen leipomorakennus Toikkalassa palveli pitkään heinälatona Taavetti Siirpään pellolla. Sitä kutsuttiin "ryssän ladoksi".

Viiden millimetrin paksuinen patterilanka, jolla sidottiin juoksuhautojen pystytolpat kantoihin ja puihin oli kysyttyä tavaraa. Sitä irroteltiin hevosella vetäen ja käytettiin valutoissa vuosikaudet patteritöiden päättymisen jälkeen.

Toikkalassa Hietalan talon pihapiiri oli linnoitettu ja lintaasi oli aivan talon vieressä. Manu Lakka purki sen ja rakensi tilalle kivisen kellarin. Se on kulkenut talossa upseerilintaasin nimellä, mutta ei ole peräisin patteritöiden ajalta. Samaisen talon pelloilla vuonna 1922 neljä Kronstadtin pakolaista täytti juoksuhautoja.

6. Mitä jäi jäljelle "sosiaalisesti".

Monet venäjänkieliset sanat jäivät elämään pitkiksi ajoiksi luumäkeläisten keskuuteen "robota", "itisuta", "pirivotsikka" jne. Samoin lukematon määrä tarinoita sekä sanontoja muistetaan vielä. "Älä kiroile, sano enemmi patterpoukku".

"Marin lapsi itkee" sanottiin Junttolassa, kun tuuli naukui puissa. "Patter-Mari" oli venäläinen muonittaja, joka teki yksinäisen lapsen. Vei sen Antikkalaan päin ja tappoi perunakuoppaan, josta kyläläiset löysivät.

"Läkkisilmä" nimen sai luumäkeläinen vaaleasilmäinen nainen, kun ei kuunnellut käskyä, vaan toimi oma-aloitteisesti kaataen turpeet väärään paikkaan. Vahti hermostui "sinä läkkisilmä kuuntele tarkkaan mihin turpeet kaadetaan".

Jokimetsässä Mätöllä oli villi hevonen, joka totteli vain isäntäänsä. Venäläiset meni ottamaan hevosta lainaksi loukkaantuneen kuljetukseen. Hevonen latasi kavioilla tallin oveen ja homma jäi sikseen.

Nurkan kylässä Saareks oli istumassa ja venäläinen työnjohtaja tuli paikalle. "Robota", "robota". "Robota ite" oli Saareksin vastaus ja löi nyrkillä leukaan. Työnjohtaja uhkasi Siperialla ja kohta tulevat kiväärimiehet Nurkankylästä hakemaan. Sen jälkeen ei Saareksia patterityömaalla näkynyt.

Ylätuvan Eljas haki neljäkin palkkaa samana päivänä. Vaihteli välillä vaatteita tai käänteli nuttua nurinpäin ja meni aina uudelleen jonoon.

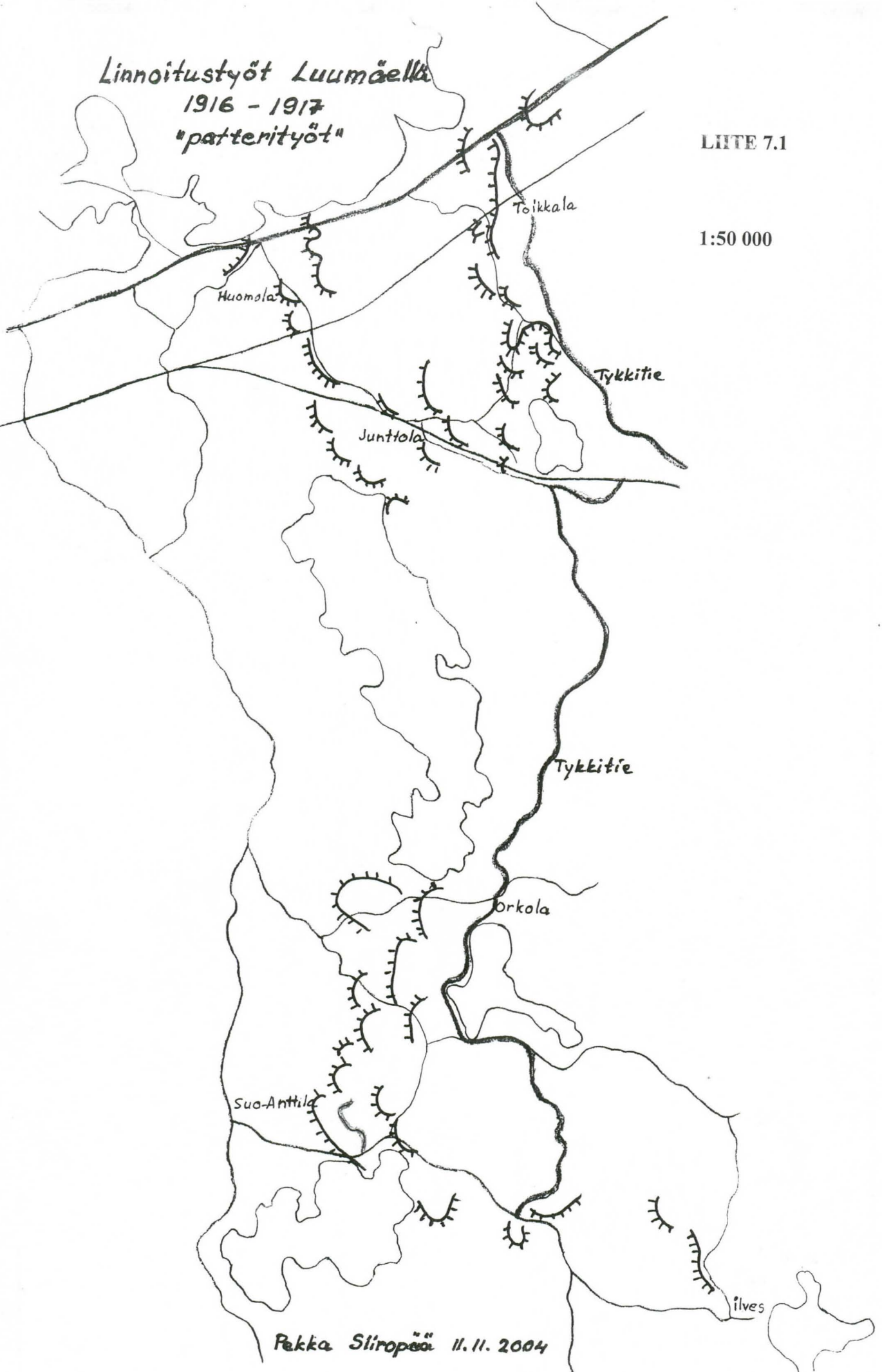
Tällaisia tarinoita Luumäellä kerrotaan vieläkin, joista edellä muutama esimerkki.

Patteritöistä jäi Luumäelle Raapontien varteen pysyvä muistokivi, voisipa vaikka sanoa jurodi-patsas (liite 7.16).

Linnoitustyöt Luumäellä
1916 - 1917
"patterityöt"

LIITE 7.1

1:50 000

Pekka Sliropää 11.11.2004

LUUMÄEN PATERITYÖT (karttaselostus)

Venäjän Sotaministeriö teetti Luumäellä linnoitustöitä vuosina 1916 -1917 Suomen pohjoisrintaman Toisen puolustuslinjan itäiseen haaraan liittyen. Töiden alkamisajankohtana voidaan pitää 12.1.1916, jolloin eversti Lasieysky vuokrasi Multialasta Manu Lensulta konttorihuoneen ja muita tiloja mm. työhönottoa varten. Tosin Sulo Okkolan kertoman mukaan Luumäellä oli tehty linnoitustöitä venäläisen sotaväen toimesta Taavetin eteläpuolella Heimalassa Pakarinmäellä jo syyskesällä 1914 ensimmäisen maailmansodan alettua. Tämä ei kuitenkaan ilmene vuoden 1918 vahingonkorvauspöytäkirjoista, vaan niiden mukaan työt olisi tehty vuonna 1916.

Seuraavassa joitakin esimerkkejä siitä linnoitustöiden laajuudesta Luumäellä:

- juoksuhautoja kaivettiin metsiin noin 50 km
- juoksuhautoja kaivettiin pelloille noin 15 km
- teitä rakennettiin metsiin ja pelloille noin 25 km
- korsuja rakennettiin noin 350 kpl
- aitoja pelloilla ja metsissä rikottiin noin 10 km
- venäläinen sotaväki otti käyttöönsä 38 maalaistaloa
- vuonna 1919 Suomen valtiolta vaadittiin korvausta vahingoista 1,2 mmk

KARTTASELOSTUS:

Topografikartat 1:50000 3133 Vainikkala ja 3131 Luumäki

Karttaan on merkitty vielä tänäkin päivänä tykkien nimellä kulkevat huoltotiet vihreällä. Puolustuslinjat on merkitty punaisella viivalla ja kohteet on numeroitu. Muut patteritöihin liittyvät paikat on merkitty punaisella pisteellä ja kirjaimella. Puolustuslinjoista piirretty kartta ei ole täysin vastaa vuoden 1917 tilannetta, koska kaikki pelloilla olevat juoksuhaudat, lintaasit, tiet jne. on peitetty. Sama koskee osittain myös metsissä olevia kohteita. Osa on peitetty, koska maastokäynnillä havaitsemieni lintaasien ja suojakorsujen määrä ei vastaa vuoden 1919 arvioimislautakuntien ilmoittamia määriä. Tästä syystä karttaselostuksessani ilmoittamiani lukuja ei voi pitää oikeina.

Luumäellä tätä tutkimusta on hankaloittanut erityisesti se, että Salpalinja kulkee samalla kohdalla. Patteritöiden aikaisia kaivantoja on joissakin paikoin käytetty hyväksi, tai ne ovat hävinneet kokonaan Salpalinjan alle. Lisäksi patterilinja kulkee Luumäellä etupäässä asutuilla seuduilla pihojen ja peltojen poikki.

Puolustuslinjat:

1. ILVES

Kaarnalan talosta 200 m pohjoiseen alkavat juoksuhaudat pitkin harjun länsinnettä, jonka päällä kulkee Kavinojalle vievä tie. Kaksi yhdyshautaa on tien poikki harjuntakarinteelle. Lintaasikuopat ovat keskenreräiset ja työt täällä Ilveksellä vaikuttavat keskeneräisiltä.

Toinen linnoitettu kohde on edellisestä pohjoiseen Suurisuon keskellä oleva noin 25 metriä korkea jyrkkävuorinen saari, jonka länsireunassa on juoksuhaudat. Yhdyshautojen päästä en löytänyt lintaaseja.

2. KATTILAVUORI - SÄLLINVUORI

Kattilavuori on Ylämaantiestä etelään suon keskelle työntyvä kapea ja korkea kallioinen niemen kärki, joka on linnoitettu ympäriinsä. Juoksuhaudat ovat erittäin syviä osin kallioon louhittuja ja kivistä ladottuja. Joissakin kohdin näkyy taitavasti tehty ladonta. Juoksuhaudoista puuttuu tavanomaiset ampumapaikat, vain joitakin on tärkeisiin suuntiin. Yksi sisäänpainunut lintaasi löytyi, ja sen paikalliset metsämiehet kertovat olleen erikoisen; keskellä oli käytävä ja molemmin puolin neljä pientä hirsikoppia.

Tien toisella puolen Metsästysmajan yläpuolella Sällivuorella kulkee hiekkamäkeen kaivetut juoksuhaudat lintaaseineen.

3. VASKIVUORI

Linja alkaa Elkiänjärven länsirannan Vaskivuoren jyrkänteeltä ja kulkee vanhan Luumäki-Ylämaa tien poikki ja seuraa tien itälaitaa pohjoiseen. Täältä löytyi neljä lintaasia ja neljä suojakorsua.

4. LUSIKKOVUORI-VÄÄNTÄJÄNMÄKI

Lusikkovuoren (Sisälle on louhittu Salpalinjan suurin luola pataljoonaa tai sairaalaa varten) päällä vuoren reunalla kulkee juoksuhauda. Yhdyshaudan päässä on lähekkäin kaksi noin 30m mittaista osittain maan päälle tehtyä kivillä vahvennettua lintaasia, ovet molemmissa päissä. Mäen takareunaa kulkeva tie on mielestäni voinut olla ns. tykkitie. Sitä ei ole kuitenkaan merkitty tykkitieksi patterityökartalle. Vuoren päällä juoksuhaudassa on mielenkiintoinen pyöreä metrin halkaisijaltaan betonikupu, jonka Pertti Jurvanen on valokuvannut.

Lusikkovuoresta kaakkoon on Väätäjänmäki. Niiden välissä Kavinojalle johtavan tien itäpuolella oli yksi linnoitustyömaan pajoista porien ym. teroitusta varten. Samassa kohdassa on nyt viime sodan aikainen betoninen kaukalo. Siitä puolustuslinja jatkuu sulkien Ylämaan tien ja päättyen Elkiänjärveen.. Salpalinja sotkee tämän kohteen.

5. RANTASENMÄKI

Oikeammalta nimeltä Nikamämäki. " Mänää Rantasenmäelle patteritöihä", oli yleinen sanonta silloin. Rantasen talo oli keskeinen paikka. Siellä maksettiin palkat ja venäläisiä upseeriperheitä asui. Mäen länsireuna on linnoitettu ja itäreunaa kulkee tykkitie. Lintaaseja , suojakorsuja, konekivääripesäkkeitä. Sisäänpainuneita. Yhden valmiiksi kaivetun lintaaasin pohjaksi mittasi noin 4 x 8 metriä.

6. HUUTSAARI

Tämä kohde käsittää Kukkarolammen suon itäpuolella olevat harjanteet , etelästä pohjoiseen - nimetön, Huutsaari, nimetön ja Hauvansaarenmäki, yhteensä neljä mäkeä. Huutsaari, joka on pieni suosaari, sieltä löytyi lintaaasi, suojakorsu ja mahdollinen konekivääripesäke.

Huutsaaresta pohjoiseen olevan mäen pohjoispäässä on betoninen 3 x 3 metriä ampumapaikka Säkijärvelle vievän tien suuntaan. Konekivääripesäke? Vieressä on samankokoinen asema ilman betonivahvistusta . Tältä harjanteelta löytyi kolme lintaaasikuoppaa, ja joitakin "puolipatteja". Kahdelta muulta harjanteelta ei ole normaalista poikkeavaa kertomista, juoksuhautoja ja lintaaaseja.

7. PAPUVUORI - MYKYMÄKI

Papuvuorella on eteentyönnetty kivistä holvattu konekivääripesäke ja erikoinen kivistä ladottu pöytä, jonka tarkoitusta ei tunneta. Täällä niin kuin muuallakin Luumäellä joitakin paikkoja lukuun ottamatta juoksuhaudat ovat olleet riukujen kanssa tuettuja. Papuvuorelta löytyy ainakin kolme lintaasia.

Mykymäeltä Elkiän suuntaan oleva rinne on linnoitettu ja sieltä johtaa Herajärvelle vievän tien laitaa harvinaisen pitkä yhdyshauta lintaaasille. Samalla kohtaa Elkiän rannan niemessä on yksinäinen lintaaasi ja kerrotaan, että herroilla oli teltta samaisessa niemessä. Esikuntapaikkako? Epäselväksi jää myös mainittujen mäkien välissä tienristeyksimaastossa (Säkijärventiestä lähtee tie Herajärven rantaan) olevat kaivannot, jotka ovat osittain tuhoutuneet.

8. RAJANOTKO

Rajanotkon takainen mäki on suorainen jatko Papuvuoresta pohjoiseen Urpalonjärven etelärantaan ja samalla katkaisee Häkäselältä itään johtavan tien. Tämä kohde sotkeutuu länsiosiltaan Salpalinjaan.

9. KUKKAROMÄKI

Tämä korkea mäki Urpalonjärven etelärannalla keskellä tärkeää tielinjaa on linnoitettu ympäriinsä. Mäen päällä on myös viime sodan rakenteita, jotka helposti sotketaan patteritöihin. Tällainen on esimerkiksi kivinen tähytyspaikaksi oletettu rakennelma mäen pohjoisreunalla, joka nyttemmin on selvinnyt sodan aikana tehdyksi.

10. KOLPPOLA

Korkealla kallioisella mäellä Pien-Urpalon länsirannalla on harvinaisen syvät kallioon louhitut asemat. Yksi lintaasi löytyy mäen takarinteestä. Näyttävät asemat eivät ole säilyneet täydellisinä, koska mäestä on louhittu panssariestekiviä. Samalla kohtaa radan pohjoispuolella on kivistä rakennettu konekivääripesäke ampumasuuntana rata. Radan eteläpuolen rakenteet ovat tuhoutuneet tien teon yhteydessä.

Mitä kylän peltoaukeilla on ollut, sitä ei tiedetä, koska kaikki on peitetty.

11. JUNTTOLO

Junttolan mäkiharjanteet ovat täynnä Salpalinjan asemia ja bunkkereita. Sekaan sopii joku lintaasi, ja erityisesti kylän pohjoisosassa Toikan hovin mailla ovat juoksuhaudat, lintaasit ja suojakorsut säilyneet mäen länsirinteellä kun taas itärinteellä ovat betonibunkkerit.

Junttolan tilanne on aivan mahdoton selvittää, koska puolustuslinja on kulkenut aivan talojen pihapiirissä ja pelloilla. Holtarin pihassa on ollut lintaasi. Toikan puutarha oli kaivettu. Muistajia ei juurikaan ole.

12. JOKISUO

Tämä alue käsittää Urpalonjärven pohjoispään mäkiharjanteet, joiden länsipuolella on Jokisuo. Sieltä löytyy vielä kahdessa rivissä olevien piikkilankapaalujen jäänteet ja piikkilankaa. Tällainen piikkilankaeste oli kaikkialla linjojen edessä.

Eteläisin mäki on Urpaloon laskevan Kytöjoen eteläpuolella. Mäellä on kivistä rakennetut syvät juoksuhaudat ampumapaikkoineen, ampumasuunta pohjoiseen. Yksi lintaasi. Juoksuhaudoista on valokuva.

Valhunmäki, Hannunmäki ja siitä pohjoiseen oleva mäki, jossa juoksuhaudan etureuna oli kivetty. Juoksuhaudoissa "puolipatteja". Suojakorsuja, kk-pesäkkeitä, lintaaseja.

13. RAAPPO

Junttolasta itään Toikkalaan johtava yhdystie, Raapontie on vahvasti linnoitettu kolmella poikittaislinjalla. Niistä läntisin on varustettu erittäin syvillä kallioon louhituilla sekä kivillä vahvistetuilla juoksuhaudoilla. Samanlaisia löytyy tien itäpästä Raapon muistokiven tuntumasta. Tällä alueella on viisi linjaa, jotka sulkevat Pien-Urpalon pohjoispään lännestä päin ja itään johtavan tien Pulsan kautta Säkkijärvelle.

Raapontien alkupäässä on patteritöiden aikainen kivi muistohakkauksineen. Tien toiselta puolen löytyy kaksi suojakorsua. Linja kulkee Uusituvan talon editse ylittäen kahteen kertaan Pulsan tien. Sieltä löytyy kaksi lintaasia, kaksi suojakorsua ja konekivääripesäke tien laidasta.

14. JOKIMETSÄ

Puolustuslinja kulkee Lappeenrantaan vievän radan (ei ollut silloin) eteläpuolelta Junttolan tien laitaa Jokimetsän taloon, jonka riihen takana on kaksi lintaasia. Lähempänä juoksuhautoja on kaksi suojakorsua. Jokimetsästä on ollut yhdyshauta Perälän taloon. Se on peitetty. Perälän jälkeen juoksuhauta jatkuu tien laitaa pitkin Vainikkalan radalle asti.

15. MYLLYOJA

Myllyojan eteläpuolella oleva Myllyvuori on linnoitettu mäellä olevan talon luota tien suuntaisesti pohjoiseen ampumasuunta länteen ja mäen koko pohjoisreuna ampumasuunta pohjoiseen. Myllyvuori on yhdyshaudalla yhteydessä Myllyojan eteläpuoliseen mäkeen, jossa on kaksi lintaasia. Ennen talven 2004 hakkuita tämä alue oli hieno nähtävyys selvästi erottuvine juoksuhautoineen. Valokuvia tallella.

16. NURMIAINEN - SAUNANIEMI

Saunaniemessä on juoksuhautojen lisäksi keskeneräinen lintaasi ja suuri kivikasa. Valokuvatussa kallioseinämässä on puolen metrin välein 10 kpl 45 mm poranreihiä. Paikalta löytyi myös tähtikarkisia poran teriä. Kaikki muut Nurmiaisen kylän pelloilla olleet juoksuhaudat ja lintaasit on täytetty. Pajan tiedetään olleen Esko Huopalan talon pohjoispuolella noin 50 metrin päässä.

17. TOIKKALA

Toikkalan kylä on ollut vahvasti linnoitettu. Kuutostieltä Soivarin mäeltä kulkee yhtenäinen linja kylän talojen ja peltojen lomitse 1,2 km matkan Utelan talon kohdalle. Linjan takana kulkee tykkitie ja on venäläisten kasarmialue. Salpalinja kulkee samalla kohtaa ja on tuhonnut osan linnoitteista. Valtaosa on peitetty piholla ja pelloilla.

Esimerkiksi Toikkalan koulun tontilta löytyy vielä konekivääripesäke, suojakorsu ja lintaasi. Koulun kohdalla on myös eteentyönnetty asema Hietalan talon pihapiirissä, jossa osa juoksuhaudoista on vielä näkyvissä. Lintaasin paikalle on rakennettu patterityömaan kivistä maakellari.

Rasin mäellä on ollut puukotasilla varustettu kaivo, jonka neljä hirttä on E-K Museossa. Kaivon kohdalla on nyt vesiallas. Lintaaseja löytyy kaikkialta Toikkalan alueelta.

18. ASKOLA

Lohen talon pihapiirissä olleet juoksuhaudat ja navetan yläpuolella ollut lintaasi on peitetty. Osa kivillä vahvistettuja juoksuhautoja on vielä tallella ennen taloa Lohentien kahta puolta.

Huomolinin Manun entisen kauppatalon kohdalla kulkee puolustuslinja yli kuutostien. Tien ja rannan välillä on yksi lintaasi. Kun taloa rakennettiin vapaussodan jälkeen lintaasihirsistä, mäkikumpare oli täynnä hautoja, jotka peitettiin. Tästä linja jatkuu pellon yli Koivulan mäelle, jossa on vielä pihapiirissä yksi lintaasikuoppa ja suojakorsu. Koivulassa maantien suuntaan olevan ampumahaudan edessä rinteen alareunassa kulkee vallihauta, joka ei ole viime sodan aikana tehty. Puolustuslinjan on täytynyt jatkua pellon yli Lohen talon suuntaan.

19. HUOMOLA

Linja kulkee aivan kylätien laitaa kuutostien puolella ja sen suuntaisesti pellon reunaa pitkin lähelle Motellia. Vaikkakin Salpalinja ja asutus ovat sotkeneet pahasti patterilinjaa, niin pellon itäpäähän kohdalla kuutostien pohjoispuolelta mäkiharjanteelta löytyy poikkittaislinja ja mahdollinen lintaasi sulkemaan kuutostie. Kerrottakoon, että kun kylätien pohjoislaitaa kulkee Patterilinja niin toista etelälaitaa kulkee Salpalinja.

Pellon itäpästä panssariestekivien kohdalla on lähtenyt yhdyshauta lähelle Askolan taloa, jossa lintaasin paikalle on alettu rakentaa bunkkeria. Kiviseinäinen kaivo on vielä tallella. Kaivosta maantielle päin on vielä vähäisiä hautoja nähtävissä ja niitä on ollut myös Motellin kohdalla tien laidassa keskellä peltoa. Onko Motellin kohdalla ollut linja poikki kuutostien, jää arvoitukseksi.

20. SOIVARINMÄKI

Juoksuhauda alkaa vanhan kuutostien laidasta ja kiertää mäen korkeinta lakea pitkin Kivijärvelle päin päättyen suuriin sorakuoppiin. Yhden lintaasin tiedetään hävinneen takarinteestä kuutostien rakentamisen yhteydessä. Ainakin kaksi suojakorsua löytyy vielä.

21. SOIHOIKKA

Poikkittaislinja yli kuutostien, pohjoispuolella pitkin Sarvilahden kylätien laitaa ja eteläpuolella pitkin pellon reunaa päättyen idässä suureen lintaasikuoppaan. Pellon reunaan on kaivettu Salpalinjan juoksuhauda samaan rinteeseen mutta hieman ylemmäksi. Vanhoja juoksuhautoja ei ole tässä kohteessa käytetty hyväksi.

22. PAKARINMÄKI

Pakarimäki eli Lavinmäki Taavetin eteläpuolella Heimalassa Virojoen tien risteyksessä. Mäessä on kaksi harjannetta, jotka molemmat on linnoitettu Haminan tien itäpuolelta, ampumasuunta lounaaseen Haminan tien suuntaan ja länteen peltoaukeita kohti.

23. NURKANKYLÄ

Siellä on puolustuslinjat kolmella mäellä, joista kaksi lännenpuoleista kuuluu Rantalan kylään ja idempänä Aholanvuori Elloian kylään. Aluetta kutsutaan Nurkankyläksi.

Aholanvuorelta löytyy lintaasi. Mäistä suurin Hirsikangas on vahvasti linnoitettu. Jyrkkään rinteeseen on kaivettu juoksuhautoja jopa kolmeen eri tasoon. Konekivääripesäkkeitä ja suoja-asemia löytyy rinteeltä. Ylhäällä tien vieressä saattaa olla tykkiasema. Asemien takana kulkee tie, joka lähtee Ellolantieltä. Se vaikuttaa huoltotieltä. Muistitietoa ei ole. Korvauspöytäkirjojen mukaan kylässä on rakennettu kilometrin verran tietä metsään ja saman verran pelloille. Tämä sopisi yhteen tykkien kanssa.

Ellolantie, joka vie Tuohikotti - Savitaipale maantielle on katkaistu juoksuhaudoilla Suokasjoen länsipuolella olevien mäkiharjanteiden kohdalta.

Nurkankylän asemat liittyvät Savitaipaleen Lennusjärvelle tulevaan linjaan. Lennuksen ja Nurkankylän väliin jäävä Mentulan kylä on rakentamatta.

24. KUKASMÄKI

Hyvin matala juoksuhauda, mahdollisesti keskeneräinen, kulkee Iiholan kylässä Kukasmäellä vanhan Savitaipaleen tien kohdalla. Tien vieressä länsipuolella on konekivääripesäke ja sen takana on keskeneräinen suojakorsu. Juoksuhaudaa on kilometrin verran tien molemmilla puolilla ja lintaasit puuttuvat.

Muut kohteet:

A. SUO-ANTTILAN PARAKIT

Suo-Anttilassa on ollut vuoden 1919 korvausasiapöytäkirjojen mukaan venäläisen sotaväen parakkeja kolmen talon maalla, mutta niistä ei ole mitään muistitietoa. Talot, joiden mailla parakit ovat olleet, ovat: Antti Suoanttila, Ahola, parakin alus 1124 neliometriä, Manu Hyönä, parakin alus 500 neliometriä ja Taavetti Perälä, parakin alus 600 neliometriä. Asuiko näissä myös suomalaisia patterimiehiä, ei ole tiedossa. LIITE 7.7

B. SÄKKIJÄRVEN TIE

Orkolasta ja Häkäselältä tulevien teiden risteyksessä on pienen rakennuksen kivijalka ja kellarikuoppa. Niistä ei ole säilynyt muistitietoa. Rakennuksen paikka kuivalla hiekkakankaalla syrjässä muusta asutuksesta ei viittaa vakituiseen asentoon. Herää epäily, että kyseessä olisi ollut venäläisen sotaväen vahtitupa vanhan Säkkijärven tien varrella, kuten oli Junttolassa rautatien varrella. Tästä risteyksestä johtaa tie kahdelle Patterilinjan järvikannakselle.

C. HERAJÄRVI

Herajärven rannassa nykyisen tielinjan pohjoispuolella oli venäläisten rakentama kasakkatali. Ranta on erinomainen hevosten uitto- ja juottopaikaksi. Ylempänä rinteessä tien vastakkaisella puolella oli kasakoiden parakki. Tasannette on vielä vähän näkyvissä bunkkerin kohdalla.

D. HEIKINHARJU

Tähystystorni mäkiharjanteella, jolle johtavat kiviportaavat ovat jäljellä.

E. HÄKÄNEN

Venäläisten rakentama kasakkatali oli Aallon talon eteläpäädyssä nykyisen tien paikalla.

F. MULTIALA

Venäjäin valtion Insinöörihallituksen toimisto mm. työhönottoa varten.

G. RANTSUO

Dynamiittivarasto, luultavasti 10000 kg Multialan takana suon (nyt peltoa) laidassa. Tarkempi paikka ei ole selvinnyt.

H. VAHTITUPA

Rautatien varressa oli venäläisen sotaväen vahtitupa. Luonnonkivistä tehty kivijalka 5 x 10 metriä ja luonnonkivinen ilmeisesti puisella katolla varustettu kellari ovat tallella pienellä mälikumpareella.

I. PIEN-URPALON RANTA

Hyypiän talon ja järven välillä oli kaksi venäläisen sotaväen kaksi puolittain maahan kaivettua parakkia. Pellonraivauksen yhteydessä paikka on hävinnyt.

J. KÄRÄJÄTALO

Talon navetassa Luumäen aseman lähellä toimi kapteeni Aleksander Nisenskin venäläinen kirjapaino.

K. TAAVI NUPPOLAN MÖKKI

Mökistä 20 metriä Jokimetsään päin tien toisella puolella oli noin 5 x 10 metriä parakki, johon sisäänkäynti oli päädyssä. Käyttötarkoitus ei ole tiedossa.

L. RAAPON KIVI

Kiveen hakattu: jurodi

M. ALA-ASKOLA

Huttusen talon takana pellolla oli venäläisten ruokala ja leipomo. Talossa asui kasakoita.

N. PARAKKIALUE

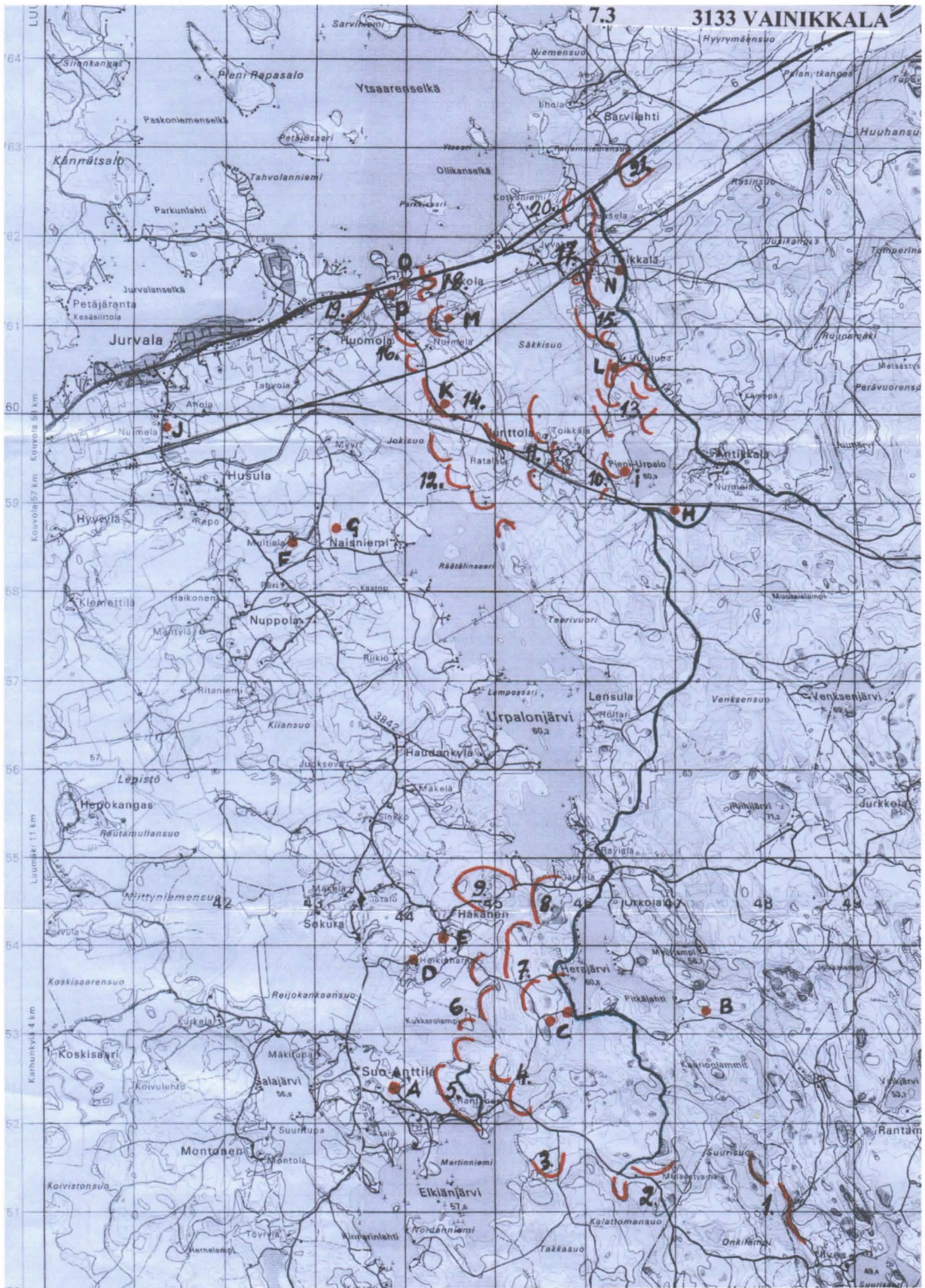
Noin 40 metriä pitkä venäläisen sotaväen asuntoparakki, jonka tasanne on vielä jäljellä. Ruokala ja hirsinen leipomo. Ruokalan perustus on näkyvässä, samaten kellarikuoppa. Tykkitie kulkee alueen poikki. Miinaharavalla on tehty runsaasti esinelöytöjä.

O. ASKOLA

Eversti Lasieyskyn asunto talon länsipäädyssä.

P. KAIVO

joka valokuvattiin.

LUMMÄKI SUO-ANTTILA 1916-1917 MAALINNOITTEET MERKITTY PUNAISELLA
SÄÄPALINJA NÄKYVÄ MYÖS KARTASSA MUSTINA VIIVOINA

EI MITTAKAAVAA

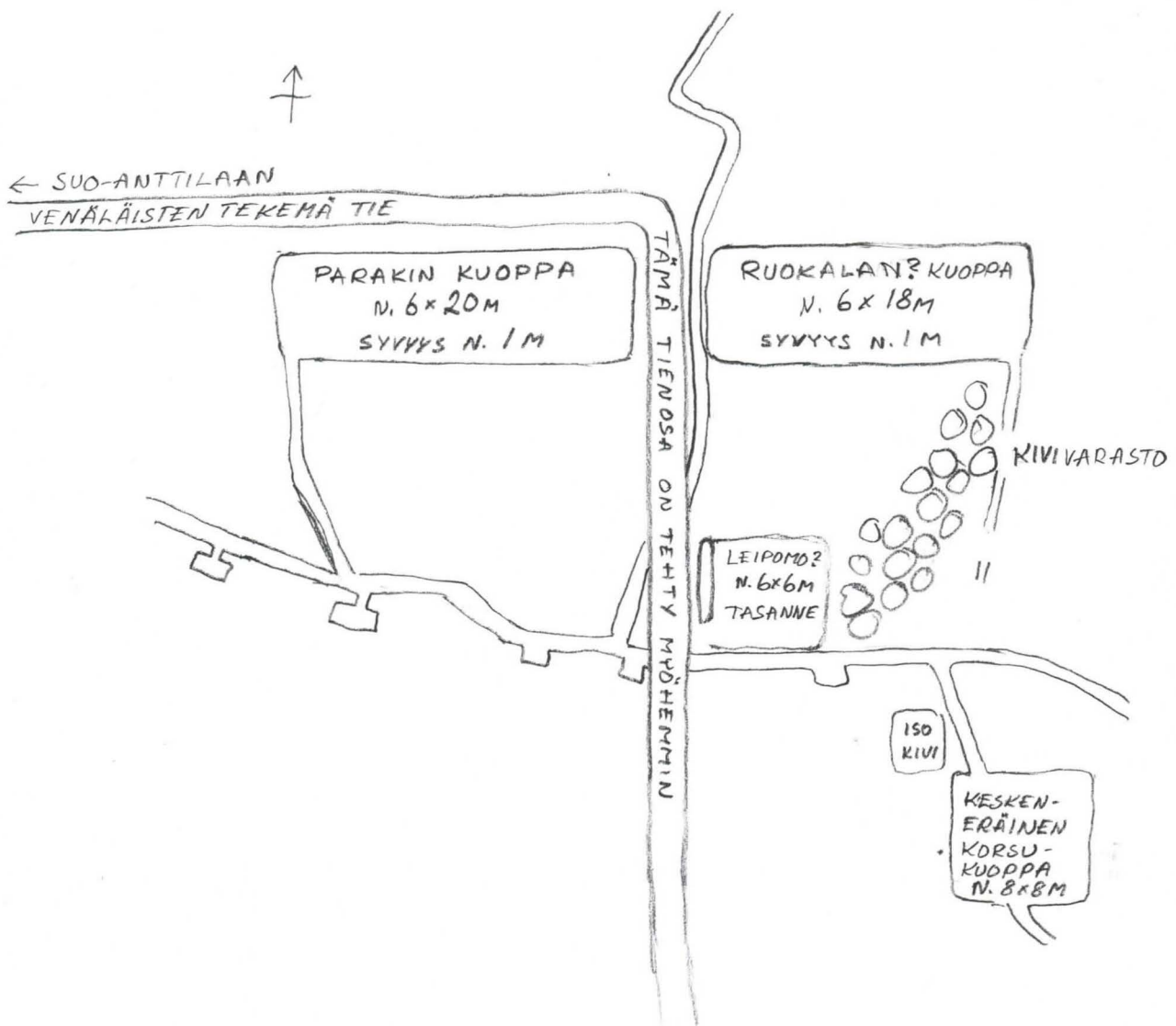
7.5
SUO-ANTTILA

VENÄJÄN SOTAVÄEN PARAKKIALUE SUO-ANTTILASSA

PERUSKARTTA 313302 SUO-ANTTILA
675234, 354537

PARAKIT OVAT OLLEET N. METRIN SYVYISSÄ KUOPISSA,
JOIHIN ON JOHTANUT YHDYSHAUTA. TOINEN ON SAATTA-
NUT OLLA RUOKALA. KOLMANTTA PIENTÄ RAKENNUSTA
VARTEN ON TEHTY TASANNE, MAHDOLLISESTI LEIPOMO.

PIIRROS EI OLE TARKKA. 12.12.04 Pekka Siropää

KATSO LIITTEEN VENÄLÄISEN ASIAKIRJAN N:O 68
KARTTAA, JOHON NÄMÄ PARAKIT ON MERKITY

Luumäki, Papuvuori ”kivipöytä”

Kiviseinästä juoksuhaudan Multialan kylässä Kytöjoenmäellä Urpalanjärven pohjoispäässä.

Venäläisparakin tasanne Luumäen Toikkalan Harjulassa.

Venäläisten rakennuttamia juoksuhautoja Toikkalassa Myllyojan luona.

Lintaasihirsinen talo Luumäen Toikkalassa

Rantasen talo Suo-Anttilassa, jossa venäläisten rakentama koivuverana.

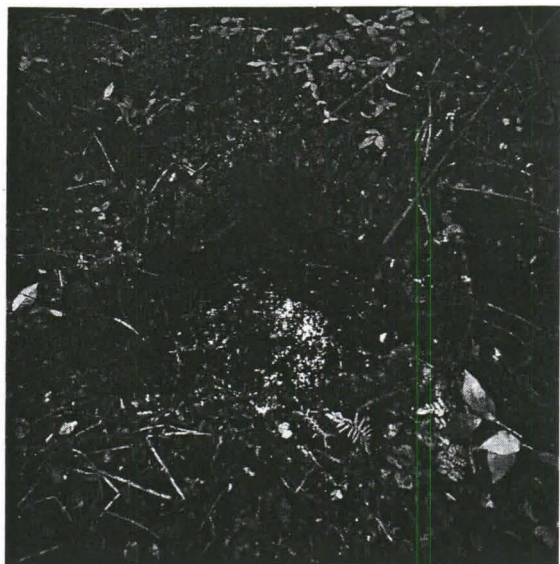
Aino Naumanen ja Aino Rantanen kantavat sapilailla turvetta.

Betonivahvisteinen asema Luumäen Häkäsen kylässä.

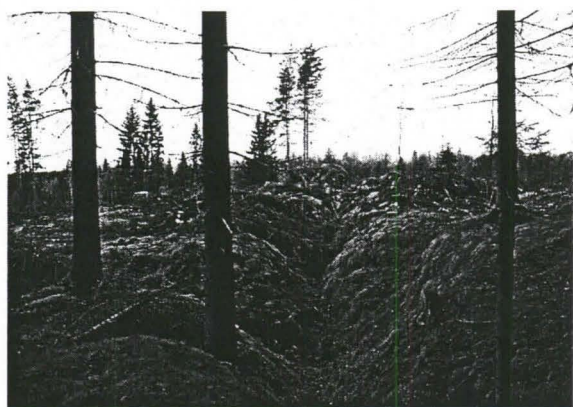
Rantasen talo ja patteritöiden toimisto Suo-Anttilassa.

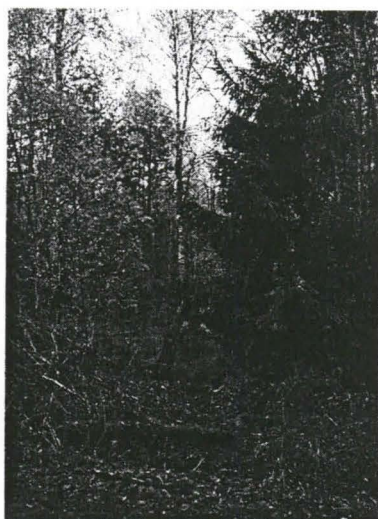
KIVIN VUORATTU LÄHTEENSILMÄ
(25)

MAJOITUSPARAKKI, MAAVALLIT
(12)

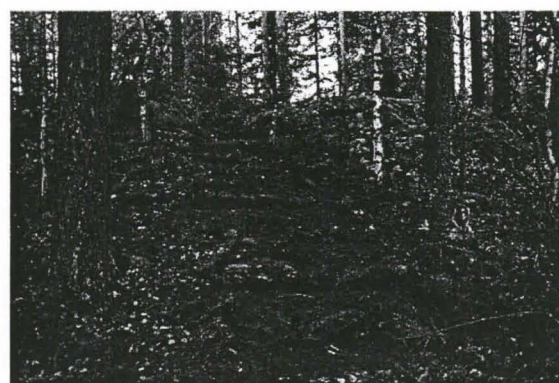
TAISTELUASEMA (20)

RASPUTIN-HOUKKAKIVI

PORALOUHOS

PORTAAT

KANSAN ÄÄNI 24.1.1918

Lappeenrannan Työväen järjestyskaartin tietoon on tullut, että Luumäen asemalla pitäisi olla salainen kirjapaino, jonka omistavat jotkut venäläiset, joiden pitäisi olla yhteydessä Luumäen-lahtarikaartin kanssa. Järjestyskaartin taholta ilmoitettiin asiasta tšekäläiselle sotilasneuvostolle toimenpiteisiin ryhtymistä varten. Tämän tuloksena olikin, että sotaväen osasto Järjestyskaartin edustajan kanssa riensi paikalle jolloin lähellä Luumäen asemaa kauppias Huomolinin navetasta löytyi täydellinen kirjopaino suomalaisine ja venäläisine kirjakkeineen. Kirjapainoa käytti yksisilinterinen öljymoottori. Kirjapaino on sijainnut yllämainitussa paikassa jo vallankumouksesta lähtien. Kirjapaino, jonka omistajaksi ilmaantui kapteeni Aleksander Nisenski, takavarikoitiin.

- Kirjapainosta löydettiin myöskin suurempi määrä kiväärin osia. Kapteeni Nisenskin asunnosta pidetyssä kotitarkastuksessa löydettiin browningrevolvereita, japanilainen kivääri, amerikkalaisia revolvereita, patruunia ja sytytysnalleja suurempi määrä. Sitäpaitsi löytyi vielä ladattuja ja puolivalmiita käsipommeja ja joukko ampumatarpeita. Paitsi näitä, on kapteeni Nisenski jo patteritöiden tekoajalla kätkenyt läheiseen suohon 10,000 kg. dynamiittia, joka myöskin takavarikoitiin.

Kirjapaino on ollut niin salassa, etteivät paikkakunnalla majailevat sotilaat eikä asujaimisto ole tiedneet siitä mitään.

Kapteeni perheineen vangittiin ja pantiin kotiarestiin Viipurista saapuvan tutkintotuomarin toimeenpanevaa tutkintoa varten.

Paikkakuntalaisten tietojen mukaan, pitäisi kapteeni Nisenskin kuulua Luumäen lahtarikaartiin.

Helsinki 17.10.2003

Tervehdys!

Huomasin eilen tulleesta LL:stä, että keräät tietoja patteritoista Luumäellä ja että pienikin muistitieto voi olla arvokas.

Nämä tiedot perustuvat siihen, mitä isoäitini Maria Kontula (s. Husu) k. 1937 kertoi minulle, joka hänen kuollessaan olin 9 v. Mariahan istui Kokkomäen tuvassa halvaantuneena keinutuolissa viimeiset 4-5 vuotta. Hän oli ~~melkein~~ tuolloin melkein liikuntakyvytön, mutta henkisesti erittäin vireä. Vahinko, etten kuunnellut tarkemmin hänen tarinoitaan esim. rautatien rakentamisesta ja ensimmäisen junan tulosta Luumäelle.

Ihmettelin kovasti sitä, mistä hän oli oppinut melkoisen määrän vironkielisiä sanoja kuten "kass" (kissa), "rumal" (tyhmä), "piim on otsas" (maito on lopussa) jne. Selitys oli se, että patteritoihin oli tullut miehiä Virosta asti ja heidät oli majoitettu meidän taloomme. Mahtaako tämä(kään) seikka olla yleisesti tunnettu? Paikkakunnan naisetkin hankkivat patteritoissa lisaansioita. Erikoisesti isoäitini kehuu naapuriamme Pätärin Maria (s. Repo), joka ainakin myöhemmin asui miehensä Manun kanssa mökissä Kangasvarren koulun ja Parolan välissä. "Mari voitti lapiotoissa monet miehetkin." Tämä toteamus jäi mieleeni.

Pateritoihin tuli myös runsaasti kiinalaisia (en tiedä tulivatko Kiinasta asti vai lähempää Venäjältä), Luumäellä heitä ei ilmeisestikään ollut, mutta isoäitini kertoi, miten kiinalaisia matkusti täpötäysien junien rappusilla Helsinkiin päin. Kaipiaisissahan oli (en tiedä, onko vieläkin) varsin erikoinen rautatieasema, jossa itään ja länteen menevät junat tulivat eri puolille asemarakennusta ja laiturin on niin korkealla, että vaunujen portaat jäävät sen alle. Tätä eivät kiinalaiset ymmärtäneet varoa ja osa heistä kuoli junan ja laiturin väliin. Tämä kuulostaa niin karmealta, että sitä on vaikea uskoa. Tällaista juttua kuitenkin kerrottiin.

Helsingissä olleista kiinalaisista patterityöläisistähän kerrotaan, että he ottivat hautausmailta solmioikseen silkkisiä seppelenuhoja, joissa saattoi lukea "Viimeinen tervehdys rakkaalle puolisolle".

Jouduin tulemaan lääkäriissäkäyntien ja huomenna vietettävien sukulaisen häiden takia Helsinkiin tavallista aikaisemmin. Ilmeisesti joudun kuitenkin vielä käymään syksyn kuluessa Luumäellä. Laaksolehdon Urpo on luvannut pyörähtää mopollaan silloin tällöin Kokkomäen pihalla. Jos ei 170 neliömetrin sähkölämmitys olisi niin kallista kuin se nykyhinnoilla on, viihtyisin siellä vaikkapa koko talven.

Kaunista syksyä!

Jasael Kontula

Hakaniemenkuja 8 A 38

00530 Helsinki

p. 735 186

PS

En muista tarkalleen, milloin äitisi kuoli. Otan osaa suruunne. Minun äidilleni hän oli ainoa pankkivirkailija, johon hän täydellisesti luotti. Kenenkään muun kanssa hän ei Luumäellä asuessaan suostunut asioimaan edes puhelimesta.

PATTERITYÖHAASTATTELU

Maanviljelijät Aatu Laapas ja Eetu Laapas, Luumäki, Suo-Anttila
(Haastattelu on tehty 1960-luvulla Luumäen kotiseutulautakunnan toimesta. Tämä kirjoitus on lyhennellen poimittu kyseiseltä nauhalta.)

1915 alkoivat patterityöt. Mitä se on, ei kukaan osannut kuvitella.

Venäjän sotaväkeä alkoi tulla etsien taloa. Ensin ne menivät Rantasen taloon. Kohta tuli lisää Perälään. Talonväki ei voinut kieltää kun sotaväki käytti omaa valtaansa. Kyläläiset olivat hyvin ihmeissään mitä tuleman pitää.

Kohta tuli Luumäen nimismies Nordström poliisi Eljas Tiikasen kanssa ilmoittaen, että ei saa olla vihaisia. He ottavat suomalaisia töihin ja tekevät linnoituksia. Saksa hyökkää Suomen kautta Venäjälle.

Kohta alkoi tulla venäläisiä miehiä kartat ja työvälineet mukanaan ja lähtivät kulkemaan Heräjärven suuntaan aina Ilvekseen asti.

Maanomistajat eivät tykänneet kun puita kaadettiin ja hautoja kaivettiin. Työt laajenivat kun miehiä tuli lisää monesta pitäjästä ympäri Suomea. Hevosmiehiä määrättiin Luumäeltä pakkotöihin määrättyinä päivinä. Jalkamiehiäkin oli pakkotöissä, kuten Laappaalla oli kortteeria Kouvolan suunnalta.

Työt aloitettiin metsänkaadolla linjan etupuolelta. Kaikki puut pois.

Työnjohto oli venäläistä, tulkit suomalaisia. Palkka oli 4 markkaa päivä, kirvesmies 5 mk ja hevosmies 10 mk. Päivä oli 8 tuntinen. Naisten palkka oli 3 markkaa ja ahkerilla paareilla kantajilla urakkapalkka oli 4 markkaa päivä. Palkka oli parempi kuin metsätöissä halonteossa. Porari sai reian pituuden mukaan.

Puunkaadon jälkeen alkoi juoksuhautojen kaivaminen lapioilla ja ampumalla kallioita. Töiden aikana lintaaseissa säilytettiin dynamiittia ja nalleja. Juoksuhautoihin lyötiin tolpat pystyyn ja niiden taakse riukuja, jotka ajettiin kyläläisten metsistä. Tolpat sidottiin patterilangoilla puihin tai kantoihin.

Lintaasin päälle pantiin hirret jonkun matkaa montun ohitsekin ja maata päälle. Sitten toinen varvi poikittain ja jälleen maata päälle ja vielä kolmas varvi taas poikittain. Maata ja kiviä päälle. Sen tekivät naiset paareilla kantaen. Lopuksi kummun päälle istutettiin puut.

Juoksuhautojen konekivääripesäkkeisiin tuli katto päälle. Miehet tekivät naamiointin. Naisten työ oli maan kanto, ja heitä oli työmaalla yhtä paljon kuin miehiäkin.

Lintaasien hirsisalvokset veistettiin muualla valmiiksi ja kasattiin uudelleen montussa. Kirvesmiehet laittelivat myös juoksuhautojen ampuma-aukkoja ja riukuja. Aluksi ei osattu tehdä hyvin. Purettiin ja kasattiin.

Dynamiitit oli ajettu soiden reunoihin mutaan kaivettuihin kuoppiin. Sinne oli ajettu kuormakaupalla dynamiittia ja peitetty. Nallit olivat samoissa montuissa. Sieltä haettiin työmaalle ja sitä meni paljon.

Puut ajettiin lintaaseille pappilan vanhasta metsästä. Taksa oli yksi pitkä tai kaksi lyhyempää puuta rekeen. Huonoja ei saanut tuoda.

Piikkilankaesteitä sanottiin nelinkertaiseksi aidaksi. Tolpan pituus oli 2,5 metriä. Ristikkopiikkilanka, neljä lankaa rinnakkain.

Laappaan piti alkaa ajamaan tolppia Elkiäisen rannasta puolen kilometrin päästä. Päiväurakka oli 25 pölkkyä. Aika ei tahtonut kulua ja oli pidettävä tulta, että tarkeni. Sai natsajulla sovittua 20 pölkkyä eli kaksi kuormaa päivässä, ja voi lähteä kotiin kun on ajettu. Piti vain tehdä oma tie, etteivät toiset nähneet.

Kerran tuli upseeri käskemään Rantasen taloon, josta iso upseeri oli lähdössä tarkastamaan Ilveksen työmaita. Lunta oli paljon ja päästiin vihdoinkin Ilvekselle. Upseeri sanoi postom, ja tarkoitti, että mene tupaan odottamaan. Laapas ymmärsi väärin ja lähti kotiin. Venäläinen upseeri tuli yöllä jalan Rantaseen ja kuivatteli vaatteitaan uunin päällä. Seuraavana aamuna upseeri tuli tulkin kanssa kysymään miksi lähdit karkuun.

Suo-Anttilan Mäkitupaan tuli Tomskin kasakoita pienillä mustilla hevosilla, pitkät tupsut lakissa. Hevoset navettaan ja sotilaat taloon. Mentiin katsomaan, kun ei oltu ennen nähty. Mutta ei päästy kumpaiseenkaan. Jatkettiin Jonniinmäelle, jonne oli tullut vaunulasti venäläisiä. He sahasivat justeerilla rappujen edessä halkoja. Sotilaat eivät oikein tykänneet kun mentiin tupaan, jossa oli viulunsoittaja. Matti Laapaskin tuli ja otti viulun, soitteli tunnin ja venäläiset tanssivat. Juotiin saikkaa ja syötiin paksua leipää.

Kirkharjussa oli illalla patteritanssit ja lähdettiin joukolla sinne. Matkalla oli viemäriä ja yksi venäläisistä oli selällään siellä. Oli lähdettävä karkuun, ettei saanut selkää. Eetu Laapas meni omia polkujaan Kirkharjuun, pani takin tallin naukaan ja meni kuin talon väkenä sisään. Niin tanssittiin puoleen yöhön.

Työntahti oli sellainen, ettei miestä tapettu. Montussa seisoskeltiin yhden ollessa vahtina, joka huusi "pilvi nousee" venäläisen lähestyessä. Työllä ei ollut kiirettä ja oltiin tekevinään. Jos huomattiin jonkun olevan poissa työmaalta, sakko oli esimerkiksi puoli päivää palkatta. Venäläinen työnjohto suhtautui hyvin suomalaisiin. Mitään pahempia kommelluksia ei sattunut.

Kun tehtiin pitkiä rakennuksia lyötiin tolpat pystyyn ja laudoista seinää. Ympäriin rakennettiin piikkilanka-aita.

Piikkilankavarasto oli Multialan takana Rantsuolla. Hevoskuorma oli 13 rullaa. Samasta paikasta haettiin dynamiittilaatikoita, 10 kpl kuormassa. Se ei tahtonut kiinnostaa ketään. Ne tuotiin lintaseihin ja suon reunaan kaivettuihin varastoihin. Rantsuolla Multialan takan oli niin kuin suosaari, jonne oli kaivettu isot kuopat ja peitetty. Dynamiitti tuli junalla Luumäen asemalle ja ajettiin suolle piiloon. Laatikot olivat lähes metriä pitkiä ja painoivat 30 - 40 kiloa. Niitä oli ajettava varovasti.

Tilipäivä oli Rantasen talossa joka torstai ja tilinmaksu kesti iltamyöhään. Silloin torikauppiat tulivat Rantasen pihalle vaatteita myymään. Patterimiehet tekivät kiusaa ja siirtelivät tavaraa mieheltä toiselle, ja jättivät maksamatta. Kaupanteko loppui.

Timperin liiterissä oli joka ilta tanssit. Siellä oli vieraspaikkakuntalaisia ja luumäkeläisiä miehiä ja naisia.

Vilho Hovi muistelee: Patteritöissä nuorena poikana

Ensimmäisen maailmansodan aikaiset venäläisten linnoitustyöt eli patterityöt toivat aikanaan työtä Luumäelle, missä varustuksia rakennettiin ainakin Toikkalassa, Junttolassa ja Suoanttilassa monin paikoin samoilla paikoilla, missä kulkee myös Luumäen linjana tunnettu Salpalinja.

Patteritöihin pääsi melkein kuka tahansa. Piti vaan käydä hakemassa passi nimismieheltä. Työntekijät oli jaettu komppanioihin, joita johtivat venäjän kieltä taitavat henkilöt. He saivat peltisen numerolevyn, jolla sai nostaa tilin. Kirvesmiehet saivat 6 markkaa päivässä, sekatyömies 5 markkaa. Naisille maksettiin 3,50 markasta neljään markkaan. Näin muistelee Toikkalasta oleva 80 vuotta täyttänyt Vilho Hovi, joka itse oli mukana patteritöissä alle 14-vuotiaana poikana.

Koulun loputtua Vilho Hovi meni seuraavana päivänä Hugo Veikkasen kanssa nimismiehen puheille passia hankkimaan. Ensimmäisen päivän hän oli töissä Rasin männikössä Toikkalassa, missä juoksuhaudat oli tehty valmiiksi. Turpeilla ja männyntaimilla naamioitiin valmiita rakennelmia. Työt olivat suurimmaksi osaksi päivän urakoita ja töitä tehtiin myös sunnuntaisin.

Venäläinen sotaväki asui Toikkalassa ja Junttolassa omissa parakeissaan, minne mahtui satoja miehiä. Kyläläisten kanssa he eivät paljoakaan olleet tekemisissä. Linnoitustöissä oli kuitenkin aina joku venäläinen antamassa ohjeita, jonka mukaan sitten linnoituksia rakennettiin. Linnoitustyöt kestivät kesän ja syksyn 1916 ja loppuivat keväällä 1917. Talvella työt jatkuivat laimeammin.

Koulun päätyttyä Vilho Hovi meni heti patteritöihin, missä hän sai "dynamiittipojan viran". Juoksutti dynamiittipötköjä porarelle niin että nallitaatit taskussa helisivät.

Nallilaatikot helisivät dynamiitti- pojan taskuissa

Vilho Hovi yleni patteritöissä dynamiittipojaksi ja palkka nousi neljään markkaan. Sinikantiseen vihkoon hän merkitsi, kuinka monta dynamiittipötköä porareille annettiin. Porarit työskentelivät kahden miehen pareina. Lekalla lyötiin poran päälle. Dynamiittipoika sai juosta monta kertaa hakemassa pötköjä Toikkalan koulun pihassa olevasta varastosta ja nallilaatikot helisivät taskussa.

Työntekijöitä patteritöissä oli paljon, miehiä sekä naisia. Lähiseudun taloissa asujia oli joka paikassa, missä vaan katto oli. Syyspuolella tuotiin Pohjois-Karjalasta väkeä pakkotöihin, koska linnoituslaitteet piti saada nopeasti valmiiksi. Vilho Hovin kotonakin oli yhtenä iltana lattia niin täynnä nukkujia, ettei siihen tullaamaan päässyt. — Seuraavana iltana nukkujat olivat poissa. Olivat palkanneet entisiä linnoitus-työntekijöitä etulaisikseen ja läheneet matkoihinsa.

Patteritöiden haittapuolia oli se, että linnoitusalueelle jäivät metsät hakattiin. Lakiaksi pistettiin Toikkalassakin ensimmäiseksi koko Säkki-suon noin 150—200 hehtaarin alue. Itsenäistymisen jälkeen nuori Suomen valtio siten 1920-luvun lopulla makseli korvauksia hakatuista metsistä, ja juoksuhaudoista myytiin puutavaraa huutokaupalla.

Venäläisten korsut olivat vahvoja. Niihin käytetystä puutavarasta monet rakensivat asuintalojakin, kun ne sitten huutokaupalla myytiin. Korsuissa oli kaksi huonetta, joissa oli ovi välissä, ja kahta puolta myös pääsi ulos. Ne oli rakennettu monesta hirsikerroksesta, jotka oli vahvistettu kiivi- ja maakerroksin.

Tilipäivänä markkinat

Järjestyksenpidosta patteritöiden aikaan huolehtivat kasakat. Toikkalan kylässä nämä majailivat Vilho Hovin muistin mukaan

hevosineen eräässä heinäladossa. Kasakoilla on ollut paha maine, mutta Vilho Hovi ei muista mitään erikoista kasakoiden kanssa sattuneen, mitä nyt kuuli niiden joutuneen muutaman miehen viemään.

Tili työntekijöille maksettiin kahden viikon välein. Tilipäivä olikin sellainen juhlapäivä, ettei silloin oltu töissä, vaan kylässä olivat eräänlaiset markkinat vaatetavaran ja muun tavarankäppäiden saapuessa kylään. Kioski-kauppiaan Kuperoff myi kioskissaan ruokatavaraa, makeisia ja virvokejuomia. Ryyppääminen oli Vilho Hovin muistin mukaan vähäistä, humalaisia ei paljoa näkynyt.

Kolme kertaa viikossa tanssittiin

Ukko-Pekka osti aikanaan osuuden Hovin tilasta ja siihen kuuluneesta vanhassa asuinrakennuksessa piti Lappeenrannasta muuttanut Aino Savolainen ruokalaa. Vähintään kolme kertaa viikossa pidettiin talossa tanssit. Venäläiset sotamiehet eivät yleensä niihin osallistuneet, vaan patteritöissä olevat siviilit. Venäläiset elivät suurimmaksi osaksi omaa elämäänsä. Joskus kävivät myymässä sokeria ja leipää sekä leivästä kuivattuja korppuja, joita sanottiin "suhareiksi". Vesikelkalla vetivät suuria "suharisäkkejä". Ihmiset ostivat niitä elukoille, sillä tuohon aikaan ei vielä ollut puutetta leivästä. Vilho Hovi sanoo kyllä muistavansa ajat, jolloin leipä oli todella tiukalla.

Patteritöistä venäläiset lähtivät hiljakseen ennen Suomen itsenäistymistä. Töiden aikana joutui aina joitakin lähtemään rintamalle. Vilho Hovi muistaa, että lähtijät olivat suruisaan, jopa itkivät lähtiessään.

Linnoituksesta oli tarkat suunnitelmat laadittu ja Vilho Hovi muistaa Toikkalan koululla asuneen vänrikin arvoisen miehen, joka oli hänen kotipellollaan rakennelmia suunnittelemassa ja

merkitsemässä paikkoja maastoon.

Valtakunnan parasta kalustoaikin oli linnoitustöissä, sillä töissä käytettiin kesällä 1916 jopa kuorma-autoja. Töitä oli valvomassa myös everstin arvoinen venäläinen ja hänellä oli oikein autokin paikalla.

Auto vietiin sitten pois junalla ja lastattiin tavaravaunuun Luumäen asemalla.

Patterimarkkinat painettiin

Patteritöiden aikana ilmestyi markan seteli — patterimarkka. Väritään se oli punainen, mutta toiselta puolelta valkoinen, vaikka siihen olisi piirtänyt. Hyötyä patteritöistä oli paikkakunnalle sikäli, että ne toivat työtä, haittaa puolestaan, että talojen metsät hakattiin. Hyötypuolelle voi myös laskea sen, että tuolloin rakennettiin teitä. Kuutostieltä rakennettiin mm. tykkitie Toikkalan itäpuolelta Pulsan saakka ja toinen tykkitie Junttolasta Orkolan ja Jurkkolaan ja Häkäselle saakka.

Patteritöiden loppuminen syyskesällä 1917 tiesi työttömyyttä. Työttömyyden torjumiseksi VR ryhtyi rakentamaan rataa 2-raiteiseksi Taavetista Luumäkeen ja Luumäen ja Pulsan välillä. Kallioita porattiin syksyllä 1917 ja talvella 1918, mutta työt loppuivat vapaussodan alkaessa. Eikä toista raidetta Luumäen ja Pulsan välille ole vielääkään tullut.

Vilho Hovi muistaa lapsuuden ajoiltaan myös venäläisen sotaväen harjoitukset, joita linjalla pidettiin. Ne olivat yleensä elokuussa. Joukot erottuivat toisistaan erivärisistä hatuista. Vilho Hovin kotipihan tuntumassa joukot kävivät harjoitustaistelujaan, ampuivat ikkunan alla paukkupatruunoin, joissa oli pahviluodit. Tällaiset paukkupatruunat olivat sikäli vaarallisia, että ne saattoivat mennä jopa vaatteiden lävitse, jos ampui läheltä.

Калис

Възста 2 Дня сего 1916 года при участии бывших
Старший Производитель работы III Етронженевска
удручителей популяций Обверного фронта во Финляндии
Военный Инженер Стюартовичъ Лосиевский,
Полковникъ участка Сурамтима, Инженерных
войск Французскъ Франденбургъ Кресъевский
деревни Сурамтима приседа Луурияи Финляндии
наместника уезда Выборгской губернии
Анти Сурамтима, во присутствии Стюартовича
Контрора Стюартовича Обверника
Картушка составили постановление о том,
что для награждения III Етронженевска производилась
вырубка леса, принадлежащая Кресъевскому Анти Сурамтима и находящаяся
во дворе, указанном на прилагаемом при
семь актъ чертёжкѣ притом, по произведенном
подсчету оказалась существующее количество
вырубленного дерева.

порядк нмбръ	диаметр дерева	Помещена деревья на высотѣ груди въ верши.									число дерева	
		3х	4	4х	5	5х	6	6х	7			
СОСНА	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	4	
	5	10	11	-	-	-	-	-	-	-	21	
	6	5	20	-	5	-	-	-	-	-	28	
	7	13	22	1	6	-	-	-	-	-	32	
	8	-	9	1	13	1	6	-	2	-	32	
	9	-	1	2	17	13	8	1	1	-	33	
	10	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2	
	11	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2	
	12	-	-	-	1	-	-	-	1	-	2	
	Итого		22	63	4	40	4	17	1	5	156	
	Береза	5	2	2	-	-	-	-	-	-	-	4
		6	-	3	-	-	-	-	-	-	-	3
		2	5								7	

Копия постановки о акте по
 делу А. Соу-анти-тима

Asiakirja nro 68

Elokuun 31. päivänä 1916 olemme me allekirjoittaneet – Suomen pohjoisrintaman III linnoitusaseman rakennustyömaan ylin rakennustyönjohtaja, insinöörijoukkojen everstiluutnantti Losevski, Suoanttilan alueen päällikkö, insinöörijoukkojen vänrikki Brandenburg, talonpoika Antti Suoanttila Suoanttilan kylästä, Luumäen seurakunnasta, Vilmanstrandin kihlakunnasta, Viipurin läänistä, tarkastajan apulainen, arvonimeuvos Karpunin - koostaneet tämän asiakirjan siitä asiasta, että III rakennustyömaan tarpeita varten on hakattu talonpoika Antti Suoanttilan omistamaa metsää hänen talonsa mailta kuten liitteenä olevasta piirustuksesta ilmenee. Hakattujen puiden määrä ilmenee alla olevasta laskelmasta.

(taulukon otsikot vasemmalta oikealle:)

Puulaji
Puun pituus
Puun paksuus rinnan korkeudelta versokissa
Puiden määrä

(puulajisarakkeessa alhaalta ylös:)

Koivu
Mänty

(taulukon keskellä:)

Yhteensä

(Sivun reunassa:)

Antti Suoanttila on saanut jäljennöksen kyseessä olevasta asiakirjasta

HAASTATTELUT

Luettelo henkilöistä, joilta Pekka Siiropää on Luumäeltä kerännyt tietoa vuosina 2003-2004 patteritöistä. Muistiinpanot on tallennettu EteläKarjalan Maakuntamuseoon.

Martti Nurmiainen, Myyrä, Multiala
 Esko Huopala, Nurmiainen
 Matti Kiviluoma Askola
 Mauno Kiuru, Koivumäki, Hyyrylä
 Leena Doty, Hietala, Toikkala
 Alpo Lohi, Askola
 Kerttu Siiropää, Häkänen, Husula
 Pertti Särmälä, Kiviniemi
 Eero Veikkanen, Harjula, Toikkala
 Pekka Taina, Alatupa, Suomies
 Hilikka Tuuva, Ahola, Suo-Anttila
 Jorma Svinhufvud, Toikkala
 Vilho Pötry, Sokura, Husula
 Arvo Laapas, Suo-Anttila
 Matti Montonen, Suo-Anttila
 Urho Siiropää, Siiropää
 Mirja Rantanen, Taavetti
 Hannu Inkilä, Inkilä
 Valtter Mentula, Nurkka, Rantala
 Kari Ala-Outinen, Sokura, Husula
 Sulo Laukas, Antikkala
 Oiva Kolppo, Kolppola
 Kauko Mättö, Junttola
 Sinikka Kuningas, Jurvala
 Pertti Kovasiipi, Taavetti
 Teuvo Hovi, Törölä, Lappeenranta
 Matti Rantanen, Suo-Anttila
 Evert Sairanen, Nuppola
 Sauli Rinne, Suo-Anttila
 Seppo Hyyrynen, Jurvala
 Paavo Hirvisaari, Husula
 Raimo Sarvilahti, Toikkala
 Sulo Okkola, Okkola
 Veikko Kemppe, Lappeenranta
 Risto Ojala, Taavetti
 Onerva Hovi, Tuusula
 Matti Aalto, Häkänen, Husula
 Rafael Kontula, Kokkomäki, Huwsula
 Elli Niemi, Taavetti
 Jussi Nurmiainen, Lappeenranta
 Eero Hermunen, Hirvikallio
 Risto Häkämies, Lappeenranta
 Pentti Inkilä, Lappeenranta
 Ensio Iihola, Sokura, Husula
 Ensio Hyyrynen, Huomola
 Olli Ilves, Tahvola, Metsola

LUUMAKI
TOIKKALA
08.08.2003

Liite 7.16
(1)

KO

Pyökökylä

Lappeenranta 26.10.2003

HARRI HEINILÄ

Pekka Siiröpää
LUUMÄKI

Terve Pekka!

Raapontien varressa on se muistokivi. Saattaa olla, että se on tosiaan harvinainen. Mehän olimme lukevinamme kiveen hakatun "ju - ro - d - i". Se oli aika hyvin luettu, sillä kun näin eräessä toisessa yhteydessä tekstin "jurodivyi = Jumalan mies", oivalsin heti, että siinä on selitys Raaponkivelle. Asia näyttäisi olevan seuraavasti.

"Urod" on venettä ja tarkoittaa rujoa ihmistä, epäsikiötä, houkkaa. Joku englantilainen matkaja mm. kertoo 1500- luvun Venäjällä nähneensä jurodivyitä. Nämä olivat "likaisia, rähjäisiä, nukkuvat missä sattuu, usein hautausmailla". Kyseessä oli uskonnollinen hurmosliike, eräänä mottonaan Paavalin ilmoitus: " me olemme houkkia Kristuksen tähden, (1.Kor.4:10, 13) ja "meitä parjataan, mutta me puhumme leppeästi; meistä on tullut kuin mikäkin maailman tunkio, kaikkien hylkimiä, aina tähän päivään asti". Pahuus oli kaikkialla ja himo oli suurimpia paheita, sitä jurodivyit karkottivat takertumalla naisiin ja suorittamalla julkinainteja. Sic.

Keisarinna Aleksandra luki tuskaisena kirjaa "Venäjän kirkon pyhät houkat" etsien apua pojalleen. Rasputin oli avain ongelmaan. Hän oli näet "hlyst", houkka, ja houkkuus, jos vaikka olikin joidenkin mielestä pelkkää sukupuoli- irstailua, oli myös yksi varma merkki siitä, että asianomainen oli jurodivyi, Jumalan Mies. Vain sellainen saattoi auttaa ja esimerkiksi pysäyttää kruununperijä Alekseis veret. Sitähän Rasputin innokkaasti harrastikin muun menon ohessa, lopulta henkensä hinnalla (tapettiin 1916).

Arvelen Toikkalaan ehtineen joskus 1916-17 tietoa Venäjän keisarihuoneeseen pesiytyneestä munkista, joka jo oli enemmän kuin itse keisari. Mikä etumerkki Toikkalan tekstille pitää asettaa, onko se kannanotto puolesta tai vastaan, on toinen juttu. Mielestäni se on kuitenkin kaikissa tapauksissa ilmoitus siitä, että Rasputin on Luumäellä varmuudella tunnistettu ja ikuistettu, ehkäpä ainoan kerran Suomalaiseen Graniittiin!

Mitäs tuumit?

Luettelo venäläisten sotilasviranomaisten maan ja rakennusten omistajille Luumäen pitäjässä vuosina 1916 ja 1917 tuottamista vahingoista ja maksamattomista vuokrista arvioimislautakunnan ehdottamista korvauksista.					
AnorOsuudenomistajan nimi sisäänjätö Numero	Kylä	Anottu kor- vaus	Myönnetty vahingon- korvaus	Myönnetty vuokrat- kor- vaus	Yhteensä
1 K.H. Saarinen	Anjala	56535:50	29297:10		29297:10
2 K.H. saarinen	Anjala	19841:10	yhdistetty edelliseen		
3 Matti Eljaksenp. Antikkala	Antikkala	2281	2039		
4 Elias Antinpoika Luukas	Antikkala	9540:40	5240:70		5240:70
5 Ville Viktorinpoika Hurmoliin	Askola	8936:50	7770:05		7770:05
6 Joonas Aleksanterinp. Huttunen	Askola	Yhdistetty numeroon 8.			
7 Taavetti Husu	Askola	70465:45	45814:58		45814:58
8 ehdolla että esittää 2:den jäävittömän henkilön todistuksen vahingosta					
8 Joonas Huttunen	Askola	41667:40	28803:40		28803:40
9 Antti Vilenpoika Huomolin	Askola	11985:60	3791	3800	7591
9 Hylätty anomus 98 mäntypuusta 294 mk koska ei löydy todistuksia ja sisältyvät 51 kuutiometriin hienom 9 kotipihalta ja ulkotilalta ei vuokraa kun vuokrattu sotilaille					
10 Ville Manunpoika Husu	Askola	670		425:50	425:50
11 Aadam Mentula	Ellola	53124	16360		16360
11 Syynimiesten palkka 35 mk ei myönnetty kun ei hyötyä					
12 Antti Salmi	Ellola	847:50	412:38		412:38
12 Syynimiesten palkkio 25 mk ei myönnetty kun ei hyötyä					
13 Iivari Ellonen	Ellola	3772:50	3665:46		3665:46
14 Matti Ilves	Haimila	7510:50	5225		5225
15 Elias Puranen	Haimila	1802:50	1775		1775
16 Matti Heimola	Heimola	2110	1660		1660
16a Elias Kurvi	Heimola	927	406:80	250	656:80
17 Taavetti ja Elias Pakari	Heimola	1613:50	1303:05		1303:05
18 Manu Pakari	Heimola	1409:50	1044:16		1044:16
19 Jonas Erikinpoika Hermunen	Hirvikallio	29457	22850	90	22940
20 Manu Hirvikallio	Hirvikallio	5425	4785	120	4905
21 Manu Papu	Hirvikallio	1327	396		396
22 Antti Hirvikallio	Hirvikallio	1675	1044	180	1224
23 Elias Villenpoika Hyyrynen	Huomola	20533:80	14710:83		14710:83
24 Taneli Matinp. Huomo	Huomola	7712	6599:10		6599:10
25 Rietu Joonanp. Huomo	Huomola	4278	3576:80		3576:80
26 Tuomas Joonanp. Huomo	Huomola	4455:30	4164:70		4164:70
Siirto		369903:05	213274:11	4865:50	218139:61
27 Manu Eliaksenp. Perälä	Huomola	9292:45	8272:98	220	8492:98
28 Jalmari Mättö	Huomola	15722:56	14029:40		14029:40
29 Hugo Kustaanp. Helenius	Nurmiainen	13973:99	10120:12		10120:12
30 Puutavarayhtiö	Husula		3995		3995
30 Anonut tutkimusta 250 kpl puita Antti Ville Hotaran tilalla					
30 saas korvaussumman jos halua ja näyttää että korvaus kuuluu hänelle					
Kymmene Aktie-	Toikkala		9840		9840
bolag ja	Junttola		27920		27920
kumpp.					
31 Paavo Kopra	Husula	4123:25	2052		2052
32 Antti Rietunp. Kuusisto	Husula	14902	13007		13007
33 Maria Antintr. Häkämies	Husula	7610:93	5938:60		5938:60
34 Antti Eliaksenp. Häkämies	Husula	133060	88608:38		88608:38
35 Tuomas Heikinp. Aalto	Husula	13079:80	7581:52		7581:52
36 Heikki Matinp. Sokura	Husula	4132:50	2565		2565
37 Rietu Sokura	Husula	2280	1432:50		1432:50
38 Eevastiina Sokura	Husula	9180	7320		7320
39 Antti Sokura	Husula	3481:50	1984:50		1984:50
40 Elias Gabrieinp. Sinkko	Husula	3671:90	2319:12		2319:12
41 Aaro Eliaksenp. Nurmiainen	Husula	1793:74	1310:77	405	1715:77
42 Antti Sairanen	Husula	Yhdistetty numeroon 48			

43	Antti Ville Taavetinp. Hatara	Husula	11585:85	7866:18		7866:18
43	Kymin yhtiö anonut 250 kpl samoja puuta korvausta					
44	Rietu Sokura	Husula	Yhdistetty numeroon 37			
45	Elias Heikinp. Häkämies	Husula	17285:76	9668:84	348	10016:84
46	Antti Eliaksenp. Häkämies	Husula	90		59:17	59:17
47	Juhana Juhananp. Kuronen	Husula	4021:46	840:22		840:22
47a	Juhana Juhananp. Kuronen	Husula	440		385	385
48	Antti Maununp. Sairanen	Husula	11417:22	8299:60		8229:60
49	Antti Maununp. Sairanen	Husula	90		60	60
50	Manu Eliaksenp. Pukki	lihola	3028:20	1969:35		1969:35
50	Syyntömiesten palkkio 30 mk hylätty kun syyntöistä ei hyötöy					
51	Joonas Antinp. Laapas	lihola	1398:50	996:90		996:90
51	Syyntömiesten palkkio 20 mk hylätty kun syyntöistä ei hyötöy					
52	Manu Aprahaminpoika Myyrä	lihola	280	187:50		187:50
52	Punakaartissa ja ammuttu alistetaan arillisilla maksettava					
53	Ville Haikonen	Juuttola	28156:30	21144		21144
54	Manu Taavetinp. Juutto	Juuttola	35670:10	24264:07		24264:07
55	Joonas Rietunpoika Holtari	Juuttola	36762:48	27009:30		27009:30
56	Constance Braudt y.m. Siirto	Juuttola	44345	40043:50		40043:50
			800778:54	563790:46	6342:67	570133:13
57	Ville Eliaksenp. Huomo	Jurvala	2862	2184:90		2184:90
58	Maria Aleksejeff	Jurvala	8335	6480		6480
59	Manu Huomo	Jurvala	9427:50	1814:40		1814:40
60	Elias Mujo	Jurvala	5810:50	5182:30		5182:30
61	Matti Taavetinp. Hatara	Kolppola	51890:35	34680:50		34680:50
62	Elias Manunp. Husu	Kolppola	4454:10	2306:70		2306:70
63	Juho Eliaksenp. Kolppo	Kolppola	45425:75	32481:70		32481:70
64	Ville Taavetinp. Punkkinen	Koskela	260	75	40	115
64	Punakaartissa ja ammuttu alistetaan olisiko maksettava					
64	Jos esittää todistuksen huoneiden vuokralla olosta					
65	Anton Eerikinp. Eriksson	Koskela	235	50	105	155
65	Arviopalkkaa 30 mrk ei myönnetty kun syyntöistä ei hyötöy					
65	Jos esittää todistuksen huoneiden vuokralla olosta					
66	Manu Turkkilan perilliset	Koskela	1818:50	1387:50		1387:50
66	Arviopalkka 20 mrk ei myönnetty kun syyntöistä ei hyötöy					
67	Antti Laukas	Laukkala	3460:50	2787:90		2787:90
68	Aatami Holtari	Lensula	200:50	195		195
69	Manu Häkämies	Lensula	1013:30	1006:50		1006:50
70	Antti Vältti (Suurinkeroinen)	Luotola	11199:50	6512:50		6512:50
71	Niilo Rusanen	Marttila	17665	17290	350	17640
72	Anshelm Benjamininp. Ruhanen	Metsola	842	279		279
73	Manu Taavetinp. Ilves	Metsola	13673:50	7586:10		7586:10
74	Manu Lensu	Multiala	7574:94		6320	6320
75	Manu Juhonp. Liiri	Multiala	21118:50	11656:70	890	12546:70
76	Taavetti Pätäri	Niemi	950	950		950
76a	Taneli Pätärin perilliset	Niemi	2015	765		765
77	Manu Niemi	Niemi	900	900		900
78	Antti Taavetinp. Nuppola	Nuppola	1690:50	1611		1611
79	Taavetti Antinp. Nuppola	Nuppola	19122:50	19117		19117
80	Manu Repo	Nuppola	2280	2277		2277
81	Manu Repo	Nuppola	Yhdistetty edelliseen			
82	Ville Nurmiainen	Nurmiainen	19960:20	12404:90		12404:90
83	Herman Beyrath	Nurmiainen	22315:25	9900:24		9900:24
84	Maija-Leena Nurmiainen	Nurmiainen	1321:50	261:50	678	939:50
85	Ville Manunp. Hatara	Orkola	1135:50	726:08		726:08
86	Mikko Rietunp. Hatara	Orkola	4878:48	2314:55		2314:55
87	Matti Maununp. Hatara	Orkola	8320:75	5850:80		5850:80
88	Emil Vessberg	Parola	529	527:20		527:20

89 Adam Lakka	Rantala	673 344:42		344:42
Siirto		1094136:98755696:85	14725:67770422:52	
90 Joonas Lakka	Rantala	599 316:12		60 376:12
90 Syyripalkkiota 15 mrk ei myönnetty kun syynistä ei hyötyä				
91 Erik Lakka	Rantala	401:50	387:68	387:68
92 Joonas Nurkka	Rantala	13071:50	8365:59	105 8470:59
93 Adele Olivia Gulin y.m.	Rantala	20210	20071	20071
94 Joonas Laukas	Rantala	1562:50	755	220 975
95 Taavetti Eliaksenp. Lohi	Sarvilahti	930:50	864	864
96 Mikko Taavetinp. Ilves	Sarvilahti	2060:50	2050	2050
97 Joonas Eliaksenp. Inkeroinen	Sarvilahti	2352:50	2200:50	2200:50
98 Matti Tuomaanp. Rautamäki	Sirkjärvi	19108:37	16032:50	16032:50
99 Manu Abrahaminp. Ilves	Sirkjärvi	4084:14	3134:80	3134:80
100 Matti Matinp. Ilves	Sirkjärvi	6338:72	4139:55	4139:55
101 Kalle Kallenp. Jalo	Sirkjärvi	5171:26	4095:90	4095:90
102 Evert Koli	Sirkjärvi	1428:50	1364	1364
103 Antti Gabrielinp. Anonen	Sirkjärvi	1227	582	582
104 Antti Suoanttila	Suoanttila	Yhdistetty numeroon 105		
105 Antti Suoanttila	Suoanttila	50	6:50	6:50
106 Antti Suoanttila (kansakoulun puolesta)		500		260 260
107 Antti Suoanttila	Suoanttila	61463:50	29874:14	29874:14
108 Taavi Perälä	Suoanttila	61339	23994:18	210 24204:18
109 Mikko Perälä	Suoanttila	10687	5943	5943
110 Antti Pelkola	Suoanttila	13274:50	7462:90	7462:90
111 Ville Kuusikko	Suoanttila	6530	4714	4714
112 Atam Taavetinp. Hietala	Suoanttila	8104:85	4159:72	4159:72
113 Eeva Antint. Suoyrjö	Suoanttila	1875	1001	1001
114 Aanu Matinp. Mättö	Suoanttila	6975	3687	3687
115 Joonas Rietunp. Orkola	Suoanttila	1162:50	657	657
116 Rietu Rantanen	Suoanttila	27923	9126:22	9126:22
117 Rietu Rantanen	Suoanttila	1273:80		824:32 824:32
118 Manu Hyönä	Suoanttila	30758	13529:84	13529:84
119 Joonas Suoanttila	Suoanttila	300		192:50 192:50
119a Antti Laapas	Suoanttila	550		385 385
120 Juho Parkkonen	Suomies	1280	1020	1020
121 Ville Huuhko	Suonpohja	1180	886	886
Siirto		1407709:10926110:49	16988:99943099:48	
122 Taneli Manunp. Lakka	Toikkala	90922:70	49971:10	49971:10
123 Rietu Toikka	Toikkala	17658:90	13962:30	13962:30
124 Matti Eliaksenp. Toikka	Toikkala	1435	1431	1431
125 Manu Villenp. Pötry	Toikkala	19247:50	12248:50	12248:50
126 Ville Vilponp. Pötry	Toikkala	41358:30	18477	300 18777
127 Manu Taavetinp. Hovi	Toikkala	9416:05	5003:95	275 5278:95
128 Taavi Veikkanen	Toikkala	11490:20	5043:30	5043:30
129 Joonas Vilponp. Hovi	Toikkala	20388:50	11440:20	11440:20
130 Ville Reetunp. Uutela	Toikkala	52080	30294:72	30294:72
131 Ville Holtari (Toikkalan kansakoulu)		2688:50	1442:20	1442:20
132 Manu Nurmiainen	Toikkala	20874:90	13291:18	13291:18
133 P.E. Svinhufvud	Toikkala	83379:80	73025:60	73025:60
134 Ville Manunp. Turkkila	Koskela	200		114:32 114:32
Summa		1778849:451161741:54	17678:311179419:85	

Pertti Jurvanen, Eero Kaasalainen ja Kai Vaartaja:

**SAVITAIPALEEN JA SUOMENIEMEN PITÄJIEN
MAALINNOITTEET**

SISÄLTÖÄ

Yleiskartta maalinnoitteiden sijainnista ja suljetuiksi aiotuista tielinjoista

Patterityöt Savitaipaleella ja Suomenniemellä

- Pitäjäkertomukset
- Lähdeviitteet

Savitaipaleen maalinnoitteet

- Selitteitä (Liite 0)
- Laarinkylän alue (Liite 1)
- Soivuoren - Kupulankankaan alue (Liite 2)
- Kupulankankaan - Selänjärven alue (Liite 3)
- Mäntyharjuntien – Huipun alue (Liite 4)
- Myttiömäki (Liite 5)
- Jurvasen kylä (Liite 6)
- Peltoinlahti (Liite 7)
- Partakosken alue (Liite 8 seloste maastosta, teistä ja linnoitteiden paikoista; alueen karttapohja Liitteenä 8.1, luettelo mittauspisteistä Liitteenä 8.2; Hietalahden alue Liitteenä 8.3)

Suomenniemen maalinnoitteet

- Honkataipaleen alue (Liite 9; karttapohja Liitteenä 9.1)
- Tyyne Nirikko: Sotilasmiehityksestä ja patteritöistä (Liite 10)

Erilliset liitteet

- Kunnalle asetetut tehtävät. Otteita Savitaipaleen kuntakokouksen pöytäkirjoista vv 1916-17 (Liite 11)
- Otteita arviointilautakunnan luetteloista ja ehdotus patteritöiden 1916-19 aiheuttamista vahingoista ja niiden korvaamisesta (Liite 12)

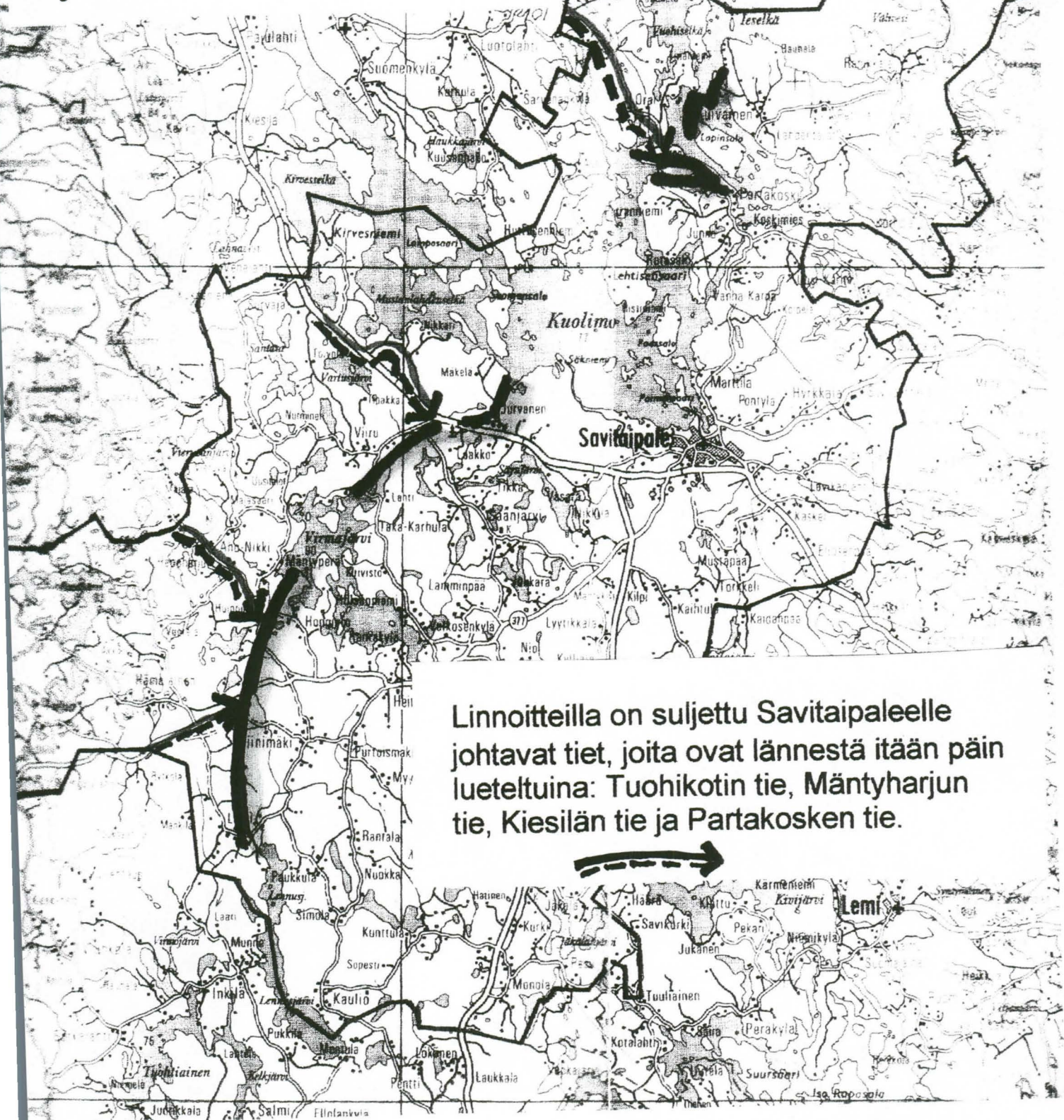
Valokuvaliitteet

- Savitaipaleen vallankumous”, maaliskuu 1917 (om. Tuomo Kirjavainen)
- Koululaiset mielenosoitusmarssilla (vappu 1917)
- Vappu ”Svaboda” Savitaipaleen työväen talolla 1917 (om. Yrjö Hyrkkänen)
- Partakosken silta (Pertti Jurvanen)
- Kuvia Savitaipaleen linnoitteista (Vesa-Ville Saarinen)

Etelä-Karjalan Museoon on luovutettu mm. seuraavaa materiaalia:

- Vesa Lind: Patalahden ja Lampohjan asemat
- Antti Kyllönen Turponiemen juoksuhaudat
- Taavetti Koskenranta muistelee
- Eero Kaasalaisen muistiin merkitsemää
- Timo Korpelan esitys patteritöistä Välijoella
- Patteritöitä Heituinlahdella

Yleiskartta linnoitusten sijainnista Savitaipaleella

Patterityöt Savitaipaleella ja Suomenniemellä

Täsmällistä tietoa patteritöiden alkamisen ajankohdasta Savitaipaleen pitäjän alueella ei ole onnistuttu tavoittamaan. Varhaisin ajankohta esiintyy Iida Laarin (s.1897) 1) muistelmissa (kt. liite), jossa hän kertoo Laarin ja Niinimäen kyliin talvella 1914 marssineesta linnoituskomppaniasta. Osaston hän sanoo tulleen Taavetista ja Huopasen virralta. Työt alkoivat hänen mukaansa heti. Kertoja suhteuttaa tapahtuma-ajankohdan omaan rippikoulun käyntiinsä.

Muistitietoon kertomuksensa perustava Matti Kuukka 2) kirjoittaa Lemmin patteritöiden alkaneen metsänkaadolla ja hirsirakennelmien veistolla vuonna 1914. Sotaväkeä oli paikkakunnalle sijoitettu jo varhemmin. Kapteeni P. Öljymäki toteaa diplomityössään (1938) töiden alkaneen Viipurin seudulla ja Säkkijärvellä (johon Ylämaa kuului vuoteen 1923 asti) vuonna 1914. Ko. tutkimuksessa on vain vähän paikkakuntakohtaisia töiden rakentamisaikoja.

Toisen silminäkijän kertomus Savitaipaleelta koskee patteritöiden aloittamista Partakoskella. Töihin itsekkin osallistunut Taavetti Koskenranta (s.1888) 3) kertoo töiden alkaneen syksyllä 1916, jolloin upseerit, sapöörit ja työväki siirtyivät työkaluineen ja parakkeineen Partakoskelle Lemiltä, jossa työt olivat alkaneet jo vuonna 1915.

Honkataipaleen kannaksen 4) Suomenniemen puoleinen alue, jossa on korkeita vuoria on vahvasti linnoitettu vuonna 1917. Tieto lienee oikea, sillä ”Suomenniemi ajan aalloilla” -kirjan kirjoittajan Tyyne Leskelän tiedonantajina ovat olleet mm. Taavetti Kuukka (s. 1896) ja August Saarinen (s. 1899), jotka olivat patteritöissä Honkataipaleessa ja sitä ennen myös Lemillä ja Partakoskella. Tässä yhteydessä mainittakoon, että Saarinen kertoo olleensa töissä Taipalelahdessa Mäntyharjun puolella (em. kalliolouhoksista länteen), missä kaivettiin lapiolla juoksuhautoja.

Savitaipaleen kuntakokous 15. 4. 1916, § 15:

Valittiin majoituslautakunta, joka edeltä käsin pitää huolta sotilasmajoituksesta kunnassamme sekä hommaa niille muonavaroja ym. mitä he tarvitsevat. Tähän kunta valitsi seuraavat henkilöt: talollinen Adam Lind Marttilan kylästä, talollinen Taavetti Hjerppe ja Ludvig Fagerström Peltoinlahden kylästä.

Kuntakokous 26.6. 1916, § 1:

(luettiin) Kuvernöörin kiertokirje ja linnoitusintendentin kirje koskien lihan hankintaa

linnoitustyöväen muonitusta varten (luovutettava 2½ % yhtä vuotta vanhemmasta nautakarjasta), sekä 2 § koskien hevosten ostoa sotilatarpeisiin. Päätettiin, että majoituslautakunta hoitaa ostot.

Kuntakokous 16.12.1916

Tappio hevosten ostosta (5000 mk) maksetaan kunnan varoista. Vastaiset hevosostot ja karjan ostot sekä sotilasmajoituksen kulut ovat arvaamattomia – otetaan lainaa seuraavan vuoden talousarvioon.

Kuntakokous 27.1.1917:

Taavetti Koskenranta Partakoskelta, talollinen Juhana Vainikka Niinimäeltä ja talollisenpoika Antti Antinpoika Haimila Jurvaselta nimettiin majoituslautakunnan lisäjäseniksi.

Majoitus

Koskenrannan mukaan Lemiltä tulleet linnoittajat toivat mukanaan parakkeja majoitusta varten. Kuljetus tehtiin kuorma-autoilla, mikä oli uutta paikkakunnalla. Ensimmäiset kuorma-autot hankittiin pitäjään vuoden 1919 jälkeen. Savitaipaleen kunnantalo ja kärjätalo olivat venäläisten linnoittajien käytössä. 5) Kuntakokoukselta tiedusteltiin 7.4.1917 rupeaako kunta maksamaan hyöryä niille taloille, joihin sotilaita on majoitettu. (päätettiin) Maksetaan sitten, kun majoituslautakunta hyväksyy ja harkitsee kuinka paljon kukin on kärsinyt.

Savitaipaleen kunnan majoituslautakunnan pöytäkirjat ovat kadonneet, mutta hajatietoja majoituksesta löytyy esimerkiksi korvausvaatimuksista (ks. liitteet) tapauksissa, joissa vuokra on jäänyt viimevaiheessa (joskus kokonaankin) maksamatta.

Huomattavia majoittajia ovat olleet mm. kauppias Taavetti Savikurki, jolla oli kauppatalot Partakoskella ja kirkonkylässä sekä liikemies Olli Koistinen ja Olkkolan Fagerströmit. Farmaseutti Oiva Miettinen 6) haki korvausta vanhempiansa edunvalvojana. Venäläiset olivat ottaneet haltuunsa hänen isänsä leipomon välineineen sekä myymälän ja asunnon vuoden ajaksi. Leipomo sijaitsi Lavikan kylässä (ks. liitteet). Pitäjällä linnoitustyönjohtajat ja muut venäläiset olivat majoitettuina kylien taloihin ja kesällä myös aittoihin. Laarin Mikontuvassa on vieläkin aitta, jota kutsutaan ”venäläisten aitaksi”. Tuo nimi mainitaan perunkirjoituksessa ja vielä myöhemmissä perinnönjaoissa.

Työväen rekrytointi

Ajoittain työväkeä otettiin patteritöihin rajoituksetta (lue liite Koskenranta).

Partakoskella oli työväkeä useita satoja. Lisämiehiä tuotiin pakkokyydillä muista pitäjistä, mutta ne karkasivat ahtaiden asunto-olojen ym. vaikeuksien takia muutamien päivien kuluessa. Maankaivuun otettiin miehiä sekä naisia. Miehen palkka oli 5 mk

päivältä ja naisen 4 mk. Kirvesmiehen palkka oli 6 mk, myös sepät ja laturit saivat 6 mk päivältä. Porarit tekivät töitä urakalla. He löivät reikiä kallioon metripalkalla.

Hevosmiehen palkka oli n. kaksinkertainen verrattuna kirvesmiehen palkkaan. Palkkoja korotettiin talven kuluessa niin, että maaliskuun vallankumouksen jälkeen kirvesmiehen palkka oli jo yli 10 mk päivältä. Palkka maksettiin kahden viikon välein paperirahoina. Vaihtorahat 1 mk, 50 ja 25 penniä olivat paperia. Heikosti painetut rahat menettivät nopeasti värinsä muuttuen varsinkin takasivuiltaan valkoisiksi. Linnoitustöiden palkat olivat paremmat kuin maataloudessa maksetut palkat. Tästä johtuen tilapäistyövoiman ("päiväläisten") saanti kiireisinä kylvö- korjuuaikoina vaikeutui. Seurauksena oli elintarvikepula, joka paheni edelleen 1918 sodan jälkeen.

Saarinen Suomenniemeltä (ks. liite) muisteli linnoitustöiden kulkua, miten venäläinen vänrikki oli pääjohtajana ja kasöörinä. Vänrikki asui Honkataipaleen Rajalassa ja hänellä oli tilipaperit. Kauppias Erkki Vaara tuli sinne ja luki rahat pöytään. "Kymppi" - nimeä käytettiin pomosta, joka oli töiden teettäjänä. Venäjällä töissä ollut Jussi Hannukka toimi tulkkina.

Toiminta työmailla

Laari-Niinimäki-Kupulankangas – alueen työmaan esikunta ja palkkakonttori perustettiin Niinimäen Kuusenmäen taloon. Työmaan päällikkönä toimi täälläkin vänrikin arvoinen venäläinen sotilas. Tulkkina toimi lemiläinen kielentaitaja Anni Lind. 7)

Muistelmissa kerrotaan mm. sepän töistä. Tärkeä ja jatkuva tehtävä oli kiviporien teroittaminen takomalla. Linnoittajien paja oli esimerkiksi Laarin Rantamaan haassa. Sepän venäläiset olivat tuoneet tullessaan. Porapojat juoksettivat kiviporat pajaan ja teroitettut työmaalle takaisin. Onnettomuuksiakin sattui. Suutariksi jäänyt panostus poranreiässä oli jäänyt huomaamatta, kun poraus uudelleen aloitettiin. Paukkulan Pajahan Toivo menetti silmänsä. Laturin apulaisena toiminut Pesun Pientuvan Antti menetti dynamiitin räjähtäessä henkensä.

Koskenrannan kertomuksen mukaan räjäytykset tehtiin ruokatunnin aikana ja illalla töiden päätyttyä. Työmaiden ruokahuollosta on maininta Nirkon kirjassa. Maanviljelijä Arvi E. Naakka muisteli, että venäläiset säilyttivät Suomenniemen kirkonkylässä ammus- (?) ja muonavarastoja. Viipurissa oli Morosova- niminen lihakauppias. Taavetti Naakka ja Taavetti Kurkela kuljettivat karjaa ajamalla Viipuriin. Venäläiset kuljettivat eläinten ruhoja paljaaltaan reessä. Heillä oli reen edessä kaksi valkoista hevosta. He veivät ruokaa "Himmaisiin" (Himanen), jossa venäläiset olivat patteritöissä. Himasen patterit tai juoksuhaudat ovat Ristiinan puolella ja ne on tehty Järvenpään kautta tulevaa vihollista vastaan.

Koskenranta kertoo (yhteneväisesti esim. ylämaalaisten kanssa) että kallioita räjäyteltiin suurilla panoksilla. Kiviä jouduttiin keräilemään viljelysmaailta vuosikausia. Lähitalojen pärekatot vaurioituivat. Eräs tällainen haaveri sattui Laarin Hämäläisenkallion

ampumahautojen räjäytyksissä. Noin 50 metrin päässä sijaitseva Ala-Hakasen talo (Matti, Paavo ym. Neuvonen) sai osuman kivenmurikasta. Kivi tuli katon läpi sisään. Kukaan ei kuitenkaan loukkaantunut (kertonut Eero Kaasalainen).

Työmoraali oli etenkin 1917 kevään jälkeen heikko. ”Pinnaamiseen oli totuteltu jo syksystä lähtien, mutta nyt se oli jo suosituin harrastus Partakosken työmaalla”, kertoo Koskenranta. ”Kun sapöörin saattoi palkata valvomaan tuntikirjurin saapumista työmaalle, miehet loikoilivat huoletta varoitusmerkkiin asti. Ja ne työmiehet, joiden toimeentulo ei ollut näistä töistä riippuva vähenivät päivä päivältä. Huhtikuun lopulla (1917), kun peltotyöt alkoivat oli vain muutamia kymmeniä patteritöissä ja nekin etupäässä naisia. Viimeisten viikkojen aikana vain yksi hevonen.” Koskenranta muistelee työmaan ylimmän johtajan diktaattorimaisen vänrikki Nasarenkon ja työn sotilasvalvojen sapöörien muuttuneen kevään tullen sävyisemmiksi ja asiallisemmiksi.

Vapaa-aika

Muutamilla venäläisillä työnjohtotehtäviin kuuluneilla oli Suomessa perheitäkin mukana. Kun kielitaito ei riittänyt isäntäväen ja vuokralaisten kesken asioiden selvittämiseen, otettiin viittomat avuksi. Puukon liikuttelu sikopajan ovella riitti osoittamaan, että haluttiin ostaa sianlihaa. Näin tapahtui Laarilla (Kaasalainen). Ruuasta alkoi olla pulaa ja savitaipalelaisia ihmetytti, kun venäläiset söivät sieniä.

Elintarvikkeiden hinta kohosi nopeasti ja laatu heikkeni. Tilipäivinä myytävät pullat muuttuivat harmaiksi ja niiden koko pieneni silmännähtävästi (Koskenranta).

Vapaa-aikana kalasteltiin. Näin ainakin silloin, kun linnoittajien kalastukseen tarkoittama dynamiittipanos ei uponnutkaan veteen ja ajautui tuulen painamana rantapenkereeseen. Räjähdyks heitti suuren tukkipuun ilmaan ja sieltä latva edellä veteen ja pystyyn pohjamutaan (Juhana Jurvasen (s.1899) kertomus. Paalu oli pystyssä vielä 1950-luvulla.

Linnoitustyöväen käyttäytymisestä ei ole säilynyt juuri hyvää eikä pahaa tietoa. Pienet herrat olivat suuria ärhäkämpiä. Sekä Partakosken että Heituinlahden alueen vänrikit mainitaan virkaintoisina. Partakosken vänrikki olisi alkanut kaivattaa juoksuhaudaa juuri valmistumassa olevaa rukiiseen. Paikalle tullut iso herra (ilmeisesti kirkonkylässä majoillut everstiluutnantti) keskeytti isännän pyynnöstä kaivuaikkeen (Koskenranta).

Peltoihin kaivetut juoksuhaudat on täytetty

Maaliskuun vallankumousta juhliittiin vapaapäivällä. Muutamat osallistuivat mielenosoitusmarssiin kirkonkylässä (kuva). Tanssinhaluiset menivät väkisin kauppias Savikurjen tyhjään huoneistoon, jossa tanssittiin myöhään yöhön.

Patteritöiden päättymisen

Työt hiljenivät kesällä 1917. Savitaipaleen kunnantalossa majoilleen venäläisen vartiosaston riisui Lappeenrannan suojeluskunta aseista . 8)

Korvausten hakemukset samoin kuin arviointilautakunnan päätökset on tallennettu

Mikkelin maakunta-arkistoon. Korvausten maksupäätökset lienevät Viipurin arkistoissa. Koskenrannan mukaan savitaipalelaiset haastoivat valtion oikeuteen, mutta hävisivät jutun ja joutuivat korvaamaan oikeudenkäyntikulut. Linnoitteiden hirsirakenteet myytiin huutokaupalla. Niitä hyödynnettiin ainakin aittarakennuksina (kuva: lintaasi Tikkanan talon aittana).

Sosiaalista jäämistöä

Venäläinen nimi blindash muuntui Savitaipaleella muotoon ”lintaasi”. (*Savitaipaleen tutkimusryhmä käyttää ”lintaasia” työnimenä kuvatessaan erilaisia salvoksin laadittuja hirsirakennuksia sekä myös niille tarkoitettuja kalliolouhoksia.*) Jurvasen kylän hakkuuaukea sai pysyvän nimen Lakiamettä. Kirvesmiehet olivat ”lotniekkoja”, hevoskauppiat ”parisniekkoja”, töistä poissa olo oli ”rokulia”, tulitikut ”pitskoja”, tiilet ”kirpitsoja”, ruoka ”sapuskaa”, nelipyöräkärmit ”roskat”, kärrinpeitto ”roposka”, puinen proomu oli ”lotja”, öljylamppu, joka oli venäjäksi fonar vääntyi Suomessa muotoon vanari, jne. Viipurissa puhuttiin suomen ohella venäjää, saksaa ja ruotsia. Siellä asioitiin paljon. Pietarissa kävi satamäärin paikkakunnan väkeä töissä. Turun rauhasta (1743) lähtien Kaakkois-Suomi kuului vuoteen 1811 saakka Venäjään. Tuolloin, ja vielä autonomian ajalla Savitaipaleella oli venäläistä sotaväkeä. Paikkakunnan puhekieleen, varsinkin miesten ammatteja koskeviin seikkoihin iskostui kymmenittäin venäjistä omaksuttuja sanoja. Pappilan ja muun herrasväen piit levittivät maakyliin puolestaan ”kyökkiruotsia”. Patteritöiden aikaansaannoksia on Savitaipaleella niin paljon, ettei mitään erityistä suojelua niille tarvitane. Toisaalta jo laki kieltää käyttämästä louhoksia kaatopaikkoina. Monet kohteet olisivat helposti kulttuurimatkoilijoiden tavoitettavissa, mutta sopivimmat asemat tulisi varustaa opastetauluin, joista selviäisi myös kytkentä kokonaissuunnitelmaan ja I maailmansodan vaiheisiin.

Lähdeviitteitä:

- 1) Iida Laarin (s.1897) muistelmä on Heituinlahden seudun historiaa-kirjassa s. 117. Kopio on aineiston mukana.
- 2) Matti Kuukan muistelmä on Huttulan seudun historiaa-kirjassa s. 380
- 3) Taavetti Koskenranta (1888 - 1981) syntynyt Partakoskella, ollut majoituslautakunnan jäsen, osallistunut patteritöihin. Muistelmia Savitaipale-lehdestä otettu Partakosken ja lähikylien historiaa -kirjaan s. 271-72. Kopioita on aineiston mukana.
- 4) Honkataipaleen n. 5 km:n pituinen kannas on Suomenniemen ja Mäntyharjun rajalla, Kuolimo-järven ja Kallaveden välillä. Vuonna 1910 otettiin käyttöön kannaksen poikki rakennettu puutavaran siirtoon tarkoitettu rautatie. Radanvarsi linnoitettiin vahvasti vuonna 1917. Liitteenä kopio Tyyne Leskelän kirjasta Suomenniemi ajan aalloilla.
- 5) Kalle Väänänen: Savitaipaleen rintama vapaussodassa, s. 5-6.
- 6) Kt. liitteinä olevat korvaushakemukset ja päätelmät.
- 7) Kt. liitteenä oleva Eero Kaasalaisen kirjoitus.
- 8) Kalle Väänänen kirja Savitaipaleen rintama vapaussodassa s. 5 – 6. Varastopaikan maavallit ovat hyvin säilyneet ja ovat edelleen nähtävissä Piikanotkossa, vanhan Kiesiläntien varressa n.1 km Savitaipaleen keskustasta. Seppo Pekasti kk. tiesi kohteen.

Savitaipaleen merkittävimmät linnoitteet

Savitaipaleen linnoitteet ovat Lennuksen - Virmajärven - Kuolimon sekä Partakosken

pääpiirteisellä tasalla. Asemat sulkevat järvikapeikkoja ja teitä toisen Salpausselän ja Mikkelin suunnista. Savitaipale on Saimaan länsi - koillispuolella selvästi keskeinen paikka, jossa estetään pääsy Lappeenrannan ja Viipurin suuntaan.

Maastollisesti linnoitusvyöhyke on Lennuksen ja Virmajärven välillä pääosin melko tasaista hiekkakangasta, joitakin kalliomäkiä on täälläkin välillä. Varsinkin Lennuksen luoteispuolella ja Laarinkylän alueella on kallioita. Virmajärven ja Kuolimon välillä maasto muuttuu selvästi mäkisemmäksi ja mäkipaikkojen maaperä pääosin kallioisiksi. Partakosken linnoitemaasto on yksinomaan kalliomäkiä.

Laarinkylä - Kupulankangas – Selänjärvi 1-3

Lennusjoen läheltä, sen pp. alkava linnoitusketju jakautuu heti kaksiosaiseksi.

Eteläinen osa on alussa kaivettu pehmeään maahan (täällä on vielä havaittavissa linnoittajien tekemä kaivo) ja pohjoinen nousee kallioille. Kuitenkin Vilho Laarin peltoja kiertää kokonaan kallioon louhittu asema. Kaivannot ovat sisempi n. 300 m ja ulompi noin 500 m pitkiä. Torjuntasuunta on etelään, lounaaseen ja länteen. Tästä n. puolitoista kilometriä luoteeseen Kalliokosken tien kahta puolen sijaitsee lähes suljetun ympyrän muotoinen kallioon louhittu asema, jossa on myös kaksi lintaasikaivantoa. Tässä kohteessa on länsi-luoteeseen suunnattu kk-asema.

Torjuntasektori siis lähes 360 asetta.

Aseman sijainti: eteläpää P 6774210 - I 3522042 - pohjoispää P 6775890 - I 3521293

Soivuorelta kaivanto jatkuu murtoviivamaisesti kaksinkertaisena (väli 100 - 300 m) kohti pohjoista lentokenttäalueen itäistä puolta sivuten. Kaivannot (täällä hiekkamaahan lapioidut) jatkuvat Tuohikotin tien pohjoispuolella aina Selänjärven lounaispäähän saakka. Tähän n. 3 km pitkään asemaan sisältyy 4 lintaasia ja useita levitettyjä (torjuntasuunta 360 astetta) kohtia. Lisäksi Kupulankankaalla on Niinimäen tienhaaran kohdalla kaksi lintaasin pohjaa, jossa tien eteläpuoleisessa on vielä havaittavissa 3 - 4 lahoa hirsikerrosta.

Aseman sijainti (peruskartan tulkinta): läntistä linjaa seuraten, eteläpää P 6777 - I 35211 - pohjoispää P 67795 - I 35208.

Mäntyharjun tie - Huipun tien risteys - Hiidenvuori

Huipun tien varressa, n. 150 m Mäntyharjun tieltä on lintaasikaivanto. Täältä kaartaa parin sadan metrin pituinen ampumahauta kohti Mäntyharjun tietä. Kaivanto on varsin matalaa (keskeneräistä ?). Toinen lintaasi on 50 m mainitusta risteyksestä Mäntyharjun suuntaan ja edelleen kolmas varsin syvä ja kookas lintaasi on jälleen 50 metriä Mäntyharjun suuntaan tien itäpuolella. Se jatkuu polveilevana asemana, osittain kaksinkertaisena n. 250 m itään.

Mäntyharjun ja Huipun teiden risteys on P 678203 - I 35218.

Erillinen asema sijaitsee Hiidenvuoren ja Hakosillansuon välillä, Ossi Loisan maalla.
(Paikkaa ei ole tarkistettu)

Myttiömäki

Myttiömäki on Savitaipaleen korkeimpia kohtia 132 m mpy. Korkeimmalla kohdalla on television linkkitorni.

Mäen kautta kulki ennen valtatie 13 rakentamista vanha Kiesiläntie, joka oli jo 1. maailmansodan aikana merkittävä kulkureitti Mäntyharjun - Mikkelin suunasta tulijoille (puusillat Kiesilänkoskella ja Kauriansalmessa). Myttiömäki linnoitettiin patteritöiden aikana vahvasti. Kokonaan kallioon louhittu asema on leikkaukseltaan keskimäärin 2 x 2 m jakautuen osittain kaksiosaiseksi.

Taisteluhauta alkaa pisteestä P 678839 - I 352826 . Rinteen korkeuskäyrää seuraava hauta tekee mutkan kohteessa

P 678829 - I 352840 . Tästä n. 40 itään on aukot torjuntasuuntaan (mahdollinen raskas ase + vesiura ?)

Edellisestä paikasta n 10 - 15 m välein ampumapaikkoja. Paikassa P 678848 - I 352836 laaja "patti", jonka kohdalla vedenpoistoaukko. Kohteessa P 678852 - I 352842 -kaivanto tavoittaa vanhan Kiesiläntien, joka nousee tässä jyrkästi mäelle. N. 40 - 45 m vanhalta tieltä todennäköinen raskaan asean ampumapaikka ja sen vieressä vesioja.

Paikassa - P 678858 - I 352852 (h = 112) kaivanto törmää uuteen tiehen.

Valtatie 13 pohjoispuolella, tieltä n. 50 m on kaksi 40 - 50 metrin välein olevaa kallioon louhittua asemaa, jotka suuntatuvat koilliseen päättyen kalliojyrkänteeseen. Takimmaisena kaivannon alkupiste on P 678880 - I 352854.

Jurvasen kylä

Kylän reunassa Aatami Jurvasen talon takana paikassa P 678855 - I 352959 - on lintaasilouhos 5 x 7 m, syvyys 3 - 4 m. Lintaasista linkkitornin suuntaan, 7 - 10 metriä tiestä, lähtee louhittu hauta 1,5 m leveä ja 2 - 2,5 m syvä madaltuen 1 1,5 metriin. Toinen saman kokoinen lintaasi on 60 m päässä edellisestä. (kolmas linkkitornille päin /paikantamatta).

Ensimmäisen lintaasin kohdalta n. 40 - 50 m tiestä alkaa kaivettu/ louhittu hauta tien suuntaisena linkkimastoon päin.

Kaivannon leveys 1 -1,5 m ja syvyys 2 - 3 m. Patteja n. 15 m välein kiinni torjuntapuolen reunassa. Kaivanto on 500 m pitkä ja päättyy kosteikkoon.

Pellonpää - nimisen talon pohjoispuolella on kallioon louhittua yhtenäistä ampumahautaa (1,5 x 2 m), jossa tyypillisiä patteja. Aseman länsipäässä on osittain luonnollinen, osittain louhittu 3x3x3 levennys, mahdollinen lintaasin paikka.

Kaivannon itäpäässä on n. 5 x 5 m erittäin liettynyt kaivanto. Koko aseman pituus on n. 200 m. Kaivannon länsipää:

P 6788756 - I 3529631.

Hapolan metsätien varrella Jurvasen kylästä koilliseen on kokonaan kalliomäkeen louhittu hyvin tehty ja säilynyt asema Torjuntasuunta Pyhä - Paulan lahteen päin. Haudan pituus on n. 170 m, leikkaus 2 x 2 m. Tyypillinen asema sirpalesuojineen. Aseman sijainti, länsipää: P 6789078 - I 3529949.

Pyhä - Paulan lahdesta n. 300 m etelään tien kahta puolen on vähäinen halkaisijaltaan n. 30 m vallitus. Muodoltaan rengasmainen osittain kaksikertaisella ampumahaudalla varustettu asema on louhittu kallioon ja sisältää myös sirpalesuojan, "patin". Sijainti: P 6789 418 - I 3530514.

Väljoki

Tykkien pätkä Juopperilla. Jäänyt Lantan tien alle. Tavoitteena lienee ollut rakentaa yhdystie Taavetin tien ja Tuohikotin tien välille.

SELITTEITÄ

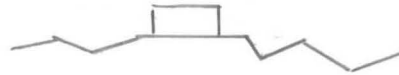
- ampumasuunta

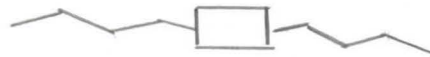
- todennäköinen
konekivääripesäke

- sirpalesuoja

- korsu (blindash)

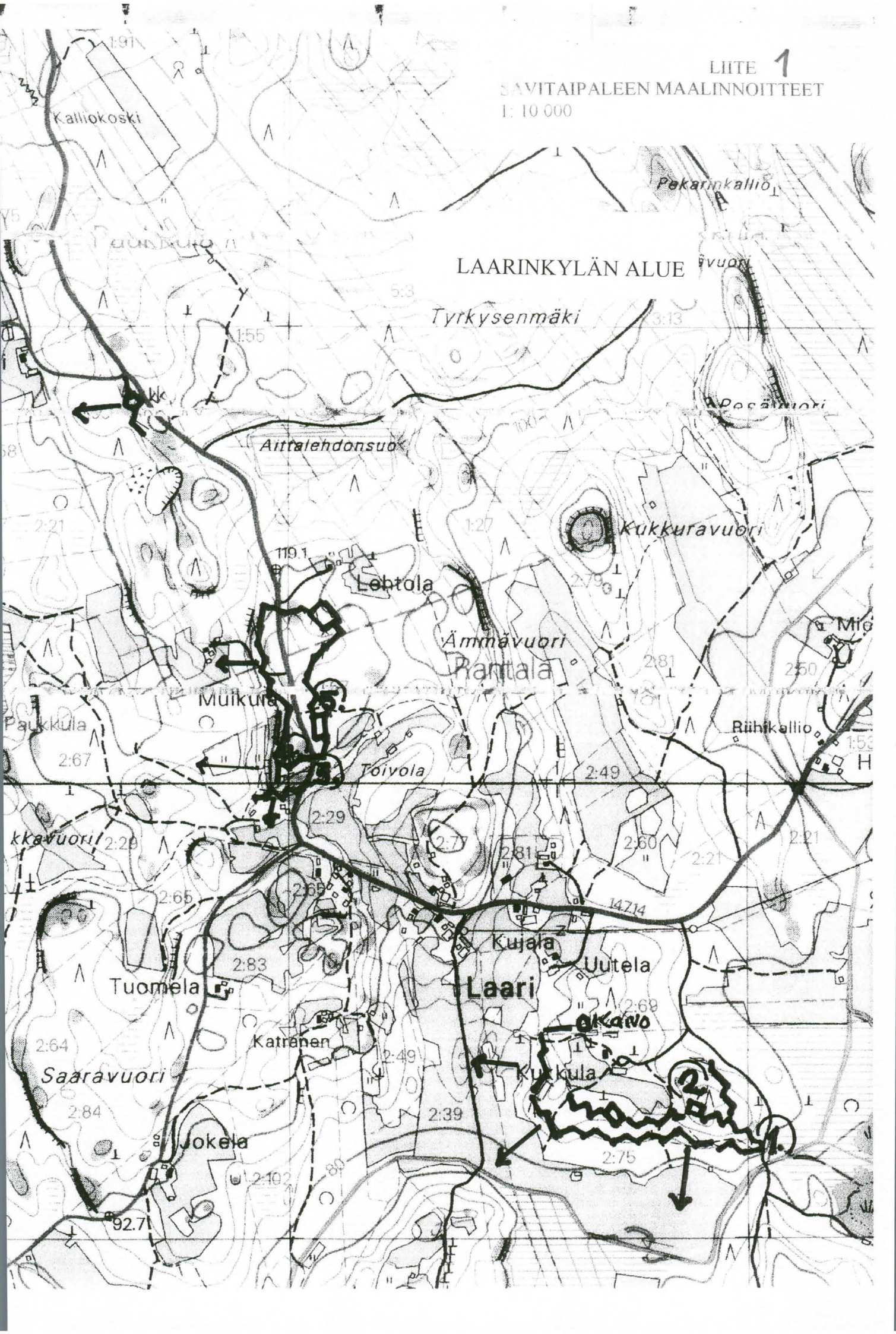
- kaivo

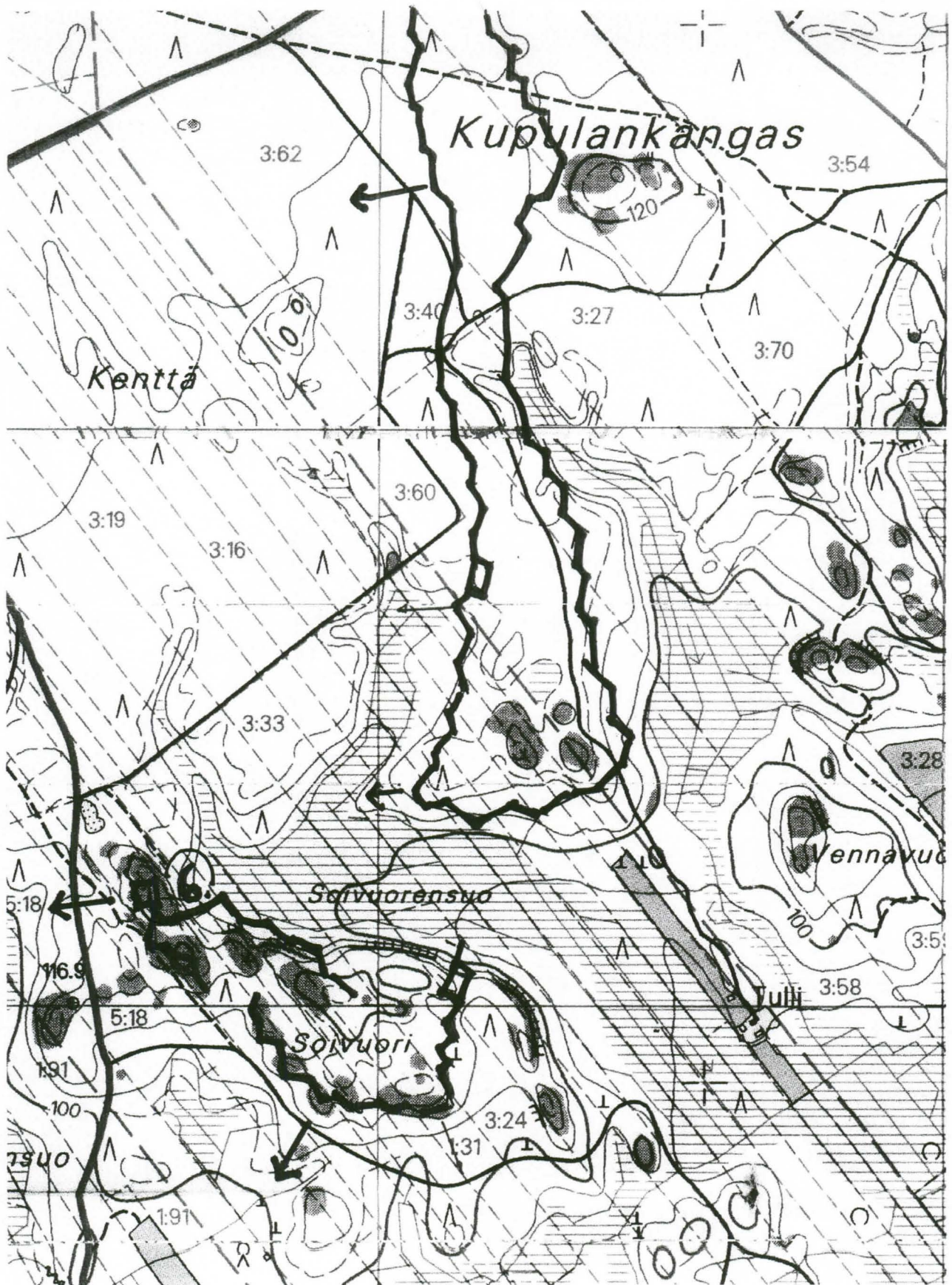
- 1.-7. GPS - mittauspiste

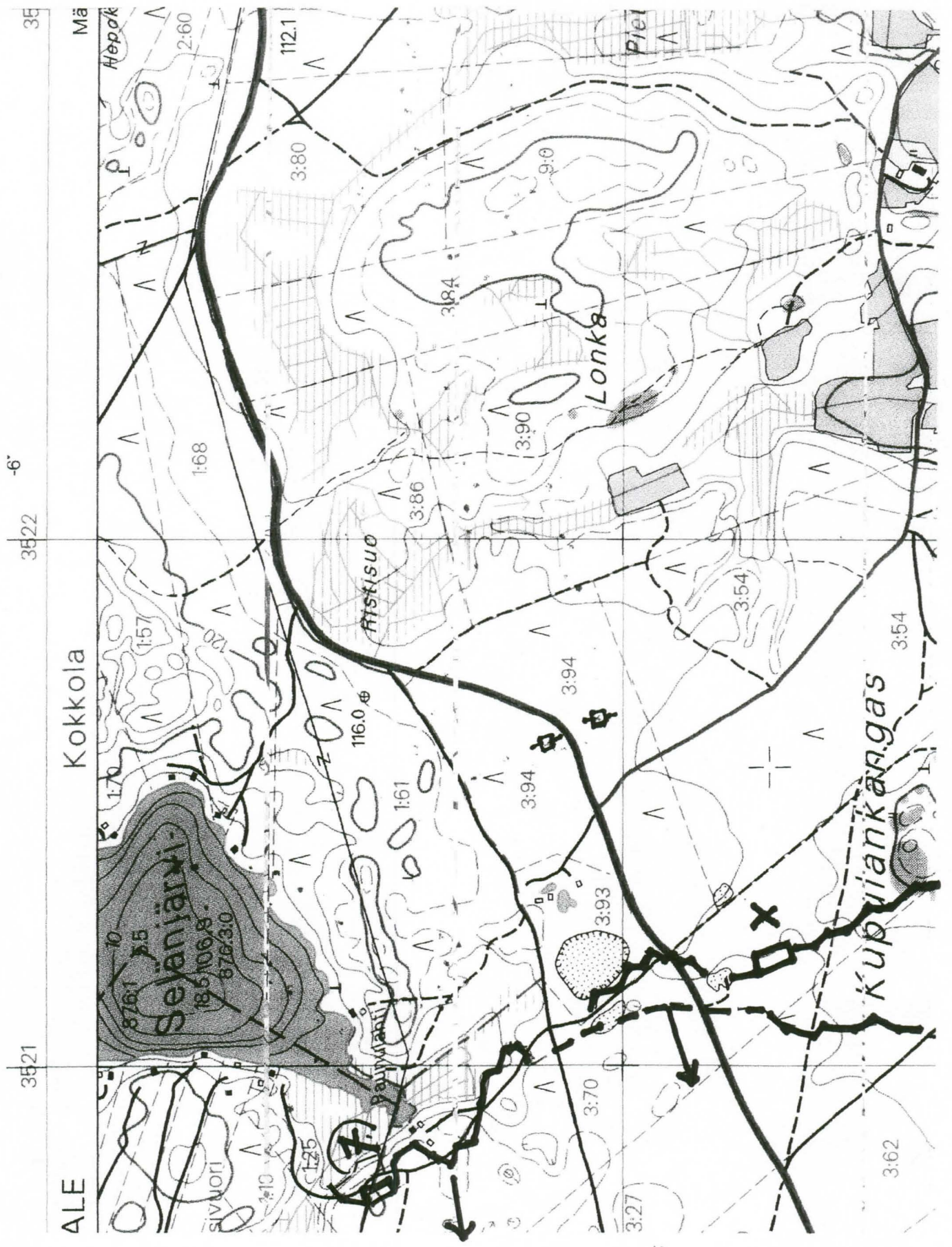
2.

LIITE 1
SAVITAIPALEEN MAALINNOITTEET
1:10 000

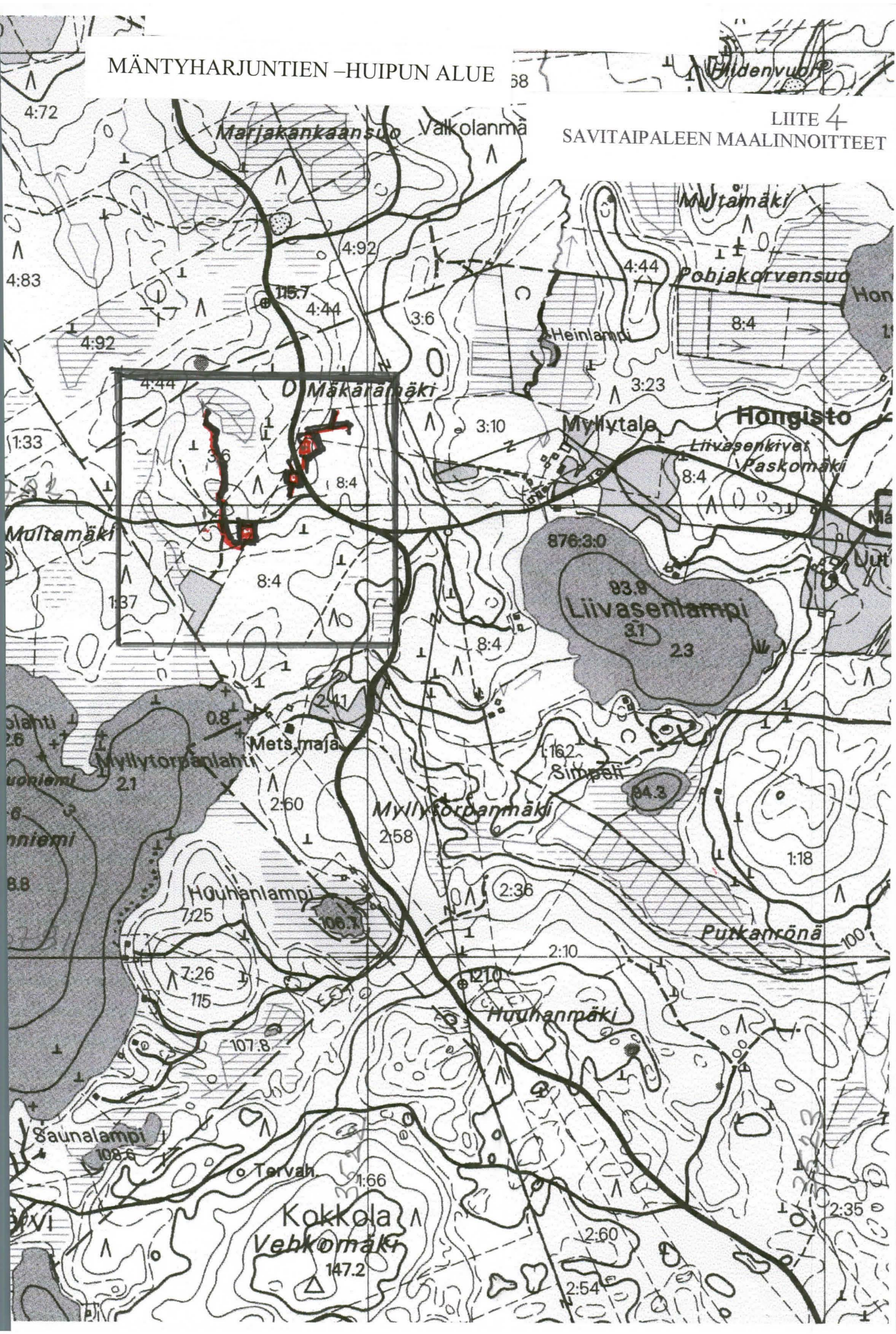

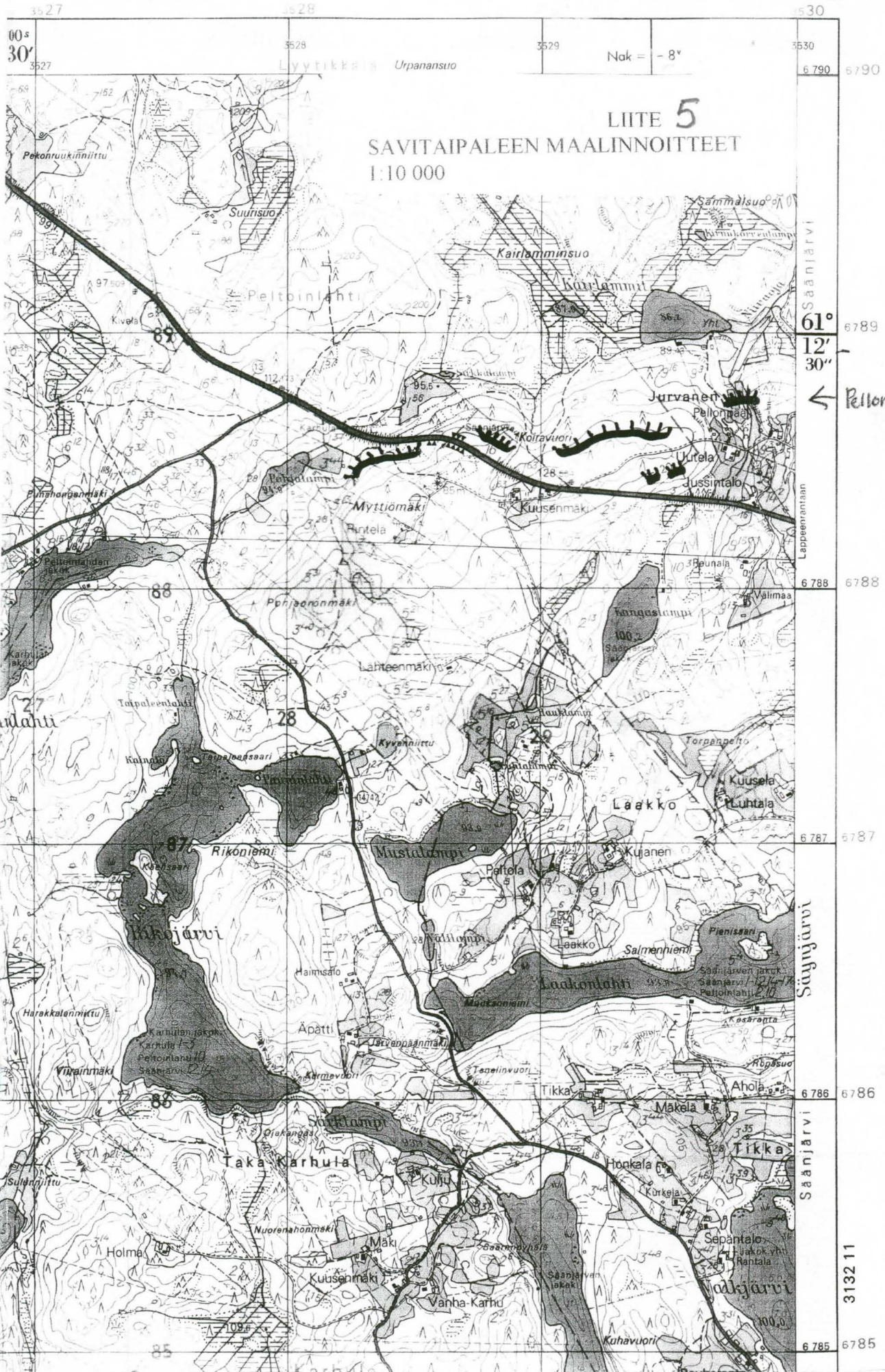
SOIVUOREN-KUPULANKANKAAN ALUE

X PUUKERHKEHIRSIA SÄILYNYT

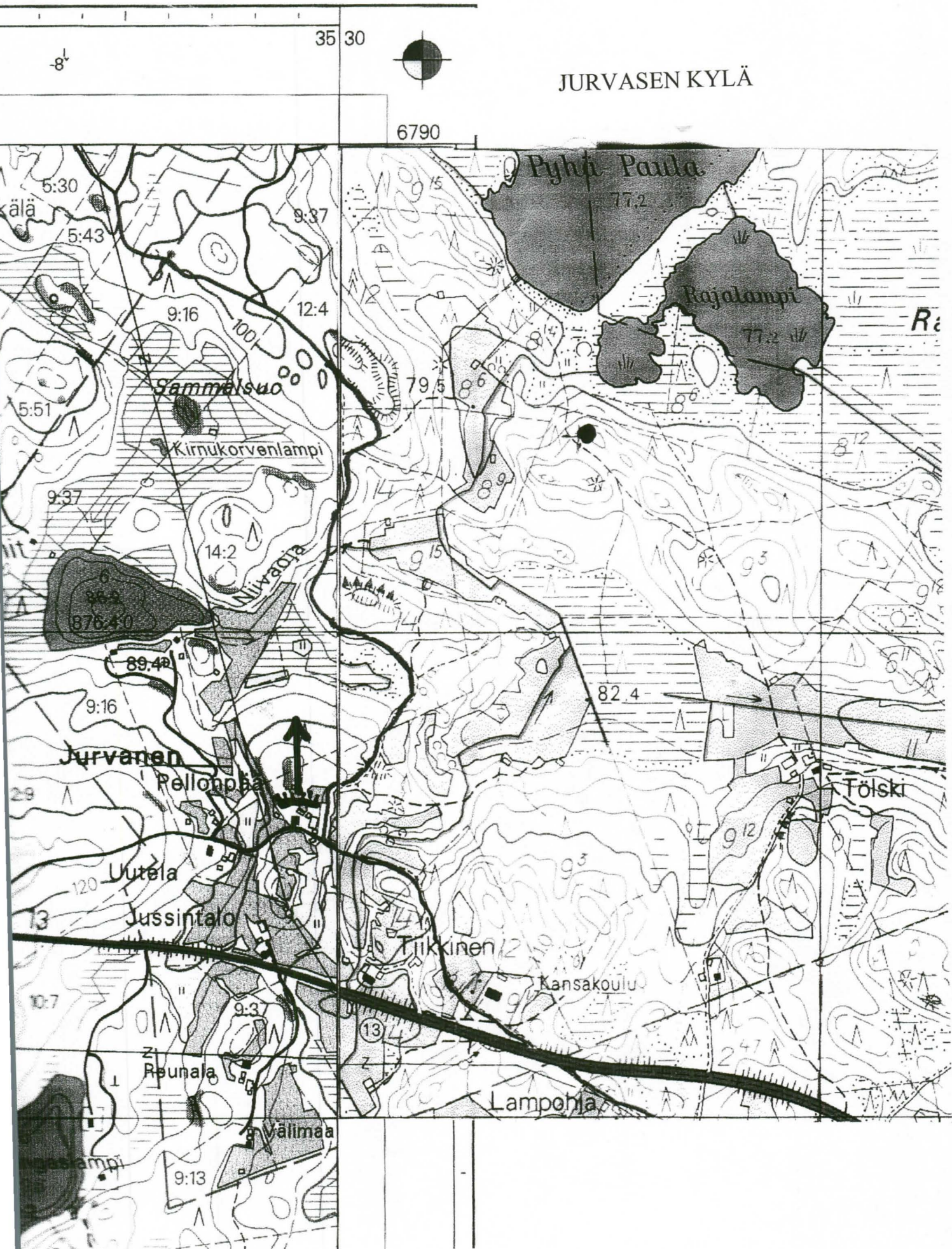

LIITE 5

SAVITAIPALEEN MAALINNOITTEET
1:10 000

61° 12' 30" ← Pellonpää

3132 11

LIITE 8

SAVITAIPALEEN MAALINNOITTEET

PARTAKOSKI

Partakosken alue on vaihtelevan levyinen järvikapeikko Kuolimon ja Saimaan välillä. Kapeikkoa pitkin luoteesta kaakkoon kulkeva Partakosken tie (maantie 409) koskien yli johtavine siltoineen on strategisesti erittäin tärkeä paikka suunniteltaessa joukkojen etenemisen torjuntaa Mikkelin ja Suomenniemen kautta kaakkoon Savitaipaleen ja Lappeenrannan suuntaan. Partakosken puusilta sijaitsi nykyisestä sillasta yläjuoksulle päin. Liikemies Taavetti Savikurjen urakoima holvisilta valmistui 1902.

Tämä tie on ollut jo vuosisatoja sitten (kirjallinen maininta jo 1556, Thure Bilken kirje) tärkeä Savon ja Karjalan välinen kulkureitti, jota talonpojat velvoitettiin tekemään ja hoitamaan. Se oli ainoa tie sotaväen raskaalle kalustolle. Kuolimon länsipuolelta kiertävä Kiesilän tie oli huomattavasti heikompi. Se on jäänyt osittain 1950-luvulla rakennetun valtatie 13 alle, osittain se on käytössä kylä-, mökki- ja metsäautotienä. Kiesilän tien vaikeutena oli kaksi vesistön ylitystä: Kiesilänkoski ja Kauriansalmi.

Partakosken patoaminen 1750 vaiheilla nosti Kuolimon veden pintaa niin, että Kiesilänkosken silta piteni jopa 130-metriseksi (Murto s. 135). Kaurian salmi sai ”huojuvan puusillan” vasta 1800-luvulla. Se oli käytössä 1930-luvun lopulle asti. (Selostus ja siltapiirros ovat Tauno Kuukan kirjassa ”*Kaksi hovia ja muuta historiaa*” s.118 – 119).

Partakosken seutua on linnoitettu jo 1700-luvulla sekä ruotsalaisten että venäläisten toimesta. Patterinmäeltä (nimi tullut j linnoittamisesta) oli helppo hallita sillanylittäjiä ja maantien kulkijoita.

Kun venäläinen ruhtinas Barjatinsky rakensi mäelle huvilan, paikkaa alettiin kutsua Ruhtinaanmäeksi. Partakosken alueelle on rakennettu **patteritöiden** aikana (1916 – 1917) kaksi linnoitetta.

1) Ensimmäinen sijaitsee Ruhtinaanmäellä, kosken kallioisella lounaisrannalla alkaen välittömästi maantiesillan jälkeen jatkuen n. 450 metriä. Lähes koko mäen alue on linnoitettu.

2) Toinen sijaitsee n. 2 km sillalta Suomenniemen suuntaan korkean mäen laella ja rinteissä maantien lounaispuolella.

Ampuma-, yhdys-juoksuhautojen lisäksi mäen katveessa on kaksi kallioon louhittua lintaa (blindash'in) paikkaa. Mäki on laajalti linnoitettu.

Lapinsalon pohjoiskärjessä ja Kuivasen saaren edustalla olevalla pienellä Korkiasaarella on ilmeisesti vesireitin tarkkailuun tarkoitettuja pieniä asemia. Näiden asemien koordinaatteja emme hakenneet.

Lisäksi alueella on n. 1,5 km ennen Partakoskea Kärnäkoski ja siellä kenraali Suvorovin 1793 rakennuttama Kärnäkosken linnoitus, joka on saattanut liittyä ”patteritöiden aikaisiin” linnoitussuunnitelmiin taaempaan puolustusasemana.

Partakoski 1. Karttaliitteet ja selosteet:

Kartat: ote peruskartan lehdestä 3132 12 Kuolimo 1:20 000

tietokonekartta MapSend Suomi. n. 1: 20 000 ja n. 1:10 000

merkinnät kohteista GPS:llä astemittaukseen perustuen.

Kosken lounaisrannalla kalliorinteeseen louhittu taisteluasema alkaa läheltä kosken siltaa paikasta P 61 – 16° - 28,9' / It 27 – 42' – 04,6'' (astetta – minuuttia ja sekuntia / 1 desimaali) ja kosken uomaa seuraillen jatkuu luoteeseen päin.

Asema on louhittu rinteeseen ja alarinteen puolelle on ladottu suojaseinämä. Aseman leveys on 1 – 2 m ja syvyys 1,5 – 2 m. Taisteluasema on lähes koko matkalla kaksiosainen; n. 10 – 20 m välein on kaksi louhittua taisteluhautaa.

Heti aseman alkupäässä on todennäköinen konekivääripesäke, torjuntasuunta on pohjoiseen – koilliseen maantielle sekä kosken sillalle. Mieskohtaisia ampumapaikkoja näyttää asemassa olevan n. 10 – 15 m välein. Toinen todennäköinen konekivääripesäke on paikassa P 61 – 16' – 29,3'' / It 27 – 41' - 98,7'' .Kolmas kk-pesäke on paikassa P 61-16'-30'' / It 27-41'-89,9''. Näiden molempien torjuntasuunta on pohjoiseen – koilliseen maantielle kosken koillisrannalle sekä koskiuoman vesialueelle.

Taisteluasemassa on n. 20 – 30 m välein 5 – 6- m leveä levennyskohta, jonka keskelle on kivistä ladottu n. 2 x 3 m kokoinen 1,5 – 2 m korkea ”patti”. Niiden todennäköinen tarkoitus olisi ollut toimia suojarakenteena sirpaleiden leviämislle asemassa sekä lähitaistelussa aseman sisällä.

(Nuo edellä mainitut sirpalesuojat ovat yleisiä koko Etelä-Karjalan linnoitusalueella. Monessa kallioon louhitussa asemassa on avoimia kaivantoja torjuntasuuntaan. Ne ovat ilmeisesti vesiojia.)

Mäenrinteessä olevien taisteluasemien takan on todennäköinen erillinen tykkiasema yhdelle tykille. Sijainti n. 50 m entisen Ruhtinaanmajan päädyistä länteen , P 61 - 16' – 23,7'' / It 27 – 41' 82,4''. Tykkiaseman ympärille on rannettu kivistä n. 1,5 m korkea suojavalli, sisähalkaisija n. 4 – 5 m. Sisääntuloaukko on kaakosta

Asemasta on useita kaakon – etelänsuuntaan lähteviä yhdyshautoja, joita pitkin on ollut kulkutiet mahdollisiin majoitus-, huolto- ja varastopaikkoihin. Niitä ei ole mäeltä löytynyt.

Ruhtinaanmajan tasalta luoteeseen päin jatkuvat asemat muuttuvat selvästi suuremmiksi kuin alkumatkalla, leveys n. 1,5 – 2 m, syvyys 2 – 2,5 m. Paikassa P 61 – 16' – 30,9'' / It – 27 – 41' 47,6'' on kalliomäkeen louhitut monihaaraiset osittain kivillä pengerrytetyt asemat, joissa mahdollinen lintaasitila n. 4 x 5 m syvyys 3 – 3,5 m.

Paikassa P – 61 – 16' – 25,3'' / It – 27 – 41' - 66,6'' alkaa erillinen taisteluhauta ja jatkuu Ruhtinaanmajan suuntaan L- kirjaimen muotoisena mäen läntisellä reunalla. Torjuntasuunta on länteen – lounaaseen., tarkoituksena on mahdollisesti ollut estää vihollisen kiertäminen muiden asemien selustaan.

Yhtenäisen koskenrinteessä oleva taisteluasema päättyy (P – 61 – 16' – 27,5'' / It – 27 – 41' – 62'' ,tähän paikkaan päättyy kalliorinne myös ja maasto laskee peltoaukealle. Tämän yhtenäisen rinneaseman pituus on n. 300 – 350 m.

Yhtenäisen taisteluaseman päättymiskohdasta edelleen luoteeseen mentäessä on paikassa

P – 61 – 16' – 35,6'' / It – 27 – 41' – 59,6'' erillinen kalliokumpare lähellä kosken uomaa. Tähän on rakennettu osittain louhimalla, osittain kiviä latomalla asema, jossa on kaksi lintaasin paikkaa

(n. 3 x 4 m, syvyys 3 – 3,5 m). Aseman todennäköinen tehtävä olisi ollut koskiuoman vesialueen tähytys (sektori yli 180 astetta) ja vesiliikenteen valvonta sekä havaintojen ilmoittaminen Ruhtinaanmäen taisteluasemiin. (*Hyvin säilynyt kohde olisi omiaan matkailunähtävyytenä, sillä*

kulku paikalle on vaivatonta, eikä edellytä louhikossa kävelyä)

Partakoski 2

Samat kartat ja menetelmät

Kt. 1. sivu.

Alueen monista kohteista Mikkelin vanhan tien varrella Hiekkalahden tasalla oleva asema antaa hyvän kuvan tien sulkemisesta linnoitteella. Tien eteläpuolinen kalliomäki on louhittu hevosenkengän muotoon, torjuntasuuntana luode. Taisteluhautoja on kaksi peräkkäin. Taaempi kiertää mäkeä, etumainen on n. 60 – 70 m päässä länteen johtavan tieuran suunnassa. Lintaasiäihiot (korsut) ovat kooltaan 5 x 7 m, syvyys n. 4 m. Lintaasiäihioita on kaksi ja ne ovat kokonaan kallioon louhittuja, kuluaukko itäpäässä.

Pisteessä P – 61 – 16' – 78,5'' / It – 27 – 40' – 68,8,'' **1.** lintaasi (n. 4 x 8 m, syvyys 2,5 – 3 m)

Edellisestä pisteestä 30 metriä suuntaan 43 **2.** saman kokoinen lintaasi-louhinto.

Pisteestä P – 61 – 16' – 87,1'' / It – 27 – 40' – 62,5'' alkaa yhtenäinen n. 500 m. kallioon louhittu taisteluhauta.

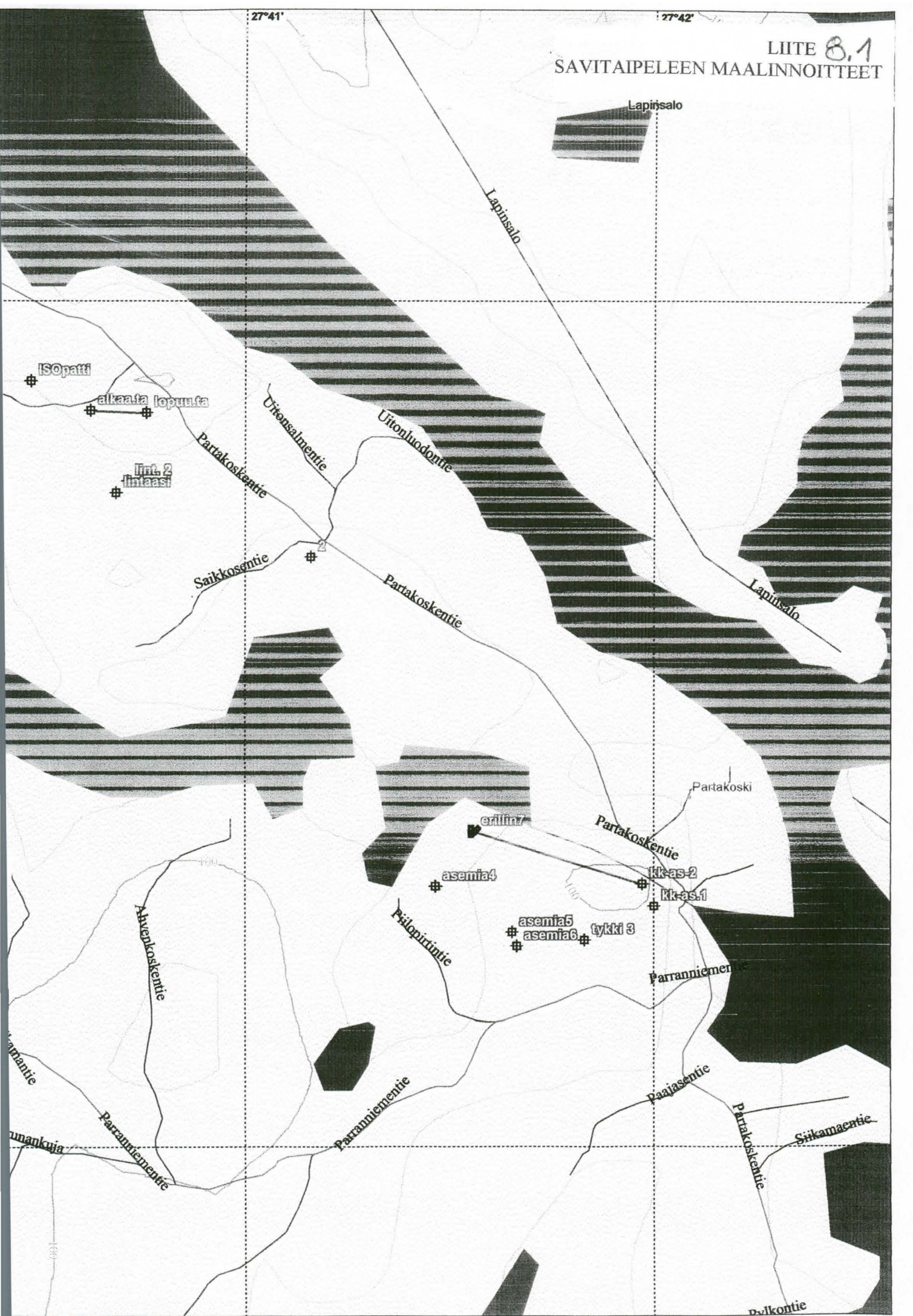
Pisteessä P – 61 – 16' - 86,8'' / It – 27 – 40' - 76,3'' taisteluhauta päättyy.

Pisteessä P – 61 – 16' – 90,6'' / It – 27 – 40' - 47,5'' . sirpalesuoja ns ”iso patti”

27°41'

27°42'

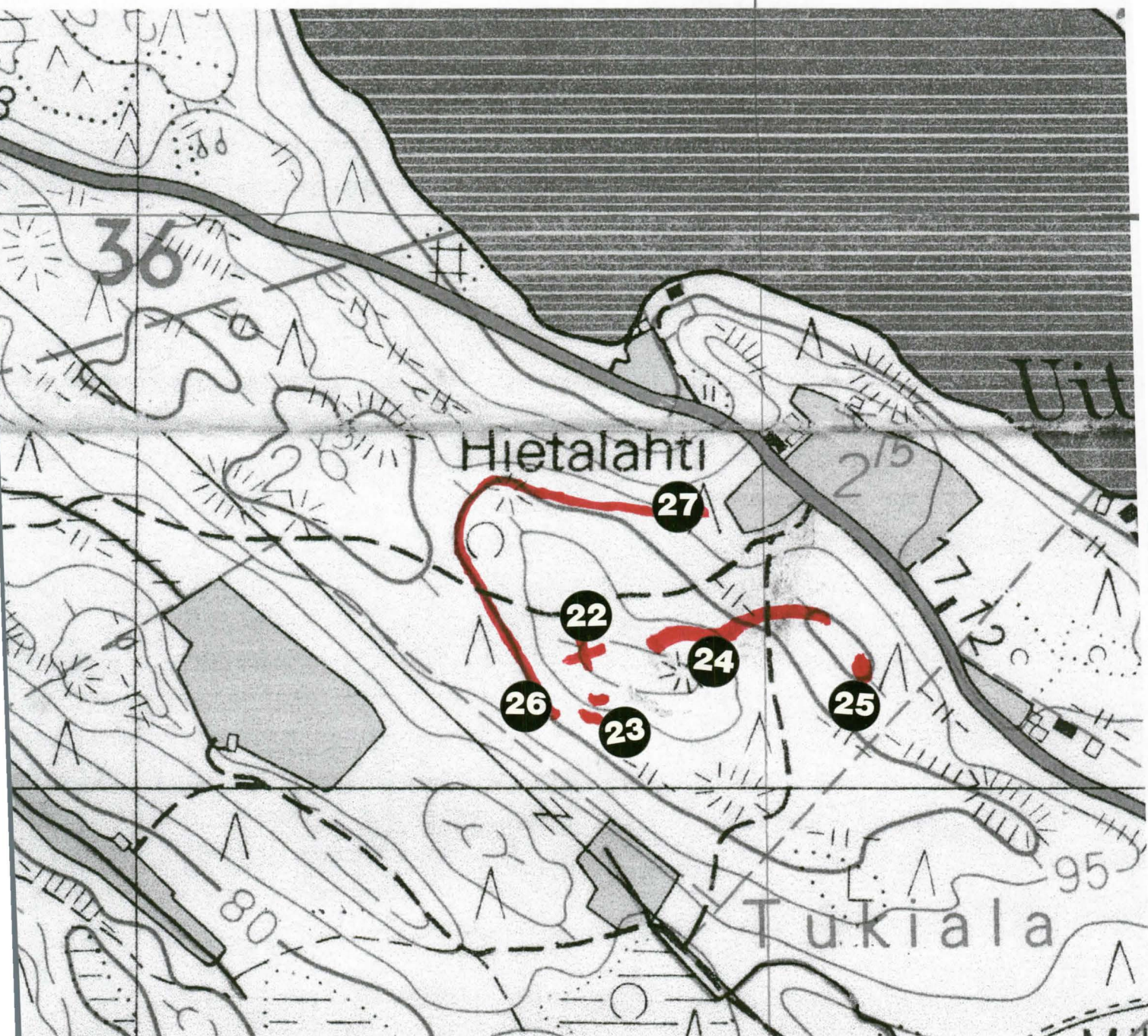
LIITE 8.1 SAVITAIPELEEN MAALINNOITTEET

Next		Current			
		ISOpatti			
		N61°16.906'			
		E27°40.475'			
		85 m			
		Crossed Square			
WPT002					
Waypoints					
#	Name	Latitude	Longitude	Altitude	Icon
1	☒ # kk-as.1	N61°16.284'	E27°42.001'	97 m	Crossed Square
2	☒ # kk-as-2	N61°16.310'	E27°41.975'	100 m	Crossed Square
3	☒ # tykki 3	N61°16.244'	E27°41.834'	98 m	Crossed Square
4	☒ # aseмия4	N61°16.307'	E27°41.469'	88 m	Crossed Square
5	☒ # aseмия5	N61°16.254'	E27°41.657'	94 m	Crossed Square
6	☒ # aseмия6	N61°16.236'	E27°41.667'	94 m	Crossed Square
7	☒ # erilin7	N61°16.373'	E27°41.563'	87 m	Exit Ramp
8	☒ # 2	N61°16.698'	E27°41.164'	78 m	Crossed Square
9	☒ # lintaasi	N61°16.775'	E27°40.688'	82 m	Crossed Square
10	☒ # lint. 2	N61°16.789'	E27°40.715'	86 m	Crossed Square
11	☒ # alk.aa.ta	N61°16.871'	E27°40.625'	84 m	Crossed Square
12	☒ # lopuu.ta	N61°16.868'	E27°40.763'	86 m	Crossed Square
13	☒ # ISOpatti	N61°16.906'	E27°40.475'	85 m	Crossed Square

536

5365

- 22 = linkkimasto
- 23 = lintaasikawarmot (2)
- 24 = louhittua apfunaohautaa
- 25 = pieni lintaasi(?) kuoppa
- 26-27 = mutkittavaa, louhittua osittain
kaksinkertaista kasvustoaa n. 300 m

Suomenniemen Honkataipaleen maalinnoitteet

Havainnot maastokäynneiltä 4.11.2004 ja 7.11.2004 Pertti Jurvanen ja Kai Vaartaja
Paikat mitattu GPS-laitteella 3 – 5 m:n tarkkuudella

Blindash = tässä lintaasi = hirsisalvos = lintaasille tehty laajempi kaivanto

Paikan koordinaatit			Aseman koko, laatu, muoto ja ilmeinen käyttötarkoitus
I	P	h	
			1.
3508893	– 6810346		Tien risteys
3508772	– 6819346	110	Kukkula-asema, jossa kallioon louhittua ura n. 20 m pitkä n. 1-2 m leveä n. 2 syvä , jossa tähystyspaikka.
			2.
3509019	– 6810260		Paikasta alkaa kaksiportainen hauta, tämä on ensimmäisen haudan alkupiste.
3509048	– 6810195		Mahdollisesti kaivo, kuopan halkaisija 2-3-, syvyys n. 2 m.
3509057	– 6810159	109	Taaemman aseman alku, alkaa 4 x 3 levennyksellä, mahd. lintaasi tai raskas ase, hauta n. 1,5 -2 m leveä, 2,5 m syvä, pituus n. 80 m kallioon louhittu, patteja.
3509136	– 6810150		Edellä kuvatun päätepiste.
3509184	– 6810259	92	Etumaisen linjan päätepiste , ennen päättymistä n. 15 -20 m laajennettu patti, halkaisija n. 10 – 15 m, pieni patti n. 15 m päädyistä. Etumainen linja on osittain kaivettu os, louhittu.
3509103	– 6810264		Linjasta eteen n. 8 m työnnetty asema, louhittu 4 x 4 m 2,5 – 3 m syvä monttu, jossa torjuntasuuntaan madallettu paikka todennäköisesti. konekiväärille, torjuntasuunta tielle, jonne n. 40 m.

3509075 – 6810258

louhimaton pätkä, todennäköisesti jäänyt kesken. Tästä pisteestä alkaa selkeästi syvempi ja leveämpi hauta, leveys n. 2 m ja syvyys 2 – 3 m, patteja. n. 15 m edellisestä pisteestä kaivanto jakautuu kahteen haaraan, etumaisessa haarassa n. 25 m edellisestä koordinaattiluvusta madallus pohjoiseen päin (raskas ase ?) Taaemmassa haarassa n. 3 x 4 m , syvyys 3 – 3,5 m lintaasi kaivanto (mahd. sidonta ?) Lintaasin jälkeen haarautumat yhtyy ja jatkuu vielä n. 30 m, keskiön halkaisija n. 15 – 20 m. Ensimmäinen asema om'n mutkitteleva, pääosin louhittu, etuseinä ladottu paikoin kivistä. Asema on osittain, lähinnä itäpäästä, kaivettu kiviseen maahan . Koko pituus on n. 170 m.

3

3509396 – 6810268

94 Etäisyys tiestä n. 40 m, haudan alkupäässä levennys 2,5 x 4 m , (raskas ase tai vartiopaikka ?) maahan kaivettua leveys n. 1,5 m, syvyys n. 1,5 – 2 m mutkitteleva hautaa. N. 60 m päässä jakautuu kahtia väliin jää n. 10 m halkaisijaltaan oleva kumpare, vesioja pohjoiseen, haudan loppupäässä raskaan aseeseen pesäke, jonka reunassa lahoja puupaaluja. (kate ?) Ampumasuunta tielle, jolle n. 30 m. Koko aseman pituus 120 metriä.

3509495 – 6810324

Kaivannon loppupää.

4.

3509590 – 6810348

Kaivannon itäpää. Kaivanto kaivettu / louhittu , leveys 1 – 2 m syvyys 2 – 2,5 m, etäisyys tiestä 15 m. Jakautuu n. 30 m päässä kahtia kaivettuna, keskellä jää 10 – 15 m saareke Haarautumispaikassa kolmiomainen patti, josta eteen työnnetty polveke (pesäke n. 5 m päähän tiestä) Kokonaispituus 70 m.

3509542 – 6810339

Kaivannon länsipää.

5.

Kaivanto louhittu leveys 1 2 m syvyys 2 – 2,5 m, mutkittileva, patteja , tiestä 30 – 40 m, idässä lähempänä n. 30 m. Ratavuoren maastossa ei havaittu linnoitteita ei myöskään Alimmaisen Honkalammen eteläpuolella.

6.

- 3512769 – 6810503 91 Alimmaisen Honkalammen itäpään tasalla Lampila – Uutela –alueelta , läheltä Kuolimon rantaa. Vähäinen kaivanto, osittain louhittu / kaivettu n. 15 m pätkä. Syvyys 1 – 1,5 m, leveys 1 - 1,5 m . Torjuntasuunta alemman Honkalammen pohjukkaan (lähellä yhtiön taloa).
- 3512841 – 6810422 pisteestä itään n. 60 m. Korkealle kallion laelle louhittu mutkittileva 1,5 - 2 m syvä ja 1,5 – 2 m leveä asema. Hallitsee hyvin lammen pään ja Kuolimon pohjukan ja tien suuntaa (mahdollinen tähytys – vartio – tuliasema).
- 3512847 – 6810515 varastorakennuksen nurkalta 7 – 8 m , sen koillispuolella pieni asema, osittain louhittu, suuntana luode, n. 7 – 8 m pitkä 2,5 – 3 m leveä, sivulla kallio, n. 1 m korkea kivireunus, takana luiska. Mahdollinen tykkiasema? Torjunta lammen suuntaan.

LITE 94
SUOMENNIEMEN MÄÄLLOITTEET

1 2 3 4 5

6

Sotilasmiehityksestä ja patteritöistä¹

Maanviljelijä Taavetti Kuukka (s. 1896) kertoi kirjoittajalle kesällä 1988 olleensa Partakoskella patteritöissä 1917. August Saarinen (s.1899) kertoi vuoden 1917 linnoitustöistä omana kokemuksenaan seuraavaa. Saarisen sisar Hilda oli miehensä Taavetti Kaurian kanssa Lemillä patteritöissä. August Saarinen lähti myös pyrkimään Lemille patteritöihin, mutta sinä päivänä ei otettu nuoria työmiehiä. Silloin Saarinen lähti juoksemaan ja ennätti Savitaipaleelle Suomenniemi-laivaan, jolla pääsi kotiin. Patteritöihin hän pääsi Suomenniemelle Taipallahteen.

Venäläiset linnoittivat Vanhan Suomen aluetta ja erityisesti Turun rauhan rajalinjaa. Honkataipaleen kannaksen Suomenniemen puoleinen alue, jossa on korkeita vuoria on linnoitettu vuonna 1917. Vuoreen on ammuttu juoksuhautoja. Saarinen oli Taipallahen puolella, jossa kaivettiin juoksuhautoja maahan. Se oli lapiotyötä. Ristiinan puolelta tuotiin hirsiä, joista tehtiin "lindasseja". Ne olivat huoneen tapaisia rakennelmia juoksuhautojen välissä. Niihin tehtiin kattokin ja niissä säilytettiin tavaroita.

Saarinen muisteli linnoitustöiden kulkua, miten venäläinen vänrikki oli pääjohtajana ja kasöörinä. "Kymppi" -nimeä käytettiin pomosta, joka oli töiden teettäjänä. Jussi Hannukka oli tulkkina. Hannukka oli ollut Venäjällä töissä kuten monet Suomenniemen miehet. Jussin äiti Vappu oli kuppari ja hieroja. Vänrikki asui Honkataipaleen Rajalassa ja hänellä oli tilipaperit. Kauppias Erkki Vaara tuli sinne ja luki rahat pöytään. Patteritöissä oli useita Suomenniemen miehiä. Janne Uusitalo oli Saarisen kaverina.

Suomenniemen kirkonkylän Patterinmäellä ei 1917 suoritettu patteritöitä. Maanviljelijä Arvi E. Naakka (s. 1906) muisteli, että venäläiset säilyttivät siellä ammus- ja muonavarastoja. Viipurissa oli Morosova-niminen lihakauppias. Taavetti Naakka ja Taavetti Kurkela, joka oli Naakan vanhaäidin veli kuljettivat karjaa ajamalla Viipuriin. Venäläiset kuljettivat eläinten ruhoja paljaaltaan reessä. He veivät ruokaa "Himmasiin", jossa venäläiset olivat patteritöissä. Heillä oli reen edessä kaksi valkoista hevosta peräkkäin. Kun lihakuorma saapui Patterinmäen Kuuttilaan, niin miehet ottivat parasta kohtaa ruhosta ja keittivät hyvän keiton vaikka kello olisi ollut 11 illalla. Talonväki sai myös syödä. Keitto ja leipä olivat hyvää, muisteli kertoja. Taavetti Naakka. Robert Niemelä ja Akseli Särkkä kävivät patteritöissä.

Himasen patterit tai juoksuhaudat ovat Ristiinan puolella ja ne on tehty Järvenpään kautta tulevaa vihollista vastaan.

¹ Suora ote Tyyne Nirkon (Leskelän) kirjasta Suomenniemi ajan alloilla.

VENÄLÄISTEN LINNOITUSTYÖT 1914—1917
 SAVITAIPALEELLA

Kunnalle asetetut tehtävät

Kuntakokous 15.4.1916, § 15:

Valittiin majoituslautakunta, joka edeltä käsin pitää huolta sotilasmajoituksesta kunnassamme sekä hommaa niille muonavaroja ym. mitä he tarvitsevat. Tähän kunta valitsi seuraavat henkilöt: talollinen Adam Lind Marttilan kylästä, talollinen Taavetti Hjerppe ja Ludvig Fagerström Peltolalahden kylästä. Näille kunta maksaa palkkaa joka toimituspäivä 4 mk päivältä sekä kyydin edestakaisin. Tästä toimikunnasta eroaa syyskuun kuntakokouksessa arvalla yksi vuosittain ja sitten vuorottain.

Kuntakokous 26.6.1916, § 1:

(Luettiin) kuvernöörin kiertokirje ja linnoitusintendentin kirje, päätettiin, että majoituslautakunta ostakoon (lihaa), kun vaatimus niistä tulee omasta kunnasta kohtuuhinnalla, mutta jo myyntihinta on pienempi, kunta maksaa erotuksen. Ensi ottoon 2 ½ % kunnasta löytyvästä 1 v. vanhemmasta nautakarjasta.

2 § koskee (kuvernöörin kirje) hevosten hankintaa sotilastarpeisiin. Majoituslautakunta koittakoon hankkia niitä vapaaehtoisin kaupoin.

Kuntakokous 16.12.1916

Tappio hevosten otosta (5000 mk) maksetaan kunnan varoista. Vastaiset hevosotot ja karjan otot sekä sotilasmajoituksen kulut ovat arvaamattomia — otetaan lainaa seuraavan vuoden talousarvioon.

Kuntakokous 27.1.1917

Sotaväkeä on asettunut asumaan käräjätaloon ja kunnantaloon. Kunnallislautakunnan esimies kysyy, missä pidetään käräjät ja missä kruununverojenkanto. Puheenjohtaja Anton Johansson valtuutettiin tiedustelemaan, poistuuko sotaväki.

Majoituslautakuntaan lisättiin talollinen Taavetti Koskenranta Partakoskelta, talollinen Juhana Vainikka Niinimäeltä ja talollisenpoika Antti Antinpoika Haimila Jurvaselta.

Kuntakokous 7.4.1917

(tiedustelu) Rupeaako kunta maksamaan hyyryä niille taloille, joihin sotilaita on majoitettu. (päätettiin) Maksetaan sitten, kun majoituslautakunta hyväksyy ja harkitsee kuinka paljon kukin on kärsinyt.

Kuntakokous 16.6.1917

Herra ruunun Nimismiehen esityksestä tehtiin kysymys, että valittaisiin toimikunta hevospakkotyönottoa varten, vaan ei kunta ruvennut valitsemaan mitään toimikuntaa.

Kommentaari: *kunnan tehtävänä näyttää olleen sotilaiden majoittaminen ja elintarvikkeiden ja hevosten hankinta linnoitustöihin valtion maksamaa korvausta vastaan . Majoituslautakunnan puuttuvien pöytäkirjojen vuoksi kylä- ja työmaakohtaiset tiedot Savitaipaleen osalta puuttuvat.*

Arviointilautakunnan luettelo ¹ 1916 - 1919 ehdotetuista venäläisten linnoitustöiden (patteritöiden) aiheuttamista vahingoista ²

kylä		haettu korvaus	vuokra- rästejä	ehdotettu korv.
Suomenniemi	Halla Ab	5094:-		2583:-
"	Pappilan virkatalo	760:-		741:-
Säänjärvi	Juhana Jurvanen	350:-	150:-	342,4
"	Antti Jurvanen	11250:-	162:-	7575:-
"	Joonas Jurvasen per.	4110:-	225:-	2201,40
(Säänjärven yhdeksän talollista haki korvauksia)				
Peltoinlahti	Antti Haimila	4257:-		4257:-
"	Kustaa Hjerpen per.	9000:-		8997:-
"	A.B.Fagerström ym.		2100:-	1927:-
"	Oiva Miettinen		1320:-	1268:-
"	Olli Koistinen		1050:-	880:-
"	Elias Myyrä		156:-	60:-
"	Anna Jurvanen		100:-	(?)
"	Kaarl Vilen, leski		200:-	120:-
Partakoski	kansakoulun johtok.	14750:-	450:-	8680:-
"	Taavi Koskenranta	7785:-	135:-	3976:-
Pöntylä	Taavetti Savikurki	2350:-	679:-	1832:-
"	Pappilan virkatalo	50000:-	-	45660:-

¹ Tässä on esillä ainoastaan otteita laajasta aineistosta

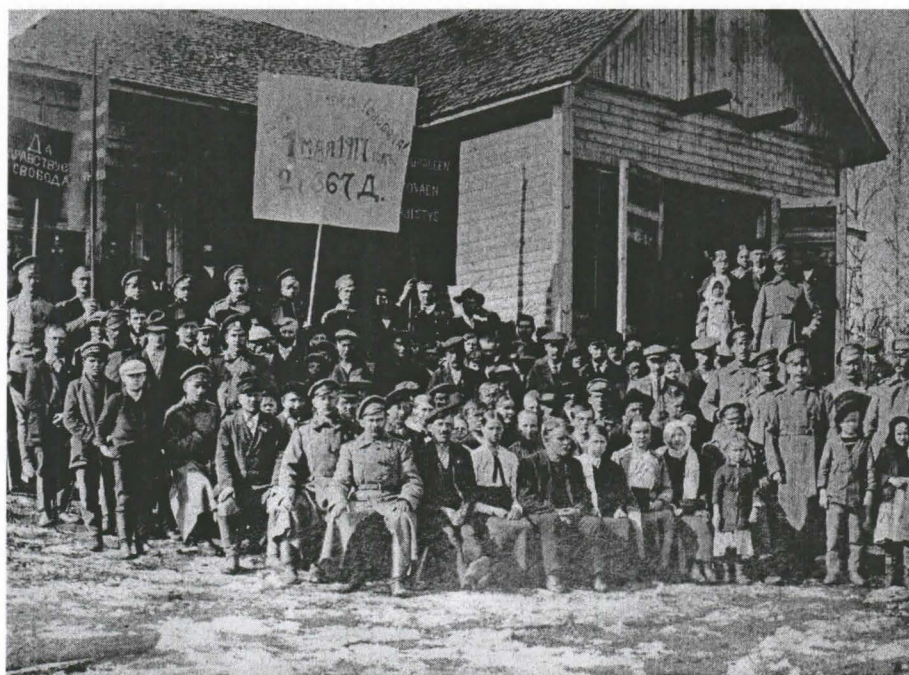
² Alkuperäiset asiakirjat ovat Mikkelin maakunta-arkistossa

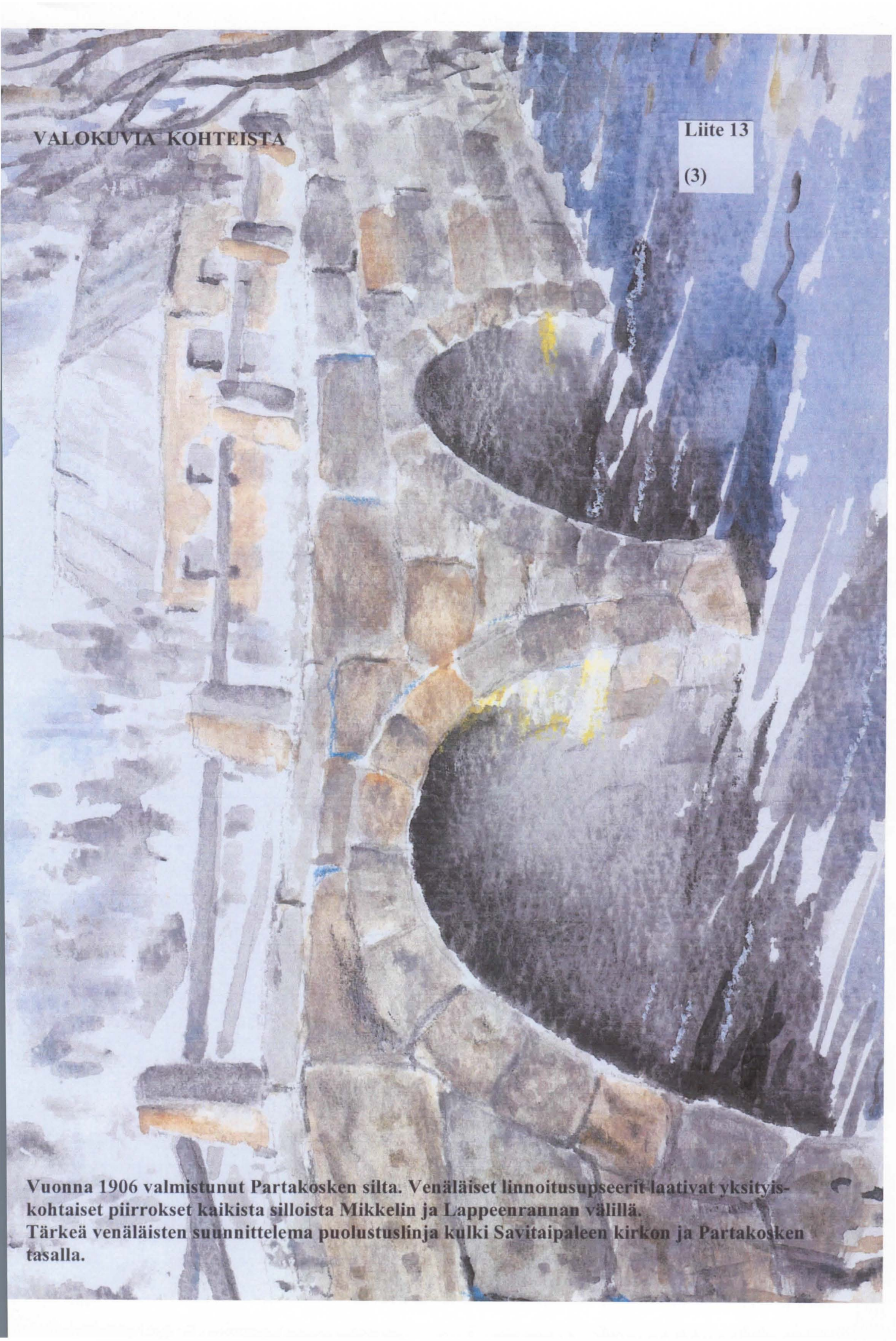
Savitaipaleen kansakoululaiset marssivat Aino Mikkosen johdolla.

Vallankumousmarssi Savitaipaleen kirkonkylässä (mahd. maalisk. 1917)

Työväentalon vappu 1917. Kuvassa venäläisiä sotilaita ja suomalaisia siviilejä.

Vuonna 1906 valmistunut Partakosken silta. Venäläiset linnoitusupseerit laativat yksityiskohtaiset piirrokset kaikista silloista Mikkelin ja Lappeenrannan välillä. Tärkeä venäläisten suunnittelema puolustuslinja kulki Savitaipaleen kirkon ja Partakosken tasalla.

Savitaipaleen Hiekkalahti, korsulouhos

Hiekkalahti- oletettu kk-asema; tst-haudan ”liikenteen jakaja”

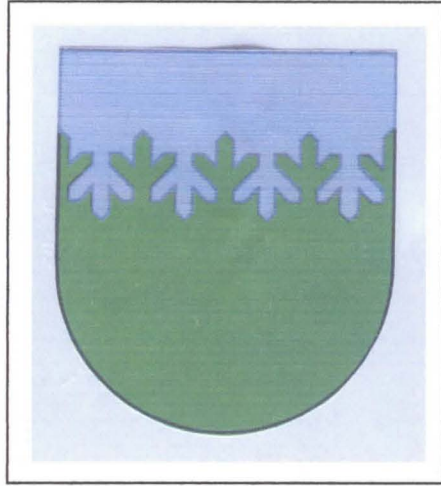
Hämäläisen kenttä, alasalvokset

Hiekkalahti, korsulouhos

Hiekkalahti, tst - hauta

Teemu Leino:

YLÄMAAN PITÄJÄN MAALINNOITTEET

PATTERITÖITÄ YLÄMAALLA

Ylämaan alue kuului patteritöitten aikaan Säkkijärven pitäjään. Ylämaan kunta itsenäistyi 01.01.1929. Linnoitustyöt täällä alkoivat vuonna 1914 tai 1915 ja päättyivät 1916 tai 1917. Asiaa vahvistavia asiakirjoja ei toistaiseksi ole löytynyt. Joka tapauksessa on selvää, että Ylämaan linnoitushankkeet liittyivät Säkkijärvellä jo aloitettuihin töihin.

Tosin jo 1890-luvun alkupuolella Ylämaan alueella Sirkjärvellä oli Olavi Hovin mukaan venäläisiä kartoittajia ja sotilaita. Nämä käynnit saattavat liittyä Viipurin alueen linnoittamissuunnitelmiin.

I Maailmansodan ”lintaasit” ja juoksuhaudat Ylämaalla seurailevat Vilajoen vesistöä. Juoksuhautoja on Ylämaalla kymmeniä kilometrejä, sillä jo pelkästään Leinon kylästä löytyy 2,5 kilometriä. Urpalanjoen seutua ei ole tarvinnut linnoittaa. Se on ollut sellaisenaan niin märkää ja ryteikköistä aluetta, ettei siinä olisi minkäänlainen sotilas päässyt kulkemaan. Heinäkin siellä niitettiin vesisukset jalassa! Vetistä aluetta oli yli 3000 hehtaaria. Joen perkauksen jälkeen alueesta tuli sittemmin viljelyskelpoista eli niinsanottua vesijättömaata. Urpalanjokea on Ylämaalla 15 ja Luumäen puolella 30 kilometriä (Lauri Suoknuuti).

Pasaalustaa suomeksi

Työnjohtajina toimi suomalaisia, sekä venäläisiä ainakin yksi. Hän oli Sirkjärven Pentin kylästä Pentti-sukua. Tämä venäläinen muutti myöhemmin Amerikkaan. Työmaitten isommat päälliköt olivat venäläisiä upseereita.

Muualta tullut työväki majoittui maalaistaloissa. Sirkjärven Kälviäisellä Ojapellon talo oli yhtenä kortteeripaikkana ja tukikohtana. Olavi Hovin kertoman mukaan siellä maksettiin esimerkiksi palkat. Tampereella tehtaot pistettiin seisomaan ja tehtaan työväki pistettiin patteritöihin. Ainakin Sirkjärvellä oli työväkeä Tampereelta. Eräässä syntymäpäivähaastattelussa taas mainitaan, että venäläisillä olisi ollut myös majoituskasarmi Lohkon kylässä (Anton Turkki).

Toiset venäläiset eivät suostuneet puhumaan suomen kieltä. Kerrotaan heitä kuskatun suomalaisten hevosilla. Eräskin hevoskyydissä ollut venäläinen sanoi yllättäen suomeksi, että ”tuolta nousee piipusta savua”. Kun hevosmies kuuli tämän, niin alkoi kysellä suomeksi asioista enemmän, jolloin syntyi taas hiljaisuus. Ojapellon talossa asunut pomo ei puhunut suomea yhtään. Viimeisenä tilipäivänä hän sanoi suomeksi, että ”olkaa hyvä ja käykää istumaan”.

Huuto oli kova!

Ylämaan kirkon ja Lahnajärven hautausmaan aidat on rakennettu linnoitusalueilta ajetuista kivistä. Rajakankaan mäestä ajettiin kiviä. Töihin määrättiin talosta hevonen ja 2 miestä.

Reikiä porattiin käsiporalla, metripalkalla. Työnjohtaja mittasi puukepillä reiät. Porarit huomasivat, että työnjohtaja ei paina keppiä reiän pohjaan saakka, siis syö mitassa. Ammuttava kenttä oli ladattu ja palamassa. Eräs porari kantoi työnjohtajan ammuttavalle kentälle. Huuto oli kova! Molemmat kuolivat siinä räjäytyksessä Leinon kylässä (Hannu Ahola).

Pentin ja Lohkon välillä, Rajakankaan mäellä porari alkoi syventää vanhaa reikää, johon oli jäänyt suutari. Suutari räjähti. Pora osui porarin leukaan irrottaen pään. Pää lensi pois, mies jäi paikoilleen (Ahti Parkko, Yrjö Ristola). Erään hyppäläläisen miehen tiedetään myös kuolleen linnoitustöissä (Teuvo Hyppänen).

Ison talon miehiäkin oli patteritöissä. Olivat rikkaita, mutta lisää piti tienata. Rukkasiinkin laitettiin paikkaa paikan päälle. Ei raatsittu ostaa uusia rukkasia (Erkki Tapio). Syksyllä puintiaikaan rengit lähtivät taloista patteritöihin, kun siellä maksettiin parempaa palkkaa. Viljat meinasivat jäädä puimatta, sillä hevostyöt olivat hyvin kysytyjä.

Hyttilän kylän tytöt olivat myös kaivamassa juoksuhautoja. Teuvo Niemelän tietämän mukaan he saivat palkakseen muutamia kopeekoita ja ruokaa, joka oli heidän mielestään hyvää.

Kerrotaan, että Outsen kylässä venäläinen sotilas pyysi suomalaiselta tupakkaa. Olisi maksanut, mutta suomalaiset eivät ottaneet rahaa. Tämä sotilas oli mittamiehen apulaisena mittanauhan loppupäässä. Juoksuhautojen pituus mitattiin. Ilmeisesti niitäkin kaivettiin metripalkalla. Venäläinen hyvitti mitassa tupakat suomalaisille (Olavi Hovi).

Uusia asioita

Venäläiset olivat majoitettuna Sirkjärven Hollakin isossa tuvassa. Työmies istui pitkällä penkillä ja söi kurkkua, jota talon lapset eivät olleet aikaisemmin nähneet (Jaakko Pöllänen).

Tohtori Tapio Rintanen on tutkinut linnoitusalueen kasvillisuutta, vertailukohteena Salpa-aseman linnoitusvyöhykkeen kasvillisuus. Venäläisten työvälineitten ja hevosten rehujen mukana on tietävästi tullut kenttätyräkki Kälviäisille. Siellä ja Juopperissa esiintyy tuontikasvina myös valkoilakki sekä huhtahanhikkia Leinolla.

Leinolla ajoi patteritöitten aikaan ensimmäinen auto kuljettaen venäläisiä herroja. Pienet pojat juoksivat perässä, kun eivät olleet ennen autoa nähneet (Hannu Ahola).

Läheltä piti

Sukututkijat ovat törmänneet asiakirjoihin, joissa maanomistajat vaativat maa- ja metsäoikeudelta korvauksia metsänhaaskauksesta ja linnoitusalueista (Tuula Virsu).

Lahnajärvellä Lahtelan tilan mailta kaadettiin puita. Metrin mittaisia kantoja oli vielä 1950-60 luvuillakin pystyssä. Koska puut olivat vanhoja tervasmäntyjä, niin kannotkin pysyivät pitkään. Eino Tilli s.1909, oli tätä haaskausta harmitellut ja sanonut, että tuo venäläinen työnjohtaja pitäisi saada pois päiviltä, kun se kaadattaa heidän metsää tuolla tavalla. Eino-pojalla oli ase valmiina ja ampumispaikkakin suunniteltuna. Seppo Tillin kertoman mukaan kyseinen työnjohtaja oli majoitettuna Lahnajärven Alatuvassa. Hän toimi myös tulkkina. Eräänä aamuna tämä käveli taas Lahtelan metsän läpi johtamaan patteritöitä...

"Kolmelle pienelle sievälle"

Juopperissa oli lähteeseen laitettu 3 pientä maitopulloa jäähtymään, jotka kähvelsi Napalan Nesto, oikealta nimeltään Nestor Parkko. Asiasta tehtiin laulu, joka alkoi näin:

- "Napalan Nesto se polkan pisti kolmesta maitopullost!" (Veikko Leino, Lamminpää).

Jaakko Tilli ja Olavi Hovi tietävät puolestaan tarinan Pulsan haitarinsoittajan viisusta:

"Kuntun Matti se polkan soitti kolmelle pienelle sievälle, Kujansuun Tiltalle, Toistuvan Marille ja Kuikon pienelle Selmalle!"

Yrjö Ristolán mukaan taloissa pidettiin nurkkatansseja, joihin myös venäläiset osallistuivat. Sunnuntaisin ei töitä tehty.

Kauniiksi lopuksi todettakoon, että tämän koosteen kirjoittajan Teemu Leinon tati Anna Leino lähti 17 vuoden vanhana vuonna 1917 venäläisen upseerin mukaan ja avioitui!

Patteritöistä puhuttiin 50 vuotta sitten paljon enemmän kuin tänä päivänä. Suoranainen muistitieto on hiljalleen kadonnut manan maille. Sinänsä arvokasta perimätietoa löytyy vielä vähän. Sen kokoaminen ei ala koskaan liian myöhään.

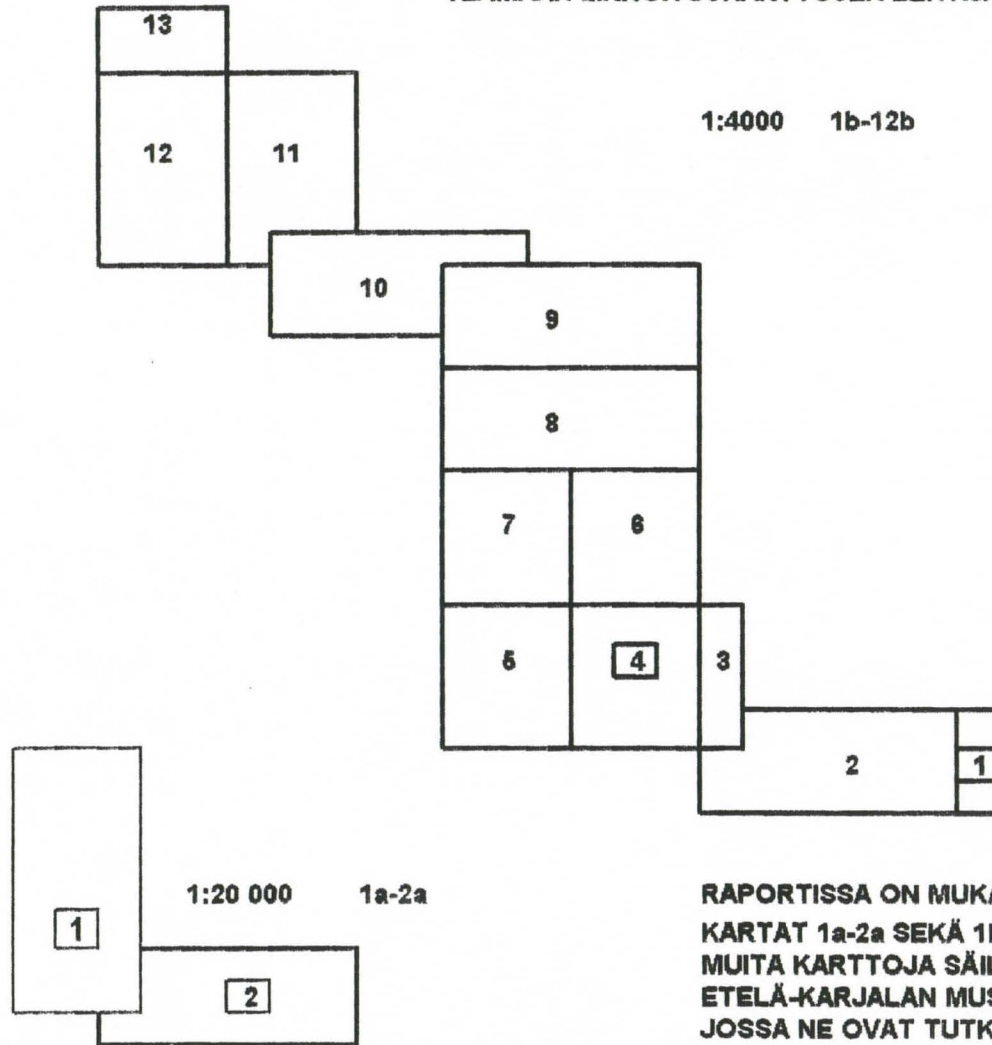
Liiteluettelo:

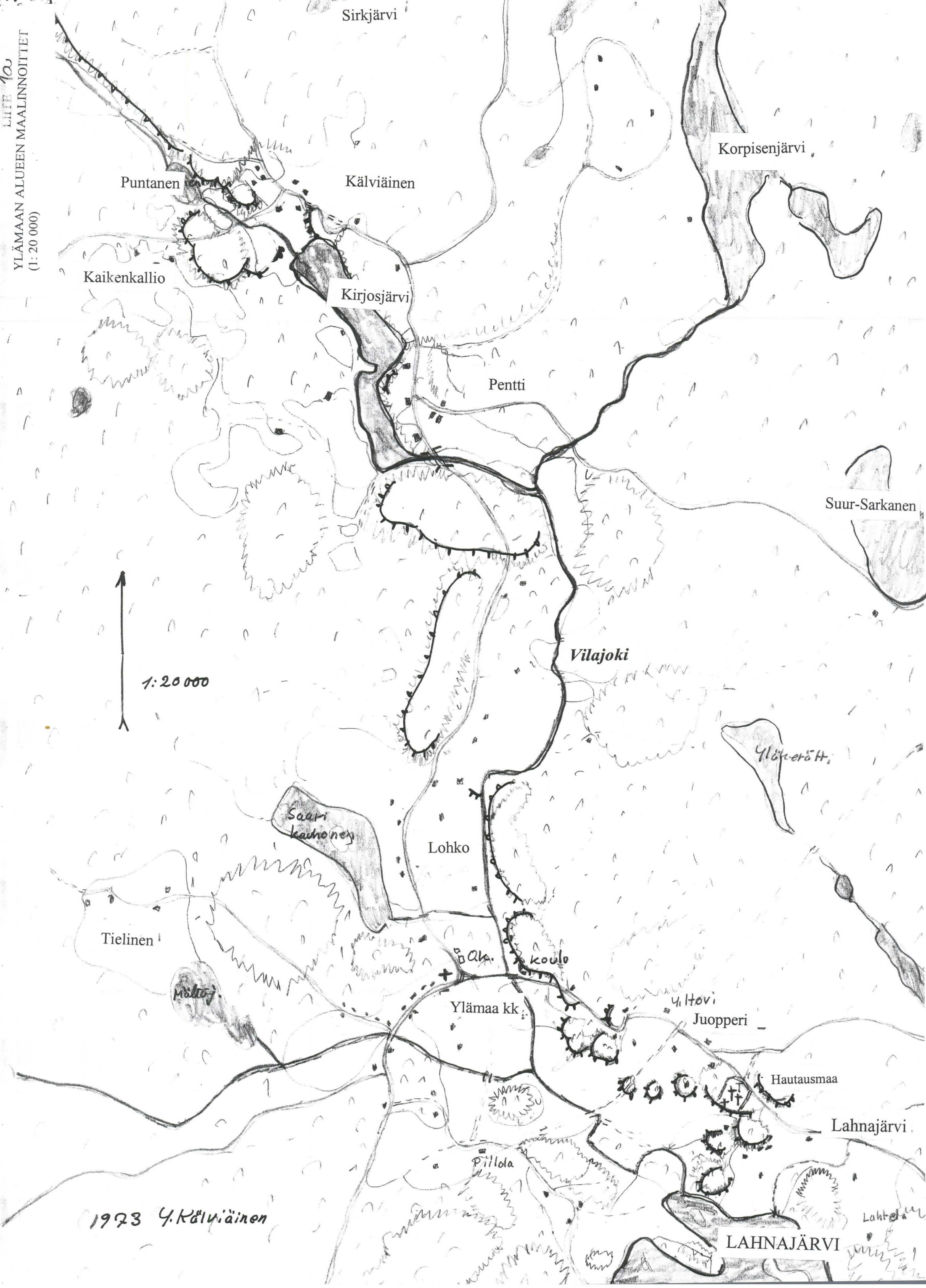
- maalinnoitteista tietoja antaneiden nimiluettelo LIITE 0; karttalehtien jakoluettelo LIITE 1
- maalinnoitekarttapiirokset 1: 20 000 LIITTEINÄ 1a ja 2a
- maalinnoitekarttapiirokset 1: 4 000 LIITTEINÄ 1b ja 4b

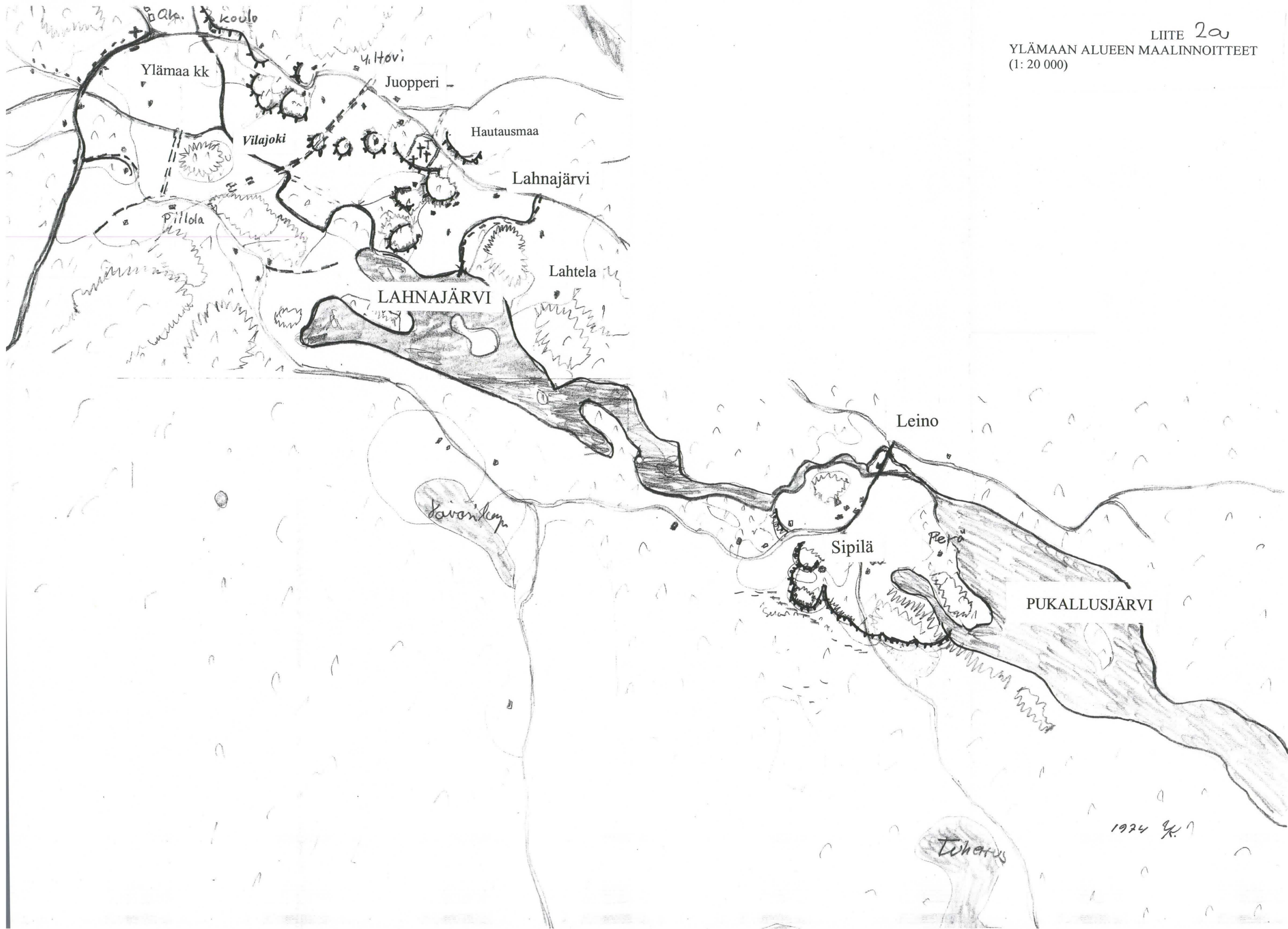
Tietoja ovat antaneet:

OLAVI HOVI	PUH.054578514
TEUVO NIEMELÄ	092962615
TUULA VIRSU	027314519
HANNU AHOLA	054177135
AHTI PARKKO	054177017
YRJÖ RISTOLA	054177010
TEUVO HYPPÄNEN	053117790
ERKKI TAPIO	054177001
JAAKKO PÖLLÄNEN	054578504
TAPIO RINTANEN	053573640
YRJÖ KÄLVIÄINEN	054177005
SEPPO TILLI	054578514
VEIKKO LEINO	0405008868
JAAKKO TILLI	054177061
TEEMU LEINO	054177144
PEKKA PERÄKYLÄ	0408291167

YLÄMAAN LINNOITUSKARTTOJEN LEHTIJAKO

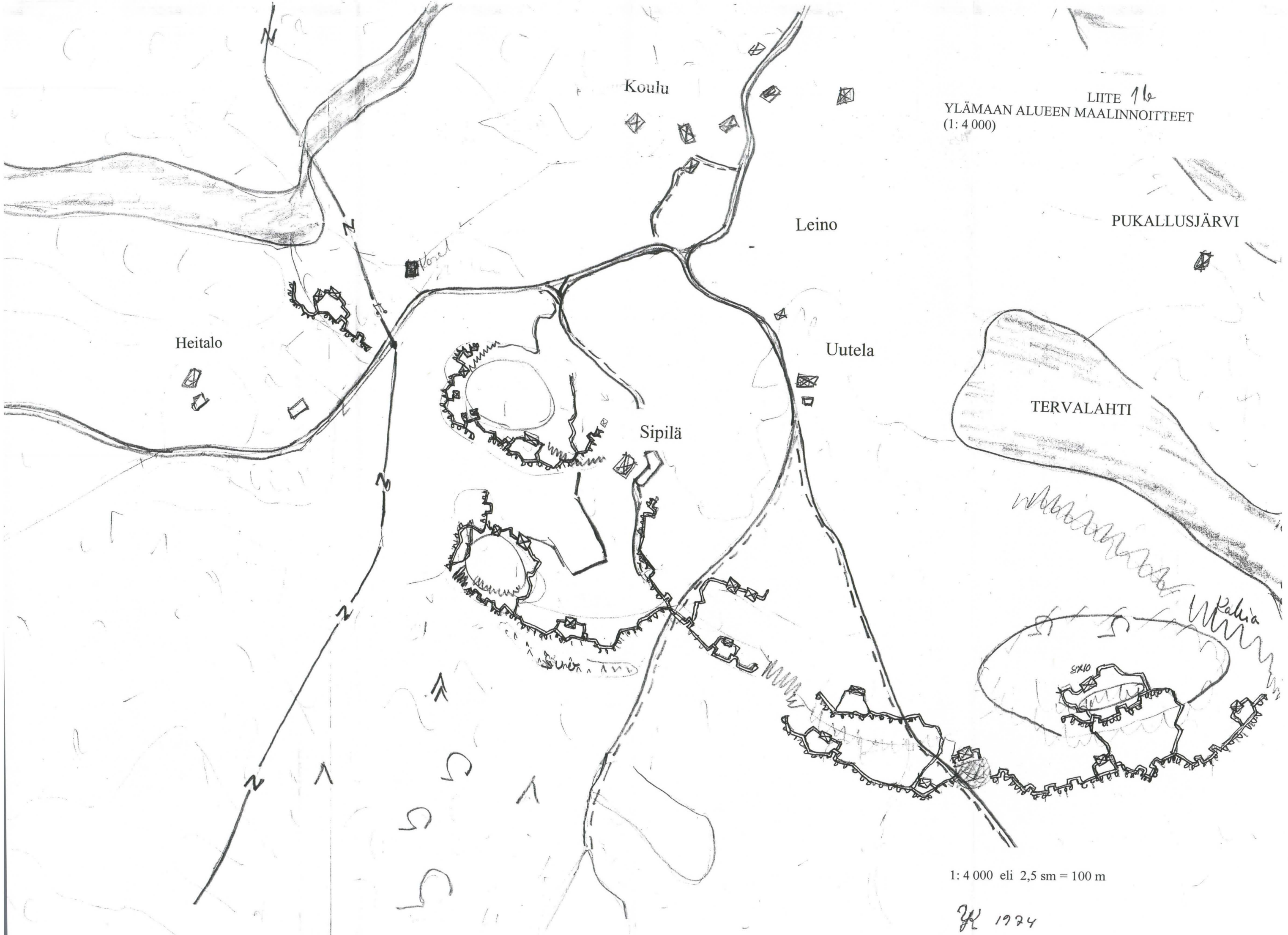

1974 g.k.?

LIITE 1b
YLÄMAAN ALUEEN MAALINNOITTEET
(1: 4 000)

1: 4 000 eli 2,5 sm = 100 m

Y 1974

Hämäläinen

Juopperi

Hautausmaa

Männikkö

Ote

Toikka

Lahnajärvi

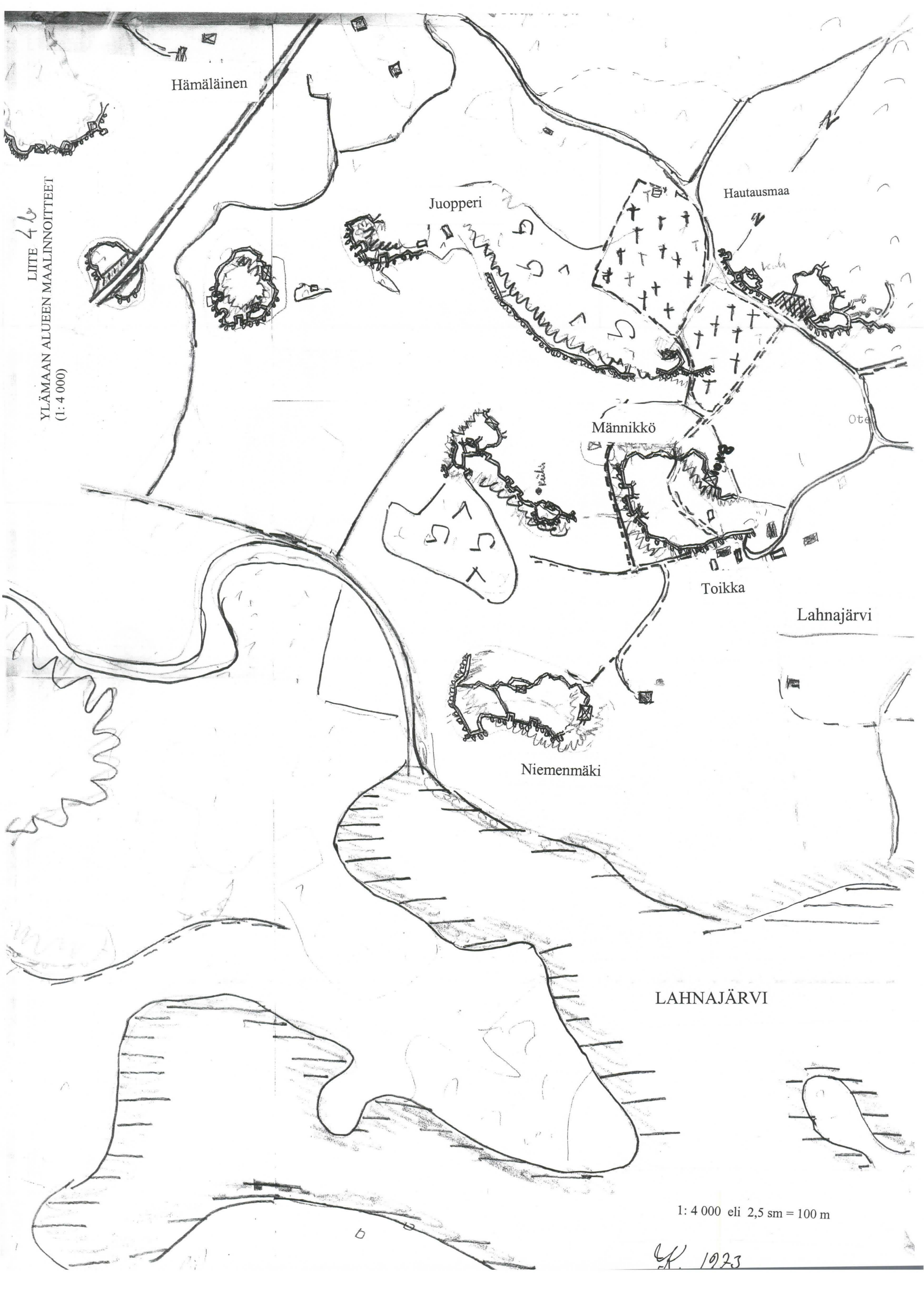
Niemenmäki

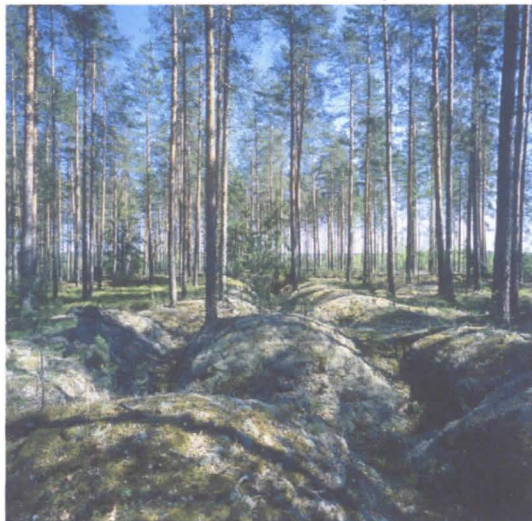
LAHNAJÄRVI

1: 4 000 eli 2,5 sm = 100 m

1923

LIITE 4b
YLÄMAAN ALUEEN MAALINNOITTEET
(1: 4 000)

Ylämaa, Leino, Pukalusjärvi,
TST-hautoja

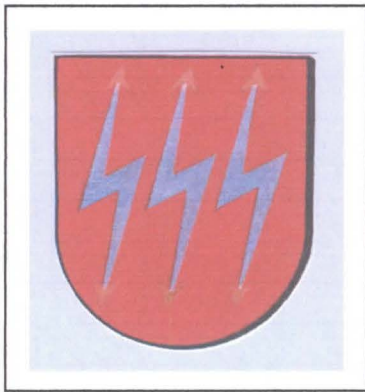
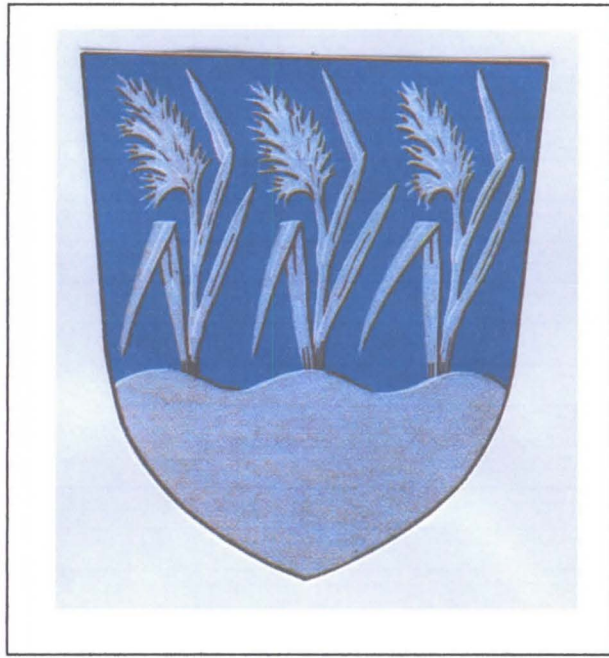
Ylämaa, Lahnajärvi, Hautausmaan pohjispuoli,
majoituslouhos

Ylämaa, Leino

Ylämaa, Lahnajärvi

**RUOKOLAHDEN JA ERÄIDEN MUIDEN PITÄJIEN
MAALINNOITTEET**

RUOKOLAHDEN JA ERÄIDEN MUIDEN PITÄJIEN MAALINNOITTEET

1. Aikaisemmat selvitykset

Tutkijapari Martti Koponen ja Hannu Poutiainen ovat viime kädessä selvittäneet Ruokolahden keskustan linnoitteet. Alueelta on myös kapteeni Pauli Öljymäen tutkimuksen lisäksi useita paikallisia selvityksiä. Ensin mainitut ovat myös selvittäneet Imatran Räikkölän kylän asemia.

Öljymäen tutkimuksissa mainitaan Nuijamaan alueella tehdyn linnoitustöitä Konnun, Marttilan ja Käräjärven alueella. Tiedot perustuvat vahingonkorvausvaatimukseen. Joutsenolaisen Jorma Ahvosen antamien tietojen perusteella Joutsenon pitäjän Penttilän kylään kuuluvia po. ajan linnoitteita olisi ainoastaan rajan toisella puolella.

Taipalsaaren asemat on merkitty mm. Martti Muinosen kenttättyöhön perustuvaan suunnistuskarttaan. Lisäksi luovutettiin tr:lle kesällä 2004 Merenlahden kansakoululla ollut erään aseman pienoismalli.

Muualta ei ole saatu kirjallisia tietoja

2. Ruokolahden asemien sijainti

Ruokolahden asemat sijoittuvat kirkonseudun pohjoispuoliselle, noin 4 kilometriä pitkälle kaarelle Saimaan ja Kärinkijärven väliselle kannakselle (LIITE 1). Yksittäisiä 30-100 metriä pitkiä hautakaivantoja löytyy kaikkiaan noin 30, joiden päätorjuntasuunnat ovat lännen-pohjoisen välillä. Huomattavaa on, että Myllyntaustan-Rauhalan alueella asemia on myös itäänpäin, sekä Pappilanlahdella myös ”sisälinjoilla”. Onkin esitetty, että jälkimmäiset asemat osoittavat varautumista talvisotaan ja jättien käyttöön.

Tässä puolustusasemassa on ollut tarkoitus torjua hyökkäykset ensi kädessä pohjoisesta Puumalan-Virmutjoen suunnasta. Voisi olettaa, että Syyspohjan tai viimeistään Virmutjoen tasalle olisi rakennettu tai ainakin suunniteltu vastaanotto-asema samaan tapaan kuin Saimaan eteläpuolella. Tällaisen aseman olemassaolosta ei kuitenkaan ole tietoa.

Rautjärvi on toinen varmistettava suunta. Perehdyttäessä kesällä 2004 Ruokolahden linnoitteisiin, käytiin myös Puntalan alueella katsastamassa siellä olleita kaivantoja. Ne eivät olleet kuitenkaan suoranaisia taisteluasemia, vaan isokokkoisten monttujen rypäs. Sitä paitsi alueella on runsaasti myöhempien aikojen ”poteroita”, osa jopa aivan viime vuosikymmeniltä.

2.1. Varsinaiset ”patterityöt”

Ruokolahden Rasilan ja Vennonmäen haudat suojavalleineen ovat tyypillisiä ”patteriasemia”, jotka mäkien rinteillä seuraavat uskollisesti valittua korkeuskäyrää. Osa on louhittu, osa kaivettu huomattavan kivikkoisiin rinteisiin. Yksittäiset ampumapaikat erottuvat selvästi. Joillain paikoilla suojavalli on erikoisen korostetusti rakennettu (esimerkiksi asemassa nro 7). Tässä yhteydessä korostettakoon, että tämän ajan etummaisat ja muutkin taisteluhaudat etenevät maastossa tai korkeuskäyrällä. Sen sijaan säännönmukaisesti polvekkeiset suojavallit antavat mielikuvan myöhempien aikojen mutkittelevasta etulinjan haudasta.

Rakentamisen aikaisesta elämänmenosta on vain muutamia hajatietoja. Sulo Siitonen on selvityksessään ”Pietarin puolustuslinjoja Rasilassa” kertonut venäläisten majoittuneen Ruokolahden Nuorisoseuran talolle. He pyrkivät seurustelemaan paikallisten tyttöjen kanssa, ”mitä ei hyvällä katsottu”. Niinpä tytöt pyrkivät tekemään lähestymisensä salaa.

Aikanaan Ruokolahdella esitettyjen markkamääräisesti huomattavien vahingonkorvausvaatimusten on sanottu linnoitteiden rakentamisen lisäksi aiheutuneen sotaväen oleskelusta paikkakunnalla!

Kuten asutuilla seuduilla muuallakin, myös Ruokolahden keskustan asemat ovat vaarassa muuttua kaatopaikoiksi.

3. Imatran ja lähiseutujen linnoitteet

Imatran Räikkölän asemat, karttasanan ”Aronmäki” alueella ovat osin kaivettuja, osin louhittuja. Mitoiksi on ilmoitettu, syvyys 1,5-2 m, leveys 1-2,5 m. Maa-aines on jätetty haudan etupuolelle. Se on tarkoitettu haudan rintasuojaksi, tai sitten työ on vain jäänyt kesken. Ampumapaikkojen perusteella torjuntasuunnaksi on arvioitu luode-länsi. Viereisellä mäellä on vastaavanlaista hautaa noin 100 metriä, torjuntasuuntana luode. Nämä kaksi erillistä asemaa sijaitsevat nykyisellä rajavyöhykkeellä ja näyttävät kaivetun summassa keskellä metsää. Etäisyydet lähimpiin teihin ovat 3-400 metriä. Todennäköisesti alueelta löytyy muitakin asemia. Toistaiseksi tällaisia ei ole löytynyt etsinnästä huolimatta.

Räikkölän eteläpuolella sijaitsevan Kuurmanpohjan linnoitteista on mainintoja Veli Ikosen toimittamassa ”Jääsken kirjassa” (1966). Siinä mainitaan töitten alkaneen syksyllä 1915, ”jolloin venäläistä sotaväkeä tuli kylään linnoitus- eli patteritöihin”. Edelleen kerrotaan hyvien palkkojen vuoksi töihin värvätynen paikkakuntalaisia ja muualtakin tullutta väkeä. Täältä kerrotaan myös tutusta, mutta omituisesta ilmiöstä. ”Lähiseutujen metsiä raikattiin hakkaamalla tarvittavaa puutavaraa siten, että jäljelle jäi rinnankorkuiset kannot.” Vuoden 1918 jälkeen linnoitteet sanotaan puretun pois. Muutamassa muistelussa mainitaan ”Vortsan lintaa” Kuurman jokilaaksossa. Ilmeisesti kyse on rajantakaisen Kuurmanpohjan kallioisen tiehaaramaaston linnoittamisesta, eikä nykyisen Nuijamaan Vortsasta.

Nuijamaan asemista tiedetään vain linnoitustöiden maanomistajille aiheuttamien taloudellisten menetysten perusteella, joiden on mainittu olleen Ruokolahden tapaan ”huomattavia”. Asiassa viitataan lähemmin kapteeni Öljymäen tutkimukseen. Muuan muistelija sanoo Konnun alueelle tehdyn ”tykistöpatteita, pitkiä kaivantoja”. Nämäkin rajan taakse jääneet asemat lienevät olleet tavallisia jalkaväen taisteluasemia! Tämä henkilö ei ole ainoa, joka muistaa linnoitteista ”rautalangan, joka meni maan sisään”. Kyseessä on siis taisteluhautaverhouksen tukipaalujen ankkuroinnista.

Joutsenon kohdalla tiedetään linnoitetun Suokumaanjärven kaakkoispuolella. Asemien sanotaan olleen ainakin osittain kallioon louhittuja.

Parikkalan alueelta ei ole löytynyt varmuudella po. ajan linnoitteita. Todennäköisin alue olisi Savonlinnasta tulevan tien suunnassa viimeistään Punkaharjun-Putikon tasalla.

4. Taipalsaaren linnoitteet

Asemat sijaitsevat merenlahden Kähön kylän alueella suunnilleen samalla tasalla kuin nykyisen valtatie nro 13 länsipuolella olevan Lemminkäisen Juvolan tasan asema (LIITE 2). Vaikka kapea Kähönalmi erottaakin nämä asemat, ne kuuluvat samaan taktiseen kokonaisuuteen. Kähön asemat alkavat aivan Kähönalmen rannasta ja jatkuvat vajaan 2 kilometrin matkalla Pien-Saimaan rantaan. Siten on mahdollista, että asemalla on torjuntatehtävä myös Taipalsaaren suuntaan varsinkin jäitten aikaan.

Nykyisin kylää halkovan tien länsipuolella asemat ovat parhaasta päästä kallioon louhittuja noin 2 metriä leveitä ja 2,5 metriä syviä. Tien itäpuolella on myös kaivettuja asemia. Asutuksen lähellä olevat muutamat asemat ovat joutuneet roskatunkioiksi.

Taipalsaarella voi taktisen asemansa vuoksi olla muitakin linnoitteita. Kysymykseen tulevat Savitaipaleelta tulevan tieuran katkaisu viimeistään kirkonkylän tasalla. Siellä onkin kaivantoja, mutta ne ovat vuodelta 1918.

5. Johtopäätöksiä

Lappeenrannan suunnalta katsoen alueen tärkein asema sijaitsee Ruokolahden kannaksella. Alue onkin eräs vahvimmin linnoitetuista Etelä-Karjalan alueella. Vuoksen laakson eteläpuoleiset linnoitteet Nuijamaan-Joutsenon-Imatran tasalla kuulunevat jo Viipurin uloimmalle puolustuskehälle.

Linnoitustyöt näyttävät alueella alkaneen jo 1915. Tämä tukee käsitystä, että Viipurin alueen torjuntavalmiutta olisi tehostettu vallalla olleen uhkakuvan mukaisesti ennen kuin työt muualla maassa yleisesti alkoivat.

Muuten linnoitteet ovat samantyyppisiä kuin kaikkialla Etelä-Karjalan alueella. Samoin sosiaaliset vaikutukset, mitä tulee mm palkkaukseen ja väestön halukkuuteen osallistua töihin.

Asutuksen läheisyydessä asemilla näyttää olevan vaara joutua roskien ja joutomaan täyttämiksi.

20/HH/HH

LIITE 1a
RUOKOLAHDEN ALUEEN MAALINNOITTEET

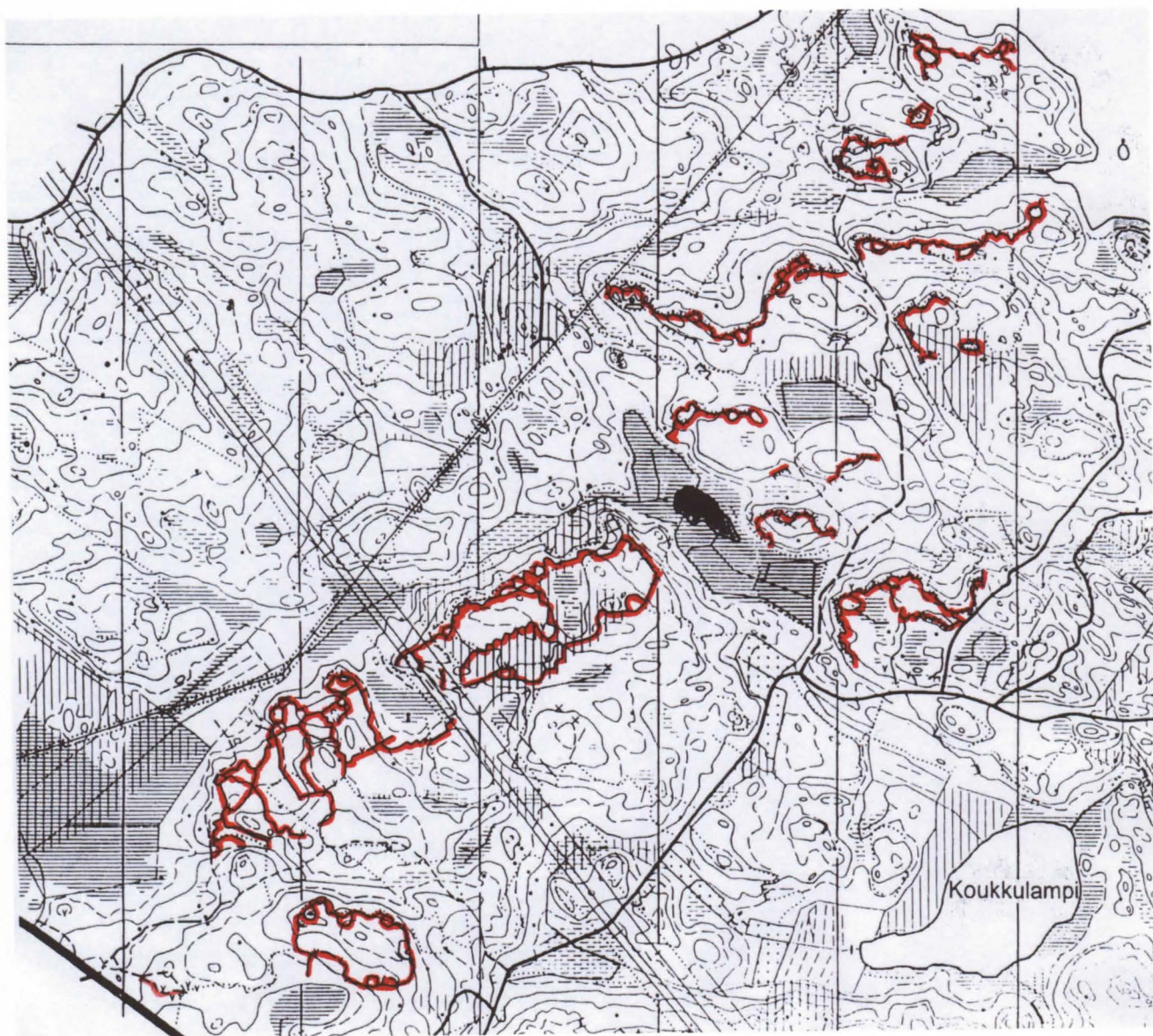

LIITE 1c
RUOKOLAHDEN ALUEEN MAALINNOITTEET

TAIPALSAAREN KÄHÖN KYLÄN
LINNOITTEET

Liite 2
(1)

RUOKOLAHTI

KIVIRAKENNELMA, KOHDE 7

TAISTELUHAUTAA JA KOROKE, KOHDE 7

TAISTELUHAUTAA, KOHDE 6

VENÄLÄISTEN PATTERNITYÖT ETELÄ-KARJALASSA
HARRI HEINILÄN TYÖRYHMÄ

LAUSUNTO TEHDYSTÄ TYÖSTÄ

Ensimmäisen maailmansodan linnoitustyöt ovat kiinnostaneet antikvaarista tutkimusta lähinnä vain Helsingin alueella. Aiheesta on tosin jo ennen sotia valmistunut Pauli Öljymäen tutkimus. Se perustuu kuitenkin lähes yksinomaan asiakirja-aineistoon eikä pyri olemaan koko maata kattava esitys. Tiedossa on erinäisistä yrityksistä selvittää linnoitteiden sijainteja ja rakentamis-historiaa.

Majuri Harri Heinilän työryhmä on ottanut tehtäväkseen venäläisten patteritöiden kartoittamisen nykyisessä Etelä-Karjalassa. Hanke on pohjautunut täällä samoin kuin usealla muullakin alueella harrastelijavoimiin. Rahoitus on ollut tästä johtuen vain vähäistä ja työ on tehty lähes yksinomaan vapaaehtoisena talkootyönä. Kartoitus on kattava. Etelä-Karjalan museon piirissä toimivana ja jo toista vuosikymmentä maakuntatyötä Etelä-Karjalassa tehneenä haluan lausua sen vakavan uskoni, että työryhmä on selvillä kaikista tämän vaiheen linnoitustöistä tutkimusalueellaan.

Laadittu raportti on tässä mielessä kattava. Sen ansiona on myös puhtaan topografisen tarkastelun ohella syventyminen kansanperinteeseen. Työryhmä on yrittänyt tehdä selkoa myös siitä, miten nuo työt vaikuttivat paikallisen väestön elämään.

Työryhmän keräelmistä on tarkoitus koota julkaisu ja näyttely. Etelä-Karjalan museon näyttelyohjelmassa se on vuonna 2006.

Työryhmä ei ole onnistunut jäännösten tarkassa geodettisessa mittauksessa.

Kartoitustyötä ei voida sellaisenaan kytkeä paikkatietojärjestelmään.

Myös arkistotutkimus on ollut kokeenomaista. Yhteyksiä on pidetty mm.

Venäjän sota-arkistoon.

Työ on siis ollut paljolti uraa uurtavaa eikä mm. siksi siinä ole heti voitua saavuttaa aivan loistavia tuloksia. Se luo kuitenkin vahvan perustan linnoitteiden vastaiselle tutkimukselle ja antikvaariselle suojelulle.

On mahdollista ajatella, että jokin korkeakoulu alkaisi teettää tästä aiheesta opinnäytetöitä. On myös ajateltavissa, että kartoitustyötä jatkettaisiin koko maata kattavaksi. Se edellyttäisi kuitenkin ammattimaisesti johdetun projektin luomista ja tutkijaverkon muodostamista.

Heinilän työryhmä ansaitsee kuitenkin uraa uurtavasta työstään kaiken kiitoksen.

Lappeenrannassa 24.1.2005

Jukka Luoto
intendentti
arkeologian dosentti

JATKOTOIMET LINNOITUSTYÖRYHMÄN TYÖLLE

1. NÄYTTELY

Etelä-Karjalan Maakuntamuseoon tehdään näyttely kertyneestä aineistosta: kuvat, kartat, maalöydöt, taloihin jääneet esineet, aiheeseen liittyvä kirjallisuus, asiakirjakopiot. Martti Siparilta kysytään tähän ajanjaksoon liittyviä pukuja tai muuta sotilasmateriaalia. Aineistoa kerätään lisää museon toimesta. Näyttely kierrätetään myös kaikissa linnoituskunnissa.

2. KIRJANEN

Harri Heinilälle haetaan apuraha maaliskuussa KKES:ltä pienehkön yhteenvetokirjaseen tekemistä varten näyttelyn ja museon myyntiin. Vrt. Sotaa Etelä-Karjalassa 1918. Kuva- ja kartta-aineistoa on tarpeeksi.

3. KIRJA

Kirjassa pitäydytään tähän nyt selvitettyyn linjaan Virolahdelta Suomenniemelle, joka muodostaa yhtenäisen puolustuslinjan ja on yksi selkeä kokonaisuus ensimmäisen maailmansodan linnoitusketjujen joukossa. Kirja on mahdollista tehdä jo tämänkin aineiston pohjalta, ellei haluta tehdä tieteellistä julkaisua. Työryhmä on kallistumassa kansanomaisen teoksen kannalle myyntiä ajatellen. Apuraha haetaan vasta kun kirjoittaja ja laajuus on selvillä. Kirja soveltuu E-KM:n julkaisusarjaan.

4. MARKKINOINTI

Esittelykohteiden toteutuminen kunnissa voitaisiin hoitaa yhteistyössä jonkin Etelä-Karjalan markkinoinnista vastaavan tahon kanssa. Sitä kautta patterilinja saadaan myös esitteisiin ja yleiseen tietoisuuteen.

Luumäellä 29.11.2004

Patterityöryhmä

PS

Patteritöiden
aikainen lintaasi
Savitaipaleen Tikkanen talon aittana